

**PROGRAMACIÓN DIDÁCTICA DO DEPARTAMENTO
DE CIENCIAS SOCIAIS (XEOGRAFÍA E HISTORIA) PARA
OS CURSOS PARES¹ DE E.S.O. E BACHARELATO**

CURSO 2022 - 2023

¹ A programación referida aos números impares de ESO e bacharelato tramítase a través de PROENS.

0. Composición do Departamento e reparto de grupos	3
1. Introducción e contextualización da programación.	4
Educación Secundaria Obrigatoria	6
2. Contribución da materia e etapa ás competencias clave.	6
3. Obxectivos xerais de etapa. (Decreto 86/2015, art.10)	8
4. Concreción de obxectivos: sinálanse por nivel.	8
5. Relación de contidos, criterios de avaliación e estándares de aprendizaxe avaliábeis: sinálanse por nivel.	8
6. Temporalización.	9
7. Metodoloxía didáctica.	10
8. Tratamento do fomento da lectura. (Decreto 86/2015, título III art.28)	13
9. Tratamento do fomento das TIC.	14
10. Materiais e recursos didácticos.	15
11. Criterios de avaliación, cualificación e promoción do alumnado.	16
12. Proceso de avaliación.	17
13. Instrumentos de avaliación.	17
14. Indicadores de logro para avaliar o proceso do ensino e a práctica docente.	18
15. Plans de traballo para a superación de materias pendentes.	19
16. Medidas de atención á diversidade.	21
18. Actividades complementarias.	25
2º ESO- Xeografía e Historia	27
2º ESO- Paisaxe e Sustentabilidade	42
4º ESO	50
Bacharelato	70
19. Obxectivos, contidos criterios de avaliación e mínimos esixíbeis: sinálanse por materia	70
20. Temporalización.	70
21. Actividades de recuperación	71
22. Reforzos para lograr a recuperación	71
23. Criterios de avaliación e cualificación.	71
24. Procedementos para acreditar os coñecementos nos contidos progresivos	73
25. Criterios de promoción	73
26. Metodoloxía didáctica	73
27. Materiais e recursos didácticos incluídos o libro de texto (recomendados).	74
28. Programación de temas transversais	75
29. Medidas de atención á diversidade	75
30. Actividades complementarias	78
Historia de España. 2º de bacharelato	79
Xeografía 2º de bacharelato	98
Historia da Arte	132
31. Mecanismos de revisión, avaliación e modificación das programacións didácticas en relación cos resultados académicos e procesos de mellora.	156

0. Composición do Departamento e reparto de grupos

O Departamento de Ciencias Sociais, Xeografía e Historia está, neste curso 2022-2023, formado polas seguintes profesoras, que imparten nos cursos e materias que se recollen a continuación:

- **Ángela Caldas Hernández**, xefa de departamento (XH0)

2º de bacharelato, Historia de España (3 grupos) → 9 horas de docencia semanal.

2º de bacharelato, Historia da Arte (1 grupo) → 4 horas de docencia semanal.

1º de bacharelato, Historia do Mundo Contemporáneo (1 grupo) → 4 h.

Total horas de docencia semanal: 18 horas.

Total horas lectivas (+3 horas de Xefatura de Departamento, +1 hora titoría): 21 horas.

- **Rosa Gómez Gallego** (XH1)

2º de bacharelato, Xeografía (1 grupo) → 4 horas de docencia semanal.

1º de ESO, Xeografía e Historia (1 grupo) → 3 h.

Total horas de docencia semanal: 7 horas.

Total horas lectivas (+13 horas de cargo directivo): 20 horas.

- **Alazne Goce Freire** (XH2)

1º de bacharelato, Historia do Mundo Contemporáneo (1 grupo, “B”) → 4 h.

4º de ESO, Historia (2 grupos) → 6 h.

3º de ESO, Xeografía e Historia (2 grupos) → 6 h.

2º de ESO, Paisaxe e Sustentabilidade (1 grupo, “A” non bilingües) → 1 h.

1º de ESO, Xeografía e Historia (1 grupo) → 3 h.

Total horas de docencia semanal: 20 horas.

Total horas lectivas: 20 horas.

Profesorado	1ºESO	2ºESO	3ºESO	4ºESO	1ºBAC	2ºBAC
Ángela Caldas Hernández					1 grupo de Historia do Mundo Contemporáneo (A)	3 grupos de Historia de España 1 grupo de Historia da Arte.
Rosa Gómez Gallego	1 grupo de Xeografía e Historia					1 grupo de Xeografía
Alazne Goce Freire	1 grupo de Xeografía e Historia	1 grupo de Paisaxe e Sustentabilidade.	2 grupos de Xeografía e Historia (A)	2 grupos de Historia.	1 grupo de Historia do Mundo Contemporáneo (B)	

A docencia do outro grupo de Paisaxe e Sustentabilidade (2º de ESO, 1 hora) e Xeografía e Historia (tamén de 2º de ESO, 3 horas semanais) serán asumidas polo Departamento de Lingua Galega.

1. Introdución e contextualización da programación.

O presente curso 2022-2023 supón a aplicación da LOMCE nos cursos pares de ESO e Bacharelato. Tamén se contempla o adianto das probas extraordinarias ao mes de xuño; ao mesmo tempo, hai que contar coas probas ABAU para 2º de bacharelato, do mesmo xeito que xa sucedeu no curso anterior.

A programación de Xeografía e Historia vai dirixida ao alumnado do centro IES Primeiro de Marzo situado no concello de Baiona, estrada Virxe da Rocha, número 20. O alumnado deste centro procede dos concellos de Baiona e Oia, tendo máis peso cuantitativo, polo de agora, o alumnado de Baiona. Trátase dun alumnado de características socioloxicamente urbanas pero con diferencias entre os/as de Oia e Baiona, xa que Oia presenta máis peso da cultura identitaria galega (máis presenza da lingua galega, tipo de vivenda, poboamento intercalar, algunhas actividades económicas...) que o alumnado de Baiona (morfoloxía máis urbana, menor presenza da lingua galega, actividades económicas sobre todo terciarias...). A maior parte do alumnado deste centro coñece pouco ou case nada o territorio galego.

Con respecto ao académico, o alumnado, que non presenta excesivos problemas de comportamento, si os presenta, agás excepcións, en relación coa súa formación, o que preocupa ao profesorado do centro: falta de esforzo, desidia, falta de iniciativas, deficiente expresión escrita e comprensión lectora, etc. Cómpre ter en conta o elevado número de alumnos e alumnas, nos últimos anos, con necesidades específicas de apoio educativo que requiren medidas de atención á diversidade. Este curso 2022-2023 tamén supón o incremento xeral no número de alumnado, presentando máis liñas por nivel do habitual debido á alta taxa de matriculación.

A programación de Xeografía e Historia, ademais dos obxectivos sinalados en cada nivel, procurará en todo momento realizar traballos, saídas, pequenas investigacións nas áreas en que vive o alumnado que lles permita sobre todo:

- Visualizar e concretar conceptos que lle son abstractos.
- Coñecer, valorar e defender o seu patrimonio natural, material e inmaterial.
- Coñecer, valorar e defender o territorio da nación galega.

Procurarase un entorno educativo que fomenta as saídas didácticas na contorna e nuns límites xeográficos axeitados en función do nivel, actividades que se especifican nesta programación (a modo de ideas a desenvolver e planificar ó detalle durante o curso)..

A programación do Departamento de CSXH para o presente curso 2022-2023 vén determinada polo *Decreto 86/2015 (DOG do 29 de xuño)* que establece o currículo segundo *Real Decreto 1105/2014* en aplicación da *Lei Orgánica 8/2013* para a mellora da calidade educativa e a *Orden ECD/65/2015* de 21 xaneiro pola que se describen as relacións entre as competencias, os contidos e os criterios de avaliación dos cursos pares de ESO e Bacharelato. No que respecta ao Bacharelato a programación baséase e axústase, asemade, ao *Decreto 86/2015*, que establece o currículo, á *Orde do 15 de xullo*, respecto a materias de libre configuración, e á *Resolución do 27 de xullo* para a implantación do currículo. No caso dos cursos impares, a lei aplicable é a LOMLOE, e introdúcese dixitalmente a través da aplicación PROENS.

As materias de Bacharelato asignadas ao departamento (Historia do mundo contemporáneo, Historia de España, Xeografía e Historia da Arte) seguirán a programación contemplada na lei -LOMCE ou LOMLOE, en función do nivel. A docencia dos contidos de Historia de España, Xeografía e Historia da Arte seguirán as directrices das circulares emitidas polos grupos de traballo da CIUG orientadas á ABAU. En caso de que estas directrices sexan actualizadas por eses grupos de traballo da Comisión

Interuniversitaria, a docencia irase adaptando, aínda que non se prevén grandes cambios con respecto ás indicacións do ano anterior (estrutura, contidos, criterios... adoitan manterse).

EDUCACIÓN SECUNDARIA OBRIGATORIA

2. Contribución da materia e etapa ás competencias clave.

A área de Xeografía e Historia contribúe de xeito esencial ao desenvolvemento das competencias clave, ás que na práctica funcionan como propias (sociais e cívicas) mais tamén á matemática, ciencia e tecnoloxía e iniciativa e sentido emprendedor en Xeografía, a de conciencia e expresións culturais, de maneira específica na Historia da Arte (e en niveis inferiores naqueles contidos relativos ó desenvolvemento artístico das diferentes etapas históricas), así como ás de comunicación lingüística, dixital, de aprender a aprender, que impregnan todo o currículo pola súa dimensión instrumental.

A adquisición das competencias clave permite:

- A realización persoal.
- O exercicio da cidadanía activa.
- A incorporación á vida adulta de xeito satisfactorio.
- O desenvolvemento dunha aprendizaxe permanente ao longo da vida.

En cada **materia** (ó longo desta programación didáctica, apartados posteriores) descríbese o modo en que contribúe ao desenvolvemento das competencias básicas. En xeral, o equipo do departamento considera que estas competencias na nosa área axudan da seguinte maneira:

Competencia en Comunicación lingüística.

Presenta unha dimensión instrumental esencial nos catro cursos da ESO en relación coa expresión oral e escrita.

Adecuada produción e recepción de mensaxes en situacións concretas e contextualizadas e en diferentes soportes (oralidade, escrita, audiovisual...).

Lectura, destreza básica como vía de acceso a coñecemento; tamén saber escoitar e conversar.

Interacción con outros individuos e concepción do diálogo como ferramenta fundamental para a convivencia.

Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía.

Elaboración de eixos cronolóxicos.

Elaboración e interpretación de gráficos (barras, sectores...) con datos estatísticos.

Interpretación de táboas estatísticas.

Cálculo, interpretación de taxas (natalidade, mortalidade, envellecemento...).

Elaboración e interpretación de pirámides de poboación.

Localización con coordenadas xeográficas.

Cálculo de escalas (gráfica e numérica).

Cálculo de datos termoplumiométricos: medias, totais de precipitación, amplitude térmica, etc.

Competencia dixital.

Obtención de información (fontes, tipos).

Procesamento da información: lectura, selección, interrelacións teórica-prácticas, análise, síntese.

Elaboración de traballos en soporte informático.

Desenvolvemento do espírito crítico na busca de fontes de información veraces e rigorosas.

Sociais e cívicas.

Coñecer os valores e organizacións de Estados democráticos.

Valorar os principios e organizacións de Estados democráticos.

Practicar valores democráticos.

Defender os valores e organizacións de Estados democráticos.

Conciencia e expresións culturais.

Coñecer as manifestacións artísticas de antes e de agora.

Coñecer a linguaxe artística (arquitectura, escultura, pintura...) para poder interpretar e valorar as obras de arte legadas polos/as nosos/as antergos/as.

Fomentar a creatividade.

Gozar coa creatividade propia ou coa visita ás manifestacións artísticas que nos rodean.

Valorar a riqueza que supón o patrimonio cultural/artístico de cara á súa conservación.

Aprender a aprender.

Coñecer e aplicar técnicas básicas de estudo.

Aplicar conceptos aprendidos.

Coñecer as ferramentas e practicar con elas os pasos necesarios que nos levan á construción do coñecemento.

Sentido da iniciativa e espírito emprendedor.

Saber “responder” en situacións que se presentan no día a día, é dicir: practicar a responsabilidade (saber dar resposta as situacións cotiás).

Propoñer actividades ou medidas que contribúan á mellora da materia ou da convivencia na comunidade educativa.

3. Obxectivos xerais de etapa. (Decreto 86/2015, art.10)

- a) Asumir responsablemente os seus deberes, coñecer e exercer os seus dereitos no respecto ás demais persoas, practicar a tolerancia, a cooperación e a solidariedade entre as persoas e os grupos, exercitarse no diálogo, afianzando os dereitos humanos e a igualdade de trato e de oportunidades entre mulleres e homes, como valores comúns dunha sociedade plural e prepararse para o exercicio da cidadanía democrática.
- b) Desenvolver e consolidar hábitos de disciplina, estudo, e traballo individual e en equipo, como condición necesaria para unha realización eficaz das tarefas da aprendizaxe e como medio de desenvolvemento persoal.
- c) Valorar e respectar a diferenza de sexos e a igualdade de dereitos e oportunidades entre eles. Rexeitar a discriminación das persoas por razón de sexo ou por calquera outra condición ou circunstancia persoal ou social. Rexeitar os estereotipos que supoñan discriminación entre homes e mulleres, así como calquera manifestación de violencia contra a muller.
- d) Fortalecer as súas capacidades afectivas en todos os ámbitos da personalidade e nas súas relacións coas demais persoas, así como rexeitar a violencia, os prexuízos de calquera tipo e os comportamentos sexistas, e resolver pacificamente os conflitos.
- e) Desenvolver destrezas básicas na utilización das fontes de información, para adquirir novos coñecementos con sentido crítico. Adquirir unha preparación básica no campo das tecnoloxías, especialmente as da información e a comunicación.
- f) Concibir o coñecemento científico como un saber integrado, que se estrutura en materias, así como coñecer e aplicar os métodos para identificar os problemas en diversos campos do coñecemento e da experiencia.
- g) Desenvolver o espírito emprendedor e a confianza en si mesmo, a participación, o sentido crítico, a iniciativa persoal e a capacidade para aprender a aprender, planificar, tomar decisións e asumir responsabilidades.
- h) Comprender e expresar con corrección, oralmente e por escrito, na lingua galega e na lingua castelá, textos e mensaxes complexas, e iniciarse no coñecemento, na lectura e no estudo da literatura.
- i) Comprender e expresarse nunha ou máis linguas estranxeiras de maneira apropiada.
- l) Coñecer, valorar e respectar os aspectos básicos da cultura. Coñecer mulleres e homes que realizaran achegas importantes á cultura e á sociedade galegas, ou a outras culturas do mundo.
- m) Coñecer e aceptar o funcionamento do propio corpo e o das outras persoas, respectar as diferenzas, afianzar os hábitos de coidado e saúde corporais, e incorporar a educación física e a práctica do deporte para favorecer o desenvolvemento persoal e social. Coñecer e valorar a dimensión humana da sexualidade en toda a súa diversidade. Valorar criticamente os hábitos sociais relacionados coa saúde, o consumo, o coidado dos seres vivos e o medio ambiente, contribuíndo á súa conservación e á súa mellora.
- n) Apreciar a creación artística e comprender a linguaxe das manifestacións artísticas, utilizando diversos medios de expresión e representación.
- ñ) Coñecer e valorar os aspectos básicos do patrimonio lingüístico, cultural, histórico e artístico de Galicia, participar na súa conservación e na súa mellora, e respectar a diversidade lingüística e cultural como dereito dos pobos e das persoas, desenvolvendo actitudes de interese e respecto cara ao exercicio deste dereito.
- o) Coñecer e valorar a importancia do uso da lingua galega como elemento fundamental para o mentemento da identidade de Galicia, e como medio de relación interpersoal e expresión de riqueza cultural nun contexto plurilingüe, que permite a comunicación con outras linguas, en especial coas pertencentes a comunidade lusófona.

4. Concreción de obxectivos: sinálanse por nivel.

5. Relación de contidos, criterios de avaliación e estándares de aprendizaxe avaliados: sinálanse por nivel.

6. Temporalización.

Como sempre é orientativa; pode haber cambios, se estes son necesarios, obrigados pola conxuntura do curso académico ou como resultado da reflexión sobre a súa conveniencia.

	1ª avaliación	2ª avaliación	3ª avaliación
2ºESO	Idade Antiga: repaso inicial rápido.. Alta Idade Media (xermanos e bizantinos; o Islam; o feudalismo en Europa; Al-Andalus).	Plena Idade Media (burgos; monarquía feudal; Gótico). Baixa Idade Media.	Xeografía física (España e Galicia). Xeografía humana (poboación; as cidades).
4ºESO	O século XVIII: O Antigo Réxime. As revolucións políticas. A revolución industrial. España e Galicia no século XIX. A época do Imperialismo.	A Primeira Guerra Mundial. A revolución rusa e a U.R.S.S. A crise de entreguerras. España e Galicia de 1902 a 1939. A Segunda Guerra Mundial.	A Guerra Fría. O proceso de descolonización. O mundo da Guerra Fría. A ditadura de Franco. O mundo na actualidade. España: transición e democracia.

7. Metodoloxía didáctica.

É o resultado dos anos de experiencia das persoas que compoñemos o departamento e polo tanto contén elementos de distintas escolas. O que se busca é que sexa o máis activa e participativa posible e contribúa á consecución de obxectivos e competencias clave, favorecendo tanto o traballo individual do alumno/a coma o traballo en equipo, potenciando neste último caso a adaptación ás circunstancias actuais e favorecendo os medios electrónicos para o desenvolvemento destes traballos grupais. Tentaranse detectar canto antes dificultades de aprendizaxe para considerar as medidas de reforzo oportunas así como altas capacidades que permitan ser atendidas con actividades de ampliación:

- a. Perscudar as ideas que o alumnado ten sobre a unidade que se vai iniciar, para conectar cos seus esquemas mentais e axudar a reorganizar, corrixir, e completar os mesmos.
- b. Presentación dos contidos: teoría, que se presentarán en ocasións, en formato dixital, como presentacións de diapositivas en programas tipo *Power Point* ou outros sistemas dixitais (vídeos dispoñibles na web, por exemplo).
- c. Lectura comprensiva dos contidos a partir do libro de texto e/ou prensa e aclaración das dúbidas que haxa. Lectura doutras fontes.
- d. Elaboración de esquemas ou mapas conceptuais por parte de cada alumna/o, axudándolle sobre todo nos primeiros cursos da ESO na organización xerárquica das ideas e na selección das ideas principais.
- e. Actividades para reforzar a comprensión dos contidos, xeralmente as do libro ou outras que se fagan para tal fin e para profundar na adquisición dos contidos.
- f. Elaboración de sínteses.
- g. Iniciación ao debate.
- h. Comentarios de mapas, textos, gráficas, imaxes, etc.
- i. Aplicación dos contidos dados en clase, sempre que a profesora o considere conveniente, e mediante a entrega dun guión ou ficha, para facer pequenos traballos de investigación nos concellos de Baiona e Oia ou sobre temas de actualidade ou relativos ao temario e con diferentes fontes documentais: prensa, internet, cartografía, etc.
- j. Repaso dos contidos a través dos mapas conceptuais ou esquemas, de actividades que impliquen: relación, análise de imaxe, elaboración de listas de vocabulario específico, aclaración de dúbidas.
- k. Fomento da memorización comprensiva.
- l. Detección e resolución de problemas.
- m. Participación do alumnado; traballo individual e en grupo, de ser posible.
- n. Avaliación. Faranse probas escritas, actividades, traballos individuais e de grupo (adaptándonos ás circunstancias) e exposicións orais para acadar e comprobar a adquisición de contidos e competencias básicas.
- o. Temporalización da secuenciación dos contidos, datas dos controis e da entrega de traballos.

Traballo de aula:

- Profesorado:
 - o Presentación dos contidos e actividades a través de explicación, pautas de traballo, orientación e moderación nos debates.
 - o Detección de dificultades e reforzo ou ampliación.
- Alumnado:
 - o Traballo persoal:
 - Lectura e comprensión de textos.
 - Análise de documentos.
 - Pequenas indagacións, investigacións.
 - Respostas e preguntas.
 - Detección e resolución de problemas.

- Elaboración de esquemas, resumos.
- Elaboración, lectura e interpretación de mapas, gráficos, táboas, mapas conceptuais...
- Memorización comprensiva.
- Tráballo de grupo:
 - Coordinación.
 - Aporte e selección de información.
 - Organización.
 - Presentación (en distintos soportes).
 - Exposición oral.

Normas para a presentación de cadernos de clase, controis e traballos.

- ✓ Pulcritude na presentación
 - Bolígrafo azul ou negro.
 - Encabezamento: nome, apelidos e grupo.
 - Numerar as follas.
 - En caso de follas soltas teñen que entregarse dentro dunha carpeta ou grampadas.
 - Non descoidar as marxes.
 - Diferenciar enunciados e respostas e separar unha pregunta doutra.
 - Evitar borraranchos.
 - Letra lexible.
- ✓ Coidar a ortografía.
 - Grafía.
 - Separación silábica.
 - Acentuación.
 - Maiúsculas e minúsculas.
 - Abreviaturas.
 - Signos puntuación.
 - Signos científicos.
- ✓ Coidar a expresión escrita.
 - Precisión e claridade na presentación das ideas.
 - Evitar incoherencias sintácticas; corrección gramatical.
 - Procurar variedades léxicas.
 - Eludir redundancias.
 - Distinguir definición de explicación, causas de consecuencias.
 - Elaborar unha síntese.
 - Na mesma lingua (evitar palabras propias do castrapo, ou galeguismos e castelanismos cando a alumna/o escribe en castelán ou galego respectivamente).

O Departamento levará a cabo actuacións destinadas ao fomento da lectura, da escritura e das habilidades no uso, tratamento e produción de información que contribúan á adquisición das competencias clave (ver apartado 2 desta programación didáctica).

No caso de *confinamento* a metodoloxía adaptárase aos requisitos establecidos pola lexislación vixente. Terá en conta o nivel do alumnado e as súas situacións persoais e de recursos. Trátase de fomentar, en todo caso, a construción de aprendizaxes significativas, activas e integradoras, mediante unha secuenciación de actividades adecuada, que permita a continuación do proceso de ensinanza-aprendizaxe no terceiro trimestre. Fomentárase fundamentalmente o traballo das competencias a través de actividades prácticas de busca, reflexión e aplicación de coñecementos a través de actividades individuais, baseadas na procura e extracción de información do libro e de internet, de diferentes niveis. Empregaranse as TIC como principal medio de comunicación e ferramenta de traballo.

Para favorecer un clima de aprendizaxe agradable e motivador, trataremos de manter a interacción nas clases mediante a aula virtual do centro, relacionando parte destas actividades coa vida cotiá e cos seus intereses. Repasaranse contidos teóricos con apoio visual e faremos correccións en alto das tarefas encomendadas.

8. Tratamento do fomento da lectura. (Decreto 86/2015, título III art.28)

Obxectivos:

- Fomentar a lectura en xeral e das ciencias sociais en particular.
- Fomentar a comprensión lectora.
- Coñecer tipos de fontes de información: históricas, historiográficas, xornalísticas, etc.
- Favorecer a expresión oral e escrita.
- Adquirir habilidades no uso e tratamento da información na procura das competencias clave.

Temporalización:

- Nos niveis de 1º e 2º de ESO destinarase 10' minutos de dúas sesións de cada semana ou 20' minutos nunha soa sesión en función do que resulte máis eficaz.
- Favorecerase a lectura asemade noutros niveis mais sen concreción de tempo.
- Seguirase o programa establecido polo Plan de Biblioteca (Plan Anual de Lectura).

Recursos:

- Libro texto.
- Prensa.
- Biblioteca.
- Internet.

Pautas para a lectura

1. Lectura en silencio.
2. Lectura en alto.
3. Lectura comprensiva.
 - a. Buscar o vocabulario e anotalo.
 - b. Buscar sinónimos.
 - c. Aclaración de dúbidas.
 - d. Escribir de novo o texto usando as propias palabras.

As lecturas elixiranse en función do grao de desenvolvemento académico do alumnado e en relación coas materias a impartir (aportarase unha listaxe de obras para 3º e 4º de ESO), puidendo haber no mesmo nivel varios tipos, atendendo así á diversidade. Tamén se procurará certa optatividade nas lecturas, ofrecendo diversas opcións en diversos formatos (cómic, narrativa, artigos de revistas especializadas, etc.).

Para máis información consultar o Plan Lector do centro, integrado nos obxectivos do equipo de Biblioteca.

9. Tratamento do fomento das TIC.

Procurarase o emprego de novas tecnoloxías, sobre todo internet como buscador de información para ser tratada posteriormente e baixo a supervisión da/o profesor/a. Impulsaranse traballos en soporte informático coa utilización de ordenador e proxector. Favorecerase así o tratamento da información e a comunicación audiovisual incidindo nos principios éticos de utilización.

Procurarase unha actualización constante dos grupos creados na aula virtual do centro, así como o acompañamento e guía dos recursos dispoñibles para a entrega de traballos individuais ou o desenvolvemento de traballos en grupo usando medios telemáticos (correo electrónico, videoconferencias, plataformas de traballo colaborativo tipo Drive, etc.).

Tratarase ó longo do curso o respecto pola propiedade intelectual, aprendéndolles tamén a tratar a información de creación allea atopada en internet a través do uso de citas axeitadas, entre comiñas e coa referencia adecuada (autor e obra ou páxina web da que se extrae dita información).

Nesta mesma liña, fomentarse o espírito crítico para discernir fontes fiables, de corte científico, de outras que simplemente expoñan opinións persoais ou argumentacións parciais, e que faciliten así a interpretación axeitada da realidade que rodea o alumnado do instituto nas súas vidas cotiás. Cremos que esta é unha función especialmente importante hoxe en día, debido á influencia que exercen as redes sociais nas rapazas e rapaces cos que traballamos.

O uso dos dispositivos móbiles para a busca de información na aula será convenientemente revisada polo profesorado, atendendo ás normas xerais de funcionamento no centro, e evitando o uso indebido destes aparellos durante o tempo de clase e no recinto escolar, tal e como se recolle nas normas de convivencia do instituto (xa que o uso do móbil, en xeral, está prohibido).

10. Materiais e recursos didácticos.

- Libro de texto (na táboa).
- Textos históricos e historiográficos.
- Mapas.
- Gráficas e estatísticas.
- Material audiovisual.
- Guías de traballo do contorno.
- Biblioteca.
- Saídas.

Nivel	Título	Editorial
2º ESO	Xeografía e Historia	Vicens-Vives
4º ESO	Xeografía e Historia	Vicens Vives

Materiais específicos:

- Material elaborado polas/polos docentes para facer actividades.
- Recursos fotocopiáveis e/ou descargables en pdf, word e outros formatos.
- Caderno do alumno físico (e dixital, de darse o caso).
- Páxina web virtual do centro e curso virtual de Xeografía e Historia de cada curso.
- Vídeos que se poden consultar en Youtube.
- Páxinas web específicas (e de acceso gratuíto) con contidos educativos relacionados coas tarefas propostas.
- Fichas de repaso fotocopiáveis ou descargables.
- Correo electrónico para a resolución de dúbidas ou outras cuestións relacionadas coas tarefas. Servizo de mensaxería da aula virtual do centro.

11. Criterios de avaliación, cualificación e promoción do alumnado.

A **avaliación** será continua, formativa e integradora; terase en conta:

- O progreso do alumno/a nos diferentes elementos do currículo (na normativa aparecen especificados os criterios de avaliación).
 - A consecución dos obxectivos marcados por cada unha das materias do currículo.
 - A adquisición das competencias clave.
- A necesidade de establecer medidas de reforzo educativo.
- Esfuerzo, actitude positiva e interese pola materia, atención.
- Expresión axeitada e clara que lle permita explicacións lóxicas e ben estruturadas.
- Expresións axeitadas a cada nivel e que demostren a comprensión de contidos.
- Manexo da terminoloxía axeitada a cada nivel.
- Dominio da sintaxe que permita explicacións coherentes e sen divagacións.
- Capacidade non tanto de memoria como de reflexión sobre os contidos.
- Valoración do traballo en grupo.

Considerarase fraude intelectual calquera traballo copiado (polo que terá como cualificación “0”).

O uso de medios fraudulentos durante a elaboración de probas escritas (tipo exames) tamén será punible sempre que sexa demostrable, cualificándose cun 0 aquelas probas que sexan resoltas con chuletas, copiando doutras persoas, etc.

Criterios de cualificación:

- En 2º de ESO o 70% da nota será das probas escritas/orais e o 30 % será de traballos, exercicios de clase, actividades plasmadas no caderno e participación.
- En 4º de ESO, o 70% corresponderá a probas escritas/orais, e un 30% ao traballo do alumno/a e participación.
- Será decisión do/a profesor/a a realización dun ou máis exames escritos en cada trimestre, en función dos contidos, das características do grupo ou doutros elementos que se poidan ter en conta. Indicarase a cualificación numérica de cada pregunta.
- Cada profesor/a decidirá se para a nota do trimestre obtén unha media de todos ou lles adxudica unha valoración parcial a cada un.
- Considerarase fraude intelectual calquera traballo copiado (de internet ou entre alumnas/os) polo que terá como cualificación “0”.
- Cada un dos exames trimestrais versará especialmente sobre os contidos tratados no trimestre, se ben, seguindo o espírito da avaliación continua, poderá incluír preguntas relacionadas con contidos dos trimestres anteriores.
- A **nota da avaliación final** do curso obterase da media aritmética/ponderada (segundo os casos, considerados por materia e nivel) das notas das tres avaliacións trimestrais con redondeo á alza de apreciarse unha evolución positiva.

Criterios de promoción: Establecidos pola normativa, promociónase con todas as materias aprobadas e, excepcionalmente, cun máximo de tres cando non coincidan Matemáticas e Lingua castelá e/ou Lingua galega, a criterio da xunta avaliadora, por causas xustificadas.

12. Proceso de avaliación.

- Avaliación inicial ou de diagnóstico: levaranos a coñecer a formación do alumnado e propoñer actividades para iniciar o proceso de ensinanza-aprendizaxe (antes do proceso didáctico) e para detectar posibles dificultades de aprendizaxe que requiran medidas de reforzo (incluírá exercicios de comprensión lectora, relativos a representacións gráficas, de redacción).
- Avaliación progresiva ou continua ou sobre o proceso de aprendizaxe. Teranse en conta os obxectivos, criterios de avaliación e a contribución as competencias básicas.
- Avaliación final ou sumativa. Resultado de todo o proceso de aprendizaxe.
- Avaliación extraordinaria: permitirá a recuperación da materia en setembro con base nunha proba escrita.
- Avaliación de pendentes. Permitirá a recuperación de materias suspensas de cursos anteriores, requirirá de orientacións e programa de reforzo para o alumnado e dun seguimento da súa evolución por parte do profesor/a da materia, de ser o caso, e do xefe ou xefa do Departamento, ao longo do curso, e terá dereito a unha proba en maio de non ter conseguido antes a súa superación (mediante exames parciais e exercicios de reforzo). Poderanse propoñer exercicios para ser entregados e corrixisos dende a xefatura do Departamento que colaborarán, en proporción variable segundo o nivel a recuperar (o 40 por cento da nota se se recuperan materias de 1º ou 2º da ESO; un 30% se a materia a recuperar é de 3º), na nota final de dita materia pendente. As datas de entrega destes exercicios e as datas de exame serán preferentemente acordadas coas alumnas e alumnos interesados ó inicio do curso, nunha reunión convocada para informar do proceso de recuperación (consultar apartado correspondente nesta programación didáctica, 15. Plans de traballo para a superación de materias pendentes).

13. Instrumentos de avaliación.

- Caderno de clase.
- Traballos individuais e en grupo.
- Exposicións.
- Participación.
- Probas escritas/orais.
- Observación sistemática do traballo e/ou comportamento na aula.

14. Indicadores de logro para avaliar o proceso do ensino e a práctica docente.

AVALIACIÓN TRIMESTRAL E OS SEUS INDICADORES DE LOGRO	
Acadáronse os obxectivos propostos na avaliación	0 1 2 3 4
Desenvolvéronse as competencias no grao e no modo pretendido	0 1 2 3 4
A secuenciación de contidos foi a correcta para o mellor desenvolvemento do proceso de ensino-aprendizaxe	0 1 2 3 4
Os obxectivos, contidos, criterios de avaliación e estándares de aprendizaxe adecuáronse as características e necesidades do alumnado	0 1 2 3 4
As aprendizaxes alcanzadas polo alumnado foron satisfactorias	0 1 2 3 4
A metodoloxía empregada foi a idónea e axustáronse os seus tempos	0 1 2 3 4
As actividades propostas axudaron á consecución dos obxectivos previstos e á adquisición das competencias no grao proposto, despertando o interese do alumnado cara o tema	0 1 2 3 4
Os resultados de aprendizaxe das rúbricas son claros e comprensibles para o alumnado	0 1 2 3 4
A unidade didáctica e o seu desenvolvemento e, en particular, a organización da aula e o aproveitamento dos recursos do centro foi o adecuado	0 1 2 3 4
A coordinación co resto de profesores do grupo e no seno do departamento foi satisfactoria e enriquecedora	0 1 2 3 4
A vinculación con outras materias está clara e non é forzada	0 1 2 3 4
As relacións co titor e coas familias foi a adecuada	0 1 2 3 4
As medidas de individualización do ensino con especial atención as medidas de apoio e reforzo empregadas foron operativas	0 1 2 3 4

4	Excelente. Nivel excepcional de logro superado o previsto. En torno ao 100% dos propósitos.
3	Notable. Nivel notable de traballo. En torno ao 75% dos propósitos.
2	Normal. Nivel aceptable de traballo. En torno ao 50% dos propósitos.
1	Mellorable. Nivel de logro inferior ao aceptable. En torno ao 25% dos propósitos.
0	Incompetencia. Non se alcanzou ningún nivel de logro. En torno ao 0% dos propósitos.

INDICADORES DE LOGRO DA ACTIVIDADE DOCENTE:

Adecuación das actividades para alcanzar os obxectivos	4	3	2	1	0
Motivación do alumnado	4	3	2	1	0
Metodoloxía adecuada para o desenvolvemento autónomo	4	3	2	1	0
Adecuación ás características e necesidades do alumnado	4	3	2	1	0
Distribución dos contidos	4	3	2	1	0

15. Plans de traballo para a superación de materias pendentes.

a. Actividades de avaliación.

O departamento de Xeografía e Historia considera a necesidade dun seguimento por parte do profesor/a da materia do curso en que está matriculado e asesoramento e supervisión do traballo realizado (en base a materia que foi impartida e que debería estar recollida no caderno do alumno/a) por parte da Xefa do Departamento e potenciar a autonomía da/o alumna/o que debe preocuparse de seguir as pautas.

Como consecuencia valorarase o traballo de recuperación proposto polo Departamento ao longo do curso e as probas extraordinarias.

Seguimento da recuperación de pendentes. A principio de curso (mes de outubro) convocarase unha reunión (ou informarse de xeito individual a cada alumna ou alumno, quedando constancia de dita reunión mediante a sinatura das interesadas/os) para:

- Informar sobre o sistema e criterios de recuperación.
- Entrega do plan de recuperación: calendario, temario que terá que ser asinado polo pai/nai/titor/a e entregado ao departamento nas datas que se establezan.
- O alumnado asistente asinará nun papel que será gardado no departamento conforme é informado do Plan de pendentes.
- Por escrito tamén se lles informa que as dúbidas poden consultalas durante o recreo a Ángela Caldas (como xefa do departamento) e a profesores/as da materia. Preferentemente aqueles que lles están impartindo a materia correspondente ao Departamento no nivel que cursan na actualidade.

b. Criterios para superar as materias pendentes.

- Se o alumnado supera as probas propostas (exame parcial e final), superará a materia.
- Se o alumnado suspende o primeiro parcial, para o exame final será examinado da totalidade da materia pendente.
- Se non supera a proba final de maio, deberá presentarse á final extraordinaria, que este ano pasa a celebrarse a partir do día 6 de xuño -por determinar en xunta avaliadora- (examinarase de todos os contidos indicados, e que serán facilitados na reunión informativa de outubro).
- As probas corresponderán ao guiión de contidos mínimos que se lle proporciona e ao caderno de clase da materia pendente.
- O caderno de exercicios, se ben non exime temario de cara aos exames -parcial e final-, si colabora na cualificación final da materia en proporción variable (ver desenvolvemento desta cuestión a continuación).

Probas

A todas as persoas con materia pendente váiselles entregar un caderno de exercicios con dúas datas de entrega; os contidos de ditos cadernos correspóndense co temario pendente, dividido en dúas metades que se corresponderán cos contidos avaliados das probas escritas que se realizarán en xaneiro/febreiro -exame parcial- (aspecto que determinará o claustro en reunión) e no mes de maio -exame final-. Entre o 6 e o 22 de xuño tamén se desenvolverá unha proba extraordinaria de recuperación (que en cursos pasados se realizaba en setembro). A entrega en prazo de dito caderno de actividades suporá o 40% da nota final para aquelas alumnas e alumnos que teñan que recuperar materia de 1º ou 2º da ESO; e un 30% no caso do alumnado coa materia pendente de 3º da ESO (xa que se lle presupón un maior grao de control da materia e dos contidos mínimos exixibles).

As probas escritas conterán nunha proporción considerable (polo menos un 40% das cuestións) de actividades propostas nos cadernos de recuperación; o resto das actividades reinterpretarán exercicios xa resoltos ou supoñerán a aplicación práctica de varios contidos xuntos.

Para a superación das probas escritas (exames) a alumna ou alumno debe obter unha nota mínima de 5.

- Se o alumnado acada uns resultados aptos nos traballos propostos ao inicio do curso (cadernos de actividades de recuperación) e nas probas parcial e final ordinaria (cunha cualificación numérica de 5 ou superior a 5), considerarase a materia superada.
- Se suspende ou non cumpre os obxectivos propostos, volverá a examinarse da materia na proba extraordinaria de xuño (antigamente “setembro”).
- Se non entrega os traballos propostos durante o curso, examínase de todo o contido avaliable nas probas escritas (un parcial e a proba final de maio); aínda así, o valor numérico obtido da proporción de caderno/exames non se verá alterada, polo que as persoas con 1º ou 2º da ESO pendente non obterían máis dun 6 ao non entregar o caderno (no caso de que algo máis da metade do exame estea correcto) e as persoas con 3º da ESO poderán optar a un 7 de nota máxima se non entregaran esas actividades.

O alumnado con materia pendente deberá recoller o libro e/ou os materiais que se consideren oportunos, en calidade de préstamo, no Departamento de Xeografía e Historia do Centro e deberá devolvelo unha vez superada a materia ou ao finalizar o curso. Tamén serán matriculados nun grupo específico para alumnado con materia pendente na aula virtual do centro.

Para aclarar calquera dúbida ou facer as consultas que desexen poden, e deben, dirixirse á xefa do departamento de Xeografía e Historia, a profesora Ángela Caldas Hernández e ao profesor/a da materia.

Ao alumnado de PMAR, no caso de habelo, faralle o seguimento e determinará a superación da materia pendente, o/a profesor/a de ámbito lingüístico e social, por norma xeral.

16. Medidas de atención á diversidade.

Para tratar de acadar o nivel máis apto para cada un das alumnas/os e progresar na adquisición das capacidades educativas, atendendo á distinta formación e aptitudes, traballaremos no fomento da equidade, en condicións de igualdade.

Enténdese por “medidas de atención á diversidade” o conxunto de accións e medidas que teñen como finalidade adecuar a resposta educativa ás diferentes características e necesidades, ritmos e estilos de aprendizaxe, motivacións, intereses e situacións socioculturais de todo o alumnado. Réxese polos principios de normalización, inclusión, equidade, igualdade de oportunidades, non discriminación, flexibilidade, accesibilidade, interculturalidade, promoción da convivencia e participación.

A atención á diversidade consiste no recoñecemento destas diferenzas no alumnado ao longo do proceso de ensinanza-aprendizaxe para dar unha resposta diferenciada por parte da profesora ou profesor. Tendo en conta isto, presentamos unha serie de medidas:

- **Medidas ordinarias** de carácter xeral ou organizativas, aplicables ao conxunto do alumnado, orientadas a facilitar o seu progreso e ritmo adecuado:

- Aplicación dunha metodoloxía variada e emprego de diferentes soportes.
- Variedade e optatividade nos itinerarios e recursos, presentando actividades de diferente tipo, dando escolla aos temas de investigación ou agrupamento.
- Adaptación da/o docente, mediante unha actitude positiva, facilitadora e orientadora na que se potencien as capacidades do alumnado, atendendo ao seu ritmo de aprendizaxe, informando dos diversos recursos e orientando o seguimento da súa aprendizaxe mediante recomendacións ou tutorías persoais da materia.
- Medidas ordinarias de carácter máis específico, aplicadas aos casos concretos para o alumnado que precisa:

Para o alumnado que precisa seguir un ritmo máis lento, aplicaremos medidas de reforzo educativo: con actividades, indicación de contidos básicos, proporcionándolle esquemas e resumos e despertando o seu interese, así como a mellora dos seus hábitos de estudo coa colaboración do Departamento de Orientación e as familias.

Para os alumnos que demostren unha maior capacidade, facilitaránelles actividades de ampliación que permitan acceder a novos contidos e poñer en práctica procedementos de traballo máis complexos, facilitándolle acceso a lecturas especializadas ou indicándolle materiais e recursos. Se lle poderá dar a opción de adoitir o roll de coordinación en traballos cooperativos e nos traballos de investigación se potenciará unha maior interdisciplinabilidade e complexidade.

- **Medidas extraordinarias**, para o caso de alumnado con ACNEAE, de acordo co recollido no Proxecto de Centro, e atendendo en cada caso aos informes previos do Equipo de Orientación e as necesidades expostas na avaliación inicial, poderanse tomar medidas extraordinarias:

- Medidas extraordinarias que non requiran dunha adaptación significativa, non afectando ao núcleo dos contidos, competencias e criterios propostos se así se require.
- Do mesmo xeito, tomaranse medidas extraordinarias significativas cando se detecte a necesidade e así o determine o Departamento de Orientación co coñecemento e aprobación das familias ou responsables legais das alumnas/os.

Establecerase colaboración co Programa PMAR en relación cos Departamentos de Lingua Galega e Lingua Castelá.

Nas materias de humanidades existe un compoñente de corrección máis subxectivo que noutras áreas de aprendizaxe, e non se dá o fenómeno dunha única solución correcta para un mesmo exercicio (sobre todo nos de desenvolvemento de ideas que parten da análise de causas, temporalización, evolución e

consecuencias de acontecementos históricos). Este feito, que xa de por si complica a aprendizaxe da Historia e clasifica esta materia dentro das “de chapar” -segundo a opinión do alumnado-, ha de ser tido en conta á hora da avaliación de aquelas rapazas e rapaces que, tanto na ESO coma no Bacharelato, presenta certas dificultades que implican unha atención especializada integradora, inclusiva e posibilitadora de oportunidades na mesma medida que aquelas outras persoas sen necesidades especiais.

Dende o departamento de Xeografía e Historia do IES Primeiro de Marzo queremos recoller unha serie de indicacións que facilitan esta atención á diversidade no momento das probas de avaliación ou exames. Algunhas delas preséntanse de xeito xeral e outras dunha maneira un pouco máis específica segundo a materia concreta e o nivel ou etapa educativa á que esteamos atendendo.

Antes das probas ou exames:

Marcar as datas dos exames con suficiente antelación e explicar que contidos van ser avaliados nesas probas (cales deses contidos xa están explicados no momento de poñer esa data e cales quedan por explicar e traballar na aula, para facilitar a organización persoal de cada alumna ou alumno, tamén pode ser moi positivo). Supervisar que esa data é anotada por todas e todos nas súas axendas e que a persoa delegada ou subdelegada anota dito exame no calendario de aula, de habelo.

Incluír na aula virtual esas datas de exames e probas xa fixados e recordar os contidos, reforzándoos con actividades, tarefas de repaso ou traballos específicos para a súa preparación.

Traballar na aula “exercicios tipo” sobre a materia impartida que será obxecto de estudo para ditas probas ou exames. A alumna ou alumno deberá saber que se lles pide nesa proba, e para iso é recomendable non “innovar” demasiado coa formulación da pregunta, senón ó revés: potenciar o uso de actividades similares ás feitas nas clases normais, a modo de exercicios de preavaliación, consolidación ou repaso/reforzo. Estas actividades poden ser: completar cadros con datas ou información básica, relacionar causas e consecuencias de xeito razonado, comentarios guiados de fontes primarias e secundarias de diferente índole (textos historiográficos, prensa, relatos en primeira persoa, etc.)...

Acompañar a teoría con análises prácticas de textos, imaxes, mapas ou calquera outro contido audiovisual que poida ser aproveitado para o asentamento dos coñecementos perseguidos.

Uso dun código de cores ou símbolos estable que lles facilite ao alumnado o recoñecemento das ideas principais, complementarias e secundarias do temario. Usar sempre indicacións similares nos apuntamentos ou contidos que se lles faciliten (exclamacións, subraizados, cromía, frechas de relación, etc.).

Fomento constante da lectura, especialmente da comprensiva, con traballo de acompañamento guiado en primeira instancia pola profesora ou profesor, en segunda instancia en pequeno grupo (cuestións concretas a resolver sobre un texto pequeno, por exemplo, chegando a acordos sobre que contestar) e, finalmente, traballo de lectura comprensiva individual.

Potenciar a expresividade oral do alumnado a través de intervencións na aula, preguntas concretas, petición de opinión sobre determinadas cuestións que dean pé a certo grao de debate, etc. Estas intervencións aproveitaranse para ir corrixindo cuestións léxicas e gramaticais vinculadas coa materia.

Para a elaboración do exame:

Tipografía e espaciado.

- Optar por unha letra con serif, especialmente en textos longos, facilita a lectura.
- Escoller un tamaño que permita non forzar a vista.
- Usar negriña e/ou subraiado para aquelas preguntas, cuestións, núcleo da actividade ou palabra clave.

- Aumentar o interlineado a 1'5 ou 2 puntos como recomendación xeral.
- Procurar un espaciado maior entre as diferentes preguntas do exame. Nos niveis inferiores (especialmente no primeiro ciclo da ESO), tamén pode ser conveniente aportarlles un espazo predeterminado para a resposta -as alumnas ou alumnos con tipografías especialmente grandes poderán verse prexudicados por esta indicación, pero en xeral axuda a que elas e eles mesmos analicen a importancia relativa que o profesorado lle dá a cada cuestión, ou o que se espera delas e deles.

Optar por un número de preguntas viable. A recomendación do Departamento para as súas materias é de 3 ou 4 actividades distintas en bacharelato, o máis achegado posible ó modelo de ABAU no caso do 2º curso; na ESO o número de preguntas tampouco ha de ser excesivo, a menos que se presente a proba ou exame como un modelo de preguntas curtas ou de rápida execución (tipo test, resposta nunha ou dúas liñas, unir, completar, etc.).

Evitar as preguntas múltiples, incidindo nas diferentes cuestións que se solicitan na mesma actividade mediante guións, viñetas ou incluso un nivel de numeración inferior (pregunta 1 con 3 subapartados, indicados, cada un nunha liña, e precedidos de 1.1., 1.2. e 1.3., por exemplo).

Acompañar as preguntas que se presten a este modelo con pequenos textos, imaxes, mapas ou gráficos que poidan aportar “pistas” sobre a resposta agardada.

Guionizar brevemente as preguntas de desenvolvemento libre. Por exemplo:

- PREGUNTA: A Revolución Rusa.*
- *Explica brevemente o contexto previo.*
 - *Indica as cronoloxías fundamentais.*
 - *Cita as personaxes históricas imprescindibles.*
 - *Explica os principais acontecementos concretos da etapa.*
 - *Reflexiona sobre as consecuencias.*
 - *Realiza unha conclusión.*

Durante as probas ou exames:

Proxectar o exame sempre que sexa posible na pantalla dixital, especialmente se conta con imaxes e/ou gráficas nas que a cor ou os detalles sexan importantes para o correcto desenvolvemento da proba.

Ler o exame en voz alta unha vez entregado, antes de que o grupo clase comece a realizalo; poderanse así resolver moitas dúbidas que, posiblemente, sexan comúns a varias persoas e que -de non ler o exame- se cadra quedarían sen resolver.

Especificar, de ser o caso, a orde de preferencia para as respostas, por se o alumnado con algunha necesidade especial prefire centrarse naquelas preguntas con maior puntuación ou naquelas que leva mellor preparadas. Isto pode solucionarse colocándoas xa en orde (dende as de máis valor, que irían de primeiras, ás de menos puntuación por pregunta), ou comentalo en voz alta na presentación do exame.

Tras a realización das probas:

Dedicarlle tempo á corrección do exame, puíndo fallos comúns do grupo clase e apuntando cuestións concretas nos exames que as alumnas e alumnos deberían ler.

Aportar rúbricas de corrección ou modelos resoltos que lles faciliten a preparación de exames posteriores, especialmente en niveis superiores.

17. Programación de temas transversais.

Os temas transversais que figuran no Proxecto Curricular da ESO xeralmente están incluídos en moitos dos temas, aínda que tratados someramente, en calidade de anexo . Traballarase cos temas transversais que alí figuran e aportarase outra documentación en caso de que os devanditos temas estean traballados insuficientemente.

Educación para a igualdade: estará presente en todos os contidos e procedementos, tendo en conta ademais o carácter androcéntrico da maioría dos libros de texto de Ciencias Sociais, Historia, Xeografía e Arte e, que ao non nomear explicitamente as mulleres (linguaxe sexista; o que non se cita non existe) ou ao non incluír estudos científicos que contén dunha forma veraz o seu protagonismo, exclúenos e déixanos sen prototipos ou referentes. Para isto incidirase na importancia que ten o uso dunha linguaxe non sexista e introduciranse aqueles documentos que contén a Historia da outra metade: as mulleres. Tamén se dedicará maior atención ás datas relacionadas coas mulleres: 25 de novembro e 8 de marzo.

En relación co anterior e cos principios de respecto, convivencia, tolerancia e solidariedade, traballarase a **prevención e resolución pacífica dos conflitos**, (con especial valoración do diálogo como vía), tema tan inherente ás ciencias sociais e á Historia que nos amosa as atrocidades ás que pode conducir a falta destes principios ou valores. Traballarase a defensa da igualdade, liberdade, xustiza, paz, democracia e rexeitamento de todo tipo de violencia, racismo ou xenofobia. Traballarase o Holocausto como un dos acontecementos históricos dos que hai que aprender para non repetir.

Educación para o coidado e preservación do medio ambiente: ademais do tratado “escuetamente nos temas”, aportarase ao alumnado información sobre os principais atentados ao medio ambiente e as súas consecuencias, empezando desde a escala local á escala planetaria. Prestarase especial atención ao coñecemento, valoración e defensa do **patrimonio inmaterial e material** e sobre todo ao que son os principais sinais da nosa identidade: A Lingua galega, a toponimia, as construcións tradicionais e adxectivas.

18. Actividades complementarias.

Procurarase que as actividades complementarias levadas a cabo no centro inclúan algún tipo de charla interesante de diferentes perfís vinculados á materia de Xeografía e Historia. Neste sentido, procurarase a colaboración de persoas ou entidades próximas (da zona) que poidan resultar de interese para o tratamento de algúns temas.

As saídas ao exterior do centro programadas por este departamento teñen carácter didáctico, son complementarias á materia e polo tanto, obrigatorias no caso de levalas a cabo. O alumnado que non asista a elas e de acordo co regulamento do Centro, ten que xustificar a non asistencia e terá que desenvolver, para non quedar discriminado no que respecta ao académico en relación ás súas compañeiras/os, un traballo de similares contidos aos da saída programada. Este traballo que lle indicará o profesor ou profesora terá que ser entregado en forma e prazo á/ao docente para ser avaliado.

A continuación recóllense algunhas propostas que poden ser ampliadas ou modificadas segundo as circunstancias do curso (oportunidades puntuais). Deste xeito, as saídas e actividades complementarias da seguinte táboa víñanse planificando con anterioridade á pandemia, e poden ser recuperadas ou cambiadas por outras.²

*ACTIVIDADES PREVISTAS PARA O DEPARTAMENTO DE XEOGRAFÍA E HISTORIA
CURSO 2022-2023*

Xerais: saída á Serra do Galiñeiro con outros centros do Val Miñor.

ESO

1º de ESO:

Xogo de pistas no Concello de Baiona.

Traballo na contorna do IES para fomentar a localización espacial mediante técnicas xeográficas.

No aspecto histórico, valóranse as visitas ó castro de Santa Trega (Concello de A Guarda) e/ou aos petróglifos dos Eidos ou outros achegados (Auga da Laxe, Aloia...).

2º de ESO:

Visita ao Mosteiro de Oia.

Excursión ás vilas fronteirizas de Tui e Valença.

Posible solicitude a través do Proxecto Terra do COAG dunha excursión con pernocta a zonas de especial interese xeográfica e paisaxística de Galicia.

Saídas na contorna do centro.

3º ESO

Saídas a industrias achegadas do Val Miñor, como por exemplo Ecoforest, no polígono industrial de Porto do Molle

Saídas na propia vila de Baiona vinculables á Idade Moderna.

Tamén se contempla algunha conferencia no propio centro con profesorado/alumnado dos ciclos de Agricultura de Tomiño (relacionado coas novas posibilidades do sector primario en Galicia), e aproveitando a solicitude do Plan Proxecta de Hortas.

En colaboración co Departamento de Relixión tamén se propón a saída a Santiago de Compostela, que aproveitaríamos para ver cuestións vinculadas á arte do Renacemento e o Barroco en Galicia.

4º de ESO

Pornic, intercambio internacional coa vila irmá francesa.

Saída a Santiago de Compostela, neste caso centrada nas institucións políticas de Galicia.

Visita, se se pode, ao Museo de Pontevedra ou algunha outra entidade museística próxima en función do calendario de exposicións.

Saída Madrid-Toledo final de curso.

Bacharelato

Pornic, intercambio coa vila francesa.

² Inclúense neste apartado, tamén, as actividades previstas para Bacharelato.

Polo nivel de exixencia académica desta etapa, contéplanse saídas puntuais na contorna ou con ocasión de algunha exposición de interese.

1º Bacharelato

Posibles visitas a exposicións cercanas puntuais ou ponencias ou mesas redondas con persoas invitadas do eido historiográfico.

Propónse o contacto constante co Instituto de Estudos Miñoráns (IEM), con sede en Gondomar, polo seu labor didáctico vinculado coa recuperación do medio natural galego e da memoria histórica da comarca.

2º Bacharelato

Arte: Saída a Santiago e Madrid se é posible (grupo reducido de alumnado, visitas previstas para a segunda avaliación). Visita ex Colexiata de Sta María de Baiona.

Xeografía: traballos de xeografía humana e económica cos datos das familias e dos concellos. Traballo sobre paisaxe, riscos (inundacións, derrubas.....) no que demostren de forma documental as interaccións entre os seres humanos e a natureza. Saída na contorna (xeografía física, natural e humana).

Saída Vigo: urbanismo e arquitectura.

Olimpiada de Xeografía.

Contéplase, en todos os niveis e cursos, as visitas a centros museográficos próximos en función da axenda expositiva dos mesmos.

2º ESO- Xeografía e Historia

Contribución da materia ás competencias básicas. Relaciónanse, na seguinte táboa, os estándares de aprendizaxe avaliábeles que forman parte dos perfís competenciais:

CCL	XHB1.2.1. Enumera e describe as peculiaridades do medio físico español e galego.
	XHB1.3.1. Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo español.
	XHB1.4.2. Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físico de Galicia.
	XHB1.5.1. Localiza nun mapa os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos de España.
	XHB2.2.1. Explica as características da poboación europea.
	XHB2.2.2. Compara entre países a poboación europea segundo a súa distribución, a súa evolución e a súa dinámica.
	XHB2.3.1. Explica a pirámide de poboación de España e das súas comunidades autónomas.
	XHB2.3.2. Analiza en distintos medios os movementos migratorios nas últimas tres décadas en España.
	XHB2.4.1. Coñece o proceso da emigración galega, as súas etapas e os destinos principais.
	XHB2.5.1. Realiza un gráfico con datos da evolución do crecemento da poboación urbana no mundo.
	XHB2.5.2. Sitúa no mapa do mundo as vinte cidades máis poboadas, di a que país pertencen e explica a súa posición económica.
	XHB2.6.1. Resume elementos que diferencien o urbano e o rural en Europa.
	XHB2.6.2. Distingue os tipos de cidades do noso continente.
	XHB2.7.1. Interpreta textos que expliquen as características das cidades de España e de Galicia, axudándose de internet ou de medios de comunicación escrita.
	XHB2.8.1. Sitúa os parques naturais españois nun mapa, e explica a situación actual dalgúns deles.
	XHB2.8.2. Elabora gráficos de distinto tipo (lineais, de barra e de sectores) en soportes virtuais ou analóxicos, que reflectan información económica e demográfica de países ou áreas xeográficas a partir dos datos elixidos.
	XHB2.9.1. Clasifica as principais paisaxes humanizadas españolas a través de imaxes.
	XHB2.10.1. Compara paisaxes humanizadas españolas segundo a súa actividade económica.
	XHB3.5.1. Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época.
	XHB3.9.2. Explica a importancia de Al-Andalus na Idade Media.
XHB3.10.2. Explica a importancia do Camiño de Santiago.	
XHB3.12.1. Describe características da arte románica, gótica e islámica.	
	XHB1.1.1. Localiza espazos xeográficos e lugares nun mapa de España e de Galicia, utilizando datos de coordenadas xeográficas.
	XHB1.2.1. Enumera e describe as peculiaridades do medio físico español e galego.
	XHB1.3.1. Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo español.
	XHB1.3.2. Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físico de España.
	XHB1.4.1. Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo galego.
	XHB1.4.2. Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físico de Galicia.
	XHB1.5.1. Localiza nun mapa os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos de España.
	XHB1.5.2. Analiza e compara as zonas bioclimáticas españolas utilizando gráficos e imaxes.
	XHB1.5.3. Localiza nun mapa os espazos bioclimáticos de Galicia.
	XHB1.6.1. Distingue e localiza nun mapa as paisaxes de España e de Galicia.
	XHB1.7.1. Realiza procuras en medios impresos e dixitais referidas a problemas ambientais actuais en España e en Galicia, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles.
	XHB2.1.1. Localiza no mapa mundial os continentes e as áreas máis densamente poboadas.
	XHB2.2.2. Compara entre países a poboación europea segundo a súa distribución, a súa evolución e a súa dinámica.
	XHB2.3.1. Explica a pirámide de poboación de España e das súas comunidades autónomas.
	XHB2.3.2. Analiza en distintos medios os movementos migratorios nas últimas tres décadas en España.
	XHB2.4.1. Coñece o proceso da emigración galega, as súas etapas e os destinos principais.
	XHB2.5.2. Sitúa no mapa do mundo as vinte cidades máis poboadas, di a que país pertencen e explica a súa posición económica.
	XHB2.6.1. Resume elementos que diferencien o urbano e o rural en Europa.
	XHB2.6.2. Distingue os tipos de cidades do noso continente.

CMCCT	XHB2.7.1. Interpreta textos que expliquen as características das cidades de España e de Galicia, axudándose de internet ou de medios de comunicación escrita.
	XHB2.8.1. Sitúa os parques naturais españois nun mapa, e explica a situación actual dalgúns deles.
	XHB2.9.1. Clasifica as principais paisaxes humanizadas españolas a través de imaxes.
	XHB2.10.1. Compara paisaxes humanizadas españolas segundo a súa actividade económica.
	XHB3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.
	XHB3.3.2. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.
	XHB3.9.2. Explica a importancia de Al-Andalus na Idade Media.

CD	XHB1.1.1. Localiza espazos xeográficos e lugares nun mapa de España e de Galicia, utilizando datos de coordenadas xeográficas.
	XHB1.2.1. Enumera e describe as peculiaridades do medio físico español e galego.
	XHB1.3.1. Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo español.
	XHB1.3.2. Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físico de España.
	XHB1.4.1. Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo galego.
	XHB1.4.2. Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físico de Galicia.
	XHB1.5.1. Localiza nun mapa os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos de España.
	XHB1.5.2. Analiza e compara as zonas bioclimáticas españolas utilizando gráficos e imaxes.
	XHB1.5.3. Localiza nun mapa os espazos bioclimáticos de Galicia.
	XHB1.6.1. Distingue e localiza nun mapa as paisaxes de España e de Galicia.
	XHB1.7.1. Realiza procuras en medios impresos e dixitais referidas a problemas ambientais actuais en España e en Galicia, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles.
	XHB2.1.1. Localiza no mapa mundial os continentes e as áreas máis densamente poboadas.
	XHB2.1.2. Explica o impacto das ondas migratorias nos países de orixe e nos de acollemento.
	XHB2.2.1. Explica as características da poboación europea.
	XHB2.2.2. Compara entre países a poboación europea segundo a súa distribución, a súa evolución e a súa dinámica.
	XHB2.3.1. Explica a pirámide de poboación de España e das súas comunidades autónomas.
	XHB2.3.2. Analiza en distintos medios os movementos migratorios nas últimas tres décadas en España.
	XHB2.4.1. Coñece o proceso da emigración galega, as súas etapas e os destinos principais.
	XHB2.5.1. Realiza un gráfico con datos da evolución do crecemento da poboación urbana no mundo.
	XHB2.5.2. Sitúa no mapa do mundo as vinte cidades máis poboadas, di a que país pertencen e explica a súa posición económica.
	XHB2.6.1. Resume elementos que diferencien o urbano e o rural en Europa.
	XHB2.6.2. Distingue os tipos de cidades do noso continente.
	XHB2.7.1. Interpreta textos que expliquen as características das cidades de España e de Galicia, axudándose de internet ou de medios de comunicación escrita.
	XHB2.8.1. Sitúa os parques naturais españois nun mapa, e explica a situación actual dalgúns deles.
	XHB2.8.2. Elabora gráficos de distinto tipo (lineais, de barra e de sectores) en soportes virtuais ou analóxicos, que reflectan información económica e demográfica de países ou áreas xeográficas a partir dos datos elixidos.
	XHB2.9.1. Clasifica as principais paisaxes humanizadas españolas a través de imaxes.
	XHB2.10.1. Compara paisaxes humanizadas españolas segundo a súa actividade económica.

CAA	XHB1.1.1. Localiza espazos xeográficos e lugares nun mapa de España e de Galicia, utilizando datos de coordenadas xeográficas.
	XHB1.2.1. Enumera e describe as peculiaridades do medio físico español e galego.
	XHB1.3.1. Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo español.
	XHB1.3.2. Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físico de España.
	XHB1.4.1. Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo galego.
	XHB1.4.2. Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físico de Galicia.
	XHB1.5.1. Localiza nun mapa os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos de España.
	XHB1.5.2. Analiza e compara as zonas bioclimáticas españolas utilizando gráficos e imaxes.
	XHB1.5.3. Localiza nun mapa os espazos bioclimáticos de Galicia.
	XHB1.6.1. Distingue e localiza nun mapa as paisaxes de España e de Galicia.
XHB1.7.1. Realiza procuras en medios impresos e dixitais referidas a problemas ambientais actuais en	

	España e en Galicia, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles.
	XHB2.1.1. Localiza no mapa mundial os continentes e as áreas máis densamente poboadas.
	XHB2.1.2. Explica o impacto das ondas migratorias nos países de orixe e nos de acollemento.
	XHB2.2.1. Explica as características da poboación europea.
	XHB2.2.2. Compara entre países a poboación europea segundo a súa distribución, a súa evolución e a súa dinámica.
	XHB2.3.1. Explica a pirámide de poboación de España e das súas comunidades autónomas.
	XHB2.3.2. Analiza en distintos medios os movementos migratorios nas últimas tres décadas en España.
	XHB2.4.1. Coñece o proceso da emigración galega, as súas etapas e os destinos principais.
	XHB2.5.1. Realiza un gráfico con datos da evolución do crecemento da poboación urbana no mundo.
	XHB2.5.2. Sitúa no mapa do mundo as vinte cidades máis poboadas, di a que país pertencen e explica a súa posición económica.
	XHB2.6.1. Resume elementos que diferencien o urbano e o rural en Europa.
	XHB2.6.2. Distingue os tipos de cidades do noso continente.
	XHB2.7.1. Interpreta textos que expliquen as características das cidades de España e de Galicia, axudándose de internet ou de medios de comunicación escrita.
	XHB2.8.1. Sitúa os parques naturais españois nun mapa, e explica a situación actual dalgúns deles.
	XHB2.8.2. Elabora gráficos de distinto tipo (lineais, de barra e de sectores) en soportes virtuais ou analóxicos, que reflectan información económica e demográfica de países ou áreas xeográficas a partir dos datos elixidos.
	XHB2.9.1. Clasifica as principais paisaxes humanizadas españolas a través de imaxes.
	XHB2.10.1. Compara paisaxes humanizadas españolas segundo a súa actividade económica.
	XHB3.2.1. Nomea e identifica catro clases de fontes históricas.
	XHB3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiais ou textuais.
	XHB3.6.1. Utiliza as fontes históricas e entende os límites do que se pode escribir sobre o pasado.
	XHB3.7.1. Compara as formas de vida (en diversos aspectos) do Imperio Romano coas dos reinos xermánicos.
	XHB3.9.2. Explica a importancia de Al-Andalus na Idade Media.
	XHB3.10.1. Interpreta mapas que describen os procesos de conquista e repoboación cristiás na Península Ibérica.
	XHB3.10.2. Explica a importancia do Camiño de Santiago.

CSC	XHB2.1.1. Localiza no mapa mundial os continentes e as áreas máis densamente poboadas.
	XHB2.1.2. Explica o impacto das ondas migratorias nos países de orixe e nos de acollemento.
	XHB2.2.1. Explica as características da poboación europea.
	XHB2.2.2. Compara entre países a poboación europea segundo a súa distribución, a súa evolución e a súa dinámica.
	XHB2.3.1. Explica a pirámide de poboación de España e das súas comunidades autónomas.
	XHB2.3.2. Analiza en distintos medios os movementos migratorios nas últimas tres décadas en España.
	XHB2.4.1. Coñece o proceso da emigración galega, as súas etapas e os destinos principais.
	XHB2.5.1. Realiza un gráfico con datos da evolución do crecemento da poboación urbana no mundo.
	XHB2.5.2. Sitúa no mapa do mundo as vinte cidades máis poboadas, di a que país pertencen e explica a súa posición económica.
	XHB2.6.1. Resume elementos que diferencien o urbano e o rural en Europa.
	XHB2.6.2. Distingue os tipos de cidades do noso continente.
	XHB2.7.1. Interpreta textos que expliquen as características das cidades de España e de Galicia, axudándose de internet ou de medios de comunicación escrita.
	XHB2.8.1. Sitúa os parques naturais españois nun mapa, e explica a situación actual dalgúns deles.
	XHB2.9.1. Clasifica as principais paisaxes humanizadas españolas a través de imaxes.
	XHB2.10.1. Compara paisaxes humanizadas españolas segundo a súa actividade económica.
	XHB3.1.1. Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son herdanza do pasado.
	XHB3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiais ou textuais.

	XHB3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.
	XHB3.3.2. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.
	XHB3.4.1. Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves xeográficos.
	XHB3.5.1. Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época.
	XHB3.6.1. Utiliza as fontes históricas e entende os límites do que se pode escribir sobre o pasado.
	XHB3.7.1. Compara as formas de vida (en diversos aspectos) do Imperio Romano coas dos reinos xermánicos.
	XHB3.8.1. Caracteriza a sociedade feudal e as relacións entre señores e campesiños.
	XHB3.9.1. Comprende as orixes do Islam e o seu alcance posterior.
	XHB3.9.2. Explica a importancia de Al-Andalus na Idade Media.
	XHB3.10.1. Interpreta mapas que describen os procesos de conquista e repoboación cristiás na Península Ibérica.
	XHB3.10.2. Explica a importancia do Camiño de Santiago.
	XHB3.11.1. Comprende o impacto dunha crise demográfica e económica nas sociedades medievais europeas.
	XHB3.12.1. Describe características da arte románica, gótica e islámica.

CSIEE	XHB1.2.1. Enumera e describe as peculiaridades do medio físico español e galego.
	XHB1.5.2. Analiza e compara as zonas bioclimáticas españolas utilizando gráficos e imaxes.
	XHB2.2.2. Compara entre países a poboación europea segundo a súa distribución, a súa evolución e a súa dinámica.
	XHB2.5.1. Realiza un gráfico con datos da evolución do crecemento da poboación urbana no mundo.
	XHB2.7.1. Interpreta textos que expliquen as características das cidades de España e de Galicia, axudándose de internet ou de medios de comunicación escrita.
	XHB3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.
	XHB3.11.1. Comprende o impacto dunha crise demográfica e económica nas sociedades medievais europeas.

CCEC	XHB3.9.2. Explica a importancia de Al-Andalus na Idade Media.
	XHB3.10.2. Explica a importancia do Camiño de Santiago.
	XHB3.11.1. Comprende o impacto dunha crise demográfica e económica nas sociedades medievais europeas.
	XHB3.12.1. Describe características da arte románica, gótica e islámica.

Contidos, criterios de avaliación e estándares de aprendizaxe avaliábeis con indicación das competencias que contribúen a acadar, no seguinte cadro de acordo coa lexislación:

Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
Bloque 1. O medio físico			
●B1.1. Localización. Latitude e lonxitude.	●B1.1. Localizar espazos xeográficos e lugares nun mapa ou nunha imaxe de satélite, utilizando datos de coordenadas xeográficas.	●XHB1.1.1. Localiza espazos xeográficos e lugares nun mapa de España e de Galicia, utilizando datos de coordenadas xeográficas.	●CAA ●CMCCT ●CD
●B1.2. Características xerais do medio físico de España e de Galicia.	●B1.2. Ter unha visión global do medio físico de España e de Galicia, e das súas características xerais.	●XHB1.2.1. Enumera e describe as peculiaridades do medio físico español e galego.	●CAA ●CMCCT ●CD ●CCL

●B1.3. Medio físico de España: relevo e hidrografía.	●B1.3. Situar no mapa de España as unidades e os elementos principais do relevo peninsular, así como os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos.	●XHB1.3.1. Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo español.	●CAA ●CMCCT ●CD
		●XHB1.3.2. Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físico de España.	●CAA ●CMCCT ●CD ●CCL
●B1.4. Medio físico de Galicia: relevo e hidrografía.	●B1.4. Situar no mapa de Galicia as unidades e os elementos principais do relevo, así como os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos.	●XHB1.4.1. Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo galego.	●CAA ●CMCCT ●CD
		●XHB1.4.2. Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físico de Galicia.	●CAA ●CMCCT ●CD ●CCL
●B1.5. Clima: elementos e factores. Diversidade climática da Península Ibérica e de Galicia.	●B1.5. Coñecer e describir os grandes conxuntos bioclimáticos que conforman o espazo xeográfico español e galego.	●XHB1.5.1. Localiza nun mapa os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos de España.	●CAA ●CMCCT ●CD ●CCL
		●XHB1.5.2. Analiza e compara as zonas bioclimáticas españolas utilizando gráficos e imaxes.	●CAA ●CMCCT ●CD
		●XHB1.5.3. Localiza nun mapa os espazos bioclimáticos de Galicia.	●CAA ●CMCCT ●CD
●B1.6. Diversidade de paisaxes. Zonas bioclimáticas da Península Ibérica e de Galicia.	●B1.6. Coñecer os principais espazos naturais de España e de Galicia.	●XHB1.6.1. Distingue e localiza nun mapa as paisaxes de España e de Galicia.	●CAA ●CMCCT ●CD
●B1.7. Medio natural e problemas ambientais en España.	●B1.7. Coñecer, describir e valorar a acción do ser humano sobre o ambiente español e galego, e as súas consecuencias.	●XHB1.7.1. Realiza procuras en medios impresos e dixitais referidas a problemas ambientais actuais en España e en Galicia, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles.	●CAA ●CMCCT ●CD ●CCL
Bloque 2. O espazo humano			
●B2.1. Poboación mundial: modelos demográficos e movementos migratorios.	●B2.1. Comentar a información en mapas do mundo sobre a densidade de poboación e as migracións.	●XHB2.1.1. Localiza no mapa mundial os continentes e as áreas máis densamente poboadas.	●CAA ●CMCCT ●CSC ●CD
		●XHB2.1.2. Explica o impacto das ondas migratorias nos países de orixe e nos de acollemento.	●CAA ●CMCCT ●CSC ●CD
●B2.2. Poboación europea: distribución e evolución.	●B2.2. Analizar a poboación europea no relativo á súa distribución, evolución e dinámica, e ás súas migracións e políticas de poboación.	●XHB2.2.1. Explica as características da poboación europea.	●CAA ●CCL ●CSC ●CD
		●XHB2.2.2. Compara entre países a poboación europea	●CAA

		segundo a súa distribución, a súa evolución e a súa dinámica.	<ul style="list-style-type: none"> ● CMCCT ● CSC ● CD ● CCL
● B2.3. Poboación española: evolución, distribución e dinámica. Movements migratorios.	● B2.3. Analizar as características da poboación española, a súa distribución, dinámica e evolución, e os movementos migratorios.	● XHB2.3.1. Explica a pirámide de poboación de España e das súas comunidades autónomas.	<ul style="list-style-type: none"> ● CAA ● CMCCT ● CSC ● CD ● CCL
		● XHB2.3.2. Analiza en distintos medios os movementos migratorios nas últimas tres décadas en España.	<ul style="list-style-type: none"> ● CAA ● CMCCT ● CSC ● CD ● CCL
● B2.4. Poboación de Galicia: evolución, distribución e dinámica. Movements migratorios.	● B2.4. Analiza as características da poboación de Galicia, a súa distribución, dinámica e evolución, e os movementos migratorios	● XHB2.4.1. Coñece o proceso da emigración galega, as súas etapas e os destinos principais.	<ul style="list-style-type: none"> ● CAA ● CMCCT ● CSC ● CD ● CCL
● B2.5. Proceso de urbanización no planeta.	● B2.5. Sinalar nun mapamundi as grandes áreas urbanas, e identificar e comentar o papel das cidades mundiais como dinamizadoras da economía das súas rexións.	● XHB2.5.1. Realiza un gráfico con datos da evolución do crecemento da poboación urbana no mundo.	<ul style="list-style-type: none"> ● CAA ● CMCCT ● CSC ● CD ● CCL
		● XHB2.5.2. Sitúa no mapa do mundo as vinte cidades máis poboadas, di a que país pertencen e explica a súa posición económica.	<ul style="list-style-type: none"> ● CAA ● CMCCT ● CSC ● CD ● CCL
● B2.6. A cidade e o proceso de urbanización europeo.	● B2.6. Comprender o proceso de urbanización, os seus proles e os seus contras en Europa.	● XHB2.6.1. Resume elementos que diferencien o urbano e o rural en Europa.	<ul style="list-style-type: none"> ● CAA ● CMCCT ● CSC ● CD ● CCL
		● XHB2.6.2. Distingue os tipos de cidades do noso continente.	<ul style="list-style-type: none"> ● CAA ● CMCCT ● CSC ● CD ● CCL
● B2.7. A cidade e o proceso de urbanización en España e en Galicia.	● B2.7. Recoñecer as características das cidades españolas e galegas, e as formas de ocupación do espazo urbano.	● XHB2.7.1. Interpreta textos que expliquen as características das cidades de España e de Galicia, axudándose de internet ou de medios de comunicación escrita.	<ul style="list-style-type: none"> ● CAA ● CMCCT ● CSC ● CD ● CCL
● B2.8. Diversidade de medios naturais en España e en Galicia.	● B2.8. Coñecer os principais espazos naturais protexidos a nivel peninsular e insular.	● XHB2.8.1. Sitúa os parques naturais españois nun mapa, e explica a situación actual dalgúns deles.	<ul style="list-style-type: none"> ● CAA ● CMCCT ● CSC ● CD ● CCL
		● XHB2.8.2. Elabora gráficos	<ul style="list-style-type: none"> ● CAA

		de distinto tipo (lineais, de barra e de sectores) en soportes virtuais ou analóxicos, que reflectan información económica e demográfica de países ou áreas xeográficas a partir dos datos elixidos.	<ul style="list-style-type: none"> ●CMCCT ●CCL ●CD
●B2.9. Paisaxes no territorio español e galego.	●B2.9. Identificar as principais paisaxes humanizadas españolas e galegas, e identificalas por comunidades autónomas.	●XHB2.9.1. Clasifica as principais paisaxes humanizadas españolas a través de imaxes.	<ul style="list-style-type: none"> ●CAA ●CMCCT ●CSC ●CD ●CCL
●B2.10. Principais retos e problemas ambientais en España.	●B2.10. Coñecer e analizar os problemas e os retos ambientais que afronta España, a súa orixe e as posibles vías para afrontar estes problemas.	●XHB2.10.1. Compara paisaxes humanizadas españolas segundo a súa actividade económica.	<ul style="list-style-type: none"> ●CAA ●CMCCT ●CSC ●CD ●CCL
Bloque 3. A historia			
●B3.1. Relación entre o pasado, o presente e o futuro a través da historia.	●B3.1. Recoñecer que o pasado non está "morto e enterrado", senón que determina o presente e os posibles futuros e espazos, ou inflúe neles.	●XHB3.1.1. Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son herdanza do pasado.	<ul style="list-style-type: none"> ●CSC ●CCEC
●B3.2. Fontes históricas.	●B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas.	●XHB3.2.1. Nomea e identifica catro clases de fontes históricas.	<ul style="list-style-type: none"> ●CSC ●CAA
		●XHB3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiais ou textuais.	<ul style="list-style-type: none"> ●CSC ●CAA
●B3.3. Cambio e continuidade.	●B3.3. Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación.	●XHB3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.	<ul style="list-style-type: none"> ●CSC ●CMCCT
		●XHB3.3.2. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.	<ul style="list-style-type: none"> ●CSC ●CMCCT
●B3.4. Tempo histórico.	●B3.4. Entender que os acontecementos e os procesos ocorren ao longo do tempo e á vez no tempo (diacronía e sincronía).	●XHB3.4.1. Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves xeográficos.	<ul style="list-style-type: none"> ●CSC ●CMCCT
●B3.5. Vocabulario histórico e artístico.	●B3.5. Utilizar o vocabulario histórico e artístico con precisión, inseríndoo no contexto adecuado.	●XHB3.5.1. Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época.	<ul style="list-style-type: none"> ●CSC ●CCL
●B3.6. Idade Media: concepto e as subetapas (alta, plena e baixa Idade Media).	●B3.6. Caracterizar a alta Idade Media en Europa e recoñecer a dificultade da falta de fontes históricas neste período.	●XHB3.6.1. Utiliza as fontes históricas e entende os límites do que se pode escribir sobre o pasado.	<ul style="list-style-type: none"> ●CSC ●CAA

●B3.7. Caída do Imperio Romano en Occidente: división política e invasións xermánicas. Imperio Bizantino e reinos xermánicos.	B3.7. Describir a nova situación económica, social e política dos reinos xermánicos.	●XHB3.7.1. Compara as formas de vida (en diversos aspectos) do Imperio Romano coas dos reinos xermánicos	●CSC ●CAA
●B3.8. Feudalismo.	●B3.8. Explicar a organización feudal e as súas consecuencias.	●XHB3.8.1. Caracteriza a sociedade feudal e as relacións entre señores e campesiños.	●CSC
●B3.9. Islam. Península Ibérica: invasión musulmá. Evolución de Al-Andalus e dos reinos cristiáns.	●B3.9. Analizar a evolución dos reinos cristiáns e musulmáns, nos seus aspectos socioeconómicos, políticos e culturais.	●XHB3.9.1. Comprende as orixes do Islam e o seu alcance posterior.	●CSC ●CCEC
		●XHB3.9.2. Explica a importancia de Al-Andalus na Idade Media.	●CSC ●CCEC ●CMCCT ●CCL
●B3.10. Reconquista e repoboación.	●B3.10. Entender o proceso das conquistas e a repoboación dos reinos cristiáns na Península Ibérica e as súas relacións con Al-Andalus.	●XHB3.10.1. Interpreta mapas que describen os procesos de conquista e repoboación cristiáns na Península Ibérica.	●CSC ●CAA
		●XHB3.10.2. Explica a importancia do Camiño de Santiago.	●CSC ●CCEC ●CCL
●B3.11. Expansión comercial europea e recuperación das cidades. Crise da baixa Idade Media: a ‘Peste Negra’ e as súas consecuencias.	●B3.11. Entender o concepto de crise e as súas consecuencias económicas e sociais.	●XHB3.11.1. Comprende o impacto dunha crise demográfica e económica nas sociedades medievais europeas.	●CSC
●B3.12. Arte románica, gótica e islámica.	●B3.12. Comprender as características e as funcións da arte na Idade Media.	●XHB3.12.1. Describe características da arte románica, gótica e islámica.	●CSC ●CCEC ●CCL

Concreción para cada estándar de aprendizaxe avaliable de temporalización, grao mínimo de consecución para superar a materia e procedementos e instrumentos de avaliación.³

XHB	Estándares aprendizaxe avaliables	Temporalización			Grao mínimo consecución	Proced e instrument. av				Peso cualif. %
		1ª av	2ª av	3ª av		Cad	TI	TG	PE/O	
B3	Historia									
3	XHB3.1.1. Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son herdanza do pasado.	X			Compara a relixión romana do século I coa relixión romana no século IV.	x			x	70,00 %
	XHB3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, sexan estas restos materiais ou testemuñas.	X			Realiza un traballo en grupo no que se mostren os restos arqueolóxicos da Hispania romana.			x		
	XHB3.13.1. Interpreta un mapa cronolóxico-xeográfico da expansión exipcia.	X			Analiza un mapa sobre o medio xeográfico no que se desenvolveu o Exipto dos faraóns.			x		
	XHB3.13.2. Describe as principais características das etapas históricas en que se divide Exipto.	X			Describe as diferenzas dos tres imperios exipcios.		x			
	XHB3.14.1. Explica como materializaban os exipcios a súa crenza na vida do alén.	X			Identifica, enumera e describe as representacións dos principais deuses exipcios sinalando cales deles teñen cabeza de animal.			x	x	
	XHB3.14.2. Realiza un mapa conceptual cos principais deuses do panteón exipcio.	X			Establece que a relixión exipcia é politeista e describe deuses do panteón exipcio.			x	x	
	XHB3.15.1. Localiza nun mapa os principais exemplos da arquitectura exipcia e da mesopotámica.	X			Sitúa nun mapa os principais templos exipcios e mesopotámicos.	x			x	
	XHB3.16.1. Identifica trazos da organización socio-política e económica das polis gregas a partir de fontes históricas de diferentes tipos.	X			Reflexiona e argumenta unha opinión razoada sobre a situación da muller na Antiga Grecia e a súa desigualdade ante os homes.	x			x	
XHB3.16.2. Describe algunhas das diferenzas entre a democracia grega e as democracias actuais.	X			Detecta as principais diferenzas e similitudes existentes entre o sistema democrático ateniense e a democracia occidental actual.	x			x		

XHB3.17.1. Localiza nun mapa histórico as colonias gregas do Mediterráneo.	X			Localiza nun mapa as principais colonias gregas e comenta as causas que levaron aos gregos a crear colonias no Mediterráneo.	x				x
XHB3.18.1. Elabora un mapa do imperio de Alexandre.	X			Sobre un mapa traza as rutas de conquista de Alexandre Magno e comenta a creación do seu Imperio.	x				x
XHB3.18.2. Contrasta as accións políticas da Atenas de Pericles co imperio de Alexandre Magno.	X			Reflexiona sobre as diferenzas entre gregos e persas, e as diferenzas dos gregos entre si.					x
XHB3.19.1. Explica as características esenciais da arte grega e a súa evolución no tempo.	X			Recoñece as ordes dórica, xónica, e corintia e describe as súas principais características.				x	x
XHB3.19.2. Dá exemplos representativos das áreas do saber grego, e discute por que se considera que a cultura europea parte da Grecia clásica.	X			Explica de forma detallada os principais rasgos da civilización grega a partir dos contidos do tema e unha serie de pautas.				x	x
XHB3.20.1. Confecciona un mapa coas etapas da expansión de Roma.	X			Elabora un mapa no que figuren as conquistas de Roma.	x	x			
XHB3.20.2. Identifica diferenzas e semellanzas entre as formas de vida republicanas e as do imperio na Roma antiga.	X			Recoñece as características da organización e os grupos sociais durante a República e o Imperio describindo e comparando ambos períodos.	x				x
XHB3.21.1. Compara obras arquitectónicas e escultóricas de época grega e romana.	X			Compara un templo romano e un grego identificando as súas similitudes e diferenzas a partir da observación de ilustracións.	x				x
XHB3.22.1. Fai un mapa da Península Ibérica onde se reflicten os cambios administrativos en época romana.	X			Explica o desenvolvemento dos pobos colonizadores.	x				x
XHB3.22.2. Analiza exemplos do legado romano que sobreviven na actualidade.	X			Identifica a orixe latina do castelá e o galego e sinala o equivalente castelá e galego de diversas palabras latinas.	x			x	
XHB3.22.3. Entende o que significou a romanización en distintos ámbitos sociais e xeográficos.	X			Comenta a importancia dos restos romanos para coñecer e entender esta etapa da historia e a súa importancia no noso legado cultural.					x

Concreción para cada estándar de aprendizaxe avaliable de temporalización, grao mínimo de consecución para superar a materia e procedementos e instrumentos de avaliación. 2º ESO

XHB	Estándares aprendizaxe avaliables	Temporalización			Grao mínimo consecución	Proced e instrument. av				Peso cualif.
		1ª av	2ª av	3ª av		Cad	TI	TG	PE/O	

														%
B1	O medio físico													
XHB1.1.1. Localiza espazos xeográficos e lugares nun mapa de España e de Galicia, utilizando datos de coordenadas xeográficas.	x			Localiza nun mapa diferentes cidades, vilas e pobos de España e Galicia utilizando as coordenadas xeográficas.	x									30,00 %
XHB1.2.1. Enumera e describe as peculiaridades do medio físico español e galego.	x			Sitúa no mapa os tres principais tipos de solo da Península, e o tipo de solo en Galicia e nas illas Canarias.								x		
XHB1.3.1. Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo español.	x			Elabora un mapa mural reflexando as principais unidades de relevo,							x			
XHB1.3.2. Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físico de España.	x			Sitúa nun mapa as principais unidades de relevo da Península e os seus picos máis elevados.					x					
XHB1.4.1. Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo galego.	x			Sitúa nun mapa as principais unidades de relevo de Galicia, os picos máis elevados, as rías e ríos máis importantes.	x							x		
XHB1.4.2. Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físico de Galicia.	x			Compara as unidades de relevo galego co resto de unidades de relevo peninsular.									x	
XHB1.5.1. Localiza nun mapa os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos de España.	x			Debuxa nun mapa da Península a delimitación dos tres tipos de rocha do solo peninsular.	x									
XHB1.5.2. Analiza e compara as zonas bioclimáticas españolas utilizando gráficos e imaxes.	x			Describe a partir das imáxenes as principais diferenzas bioclimáticas.	x									
XHB1.5.3. Localiza nun mapa os espazos bioclimáticos de Galicia.	x			Debuxa no mapa de Galicia os límites dos diferentes climas e vexetacións.	x								x	
XHB1.6.1. Distingue e localiza nun mapa as paisaxes de España e de Galicia.	x			Diferencia a partir da vexetación das imáxenes entre a paisaxe oceánica, mediterránea, canaria e de montaña.									x	
XHB1.7.1. Realiza procuras en medios impresos e dixitais referidas a problemas ambientais actuais en España e en Galicia, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles.	x			Resume unha noticia sobre os efectos do cambio climático e enumera que solucións podemos aportar.	x								x	
B2	O espazo humano													
XHB2.1.1. Localiza no mapa mundial os continentes e as áreas máis densamente poboadas.			x	Identifica nun mapa do mundo as áreas do planeta máis densamente poboadas.	x								x	30,00 %
XHB2.1.2. Explica o impacto das ondas migratorias nos países de orixe e nos de acollemento.			x	Describe as repercusións negativas da emigración no país de orixe e as positivas no país de acollida.							x		x	

XHB2.2.1. Explica as características da poboación europea.		x	Relaciona os diferentes pobos que habitaron Europa no pasado e na actualidade.				x
XHB2.2.2. Compara entre países a poboación europea segundo a súa distribución, a súa evolución e a súa dinámica.		x	Distingue os países máis desamente poboados, e distingue os que teñen unha poboación vella dos que teñen unha poboación nova.	x		x	
XHB2.3.1. Explica a pirámide de poboación de España e das súas comunidades autónomas.		x	Compara entre os distintos tipos de pirámide de poboación española, e compara unha pirámide de poboación de Galicia con outra de Madrid.	x			x
XHB2.3.2. Analiza en distintos medios os movementos migratorios nas últimas tres décadas en España.		x	Relaciona as rexións españolas máis prósperas coas que reciben maior número de migrantes.				x
XHB2.4.1. Coñece o proceso da emigración galega, as súas etapas e os destinos principais.		x	Describe as etapas de emigración galega, e indica o seu destino.	x			x
XHB2.5.1. Realiza un gráfico con datos da evolución do crecemento da poboación urbana no mundo.		x	Compara dúas gráficas da poboación urbana mundial en 1800 e no 2014.	x			
XHB2.5.2. Sitúa no mapa do mundo as vinte cidades máis poboadas, di a que país pertencen e explica a súa posición económica.		x	Sitúa nun mapa do mundo as dez cidades máis poboadas, indicando o país ao que pertencen e si son países desenvolvidos, en desenvolvemento ou subdesenvolvidos.	x			x
XHB2.6.1. Resume elementos que diferencien o urbano e o rural en Europa.		x	Enumera elementos propios do hábitat urbano e o hábitat rural.		x		x
XHB2.6.2. Distingue os tipos de cidades do noso continente.		x	Describe os tipos de cidades europeas según o número de habitantes e funcións que realiza.	x		x	
XHB2.7.1. Interpreta textos que expliquen as características das cidades de España e de Galicia, axudándose de internet ou de medios de comunicación escrita.		x	Busca en internet as características principais (poboación, tamaño, funcións) de catro cidades españolas e dúas cidades galegas		x		
XHB2.8.1. Sitúa os parques naturais españois nun mapa, e explica a situación actual dalgúns deles.		x	Sitúa nun mapa de España 10 parques naturais, e redacta a súa experiencia nun deles.		x	x	
XHB2.8.2. Elabora gráficos de distinto tipo (lineais, de barra e de sectores) en soportes virtuais ou analóxicos, que reflectan información económica e demográfica de países ou áreas xeográficas a partir dos datos elixidos.		x	Elabora unha gráfica lineal sobre a evolución da pesca en Galicia a partir dos datos aportados.	x			
XHB2.9.1. Clasifica as principais paisaxes humanizadas españolas a través de imaxes.		x	Identifica imaxes de paisaxes humanizadas a través de imaxes, distingue entre paisaxe	x			x

				humanizada e non humanizada.					
	XHB2.10.1. Compara paisaxes humanizadas españolas segundo a súa actividade económica.		x	Distingue imaxes de diferentes paisaxes humanizadas atendendo a súa actividade económica principal.	x				x
B3	A Historia								
3	XHB3.1.1. Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son herdanza do pasado.		x	Distingue nas imaxes os elementos materiais, arquitectónicos, escultóricos e material.					x
	XHB3.2.1. Nomea e identifica catro clases de fontes históricas.		x	Distingue entre fonte histórica escrita e fonte histórica material.	x				x
	XHB3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiais ou textuais.		x	Entende que a historia pode ser coñecida mediante restos materiais uo textuais.	x		x		
	XHB3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.		x	Identifica feitos históricos coetáneos, feitos históricos sucesivos, cunha datación aproximada.					x
	XHB3.3.2. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.		x	Debuxa un eixe cronolóxico desde a fin do Imperio Romano e o descubrimento de América, e debuxa un mapa da extensión do Islam pola Península.			x		
	XHB3.4.1. Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves xeográficos.		x	Entende a convivencia na Península do islam e os Reinos Cristianos.	x				x
	XHB3.5.1. Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época.		x	Define elementos artísticos básicos e termos históricos máis importantes.					x
	XHB3.6.1. Utiliza as fontes históricas e entende os límites do que se pode escribir sobre o pasado.		x	Desenvolve o que se pode chegar a saber sobre un pobo do pasado ao través dun texto histórico.				x	x
	XHB3.7.1. Compara as formas de vida (en diversos aspectos) do Imperio Romano coas dos reinos xermánicos.		x	Diferencia entre os dereitos dos romanos e os dereitos do pobo vándalo, e diferencia as súas relixións.					x
	XHB3.8.1. Caracteriza a sociedade feudal e as relacións entre señores e campesiños.		x	Distingue o señorío e o campesinado por razón de nacemento.					x
	XHB3.9.1. Comprende as orixes do Islam e o seu alcance posterior.		x	Enumera tres dos principios do Islam, sitúa nun mapa a súa orixe e extensión.			x		x
	XHB3.9.2. Explica a importancia de Al-Andalus na Idade Media.		x	Comprende a importancia das cidades do Al.Andalus na cultura europea medieval.	x				
	XHB3.10.1. Interpreta mapas que describen os procesos de conquista e repoboación cristiás na Península Ibérica.		x	Comprende diferentes mapas da reconquista da Península.					
XHB3.10.2. Explica a importancia do Camiño de Santiago.		x	Relata a apración da tumba do apóstolo e a importancia do intercambio cultural que	x	x				
									40,00 %

					produxo.					
	XHB3.11.1. Comprende o impacto dunha crise demográfica e económica nas sociedades medievais europeas.			x	Entende como a poboación queda mermada a causa da peste e malas colleitas.				x	

OB: Observación no caderno do profesor. Rexistros.

TI/G: traballo individual ou grupal, pode quedar rexistrado no caderno, tarefas máis amplas que requiren de procesamento e organización da información, e entrega en soporte papel e/ou dixital, e/ou exposición oral.

PE/O: probas escritas e/ou orais, polo menos dúas por trimestre; constará a puntuación de cada pregunta.

A isto hai que engadir a **observación** na aula, de traballo, actitude, participación, do que a profesora levará rexistro no seu caderno de alumnos e alumnas.

Cualificación

A avaliación realizarase tendo en conta:

- Exames (70% da cualificación).
- Traballos e actividades (30% da cualificación).

Avaliación continua:

Cumprindo coa normativa vixente, a avaliación na etapa de ESO será **continua**. Partiremos dunha **avaliación inicial** que se lle pasará ao alumnado o primeiro ou o segundo día de clase, que servirá para coñecer o grao de asimilación dos contidos dos cursos precedentes, así como o grao de desenvolvemento das competencias. Esta proba terá un carácter orientativo para o profesor, e non terá valor para a nota do trimestre.

En cada avaliación o alumno ou alumna terá que facer, como mínimo, **2 probas escritas**. Os **exames** estarán cualificados de 1 a 10 puntos e constarán, cando menos, de 5 preguntas (definición de conceptos, elaboración e/ou análise de todo tipo de gráficas, relación de conceptos, análise de mapas, preguntas de desenvolvemento, análise de obras de arte, preguntas tipo test ou de verdadeiro/falso, completar cadros sinópticos, comparar períodos históricos e sociedades, etc).

Se un alumno ou alumna é sorprendido polo profesor copiando ou en posesión de “material de axuda” ou tecnolóxico, se lle retirará o exame e, o máis pronto posible segundo a dispoñibilidade do docente, o alumno/a deberá someterse a outra proba oral ou escrita, segundo elixa o profesor.

Se algún alumno/a non se presentase a un exame, terá que xustificar a súa ausencia e realizalo, en principio, o primeiro día que asista a clase. En calquera caso, o profesor pode establecer outra data para a realización da proba de consideralo oportuno por motivos fundados. De non presentarse, o exame estará suspenso e polo tanto, non poderá aprobar a avaliación.

Por outra banda, a avaliación tamén terá en conta os **traballos e actividades** encomendados polo profesor ao longo do curso. Estes incluírán os deberes, traballos de investigación, procura de información complementaria, probas de localización xeográfica en mapas físicos e políticos, exposicións, probas orais etc. Neste caso valorarase a ortografía, o uso da terminoloxía da área, a claridade expositiva, a creatividade dos traballos, a limpeza na execución das tarefas e a precisión na información achegada.

Tamén se farán **probas de localización xeográfica** en mapas físicos e políticos que tamén estarán cualificados de 1 a 10 puntos. Estas probas estarán computadas no apartado correspondente de traballos de clase.

Por último, tamén se valorará á **actitude**, téndose en conta o interese pola materia, a toma de notas na aula, manter unha actitude positiva na clase, o estudo regular da materia, a realización das actividades etc.

Avaliación final:

- ✓ Para superar a materia, o alumnado deberá alcanzar 5 puntos de 10 en cada unha das tres avaliacións.
- ✓ Para calcular a nota trimestral, farase media aritmética entre exames (70% da nota), traballos e actividades (30% da nota).
- ✓ Para calcular a nota de final de curso, farase media entre as notas alcanzadas polo alumno ou alumna na avaliación ou na recuperación.
- ✓ Se algún alumno suspende na **avaliación ordinaria de xuño**, a nota final será a acadada no exame único da **avaliación extraordinaria de xuño**.

Sistema de recuperación da materia:

Ao alumnado que suspenda unha avaliación entregaráselle **tarefas de reforzo** que terán que ser feitas e entregadas na data establecida. Estas tarefas de reforzo recollerán os obxectivos básicos que debe dominar a alumna ou alumno para seguir progresando. Unha vez corrixidas serán devoltas ao alumno ou alumna para que as repase e, na data sinalada polo profesor, o alumno ou alumna fará unha **proba de recuperación da avaliación**, por escrito ou oralmente, con preguntas referidas unicamente ás tarefas de reforzo.

Na terceira avaliación, ao non haber tempo para facer tarefas de reforzo, a aqueles alumnos ou alumnas que suspendan se lles repetirá o exame ou exames que suspenderon en dito trimestre.

Xuño: haberá unha convocatoria no mes de xuño para recuperar as avaliacións pendentes.

Avaliación extraordinaria de xuño: se algún alumno non supera a materia na avaliación ordinaria de xuño, deberá presentarse a un exame único de toda a materia. A nota final será a acadada no exame único de dito mes.

2º ESO- Paisaxe e Sustentabilidade

Contribución ao desenvolvemento das competencias clave. Na seguinte táboa recóllese a relación dos estándares de aprendizaxe avaliáveis da materia que forman parte dos perfís competenciais.

CCL	PSB1.1.2. Expresa por escrito as sensacións experimentadas e o seu aprecio estético.
	PSB1.2.1. Describe as propiedades visuais (formas, cores, texturas e volumes) que caracterizan os principais obxectos dunha escena paisaxística, tendo en conta a escala.
	PSB1.4.2. Identifica e caracteriza de xeito sinxelo os elementos naturais da paisaxe que cumpren a función de conectividade.
CMC TT	PSB1.2.1. Describe as propiedades visuais (formas, cores, texturas e volumes) que caracterizan os principais obxectos dunha escena paisaxística, tendo en conta a escala.
	PSB1.3.1. Identifica, caracteriza formalmente e localiza no mapa as xeoformas, a rede hidrográfica e as formacións vexetais recoñecibles nunha paisaxe.
	PSB1.3.2. Identifica, caracteriza formalmente e localiza no mapa, segundo a paisaxe en que viva, o parcelario agrario, os tipos de asentamentos e a rede de mobilidade.
	PSB1.4.1. Localiza nun mapa da súa zona de estudo as principais manchas-unidades presentes, caracterízalas e explica de xeito sinxelo a súa funcionalidade ecolóxica.
	PSB1.4.2. Identifica e caracteriza de xeito sinxelo os elementos naturais da paisaxe que cumpren a función de conectividade.
	PSB1.5.1. Identifica a paisaxe natural, os seus elementos formais dominantes e as súas funcións.
	PSB1.5.2. Identifica a paisaxe agraria e rural, os seus elementos formais dominantes e as súas funcións.
	PSB1.5.3. Identifica a paisaxe urbana e periurbana, os seus elementos formais e as súas funcións.
	PSB2.1.1. Describe de xeito básico algunha das relacións causais entre os elementos construídos, as formas de explotación ou de asentamento, e as condicións impostas polo medio.
	PSB2.4.1. Utiliza tecnoloxías da información e da comunicación para elaborar documentos dixitais propios adecuados á súa idade, resultado da procura, a análise e a selección de información relevante referida a conflitos e impactos paisaxísticos na súa zona próxima, e expón e defende estes traballos.
	PSB3.1.1. Realiza procuras e pequenas investigacións en medios impresos e dixitais referidas aos valores da paisaxe próxima, e localiza páxinas e recursos na web directamente relacionados con eles.
	PSB3.2.1. Sitúa nun mapa, caracteriza de xeito básico e valora a importancia dos espazos naturais próximos ao seu contorno.
	CD
PSB1.3.2. Identifica, caracteriza formalmente e localiza no mapa, segundo a paisaxe en que viva, o parcelario agrario, os tipos de asentamentos e a rede de mobilidade.	
PSB2.3.1. Realiza procuras e pequenas investigacións en medios impresos e dixitais, referidas a procesos históricos ou acontecementos salientables na súa paisaxe próxima, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles.	
PSB2.4.1. Utiliza tecnoloxías da información e da comunicación para elaborar documentos dixitais propios adecuados á súa idade, resultado da procura, a análise e a selección de información relevante referida a conflitos e impactos paisaxísticos na súa zona próxima, e expón e defende estes traballos.	
PSB3.1.1. Realiza procuras e pequenas investigacións en medios impresos e dixitais referidas aos valores da paisaxe próxima, e localiza páxinas e recursos na web directamente relacionados con eles.	
PSB3.3.1. Identifica e localiza nun mapa fitos, lugares de referencia ou conmemorativos nas paisaxes actuais que son herdanza do pasado.	
CAA	PSB1.1.1. Elabora bosquejos e debuxos sinxelos a partir da observación nunha saída polo contorno.

	PSB2.2.1. Recoñece e valora os cambios a diversas escalas espazo-temporais nas paisaxes do seu contorno.
	PSB2.3.1. Realiza procuras e pequenas investigacións en medios impresos e dixitais, referidas a procesos históricos ou acontecementos salientables na súa paisaxe próxima, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles.
	PSB2.4.1. Utiliza tecnoloxías da información e da comunicación para elaborar documentos dixitais propios adecuados á súa idade, resultado da procura, a análise e a selección de información relevante referida a conflitos e impactos paisaxísticos na súa zona próxima, e expón e defende estes traballos.
	PSB3.1.1. Realiza procuras e pequenas investigacións en medios impresos e dixitais referidas aos valores da paisaxe próxima, e localiza páxinas e recursos na web directamente relacionados con eles.
	PSB3.4.1. Realiza unha pequena investigación e localiza nun mapa da súa paisaxe próxima topónimos ligados a feitos xeográficos ou ás actividades tradicionais, entre outras.
	PSB3.5.1. Realiza unha pequena investigación sobre a importancia económica das actividades turísticas baseadas nas paisaxes galegas.
	PSB4.1.1. Coñece e valora as posibilidades que ofrece unha paisaxe de calidade para o benestar.
	PSB4.2.1. Realiza unha pequena investigación e suxire algunha actuación que mellore ou resolva algún impacto na súa paisaxe máis próxima.
	PSB4.3.1. Argumenta nun debate o seu punto de vista respecto a cuestións relacionadas coa calidade e a conservación da súa paisaxe cotiá.
CSC	PSB1.3.1. Identifica, caracteriza formalmente e localiza no mapa as xeiformas, a rede hidrográfica e as formacións vexetais recoñecibles nunha paisaxe.
	PSB1.3.2. Identifica, caracteriza formalmente e localiza no mapa, segundo a paisaxe en que viva, o parcelario agrario, os tipos de asentamentos e a rede de mobilidade.
	PSB2.1.1. Describe de xeito básico algunha das relacións causais entre os elementos construídos, as formas de explotación ou de asentamento, e as condicións impostas polo medio.
	PSB2.2.1. Recoñece e valora os cambios a diversas escalas espazo-temporais nas paisaxes do seu contorno.
	PSB2.3.1. Realiza procuras e pequenas investigacións en medios impresos e dixitais, referidas a procesos históricos ou acontecementos salientables na súa paisaxe próxima, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles.
	PSB2.4.1. Utiliza tecnoloxías da información e da comunicación para elaborar documentos dixitais propios adecuados á súa idade, resultado da procura, a análise e a selección de información relevante referida a conflitos e impactos paisaxísticos na súa zona próxima, e expón e defende estes traballos.
	PSB3.1.1. Realiza procuras e pequenas investigacións en medios impresos e dixitais referidas aos valores da paisaxe próxima, e localiza páxinas e recursos na web directamente relacionados con eles.
	PSB3.2.1. Sitúa nun mapa, caracteriza de xeito básico e valora a importancia dos espazos naturais próximos ao seu contorno.
	PSB3.3.1. Identifica e localiza nun mapa fitos, lugares de referencia ou conmemorativos nas paisaxes actuais que son herdanza do pasado.
	PSB3.4.1. Realiza unha pequena investigación e localiza nun mapa da súa paisaxe próxima topónimos ligados a feitos xeográficos ou ás actividades tradicionais, entre outras.
	PSB3.5.1. Realiza unha pequena investigación sobre a importancia económica das actividades turísticas baseadas nas paisaxes galegas.
	PSB4.1.1. Coñece e valora as posibilidades que ofrece unha paisaxe de calidade para o benestar.
	PSB4.2.1. Realiza unha pequena investigación e suxire algunha actuación que mellore ou resolva algún impacto na súa paisaxe máis próxima.
PSB4.3.1. Argumenta nun debate o seu punto de vista respecto a cuestións relacionadas coa calidade e a conservación da súa paisaxe cotiá.	
CSIE E	
CCE C	PSB1.1.1. Elabora bosquexos e debuxos sinxelos a partir da observación nunha saída polo contorno.

Temporalización

Na seguinte táboa recóllese a secuencia temporal dos contidos da materia, organizados por temas e organizados no tempo. Os temas marcados como TEMA 0, son temas a desenvolver ao longo de todo o curso.

Temporalización	U.D.	Contidos	TÁNDARES
1ª avaliación	Bloque 1. As lecturas da paisaxe. As súas dimensións e tipoloxías		
	TEMA 1 PAISAXE NATURAL	B1.2. Fisionomía da paisaxe. Definición de paisaxe. Tipos de paisaxe Elementos visuais nas paisaxes: liñas, formas, volumes, texturas e cores. Transcendencia da escala na análise. Mapa topográfico.	B1.2 B1.2.1
		B1.3. Paisaxe: manifestación formal das dinámicas antrópicas e naturais a diversas escalas espaciais e temporais. Paisaxe abiótico e biótico Matriz biofísica: xeofomas, rede hidrográfica e cuberta vexetal.	B1.3.1 B1.3.2
		B1.4. Principios básicos da ecoloxía da paisaxe. Configuración espacial: matriz e teselas identificables nas paisaxes. As súas relacións espaciais e as súas funcións ecolóxicas. Necesaria conectividade nas paisaxes. Papel dos corredores ecolóxicos.	B1.4.1 B1.4.2
		B1.5. Diversidade de paisaxes no territorio galego. Tipoloxías segundo dominancia de elementos e principais dinámicas (naturais e culturais). Espazos agroforestais. Espazos construídos: rede urbana e de comunicación. Grandes áreas da paisaxe galega. Principais tipos de paisaxes galegas.	B1.5.1
		B3.2. Valores ecolóxicos. Paisaxes sustentables. Rede de espazos de interese natural recoñecidos no contorno.	B3.2.1
2ª avaliación	Bloque 2. A paisaxe como produto social. Dinámicas e cambios nas paisaxes. A súa evolución		
	TEMA 2 PAISAXE ANTRÓPICO	B1.5 e B2.1. Paisaxe: produto social. Respostas culturais e tecnolóxicas da sociedade na súa relación co medio ao longo do tempo. Usos do solo, formas e elementos: mosaico agrario, rede de asentamentos e redes de mobilidade.	B2.1.1 B1.5.2 B1.5.3
		B2.2. Continuidade e cambio nas paisaxes. As paisaxes actuais e as súas dinámicas. Pegadas de procesos pretéritos. Evolución formal da paisaxe	B2.2.1
		B2.3. Procesos históricos que explican as nosas paisaxes. Evolución histórica das paisaxes	B2.3.1
		B2.4. Equilibrio ecolóxico, equidade social e eficiencia económica nas paisaxes. Impacto na paisaxe da contorna	B2.4.1
Bloque 3. O carácter das paisaxes. Os seus valores tanxibles e intanxibles			
3ª avaliación	TEMA 3 PAISAXE CULTURAL	B3.1. Cualificación das paisaxes. Valores que a sociedade lles outorga ás súas paisaxes. Carácter das paisaxes: esencia dos lugares. A paisaxe como construción colectiva.	B3.1.1
		B3.3. Valores históricos e patrimoniais das nosas paisaxes. Tipoloxías arquitectónicas propias das grandes áreas da paisaxe galega. Lugares conmemorativos	B3.3.1
		B3.4. Sinais de identidade das paisaxes galegas. Toponimia. Nomes das paisaxes. Manifestacións culturais vinculadas ás paisaxes: festas, lendas, e feiras e mercados.	B3.4.1

		Literatura e paisaxe.	
		B3.5. Actividades económicas baseadas nos valores culturais e naturais que singularizan o territorio. Fenómeno turístico. Paisaxes como principal activo.	B3.5.1
	Bloque 4. Paisaxe e calidade de vida. Un dereito da cidadanía		
TEMA 4 ESTÉTICA E CONSERVACIÓN DA PAISAXE		B1.1. Dimensión perceptiva das paisaxes. As paisaxes a través dos sentidos. Paisaxes vividas: fotografadas, relatadas e as paisaxes sonoras. A paisaxe percibida a través dos medios artísticos e literarios A paisaxe percibida na natureza Estética da paisaxe (relación pensar-sentir)	B1.1.1 B1.1.2
		B4.1. Paisaxe, saúde e calidade de vida. Influencia das paisaxes no benestar. Paisaxe e hábitos saudables. Benestar emocional e mellora da saúde nunha paisaxe de calidade.	B4.1.1 B4.1.2
		B4.2. Ordenación, xestión e protección das paisaxes galegas. Convenio Europeo da Paisaxe.	B4.2.1
		B4.3. Participación social na xestión das paisaxes. Exercicio dun dereito. A paisaxe como ben común.	B4.3.1

*A temporalización que se presenta é aproximada, pois adaptárase ás necesidades do grupo e aos imprevistos que xurdan.

Aspectos curriculares desenvolto por tema (relación estándares, grao mínimo, criterios avaliación). A continuación resúmense as relacións entre os estándares cos seus respectivos criterios, competencia se indícase o grao mínimo de cada un para unha avaliación positiva.

Paisaxe e Sustentabilidade. 1º/ 2º curso						
U.D.	Obxectivos	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave	Grao mínimo consecución
Bloque 1. As lecturas da paisaxe. As súas dimensións e tipoloxías						
	b g h n	B1.1.	B1.1.	PSB1.1.1. Elabora bosquejos e debuxos sinxelos a partir da observación nunha saída polo contorno.	CAA CCEC	50%
				PSB1.1.2. Expresa por escrito as sensacións experimentadas e o seu aprecio estético.	CCL	50%
	b f h	B1.2.	B1.2.	PSB1.2.1. Describe as propiedades visuais (formas, cores, texturas e volumes) que caracterizan os principais obxectos dunha escena paisaxística, tendo en conta a escala.	CCL CMCTT	50%
	b e f h	B1.3.	B1.3.	PSB1.3.1. Identifica, caracteriza formalmente e localiza no mapa as xeofomas, a rede hidrográfica e as formacións vexetais recoñecibles nunha paisaxe.	CSC CMCTT CD	50%
				PSB1.3.2. Identifica, caracteriza formalmente e localiza no mapa, segundo a paisaxe en que viva, o parcelario agrario, os tipos de asentamentos e a rede de mobilidade.	CSC CMCTT CD	50%
	b f g h m	B1.4.	B1.4.	PSB1.4.1. Localiza nun mapa da súa zona de estudo as principais manchas-unidades presentes, caracterízalas e explica de xeito sinxelo a súa funcionalidade ecolóxica.	CMCTT CCL	50%
				PSB1.4.2. Identifica e caracteriza de xeito sinxelo os elementos naturais da paisaxe que cumpren a función de conectividade.	CMCTT CCL	50%
	b f ñ	B1.5.	B1.5.	PSB1.5.1. Identifica a paisaxe natural, os seus elementos formais dominantes e as súas funcións.	CMCTT	50%
				PSB1.5.2. Identifica a paisaxe agraria e rural, os seus elementos formais dominantes e as súas funcións.	CMCTT	50%
				PSB1.5.3. Identifica a paisaxe urbana e periurbana, os seus elementos formais e as súas funcións.	CMCTT	50%
Bloque 2. A paisaxe como produto social. Dinámicas e cambios nas paisaxes. A súa evolución						
	b f h l ñ	B2.1.	B2.1.	PSB2.1.1. Describe de xeito básico algunha das relacións causais entre os elementos construídos, as formas de explotación ou de asentamento, e as condicións impostas polo medio.	CSC CMCTT CCL	50%

b f g l ñ	B2.2.	B2.2.	PSB2.2.1. Recoñece e valora os cambios a diversas escalas espazo-temporais nas paisaxes do seu contorno.	CAA CSC	50%	
b e f g l ñ	B2.3.	B2.3.	PSB2.3.1. Realiza procuras e pequenas investigacións en medios impresos e dixitais, referidas a procesos históricos ou acontecementos salientables na súa paisaxe próxima, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles.	CAA CSC CD	50%	
b e f g h l	B2.4.	B2.4.	PSB2.4.1. Utiliza tecnoloxías da información e da comunicación para elaborar documentos dixitais propios adecuados á súa idade, resultado da procura, a análise e a selección de información relevante referida a conflitos e impactos paisaxísticos na súa zona próxima, e expón e defende estes traballos.	CAA CSC CD CMCTT	50%	
Bloque 3. O carácter das paisaxes. Os seus valores tanxibles e intanxibles						
b e f g l ñ	B3.1.	B3.1.	PSB3.1.1. Realiza procuras e pequenas investigacións en medios impresos e dixitais referidas aos valores da paisaxe próxima, e localiza páxinas e recursos na web directamente relacionados con eles.	CAA CSC CMCTT CD	50%	
b f l m	B3.2.	B3.2.	PSB3.2.1. Sitúa nun mapa, caracteriza de xeito básico e valora a importancia dos espazos naturais próximos ao seu contorno.	CSC CMCTT	50%	
b e f l ñ	B3.3.	B3.3.	PSB3.3.1. Identifica e localiza nun mapa fitos, lugares de referencia ou conmemorativos nas paisaxes actuais que son herdanza do pasado.	CSC CD	50%	
b e f g h l ñ	B3.4.	B3.4.	PSB3.4.1. Realiza unha pequena investigación e localiza nun mapa da súa paisaxe próxima topónimos ligados a feitos xeográficos ou ás actividades tradicionais, entre outras.	CAA CSC CCL CD	50%	

	o						
	b f g l m ñ	B3.5.	B3.5.	PSB3.5.1. Realiza unha pequena investigación sobre a importancia económica das actividades turísticas baseadas nas paisaxes galegas.	CAA CSC CMCCT	50%	
		Bloque 4. Paisaxe e calidade de vida. Un dereito da cidadanía					
	b f g m	B4.1	B4.1.	PSB4.1.1. Coñece e valora as posibilidades que ofrece unha paisaxe de calidade para o benestar.	CAA CSC CMCCT	50%	
				PSB4.1.2. Deseña un itinerario sinxelo na súa paisaxe que percorre espazos propicios para o desenvolvemento de actividades físicas e de lecer.		50%	
	b f l m ñ	B4.2.	B4.2.	PSB4.2.1. Realiza unha pequena investigación e suxire algunha actuación que mellore ou resolva algún impacto na súa paisaxe máis próxima.	CAA CSC CAA	50%	
	a b f g, n	B4.3.	B4.3.	PSB4.3.1. Argumenta nun debate o seu punto de vista respecto a cuestións relacionadas coa calidade e a conservación da súa paisaxe cotiá.	CAA CSC CCL	50%	

Criterios de cualificación. A cualificación que constará ao final de cada avaliación e na avaliación final obterase dos resultados acadados nos seguintes aspectos formativos:

- O **40%** da cualificación obterase da **nota media das probas escritas**.
- O **60%** da cualificación obterase por traballo na aula ou mediante actividades, das cales:

O **40 %** dependerá da resolución de tarefas e actividades (**escritos ou dixitais**)

O **10%** dependerá dos traballos **individuais ou grupais (escritos ou dixitais)**

O **10% da observación directa** na clase realizada polo profesor da actitude, participación, interese e seguimento da clase mediante escala de observación.

A cualificación na **avaliación ordinaria** será a media ponderada das tres avaliacións. Considerarse aprobada unha avaliación con nota de 5 ou mais sobre 10. En caso de decimais redondearase á alza se a evolución ao longo do curso é positiva.

A materia terá **avaliación continua**, polo que para a súa recuperación haberá que superar a seguinte avaliación. En caso de non acadar os obxectivos mínimos terán dereito a unha **recuperación** antes da avaliación ordinaria mediante un traballo previamente establecido polo Departamento no que se inclúan os contidos **globais de mínimos**. Consideraríase apta ou non apta, e teríanse en conta para a nota da avaliación ordinaria os demais instrumentos de avaliación do curso.

En caso de non superar a avaliación ordinaria, na convocatoria **extraordinaria de setembro**:

O alumnado que non supere a convocatoria ordinaria terá que entregar un traballo na convocatoria extraordinaria, previamente establecido polo Departamento, sobre os contidos mínimos desenvolvidos. A nota mínima necesaria para superar esta proba terá que ser igual ou superior a 5 sobre 10, e se considerará apta ou non apta.

4º ESO

Competencias clave. Dentro das sete **competencias** clave ás que se refire o currículo asociadas aos estándares, atendermos a:

CCL	XHB1.1.1. Establece, a través da análise de textos, a diferenza entre o Absolutismo e o Parlamentarismo.
	XHB1.1.2. Distingue conceptos históricos como Antigo Réxime e Ilustración.
	XHB1.2.1. Describe as características da cultura da Ilustración e as implicacións que ten nalgunhas monarquías.
	XHB2.1.1. Sopesa as razóns dos revolucionarios para actuar como o fixeron.
	XHB2.1.2. Recoñece, mediante a análise de fontes de diversas épocas, o valor destas non só como información senón tamén como evidencia para os/as historiadores/as.
	XHB2.2.1. Redacta unha narrativa sintética cos principais feitos dalgunha das revolucións burguesas da primeira metade do século XIX, acudindo a explicacións causais, e sinala os proles e os contras.
	XHB2.2.2. Redacta unha narrativa sintética cos principais feitos dalgunha das revolucións burguesas do século XVIII, acudindo a explicacións causais, e indica os proles e os contras.
	XHB2.2.3. Discute as implicacións da violencia empregando diversos tipos de fontes.
	XHB3.1.1. Analiza os proles e os contras da primeira Revolución Industrial en Inglaterra.
	XHB3.2.1. Analiza e compara a industrialización de diferentes países de Europa, América e Asia, nas súas distintas escalas temporais e xeográficas.
	XHB3.2.1. Compara o proceso de industrialización en Inglaterra e nos países nórdicos.
	XHB3.3.1. Explica a situación laboral feminina e infantil nas cidades industriais.
	XHB4.1.1. Explica razoadamente que o concepto imperialismo reflicte unha realidade que influirá na xeopolítica mundial e nas relacións económicas transnacionais.
	XHB4.1.2. Elabora discusións sobre eurocentrismo e a globalización.
	XHB4.3.3. Describe a derrota de Alemaña desde a súa propia perspectiva e desde a dos aliados.
	XHB4.4.1. Contrasta algunhas interpretacións do alcance da Revolución Rusa na súa época e na actualidade.
	XHB4.5.1. Comenta analiticamente cadros, esculturas e exemplos arquitectónicos da arte do século XIX.
	XHB5.1.1. Analiza interpretacións diversas de fontes históricas e historiográficas de distinta procedencia.
	XHB5.1.3. Discute as circunstancias da loita polo sufraxio da muller.
	XHB5.2.1. Explica diversos factores que fixeron posible o auxe do fascismo en Europa.
	XHB5.3.1. Explica as principais reformas durante a II República española, e reaccións a elas.
	XHB5.3.2. Explica as causas da Guerra Civil española no contexto europeo e internacional.
	XHB6.2.2. Dá unha interpretación de por que rematou antes a guerra europea que a mundial.
	XHB6.2.3. Elabora unha narrativa explicativa das causas e as consecuencias da II Guerra Mundial, a distintos niveis temporais e xeográficos.
	XHB6.4.1. Utilizando fontes históricas e historiográficas, explica algúns dos conflitos enmarcados na época da Guerra Fría.
	XHB6.4.2. Describe as consecuencias da guerra de Vietnam.
	XHB6.5.1. Describe os feitos relevantes do proceso descolonizador.
	XHB7.1.1. Explica os avances dos réximes soviéticos e do "Welfare State" en Europa.
	XHB7.2.1. Compara a crise enerxética de 1973 coa financeira de 2008.
	XHB7.3.2. Discute como se entende en España e en Europa o concepto de memoria histórica
	XHB8.2.1. Analiza aspectos políticos, económicos e culturais dos cambios producidos tralo colapso da URSS.
	XHB8.3.1. Compara interpretacións sobre a Transición española nos anos setenta do século XX e na actualidade.
	XHB8.3.2. Enumera e describe algúns dos principais fitos que deron lugar ao cambio na sociedade española da transición: coroación de Xoán Carlos I, lei para a reforma política de 1976, lei de amnistía de 1977, apertura de Cortes Constituíntes, aprobación da Constitución de 1978, primeiras eleccións xerais, creación do Estado das autonomías, etc.
	XHB8.3.3. Analiza o problema do terrorismo en España durante esta etapa (ETA, GRAPO, Terra Lliure, etc.): a xénese e a historia das organizacións terroristas, a aparición dos primeiros movementos asociativos en defensa das vítimas, etc.

	XHB8.4.1. Discute sobre a construción da Unión Europea e do seu futuro.
	XHB9.1.1. Procura na prensa novas dalgún sector con relacións globalizadas, e elabora argumentos a favor e en contra.
	XHB9.1.2. Elabora discusións sobre o eurocentrismo e a globalización.
	XHB9.2.1. Analiza algunhas ideas de progreso e retroceso na implantación das recentes tecnoloxías da información e da comunicación, a distintos niveis xeográficos.
	XHB9.3.1. Crea contidos que inclúen recursos como textos, mapas e gráficos, para presentar algún aspecto conflitivo das condicións sociais do proceso de globalización.
	XHB10.1.1. Formula posibles beneficios e desvantaxes para as sociedades humanas e para o medio natural dalgunhas consecuencias do quecemento global, como o desxeamento do Báltico.
	XHB10.4.1. Utiliza con fluidez e precisión o vocabulario histórico e artístico necesario.
CMCT	XHB1.3.1. Aprecia os avances científicos e a súa aplicación á vida diaria, e contextualiza o papel dos científicos na súa propia época.
	XHB1.3.2. Comprende as implicacións do empiricismo e o método científico nunha variedade de áreas.
	XHB3.5.1. Elabora un eixe cronolóxico, diacrónico e sincrónico, cos principais avances científicos e tecnolóxicos do século XIX.
	XHB9.3.1. Crea contidos que inclúen recursos como textos, mapas e gráficos, para presentar algún aspecto conflitivo das condicións sociais do proceso de globalización
	XHB10.1.1. Formula posibles beneficios e desvantaxes para as sociedades humanas e para o medio natural dalgunhas consecuencias do quecemento global, como o desxeamento do Báltico.
	XHB10.1.3. Compara (nun aspecto ou en varios) as revolucións industriais do século XIX coa revolución tecnolóxica de finais do século XX e principio do XXI.
	XHB10.2.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.
	XHB10.2.2. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.
	XHB10.3.1. Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves xeográficos
CD	XHB9.1.1. Procura na prensa novas dalgún sector con relacións globalizadas, e elabora argumentos a favor e en contra.
	XHB9.2.1. Analiza algunhas ideas de progreso e retroceso na implantación das recentes tecnoloxías da información e da comunicación, a distintos niveis xeográficos.
	XHB9.3.1. Crea contidos que inclúen recursos como textos, mapas e gráficos, para presentar algún aspecto conflitivo das condicións sociais do proceso de globalización.
CAA	XHB1.1.1. Establece, a través da análise de textos, a diferenza entre o Absolutismo e o Parlamentarismo.
	XHB1.1.2. Distingue conceptos históricos como Antigo Réxime e Ilustración.
	XHB1.3.1. Aprecia os avances científicos e a súa aplicación á vida diaria, e contextualiza o papel dos científicos na súa propia época.
	XHB2.1.1. Sopesa as razóns dos revolucionarios para actuar como o fixeron.
	XHB2.1.2. Recoñece, mediante a análise de fontes de diversas épocas, o valor destas non só como información senón tamén como evidencia para os/as historiadores/as.
	XHB2.2.1. Redacta unha narrativa sintética cos principais feitos dalgunha das revolucións burguesas da primeira metade do século XIX, acudindo a explicacións causais, e sinala os proles e os contras.
	XHB2.2.2. Redacta unha narrativa sintética cos principais feitos dalgunha das revolucións burguesas do século XVIII, acudindo a explicacións causais, e indica os proles e os contras.
	XHB2.2.3. Discute as implicacións da violencia empregando diversos tipos de fontes.
	XHB3.1.1. Analiza os proles e os contras da primeira Revolución Industrial en Inglaterra.
	XHB3.2.1. Analiza e compara a industrialización de diferentes países de Europa, América e Asia, nas súas distintas escalas temporais e xeográficas.
	XHB3.2.1. Compara o proceso de industrialización en Inglaterra e nos países nórdicos.
	XHB3.5.1. Elabora un eixe cronolóxico, diacrónico e sincrónico, cos principais avances científicos e tecnolóxicos do século XIX
	XHB4.1.1. Explica razoadamente que o concepto imperialismo reflicte unha realidade que influirá na xeopolítica mundial e nas relacións económicas transnacionais.
	XHB4.1.2. Elabora discusións sobre eurocentrismo e a globalización.
XHB4.2.1. Sabe recoñecer cadeas e interconexións causais entre colonialismo, imperialismo e a Gran Guerra de 1914.	

	XHB4.3.1. Diferencia os acontecementos dos procesos, nunha explicación histórica, da I Guerra Mundial.
	XHB4.3.2. Analiza o novo mapa político de Europa.
	XHB4.3.3. Describe a derrota de Alemaña desde a súa propia perspectiva e desde a dos aliados.
	XHB4.4.1. Contrasta algunhas interpretacións do alcance da Revolución Rusa na súa época e na actualidade.
	XHB4.5.1. Comenta analiticamente cadros, esculturas e exemplos arquitectónicos da arte do século XIX.
	XHB4.5.2. Compara movementos artísticos europeos e asiáticos.
	XHB5.1.1. Analiza interpretacións diversas de fontes históricas e historiográficas de distinta procedencia.
	XHB5.1.2. Relaciona algunhas cuestións concretas do pasado co presente e as posibilidades do futuro, como o alcance das crises financeiras de 1929 e de 2008.
	XHB5.1.3. Discute as circunstancias da loita polo sufraxio da muller.
	XHB5.3.2. Explica as causas da Guerra Civil española no contexto europeo e internacional.
	XHB6.1.1. Recoñece a xerarquía causal (diferente importancia dunhas causas ou outras segundo as narrativas).
	XHB6.2.1. Sitúa nun mapa as fases do conflito.
	XHB6.2.2. Dá unha interpretación de por que rematou antes a guerra europea que a mundial.
	XHB6.2.3. Elabora unha narrativa explicativa das causas e as consecuencias da II Guerra Mundial, a distintos niveis temporais e xeográficos.
	XHB6.4.1. Utilizando fontes históricas e historiográficas, explica algúns dos conflitos enmarcados na época da Guerra Fría.
	XHB6.4.2. Describe as consecuencias da guerra de Vietnam.
	XHB6.5.2. Distingue entre contextos diferentes do mesmo proceso, por exemplo, África subsahariana (anos 50 e 60) e a India (1947).
	XHB7.1.1. Explica os avances dos réximes soviéticos e do "Welfare State" en Europa.
	XHB7.2.1. Compara a crise enerxética de 1973 coa financeira de 2008.
	XHB7.3.2. Discute como se entende en España e en Europa o concepto de memoria histórica
	XHB8.2.1. Analiza aspectos políticos, económicos e culturais dos cambios producidos tralo colapso da URSS.
	XHB8.3.1. Compara interpretacións sobre a Transición española nos anos setenta do século XX e na actualidade.
	XHB8.3.3. Analiza o problema do terrorismo en España durante esta etapa (ETA, GRAPO, Terra Lliure, etc.): a xénese e a historia das organizacións terroristas, a aparición dos primeiros movementos asociativos en defensa das vítimas, etc.
	XHB8.4.1. Discute sobre a construción da Unión Europea e do seu futuro.
	XHB9.1.1. Procura na prensa novas dalgún sector con relacións globalizadas, e elabora argumentos a favor e en contra.
	XHB9.1.2. Elabora discusións sobre o eurocentrismo e a globalización.
	XHB9.2.1. Analiza algunhas ideas de progreso e retroceso na implantación das recentes tecnoloxías da información e da comunicación, a distintos niveis xeográficos.
	XHB9.3.1. Crea contidos que inclúen recursos como textos, mapas e gráficos, para presentar algún aspecto conflictivo das condicións sociais do proceso de globalización.
	XHB10.1.1. Formula posibles beneficios e desvantaxes para as sociedades humanas e para o medio natural dalgúns consecuencias do quecemento global, como o desxeamento do Báltico.
	XHB10.1.2. Sopesa como unha Europa en guerra durante o século XX pode chegar a unha unión económica e política no século XXI.
	XHB10.1.3. Compara (nun aspecto ou en varios) as revolucións industriais do século XIX coa revolución tecnolóxica de finais do século XX e principio do XXI.
CSC	XHB1.1.1. Establece, a través da análise de textos, a diferenza entre o Absolutismo e o Parlamentarismo
	XHB1.1.2. Distingue conceptos históricos como Antigo Réxime e Ilustración.
	XHB1.2.1. Describe as características da cultura da Ilustración e as implicacións que ten nalgúns monarquías.
	XHB1.3.1. Aprecia os avances científicos e a súa aplicación á vida diaria, e contextualiza o papel dos científicos na súa propia época.
	XHB1.3.2. Comprende as implicacións do empiricismo e o método científico nunha variedade de áreas.
	XHB2.1.1. Sopesa as razóns dos revolucionarios para actuar como o fixeron

XHB2.1.2. Recoñece, mediante a análise de fontes de diversas épocas, o valor destas non só como información senón tamén como evidencia para os/as historiadores/as.
XHB2.2.1. Redacta unha narrativa sintética cos principais feitos dalgunha das revolucións burguesas da primeira metade do século XIX, acudindo a explicacións causais, e sinala os proles e os contras.
XHB2.2.2. Redacta unha narrativa sintética cos principais feitos dalgunha das revolucións burguesas do século XVIII, acudindo a explicacións causais, e indica os proles e os contras.
XHB2.2.3. Discute as implicacións da violencia empregando diversos tipos de fontes.
XHB3.1.1. Analiza os proles e os contras da primeira Revolución Industrial en Inglaterra.
XHB3.2.1. Analiza e compara a industrialización de diferentes países de Europa, América e Asia, nas súas distintas escalas temporais e xeográficas.
XHB3.2.1. Compara o proceso de industrialización en Inglaterra e nos países nórdicos.
XHB3.3.1. Explica a situación laboral feminina e infantil nas cidades industriais
XHB3.4.1. Especifica algunhas repercusións políticas como consecuencia dos cambios económicos en España.
XHB3.5.1. Elabora un eixe cronolóxico, diacrónico e sincrónico, cos principais avances científicos e tecnolóxicos do século XIX.
XHB4.1.1. Explica razoadamente que o concepto imperialismo reflicte unha realidade que influirá na xeopolítica mundial e nas relacións económicas transnacionais.
XHB4.1.2. Elabora discusións sobre eurocentrismo e a globalización.
XHB4.2.1. Sabe recoñecer cadeas e interconexións causais entre colonialismo, imperialismo e a Gran Guerra de 1914.
XHB4.3.1. Diferencia os acontecementos dos procesos, nunha explicación histórica, da I Guerra Mundial.
XHB4.3.2. Analiza o novo mapa político de Europa.
XHB4.3.3. Describe a derrota de Alemaña desde a súa propia perspectiva e desde a dos aliados.
XHB4.4.1. Contrasta algunhas interpretacións do alcance da Revolución Rusa na súa época e na actualidade.
XHB4.5.1. Comenta analiticamente cadros, esculturas e exemplos arquitectónicos da arte do século XIX.
XHB4.5.2. Compara movementos artísticos europeos e asiáticos.
XHB5.1.1. Analiza interpretacións diversas de fontes históricas e historiográficas de distinta procedencia.
XHB5.1.2. Relaciona algunhas cuestións concretas do pasado co presente e as posibilidades do futuro, como o alcance das crises financeiras de 1929 e de 2008.
XHB5.1.3. Discute as circunstancias da loita polo sufraxio da muller.
XHB5.2.1. Explica diversos factores que fixeron posible o auxe do fascismo en Europa.
XHB5.3.1. Explica as principais reformas durante a II República española, e reaccións a elas
XHB5.3.2. Explica as causas da Guerra Civil española no contexto europeo e internacional.
XHB6.1.1. Recoñece a xerarquía causal (diferente importancia dunhas causas ou outras segundo as narrativas).
XHB6.2.1. Sitúa nun mapa as fases do conflito.
XHB6.2.2. Dá unha interpretación de por que rematou antes a guerra europea que a mundial.
XHB6.2.3. Elabora unha narrativa explicativa das causas e as consecuencias da II Guerra Mundial, a distintos niveis temporais e xeográficos.
XHB6.3.1. Recoñece a significación do Holocausto na historia mundial.
XHB6.4.1. Utilizando fontes históricas e historiográficas, explica algúns dos conflitos enmarcados na época da Guerra Fría.
XHB6.4.2. Describe as consecuencias da guerra de Vietnam.
XHB6.5.1. Describe os feitos relevantes do proceso descolonizador.
XHB6.5.2. Distingue entre contextos diferentes do mesmo proceso, por exemplo, África subsahariana (anos 50 e 60) e a India (1947).
XHB7.1.1. Explica os avances dos réximes soviéticos e do "Welfare State" en Europa.
XHB7.1.2. Recoñece os cambios sociais derivados da incorporación da muller ao traballo asalariado.
XHB7.2.1. Compara a crise enerxética de 1973 coa financeira de 2008.
XHB7.3.1. Coñece a situación da posguerra e a represión en España, así como as fases da ditadura de Franco
XHB7.3.2. Discute como se entende en España e en Europa o concepto de memoria histórica
XHB8.1.1. Interpreta o renacemento e o declive das nacións no novo mapa político europeo desa época

	XHB8.1.2. Comprende os proles e contras do estado do benestar.
	XHB8.2.1. Analiza aspectos políticos, económicos e culturais dos cambios producidos tralo colapso da URSS.
	XHB8.3.1. Compara interpretacións sobre a Transición española nos anos setenta do século XX e na actualidade.
	XHB8.3.2. Enumera e describe algúns dos principais fitos que deron lugar ao cambio na sociedade española da transición: coroación de Xoán Carlos I, lei para a reforma política de 1976, lei de amnistía de 1977, apertura de Cortes Constituíntes, aprobación da Constitución de 1978, primeiras eleccións xerais, creación do Estado das autonomías, etc.
	XHB8.3.3. Analiza o problema do terrorismo en España durante esta etapa (ETA, GRAPO, Terra Lliure, etc.): a xénese e a historia das organizacións terroristas, a aparición dos primeiros movementos asociativos en defensa das vítimas, etc.
	XHB8.4.1. Discute sobre a construción da Unión Europea e do seu futuro.
	XHB9.1.1. Procura na prensa novas dalgún sector con relacións globalizadas, e elabora argumentos a favor e en contra.
	XHB9.1.2. Elabora discusións sobre o eurocentrismo e a globalización.
	XHB9.2.1. Analiza algunhas ideas de progreso e retroceso na implantación das recentes tecnoloxías da información e da comunicación, a distintos niveis xeográficos.
	XHB9.3.1. Crea contidos que inclúen recursos como textos, mapas e gráficos, para presentar algún aspecto conflictivo das condicións sociais do proceso de globalización.
	XHB10.1.1. Formula posibles beneficios e desvantaxes para as sociedades humanas e para o medio natural dalgúns consecuencias do quecemento global, como o desxeamento do Báltico.
	XHB10.1.2. Sopesa como unha Europa en guerra durante o século XX pode chegar a unha unión económica e política no século XXI.
	XHB10.1.3. Compara (nun aspecto ou en varios) as revolucións industriais do século XIX coa revolución tecnolóxica de finais do século XX e principio do XXI.
	XHB10.2.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.
	XHB10.2.2. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.
	XHB10.4.1. Utiliza con fluidez e precisión o vocabulario histórico e artístico necesario.
CSIEE	XHB3.3.1. Explica a situación laboral feminina e infantil nas cidades industriais.
	XHB9.1.1. Procura na prensa novas dalgún sector con relacións globalizadas, e elabora argumentos a favor e en contra.
	XHB9.3.1. Crea contidos que inclúen recursos como textos, mapas e gráficos, para presentar algún aspecto conflictivo das condicións sociais do proceso de globalización.
CCEC	XHB1.2.1. Describe as características da cultura da Ilustración e as implicacións que ten nalgúns monarquías.
	XHB4.5.1. Comenta analiticamente cadros, esculturas e exemplos arquitectónicos da arte do século XIX.
	XHB4.5.2. Compara movementos artísticos europeos e asiáticos.

Obxectivos

- Coñecer e respectar os dereitos e deberes dos cidadáns e cidadás, preparándose para o exercicio dos primeiros e para o cumprimento dos segundos.
- Asimilar hábitos e estratexias de traballo autónomo e en equipo que favorezan a aprendizaxe e desenvolvemento intelectual do alumnado.
- Aprender a relacionarse cos demais e a participar en actividades de grupo con actitudes solidarias e tolerantes, valorando criticamente as diferenzas e rexeitando os prexuízos sociais, así como calquera forma de discriminación baseada en diferenzas de raza, sexo, crenzas ou clase social.
- Aprender a xestionar a información (procura, selección e tratamento de datos), interpretala e valorala de forma crítica diferenciando opinións de feitos e fontes primarias de secundarias; e a transmitírllela aos demais de xeito organizado e intelixible.

- Utilizar estratexias de identificación e resolución de problemas en diferentes áreas de coñecemento mediante a aplicación do razoamento lóxico, a formulación e o contraste de hipóteses.
- Coñecer e valorar criticamente o desenvolvemento científico e tecnolóxico que tivo lugar ao longo da historia nos diversos eidos do saber; utilizar as novas tecnoloxías da información e da comunicación para a xestión e a análise de datos, a presentación de traballos e informes.
- Coñecerse cada vez máis a si mesmo cunha imaxe positiva, exercer unha crecente autonomía persoal na aprendizaxe, buscando un equilibrio das distintas capacidades físicas, intelectuais e emocionais, con actitude positiva cara ao esforzo e a superación das dificultades.
- Comprender e producir mensaxes orais e escritas correctamente, con terminoloxía específica.
- Coñecer e respectar os mecanismos e valores que rexen a sociedade, as crenzas e valores da nosa tradición e do noso patrimonio cultural e desenvolver unha actitude favorable a coñecelos e comprendelos mellor.
- Saber interpretar, valorar e producir mensaxes que utilicen diversos códigos artísticos, científicos e técnicos co fin de enriquecer as posibilidades de comprensión e expresión de forma precisa, creativa e comunicativa.
- Valorar a necesidade de coñecer, protexer e conservar o patrimonio lingüístico e cultural como manifestación da nosa memoria colectiva, e entender a diversidade lingüística e cultural como un dereito indiscutible dos pobos e dos individuos.
- Coñecer as particularidades do patrimonio natural, histórico e artístico de Galicia, e valorar a necesidade de participar de forma activa na súa protección e conservación para asegurar a súa sostibilidade e o seu traspaso ás xeracións futuras.
- Comprender a importancia do coñecemento e o uso do galego como parte da nosa identidade colectiva e individual.
- Situar no tempo e no espazo períodos, feitos e procesos históricos relevantes aplicando as convencións habituais no estudo da historia.
- Identificar factores, causas e consecuencias de feitos e procesos históricos significativos
- Coñecer e expresar as principais características sociais, económicas, culturais e políticas de distintos períodos da Idade Contemporánea, con especial referencia a España e Galicia
- Identificar, caracterizar e valorar as manifestacións artísticas en Europa nos ssXVIII a XX.
- Recoñecer o protagonismo de homes e mulleres nos procesos históricos e achegas culturais valorando a súa aportación
- Identificar os trazos fundamentais de distintos procesos revolucionarios desde o s.XVIII, valorando as transformacións que experimenta o mundo occidental.
- Analizar os procesos de cambio, particularmente desde a segunda metade do século XX, e aplicar este coñecemento á comprensión dalgúns dos problemas internacionais máis destacados da actualidade.
- Participar activa e criticamente de proxectos, valores e problemas das comunidades soxiais ás que se pertence, con plena conciencia dos dereitos e deberes, rexeitando todo tipo de discriminación e violencia, defendendo a igualdade de oportunidades de homes e mulleres, promovendo un sentimento de pertenza á comunidade nacional (Galicia), ao Estado histórico (España) e á cultura universal.
- Apreciar os dereitos e liberdades humanos como un logro irrenunciable da humanidade e unha condición necesaria para a paz, denunciando actitudes e situacións discriminatorias e inxustas e amosando solidariedade cos pobos, grupos sociais e persoas privadas dos seus dereitos e dos recursos económicos necesarios.

- Identificar tensións e conflitos derivados de distintos procesos históricos e mentalidades e valorar medidas de solución ou prevención.
- Comparar distintos réximes políticos e sistemas de goberno e poñer exemplos de Estados e momento en que se dan, valorando as implicacións.
- Realizar traballos individuais e en grupo sobre algún aspecto ou proceso histórico significativo, utilizando para iso diversas fontes de información e técnicas de indagación incluídas as que permitan obter interpretacións diferentes ou complementarias dun mesmo feito.
- Realizar en pequeno grupo unha investigación no contorno sobre algún aspecto da historia recente, utilizando fontes orais que permitan traballar aspectos de vida cotiá e memoria histórica, e procurar conecta-los a contextos máis amplos, sendo capaz de expoñer e defender as súas conclusións

Contidos, criterios de avaliación e estándares de aprendizaxe avaliábeis con indicación das competencias que contribúen a acadar, no seguinte cadro de acordo coa lexislación:

Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
Bloque 1. O século XVIII en Europa ata 1789			
● B1.1. Século XVIII en Europa: do feudalismo ao absolutismo e o parlamentarismo das minorías. Francia, Inglaterra, España e Galicia.	● B1.1. Explicar as características do Antigo Réxime nos seus sentidos político, social e económico.	● XHB1.1.1. Establece, a través da análise de textos, a diferenza entre o Absolutismo e o Parlamentarismo.	● CSC ● CAA ● CCL
		● XHB1.1.2. Distingue conceptos históricos como Antigo Réxime e Ilustración.	● CSC ● CAA ● CCL
● B1.2. Ilustración.	● B1.2. Coñecer o alcance da Ilustración como novo movemento cultural e social en Europa e en América.	● XHB1.2.1. Describe as características da cultura da Ilustración e as implicacións que ten nalgunhas monarquías.	● CSC ● CCEC ● CCL
● B1.3. Arte e ciencia en Europa no século XVIII.	● B1.3. Coñecer os avances da Revolución Científica desde os séculos XVII e XVIII.	● XHB1.3.1. Aprecia os avances científicos e a súa aplicación á vida diaria, e contextualiza o papel dos científicos na súa propia época.	● CSC ● CMCCT ● CAA
		● XHB1.3.2. Comprende as implicacións do empiricismo e o método científico nunha variedade de áreas.	● CSC ● CMCCT
Bloque 2. A era das revolucións liberais			
● B2.1. Revolucións burguesas nos séculos XVIII e XIX: bases ideolóxicas (liberalismo, nacionalismo e rexionalismo), económicas e sociais; principais consecuencias.	● B2.1. Comprender o alcance e as limitacións dos procesos revolucionarios dos séculos XVIII e XIX.	● XHB2.1.1. Sopesa as razóns dos revolucionarios para actuar como o fixeron.	● CSC ● CAA ● CCL
		● XHB2.1.2. Recoñece, mediante a análise de fontes de diversas épocas, o valor destas non só como información senón tamén como evidencia para os/as historiadores/as.	● CSC ● CAA ● CCL
● B2.2. Revolucións burguesas nos séculos XVIII e XIX: periodización e feitos principais. Restauración. Procesos unificadores e independentistas. O caso español	● B2.2. Identificar os principais feitos das revolucións liberais burguesas en Europa e América nos séculos XVIII e XIX.	● XHB2.2.1. Redacta unha narrativa sintética cos principais feitos dalgunha das revolucións burguesas da primeira metade do século XIX, acudindo a explicacións causais, e sinala os proles e os contras.	● CSC ● CAA ● CCL
		● XHB2.2.2. Redacta unha narrativa sintética cos principais feitos dalgunha das	● CSC ● CAA

		<p>revolucions burguesas do século XVIII, acudindo a explicacións causais, e indica os proles e os contras.</p> <p>● XHB2.2.3. Discute as implicacións da violencia empregando diversos tipos de fontes.</p>	<p>● CCL</p> <p>● CSC</p> <p>● CAA</p> <p>● CCL</p>
Bloque 3. A Revolución Industrial			
● B3.1. Revolución Industrial: concepto; factores económicos, sociais e ideolóxicos que a fan posible.	● B3.1. Describir os feitos salientables da Revolución Industrial e o seu encadeamento causal.	● XHB3.1.1. Analiza os proles e os contras da primeira Revolución Industrial en Inglaterra.	● CSC
● B3.2. Revolución Industrial: desde Gran Bretaña ao resto de Europa.	● B3.2. Analizar as vantaxes e os inconvenientes de ser un país pioneiro nos cambios.	● XHB3.2.1. Analiza e compara a industrialización de diferentes países de Europa, América e Asia, nas súas distintas escalas temporais e xeográficas.	● CSC
		● XHB3.2.1. Compara o proceso de industrialización en Inglaterra e nos países nórdicos.	● CAA
● B3.3. Consecuencias da Revolución Industrial. Movemento obreiro (orixes, ideoloxías e formas de organización).	● B3.3. Entender o concepto de progreso, e os sacrificios e os avances que leva consigo.	● XHB3.3.1. Explica a situación laboral feminina e infantil nas cidades industriais.	● CSC
● B3.4. Discusión en torno ás características da industrialización en España e Galicia: éxito ou fracaso?	● B3.4. Analizar a evolución dos cambios económicos en España e en Galicia, a raíz da industrialización parcial do país.	● XHB3.4.1. Especifica algunhas repercusións políticas como consecuencia dos cambios económicos en España.	● CSIEE
● B3.5. A ciencia no século XIX.	● B3.5. Coñecer os principais avances científicos e tecnolóxicos do século XIX, e a súa relación coas revolucións industriais	● XHB3.5.1. Elabora un eixe cronolóxico, diacrónico e sincrónico, cos principais avances científicos e tecnolóxicos do século XIX.	● CSC
Bloque 4. O Imperialismo do século XIX e a I Guerra Mundial			
● B4.1. O imperialismo no século XIX: concepto.	● B4.1. Identificar as potencias imperialistas e a repartición de poder económico e político no mundo no derradeiro cuarto do século XIX e no principio do XX.	● XHB4.1.1. Explica razoadamente que o concepto imperialismo reflicte unha realidade que influirá na xeopolítica mundial e nas relacións económicas transnacionais.	● CSC
		● XHB4.1.2. Elabora discusións sobre eurocentrismo e a globalización.	● CAA
● B4.2. Imperialismo: causas, desenvolvemento e consecuencias.	● B4.2. Establecer xerarquías causais (aspecto e escala temporal) da evolución do imperialismo.	● XHB4.2.1. Sabe recoñecer cadeas e interconexións causais entre colonialismo, imperialismo e a Gran Guerra de 1914.	● CCL
● B4.3. Causas e consecuencias da Gran Guerra (1914-1919) ou I Guerra Mundial.	● B4.3. Coñecer os principais acontecementos da Gran Guerra, as súas interconexións coa Revolución Rusa e as consecuencias dos tratados de Versalles.	● XHB4.3.1. Diferencia os acontecementos dos procesos, nunha explicación histórica, da I Guerra Mundial.	● CSC
		● XHB4.3.2. Analiza o novo mapa político de Europa.	● CAA
		● XHB4.3.3. Describe a derrota de Alemaña desde a súa propia perspectiva e desde a dos aliados.	● CSC
● B4.4. Revolución Rusa.	● B4.4. Esquematar a orixe, o desenvolvemento e as	● XHB4.4.1. Contrasta algunhas interpretacións do alcance da	● CAA

	consecuencias da Revolución Rusa.	Revolución Rusa na súa época e na actualidade.	● CCL
● B4.5. A arte no século XIX.	● B4.5. Relacionar movementos culturais como o romanticismo, en distintas áreas, e recoñecer a orixinalidade de movementos artísticos como o impresionismo, o expresionismo e outros "ismos" en Europa.	● XHB4.5.1. Comenta analiticamente cadros, esculturas e exemplos arquitectónicos da arte do século XIX.	● CSC ● CAA ● CCL ● CCEC
		● XHB4.5.2. Compara movementos artísticos europeos e asiáticos.	● CSC ● CAA ● CCL ● CCEC
Bloque 5. A época de entreguerras (1919-1945)			
● B5.1. Período de entreguerras: do final da Gran Guerra ao crac do 29 e a Gran Depresión.	● B5.1. Coñecer e comprender os acontecementos, os feitos e os procesos máis importantes do período de entreguerras, e a súa conexión co presente, e estudar a xerarquía causal nas explicacións históricas sobre esta época.	● XHB5.1.1. Analiza interpretacións diversas de fontes históricas e historiográficas de distinta procedencia.	● CSC ● CAA ● CCL
		● XHB5.1.2. Relaciona algunhas cuestións concretas do pasado co presente e as posibilidades do futuro, como o alcance das crises financeiras de 1929 e de 2008.	● CSC ● CAA
		● XHB5.1.3. Discute as circunstancias da loita polo sufraxio da muller.	● CSC ● CAA ● CCL
● B5.2. Fascismo italiano e nazismo alemán.	● B5.2. Analizar as causas do auxe dos fascismos en Europa.	● XHB5.2.1. Explica diversos factores que fixeron posible o auxe do fascismo en Europa.	● CSC ● CCL
● B5.3. II República española e a Guerra Civil.	● B5.3. Coñecer as tensións que levaron en España á proclamación da II República e ao estoupido da Guerra Civil	● XHB5.3.1. Explica as principais reformas durante a II República española, e reaccións a elas.	● CSC ● CCL
		● XHB5.3.2. Explica as causas da Guerra Civil española no contexto europeo e internacional.	● CSC ● CAA ● CCL
Bloque 6. As causas e consecuencias da II Guerra Mundial (1939-1945)			
● B6.1. Orixes da II Guerra Mundial.	● B6.1. Coñecer as causas da II Guerra Mundial.	● XHB6.1.1. Recoñece a xerarquía causal (diferente importancia dunhas causas ou outras segundo as narrativas).	● CSC ● CAA
● B6.2. Desenvolvemento da II Guerra Mundial: extensión, fases, formas de guerra e principais consecuencias.	● B6.2. Coñecer os principais feitos da II Guerra Mundial, diferenciar as escalas xeográficas nesta guerra (europea e mundial) e entender o concepto de guerra total.	● XHB6.2.1. Sitúa nun mapa as fases do conflito.	● CSC ● CAA
		● XHB6.2.2. Dá unha interpretación de por que rematou antes a guerra europea que a mundial.	● CSC ● CAA ● CCL
		● XHB6.2.3. Elabora unha narrativa explicativa das causas e as consecuencias da II Guerra Mundial, a distintos niveis temporais e xeográficos.	● CSC ● CAA ● CCL
● B6.3. O Holocausto.	● B6.3. Entender o contexto en que se desenvolveu o Holocausto na guerra europea e as súas consecuencias.	● XHB6.3.1. Recoñece a significación do Holocausto na historia mundial.	● CSC
● B6.4. Nova xeopolítica mundial: Guerra Fría e plans de reconstrución posbélica.	● B6.4. Comprender o concepto de Guerra Fría no contexto de despois de 1945, e as relacións entre os dous bloques, os EEUU e a URSS.	● XHB6.4.1. Utilizando fontes históricas e historiográficas, explica algúns dos conflitos enmarcados na época da Guerra Fría.	● CSC ● CAA ● CCL
		● XHB6.4.2. Describe as consecuencias da guerra de	● CSC ● CAA

		Vietnam.	● CCL
● B6.5. Procesos de descolonización en Asia e África.	● B6.5. Organizar os feitos máis importantes da descolonización de posguerra no século XX e comprender os límites da descolonización e da independencia nun mundo desigual.	● XHB6.5.1. Describe os feitos relevantes do proceso descolonizador.	● CSC ● CCL
		● XHB6.5.2. Distingue entre contextos diferentes do mesmo proceso, por exemplo, África subsahariana (anos 50 e 60) e a India (1947).	● CSC ● CAA
Bloque 7. A estabilización do Capitalismo e o illamento económico do bloque soviético			
● B7.1. Evolución dos bloques soviético e capitalista. O "Welfare State".	● B7.1. Entender os avances económicos dos réximes soviéticos e os perigos do seu illamento interno, así como os avances económicos do "Welfare State" en Europa.	● XHB7.1.1. Explica os avances dos réximes soviéticos e do "Welfare State" en Europa.	● CSC ● CAA ● CCL
		● XHB7.1.2. Recoñece os cambios sociais derivados da incorporación da muller ao traballo asalariado.	● CSC
● B7.2. Crise do petróleo (1973).	● B7.2. Comprender o concepto de crise económica e a súa repercusión mundial nun caso concreto.	● XHB7.2.1. Compara a crise enerxética de 1973 coa financeira de 2008.	● CSC ● CAA ● CCL
● B7.3. Ditadura de Franco en España.	● B7.3. Explicar as causas de que se establecera unha ditadura en España tras a Guerra Civil, e como foi evolucionando esa ditadura desde 1939 a 1975.	● XHB7.3.1. Coñece a situación da posguerra e a represión en España, así como as fases da ditadura de Franco	● CSC
		● XHB7.3.2. Discute como se entende en España e en Europa o concepto de memoria histórica	● CSC ● CAA ● CCL
Bloque 8. O mundo recente entre os séculos XX e XXI			
● B8.1. Formas económicas e sociais do capitalismo no mundo.	● B8.1. Interpretar procesos a medio prazo de cambios económicos, sociais e políticos a nivel mundial.	● XHB8.1.1. Interpreta o renacemento e o declive das nacións no novo mapa político europeo desa época	● CSC ● CAA
		● XHB8.1.2. Comprende os proles e contras do estado do benestar.	● CSC
● B8.2. Colapso dos réximes soviéticos e as súas consecuencias.	● B8.2. Coñecer as causas e as consecuencias inmediatas do colapso da URSS e outros réximes socialistas.	● XHB8.2.1. Analiza aspectos políticos, económicos e culturais dos cambios producidos tralo colapso da URSS.	● CSC ● CAA ● CCL
● B8.3. Transición política en España: da ditadura á democracia (1975-1982).	● B8.3. Coñecer os principais feitos que conduciron ao cambio político e social en España despois de 1975, e sopesar distintas interpretacións sobre ese proceso.	● XHB8.3.1. Compara interpretacións sobre a Transición española nos anos setenta do século XX e na actualidade.	● CSC ● CAA ● CCL
		● XHB8.3.2. Enumera e describe algúns dos principais fitos que deron lugar ao cambio na sociedade española da transición: coroación de Xoán Carlos I, lei para a reforma política de 1976, lei de amnistía de 1977, apertura de Cortes Constituíntes, aprobación da Constitución de 1978, primeiras eleccións xerais, creación do Estado das autonomías, etc.	● CSC ● CCL
		● XHB8.3.3. Analiza o problema do terrorismo en España durante esta etapa (ETA, GRAPO, Terra Lliure, etc.): a xénese e a historia das organizacións terroristas, a	● CSC ● CAA ● CCL

		aparición dos primeiros movementos asociativos en defensa das vítimas, etc.	
● B8.4. Camiño cara a Unión Europea: desde a unión económica a unha futura unión política supranacional.	● B8.4. Entender a evolución da construción da Unión Europea.	● XHB8.4.1. Discute sobre a construción da Unión Europea e do seu futuro.	● CSC ● CAA ● CCL
Bloque 9. A Revolución Tecnolóxica e a globalización a finais do século XX e principio do XXI			
● B9.1. A globalización económica: concepto e características.	● B9.1. Definir a globalización e identificar algúns dos seus factores.	● XHB9.1.1. Procura na prensa novas dalgún sector con relacións globalizadas, e elabora argumentos a favor e en contra.	● CSC ● CD ● CCL ● CAA ● CSIEE
		● XHB9.1.2. Elabora discusións sobre o eurocentrismo e a globalización.	● CSC ● CAA ● CCL
● B9.2. Papel da Revolución Tecnolóxica na globalización.	● B9.2. Identificar algúns dos cambios fundamentais que supón a Revolución Tecnolóxica.	● XHB9.2.1. Analiza algunhas ideas de progreso e retroceso na implantación das recentes tecnoloxías da información e da comunicación, a distintos niveis xeográficos.	● CSC ● CAA ● CCL ● CD
● B9.3. Consecuencias da globalización. Relacións interrexionais; focos de conflito.	● B9.3. Recoñecer o impacto destes cambios a nivel local, autonómico, estatal e global, prevendo posibles escenarios máis e menos desexables de cuestións ambientais transnacionais, e discutir as novas realidades do espazo globalizado.	● XHB9.3.1. Crea contidos que inclúen recursos como textos, mapas e gráficos, para presentar algún aspecto conflictivo das condicións sociais do proceso de globalización.	● CSC ● CD ● CAA ● CCL ● CMCCT ● CSIEE
Bloque 10. A relación entre o pasado, o presente e o futuro a través da historia e a xeografía			
● B10.1. Relación entre o pasado, o presente e o futuro a través da historia e a xeografía.	● B10.1. Recoñecer que o pasado non está "morto e enterrado", senón que determina o presente e os posibles futuros e espazos, ou inflúe neles.	● XHB10.1.1. Formula posibles beneficios e desvantaxes para as sociedades humanas e para o medio natural dalgúns consecuencias do quecemento global, como o desxeamento do Báltico.	● CSC ● CMCCT ● CAA ● CCL
		● XHB10.1.2. Sopesa como unha Europa en guerra durante o século XX pode chegar a unha unión económica e política no século XXI.	● CSC ● CAA
		● XHB10.1.3. Compara (nun aspecto ou en varios) as revolucións industriais do século XIX coa revolución tecnolóxica de finais do século XX e principio do XXI.	● CSC ● CMCCT ● CAA
● B10.2. Cambio e continuidade.	● B10.2. Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación.	● XHB10.2.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.	● CSC ● CMCCT
		● XHB10.2.2. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.	● CSC ● CMCCT
● B10.3. Tempo histórico.	● B10.3. Entender que os acontecementos e os procesos ocorren ao longo do tempo e á vez no tempo (diacronía e sincronía).	● XHB10.3.1. Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves xeográficos.	● CSC ● CMCCT
● B10.4. Vocabulario histórico e	● B10.4. Utilizar o vocabulario histórico e artístico con	● XHB10.4.1. Utiliza con fluidez e precisión o vocabulario	● CSC

artístico: Idade Contemporánea.	precisión, inseríndoo no contexto adecuado.	histórico e artístico necesario.	● CCL
---------------------------------	---	----------------------------------	-------

Concreción para cada estándar de aprendizaxe avaliable de temporalización, grao mínimo de consecución para superar a materia e procedementos e instrumentos de avaliación

BI	Estándares aprendizaxe avaliables	Temporalización			Grao mínimo consecución	Procedementos e instrumentos de avaliación.			Peso Cualificaci ón.
		1ª av	2ª av	3ª av		TI	O	PE/O	%
1	Bloque 1. O século XVIII en Europa ata 1789								
1	XHB1.1.1. Establece, a través da análise de textos, a diferenza entre o Absolutismo e o Parlamentarismo.	x			Diferencia entre Absolutismo y Parlamentarismo.	x	x	x	10
	XHB1.1.2. Distingue conceptos históricos como Antigo Réxime e Ilustración.	x			Distingue conceptos históricos como Antigo Réxime e Ilustración.	x	x	x	
	XHB1.2.1. Describe as características da cultura da Ilustración e as implicacións que ten nalgunhas monarquías.	x			Define Ilustración e Despotismo Ilustrado.	x	x	x	
	XHB1.3.1. Aprecia os avances científicos e a súa aplicación á vida diaria, e contextualiza o papel dos científicos na súa propia época.	x	x	x	Coñece os principais avances científicos no seu contexto histórico.	x	x	x	
	XHB1.3.2. Comprende as implicacións do empiricismo e o método científico nunha variedade de áreas.	x	x	x	Define empirismo e método científico.	x	x	x	
2	Bloque 2. A era das revolucións liberais	1ª av	2ª av	3ª av	Grao mínimo consecución	TI	O	PE/O	Peso cualif. %
2	XHB2.1.1. Sopesa as razóns dos revolucionarios para actuar como o fixeron.	x			Coñece as causas das revolucións liberais.	x	x	x	10
3	XHB2.1.2. Recoñece, mediante a análise de fontes de diversas épocas, o valor destas non só como información senón tamén como evidencia para os/as historiadores/as	x	x	x	Identifica e coñece as diversas fontes históricas.	x	x	x	
3	XHB2.2.1. Redacta unha narrativa sintética cos principais feitos dalgunha das revolucións burguesas da primeira metade do século XIX, acudindo a explicacións causais, e sinala os proles e	x			Redacta unha narrativa sobre as revolucións burguesas do século XIX cos principais feitos, as súas causas e consecuencias.	x	x	x	

	os contras.								
3	XHB2.2.2. Redacta unha narrativa sintética cos principais feitos dalgunha das revolucións burguesas do século XVIII, acudindo a explicacións causais, e indica os proles e os contras.	x			Redacta unha narrativa sobre as revolucións burguesas do século XVIII cos principais feitos, as súas causas e consecuencias.	x	x	x	
3	XHB2.2.3. Discute as implicacións da violencia empregando diversos tipos de fontes.	x	x	x	Discute as implicacións da violencia empregando diversos tipos de fontes.	x	x	x	
3	Bloque 3. A Revolución Industrial	1ª av	2ª av	3ª av	Grao mínimo consecución	TI	O	PE/O	Peso cualif. %
3	XHB3.1.1. Analiza os proles e os contras da primeira Revolución Industrial en Inglaterra.	x			Analiza os proles e os contras da primeira Revolución Industrial en Inglaterra.	x	x	x	
1	XHB3.2.1. Analiza e compara a industrialización de diferentes países de Europa, América e Asia, nas súas distintas escalas temporais e xeográficas.	x			Compara a industrialización en diferentes países de Europa, América e Asia.	x	x	x	10
	XHB3.2.1. Compara o proceso de industrialización en Inglaterra e nos países nórdicos.	x			Compara a industrialización en diferentes países de Europa.	x	x	x	
	XHB3.3.1. Explica a situación laboral feminina e infantil nas cidades industriais.	x			Explica a situación laboral feminina e infantil nas cidades industriais.	x	x	x	
	XHB3.4.1. Especifica algunhas repercusións políticas como consecuencia dos cambios económicos en España.	x			Coñece cambios políticos e económicos en España.	x	x	x	
	XHB3.5.1. Elabora un eixe cronolóxico, diacrónico e sincrónico, cos principais avances científicos e tecnolóxicos do século XIX.	x			Coñece os principais avances tecnolóxicos no seu contexto histórico.	x	x	x	
4	Bloque 4. O Imperialismo do século XIX e a I Guerra Mundial	1ª av	2ª av	3ª av	Grao mínimo consecución	TI	O	PE/O	Peso cualif. %
4	XHB4.1.1. Explica razoadamente que o concepto imperialismo reflicte unha realidade que influirá na xeopolítica mundial e nas relacións económicas transnacionais.		x		Define o concepto de Imperialismo Colonial no seu contexto histórico.	x	x	x	10
	XHB4.1.2. Elabora discusións sobre eurocentrismo e a globalización.	x	x	x	Define “eurocentrismo” e “globalización”.	x	x	x	
	XHB4.2.1. Sabe reconecer cadeas e interconexións causais entre colonialismo, imperialismo e a Gran Guerra de 1914.		x		Coñece as causas e consecuencias do imperialismo colonial, e da I Guerra Mundial.	x	x	x	

	XHB4.3.1. Diferencia os acontecementos dos procesos, nunha explicación histórica, da I Guerra Mundial.		x		Explica o desenvolvemento da I Guerra Mundial.	x	x	x	
	XHB4.3.2. Analiza o novo mapa político de Europa.		x		Coñece os cambios territoriais trala I Guerra Mundial.	x	x	x	
	XHB4.3.3. Describe a derrota de Alemaña desde a súa propia perspectiva e desde a dos aliados.		x		Explica o desenlace da I Guerra Mundial.	x	x	x	
	XHB4.4.1. Contrasta algunhas interpretacións do alcance da Revolución Rusa na súa época e na actualidade.		x		Explica as causas e consecuencias da Revolución Rusa.	x	x	x	
	XHB4.5.1. Comenta analiticamente cadros, esculturas e exemplos arquitectónicos da arte do século XIX.		x		Identifica obras de arte no seu contexto histórico.	x	x	x	
	XHB4.5.2. Compara movementos artísticos europeos e asiáticos.		x		Diferencia movementos artísticos europeos e asiáticos	x	x	x	
5	Bloque 5. A época de entreguerras (1919-1945)	1ª av	2ª av	3ª av	Grao mínimo consecución	TI/G	O	PE/O	Peso cualif. %
	XHB5.1.1. Analiza interpretacións diversas de fontes históricas e historiográficas de distinta procedencia.	x	x	x	Interpreta diversas fontes históricas.	x	x	x	
	XHB5.1.2. Relaciona algunhas cuestións concretas do pasado co presente e as posibilidades do futuro, como o alcance das crises financeiras de 1929 e de 2008.		x	x	Compara e establece algunhas similitudes e diferencias entre as crisis de 1929 e a de 2008.	x	x	x	
5	XHB5.1.3. Discute as circunstancias da loita polo sufraxio da muller.		x	x	Coñece a loita polo sufraxio da muller. Define “movemento sufraxista” e “feminismo”.	x	x	x	10
	XHB5.2.1. Explica diversos factores que fixeron posible o auxe do fascismo en Europa.		x		Explica as causas do ascenso do fascismo.	x	x	x	
	XHB5.3.1. Explica as principais reformas durante a II República española, e reaccións a elas.		x		Explica as reformas da II República.	x	x	x	
	XHB5.3.2. Explica as causas da Guerra Civil española no contexto europeo e internacional.		x		Explica as causas da Guerra Civil española no contexto europeo e internacional.	x	x	x	
6	Bloque 6. As causas e consecuencias da II Guerra Mundial (1939-1945)	1ª av	2ª av	3ª av	Grao mínimo consecución	TI/G	O	PE/O	Peso cualif. %
6	XHB6.1.1. Recoñece a xerarquía causal (diferente importancia dunhas causas ou outras segundo as narrativas).	x	x	x	Recoñece a xerarquía causal (diferente importancia dunhas causas ou outras segundo as narrativas).	x	x	x	10

	XHB6.2.1. Sitúa nun mapa as fases do conflito.		x		Sitúa nun mapa as fases do conflito.	x	x	x	
	XHB6.2.2. Dá unha interpretación de por que rematou antes a guerra europea que a mundial.		x		Dá unha interpretación de por que rematou antes a guerra europea que a mundial.	x	x	x	
	XHB6.2.3. Elabora unha narrativa explicativa das causas e as consecuencias da II Guerra Mundial, a distintos niveis temporais e xeográficos.		x		Elabora unha narrativa das causas e consecuencias da II Guerra Mundial.	x	x	x	
	XHB6.3.1. Recoñece a significación do Holocausto na historia mundial.		x		Coñece os feitos históricos relacionados co Holocausto xudeu.	x	x	x	
	XHB6.4.1. Utilizando fontes históricas e historiográficas, explica algúns dos conflitos enmarcados na época da Guerra Fría.			x	Coñece e explica os principais conflitos da Guerra Fría.	x	x	x	
	XHB6.4.2. Describe as consecuencias da guerra de Vietnam.			x	Describe as consecuencias da guerra de Vietnam.	x	x	x	
	XHB6.5.1. Describe os feitos relevantes do proceso descolonizador.			x	Describe os feitos relevantes do proceso descolonizador.	x	x	x	
	XHB6.5.2. Distingue entre contextos diferentes do mesmo proceso, por exemplo, África subsahariana (anos 50 e 60) e a India (1947).			x	Distingue as fases da descolonización en distintos contextos xeográficos.	x	x	x	
7	Bloque 7. A estabilización do Capitalismo e o illamento económico do bloque soviético	1ª av	2ª av	3ª av	Grao mínimo consecución	TI/G	O	PE/O	Peso cualif. %
	XHB7.1.1. Explica os avances dos réximes soviéticos e do "Welfare State" en Europa.			x	Explica os avances dos réximes soviéticos e do "Welfare State" en Europa.	x	x	x	
	XHB7.1.2. Recoñece os cambios sociais derivados da incorporación da muller ao traballo asalariado.	x	x	x	Recoñece os cambios sociais derivados da incorporación da muller ao traballo asalariado.	x	x	x	
	XHB7.2.1. Compara a crise enerxética de 1973 coa financeira de 2008.			x	Compara a crise enerxética de 1973 coa financeira de 2008.	x	x	x	
7	XHB7.3.1. Coñece a situación da posguerra e a represión en España, así como as fases da ditadura de Franco			x	Coñece a situación da posguerra e a represión en España, así como as fases da ditadura de Franco	x	x	x	10
	XHB7.3.2. Discute como se entende en España e en Europa o concepto de memoria histórica			x	Coñece o concepto de "memoria histórica".	x	x	x	
8	Bloque 8. O mundo recente entre os séculos XX e XXI	1ª	2ª	3ª	Grao mínimo consecución	TI/G	O	PE/O	Peso

		av	av	av					cualif. %
8	XHB8.1.1. Interpreta o renacemento e o declive das nacións no novo mapa político europeo desa época			x	Coñece os cambios territoriais no mapa político de Europa.	x	x	x	10
	XHB8.1.2. Comprende os proles e contras do estado do benestar.			x	Define e caracteriza o concepto de “Estado de Benestar”.	x	x	x	
	XHB8.2.1. Analiza aspectos políticos, económicos e culturais dos cambios producidos tralo colapso da URSS.			x	Identifica cambios políticos, económicos e culturais tralo colapso da URSS.	x	x	x	
	XHB8.3.1. Compara interpretacións sobre a Transición española nos anos setenta do século XX e na actualidade.			x		x	x	x	
	XHB8.3.2. Enumera e describe algúns dos principais fitos que deron lugar ao cambio na sociedade española da transición: coroación de Xoán Carlos I, lei para a reforma política de 1976, lei de amnistía de 1977, apertura de Cortes Constituíntes, aprobación da Constitución de 1978, primeiras eleccións xerais, creación do Estado das autonomías, etc.			x	Coñece e describe o proceso e os principais feitos da Transición.	x	x	x	
	XHB8.3.3. Analiza o problema do terrorismo en España durante esta etapa (ETA, GRAPO, Terra Lliure, etc.): a xénese e a historia das organizacións terroristas, a aparición dos primeiros movementos asociativos en defensa das vítimas, etc.			x	Analiza o problema do terrorismo en España durante esta etapa (ETA, GRAPO, Terra Lliure, etc.)	x	x	x	
XHB8.4.1. Discute sobre a construción da Unión Europea e do seu futuro.			x	Discute sobre a construción da Unión Europea e do seu futuro.	x	x	x		
9	Bloque 9. A Revolución Tecnolóxica e a globalización a finais do século XX e principio do XXI	1ª av	2ª av	3ª av	Grao mínimo consecución	TI/G	O	PE/O	Peso cualif. %
9	XHB9.1.1. Procura na prensa novas dalgún sector con relacións globalizadas, e elabora argumentos a favor e en contra.			x	Procura na prensa novas dalgún sector con relacións globalizadas, e elabora argumentos a favor e en contra.	x	x	x	10
	XHB9.1.2. Elabora discusións sobre o eurocentrismo e a globalización.		x	x	Elabora discusións sobre o eurocentrismo e a globalización.	x	x	x	
	XHB9.2.1. Analiza algunhas ideas de progreso e retroceso na implantación das recentes tecnoloxías da información e da comunicación, a distintos niveis xeográficos.			x	Analiza algunhas ideas de progreso e retroceso na implantación das recentes tecnoloxías da información e da comunicación, a distintos niveis xeográficos.	x	x	x	
	XHB9.3.1. Crea contidos que inclúen recursos como textos,			x	Crea contidos que inclúen recursos como textos,	x	x	x	

	mapas e gráficos, para presentar algún aspecto conflictivo das condicións sociais do proceso de globalización.				mapas e gráficos, para presentar algún aspecto conflictivo das condicións sociais do proceso de globalización.				
10	Bloque 10. A relación entre o pasado, o presente e o futuro a través da historia e a xeografía	1ª av	2ª av	3ª av	Grao mínimo consecución	TI/G	O	PE/O	Peso cualif. %
10	XHB10.1.1. Formula posibles beneficios e desvantaxes para as sociedades humanas e para o medio natural dalgunhas consecuencias do quecemento global, como o desxeamento do Báltico.			x	Coñece e argumenta sobre os principais aspectos relativos aos problemas medioambientais.	x	x	x	10
	XHB10.1.2. Sopesa como unha Europa en guerra durante o século XX pode chegar a unha unión económica e política no século XXI.			x	Comprende o proceso de formación da Unión Europea.	x	x	x	
	XHB10.1.3. Compara (nun aspecto ou en varios) as revolucións industriais do século XIX coa revolución tecnolóxica de finais do século XX e principio do XXI.			x	Compara e caracteriza as revolucións industriais do século XIX e a revolución tecnolóxica do século XX e XXI.	x	x	x	
	XHB10.2.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.	x	x	x	Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.	x	x	x	
	XHB10.2.2. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.	x	x	x	Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.	x	x	x	
	XHB10.3.1. Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves xeográficos.	x	x	x	Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves xeográficos.	x	x	x	
	XHB10.4.1. Utiliza con fluidez e precisión o vocabulario histórico e artístico necesario.	x	x	x	Utiliza con fluidez e precisión o vocabulario histórico e artístico necesario.	x	x	x	

OB: Observación na aula, de traballo, actitude, participación, do que o/a profesor/a levará rexistro no seu caderno de alumnos e alumnas
TI/G: traballo individual, rexistrado no caderno dixital ou de papel, ou realización de tarefas máis amplas que requiren de procesamento e organización da información (ou de grupo que require colaboración)
PE/O: probas escritas e/ou orais, polo menos dúas por trimestre; constará a puntuación de cada pregunta.

Criterios de avaliación

A avaliación realizarase tendo en conta:

- Exames (70% da cualificación).
- Traballos e actividades (30% da cualificación).

Avaliación continua:

Cumprindo coa normativa vixente, a avaliación na etapa de ESO será **continua**. Partiremos dunha **avaliación inicial** que se lle pasará ao alumnado o primeiro ou o segundo día de clase, que servirá para coñecer o grao de asimilación dos contidos dos cursos precedentes, así como o grao de desenvolvemento das competencias. Esta proba terá un carácter orientativo para o profesor, e non terá valor para a nota do trimestre.

En cada avaliación o alumno ou alumna terá que facer, como mínimo, **2 probas escritas**. Os **exames** estarán cualificados de 1 a 10 puntos e constarán, cando menos, de 5 preguntas (definición de conceptos, elaboración e/ou análise de todo tipo de gráficas, relación de conceptos, análise de mapas, preguntas de desenvolvemento, análise de obras de arte, preguntas tipo test ou de verdadeiro/falso, completar cadros sinópticos, comparar períodos históricos e sociedades, etc).

Se un alumno ou alumna é sorprendido polo profesor copiando ou en posesión de “material de axuda” ou tecnolóxico, se lle retirará o exame e, o máis pronto posible segundo a dispoñibilidade do docente, o alumno/a deberá someterse a outra proba oral ou escrita, segundo elixa o profesor.

Se algún alumno/a non se presentase a un exame, terá que xustificar a súa ausencia e realizalo, en principio, o primeiro día que asista a clase. En calquera caso, o profesor pode establecer outra data para a realización da proba de consideralo oportuno por motivos fundados. De non presentarse, o exame estará suspenso e polo tanto, non poderá aprobar a avaliación.

Por outra banda, a avaliación tamén terá en conta os **traballos e actividades** encomendados polo profesor ao longo do curso. Estes incluírán os deberes, traballos de investigación, procura de información complementaria, probas de localización xeográfica en mapas físicos e políticos, exposicións, probas orais etc. Neste caso valorarase a ortografía, o uso da terminoloxía da área, a claridade expositiva, a creatividade dos traballos, a limpeza na execución das tarefas e a precisión na información achegada.

Tamén se farán **probas de localización xeográfica** en mapas físicos e políticos que tamén estarán cualificados de 1 a 10 puntos. Estas probas estarán computadas no apartado correspondente de traballos de clase.

Por último, tamén se valorará á **actitude**, téndose en conta o interese pola materia, a toma de notas na aula, manter unha actitude positiva na clase, o estudo regular da materia, a realización das actividades etc.

Canto ás **actividades de ampliación** están orientadas á que o alumnado amose as súas **competencias na materia** a partir da **lectura** e comentario, coa redacción dunha **recensión** e ou a partir da **contestación dunha serie de preguntas**, dunha obra de carácter narrativo, preferiblemente unha **novela histórica** ou xénero similar. Asemade propónse o **visionado e comentario** dunha **película** de xénero histórico.

De ser o caso, para os alumnos que tivesen realizado estas actividades de ampliación haberase ter en conta a cualificación destas actividades: **5% adicional na nota final**, (ou sexa ata 0,5 puntos) contando ata **0,25 puntos cada un dos traballos**, sempre e cando o alumno tivese unha nota media non inferior a 5.

Avaliación final:

Para superar a materia, o alumnado deberá alcanzar 5 puntos de 10 en cada unha das tres avaliacións.

Para calcular a nota trimestral, farase media aritmética entre exames (70% da nota), traballos e actividades (30% da nota).

Para calcular a nota de final de curso, farase media entre as notas alcanzadas polo alumno ou alumna na avaliación ou na recuperación.

Se algún alumno suspende na **avaliación ordinaria de xuño**, a nota final será a acadada no exame único da **avaliación extraordinaria de xuño**.

Sistema de recuperación da materia:

Ao alumnado que suspenda unha avaliación entregaráselle **tarefas de reforzo** que terán que ser feitas e entregadas na data establecida. Estas tarefas de reforzo recollerán os obxectivos básicos que debe dominar a alumna ou alumno para seguir progresando. Unha vez corrixidas serán devoltas ao alumno ou alumna para que as repase e, na data sinalada polo profesor, o alumno ou alumna fará unha **proba de recuperación da avaliación**, por escrito ou oralmente, con preguntas referidas unicamente ás tarefas de reforzo.

Na terceira avaliación, ao non haber tempo para facer tarefas de reforzo, a aqueles alumnos ou alumnas que suspendan se lles repetirá o exame ou exames que suspenderon en dito trimestre.

Xuño: haberá unha convocatoria no mes de xuño para recuperar as avaliacións pendentes.

Avaliación extraordinaria de xuño: se algún alumno non supera a materia na avaliación ordinaria de xuño, deberá presentarse a un exame único de toda a materia. A nota final será a acadada no exame único de dito mes.

BACHARELATO

19. Obxectivos, contidos criterios de avaliación e mínimos esixibles están reflectidos por curso e materia.

A nivel xeral:

- Domina-la lingua galega e maila lingua castelá.
- Expresarse con fluidez e corrección nunha lingua estranxeira.
- Analizar e valorar criticamente as realidades do mundo contemporáneo e os antecedentes e factores que inflúen nel.
- Exercer a cidadanía democrática, desde unha perspectiva global, e adquirir unha conciencia cívica responsable que contribua a defender os dereitos humanos e á construción dunha sociedade xuasta e equitativa
- Comprender os elementos fundamentais da investigación e do método científico.
- Consolidar unha madureza persoal, social e moral que permita actuar de xeito responsable, autónomo e con espírito crítico.
- Fomentar a igualdade efectiva de dereitos e oportunidades entre homes e mulleres rexeitando a violencia contra a muller e impulsando a non discriminación de calquera tipo.
- Participar de forma solidaria no desenvolvemento e na mellora da contorna ou redonda social.
- Domina-los coñecementos científicos e tecnolóxicos fundamentais e as habilidades básicas características da modalidade elixida.
- Usar con eficacia e responsabilidade as tecnoloxías da información e da comunicación.
- Desenvolver a sensibilidade artística e literaria como fonte ce información e de riqueza cultural
- Afianzar a sensibilidade e respecto cara ao medio ambiente e a ordenación sustentable do territorio con especial referencia ao territorio galego.
- Valorar, respectar e afianzar o patrimonio material e inmaterial de Galicia, e contribuír á súa consevación e mellora.

20. Temporalización.

Como sempre é orientativa, pode haber cambios, se estes son necesarios, obrigados pola conxuntura do curso académico ou como resultado da reflexión sobre a súa conveniencia.

	1ª avaliación	2ª avaliación	3ªavaliación
2º bacharelato Historia de España	Prehistoria Historia Antigua Historia Medieval Siglos XVI a XVIII S. XIX:Guerra de Independencia y Cortes de Cádiz	Reinado de Isabel II Economía española en s.XIX La Restauración Dictadura de Primo de Rivera. 2ª República Guerra Civil.	La Dictadura franquista La Transición española
2º bacharelato		Espazos do Sector	Poboación.

Xeografía	O espazo físico e político de España	Primario, Espazo industrial Espazos do Sector Terciario	As cidades
	Procedementos e ferramentas xeográficas España na UE e no mundo		
2º bacharelato Historia da Arte	Bloque Arte Antiga e Medieval	Bloque Arte da Idade Moderna (Renacemento e Barroco)	Bloque Arte Contemporánea.

21. Actividades de recuperación

Desde cada materia establécese un programa de recuperación das avaliacións suspensas, que se farán ao inicio do trimestre nalgúns casos ou a final de curso.

Historia De España. 2º Bacharelato:

Fará as correspondentes avaliacións e ao final terán un exame de toda a materia (avaliación ordinaria posterior, presumiblemente en maio segundo datas das probas ABAU).

Historia da Arte. 2º de Bacharelato:

Fará as correspondentes avaliacións e ao final terán un exame de toda a materia (avaliación ordinaria posterior, presumiblemente en maio segundo datas das probas ABAU).

Xeografía. 2º Bacharelato:

Recuperacións: Dado que a avaliación é continua favorecerase a recuperación en cada avaliación, sobre todo no relativo a procedementos. Ao final de curso, en maio, haberá unha proba de recuperación para o alumnado que aínda amosando progreso non conseguira superar a materia.

22. Reforzos para lograr a recuperación

O alumnado con avaliacións suspensas pode durante os recreos dirixirse ao departamento para consultar e resolver as súas dúbidas. De detectarse especiais dificultades o profesorado tentará adoptar as medidas oportunas de apoio coa colaboración do Departamento de Orientación de ser o caso.

23. Criterios de avaliación e cualificación.

Varían en función de cada unha das materias e da decisión do profesorado unha vez consultado co resto do departamento.

En todas as materias de Bacharelato, non se farán exames fóra das datas fixadas agás se xustifiquen documentalmentemente, xustificante médico ou de outro tipo.

Os aspectos que a continuación se citan serán tidos en conta polo profesorado dos distintos niveis e materias á hora de cualificar o traballo de aula, as probas escritas e calquera outro traballo.

- ✓ Emprego de contidos relevantes na interpretación dos feitos de que se trate.
- ✓ Obtención e valoración crítica de información procedente de diferentes fontes.
- ✓ Identificación, coñecemento e análise dos procesos e feitos tratados.
- ✓ Caracterización das grandes etapas ou feitos relevantes
- ✓ Establecemento de relacións entre feitos e/ou procesos.
- ✓ Correcta interpretación de feitos e/ou procesos nos contextos espaciais e temporais.
- ✓ Comprensión dos trazos esenciais das distintas sociedades ou feitos tratados.
- ✓ Correcta utilización do vocabulario da materia.

- ✓ Nivel adecuado de comprensión dos conceptos básicos.
- ✓ Claridade, ordenación e coherencia expositiva
- ✓ Emisión de xuízos razoados.

Xeografía:

A cualificación de cada avaliación :

- Un 80% corresponderá ás notas obtidas nas probas escritas (Indicarase a puntuación en cada pregunta)
- O 20% restante corresponderá ás cualificacións obtidas nos comentarios, exercicios propostos pola profesora, traballos de grupo e participación.
- Valorarase:
 - Interese pola materia, participación, atención
 - Conceptos claros, ben definidos
 - Localización precisa de elementos e fenómenos do medio físico (relevo interior e costeiro, ríos, vexetación,..) e político-administrativos (provincias, Comunidades Autónomas e capitais das mesmas)
 - Estrutura ordeada, de comentario documentos : identificación do sistema de representación e do feito representado (con definición do feito ou proceso a comentar), análise, usando a teoría aprendida previamente (descrición, causas, características, interrelación con outros elementos do medio, ..), consecuencias e conclusión con, se é posible, achega crítica.
 - Estrutura organizada de tema: Introducción, aspectos salientables (con indicación de factor/causas, relación, distribución no territorio, localización, implicacións, ...), conclusión.

Historia de España:

Valoraranse, en cada unha das avaliacións, os resultados obtidos en:

- a) Probas escritas realizadas ó longo do curso (90% da cualificación de cada avaliación).
- b) Comentario de textos: a profesora entregará diferentes propostas de comentarios ó longo do curso que serán voluntarios.
- c) Entrega de materiais de estudo propios, elaborados polo alumnado baseándose nos materiais aportados pola profesora, que serán corrixis e devoltos. Interpretase que a colaboración co alumnado no perfeccionamento das técnicas de estudo é unha parte fundamental para a correcta preparación das probas ABAU.
- d) Evolución da aluma/o ó longo do curso: un incremento do seu interese pola materia ou mellora do seu rendemento académico colaborará no redondeo á alza da nota media ou ponderada dos tres trimestres, que figuran na avaliación final.

Os apartados b, c e d anteriores corresponden co 10% da nota restante.

24. Procedementos para acreditar os coñecementos nos contidos progresivos

As materias que ten asignadas este departamento teñen contidos e metodoloxías propias, e sen continuidade entre unhas e outras. Só no que se refire a Historia hai períodos e conceptos coincidentes pero aplicados a distintos espazos (Primeiro-universal-eurocéntrica; Segundo-España). Hai procedementos que si teñen certa continuidade como son os que se refiren ao comentario de texto, gráficas, imaxes, prensa etc.

25. Criterios de promoción

Segundo o artigo 35 do Decreto 86/2015 da LOMCE, que establece a promoción de 1º a 2º de Bacharelato con todas as materias aprobadas ou con dúas materias non superadas como máximo; (en caso de cambio de modalidade a materia que tivera que cursar de 1º, neste caso Historia do mundo contemporáneo, non computaría a efectos de promoción/repetición). En 2º de Bacharelato só se promociona e titula con todas as materias superadas.

26. Metodoloxía didáctica

Aínda que pode haber certas semellanzas a Xeografía, a Xeografía e Hª de Galicia e a Historia teñen metodoloxías específicas que se precisan en cada materia.

Historia

O desenvolvemento da materia e das clases estará marcado polo nivel e o ritmo de aprendizaxe do alumnado; ademais seguiranse as orientacións enviadas polo Grupo de Traballo de Historia para coordinar a ensinanza desta materia cara as probas de acceso á universidade.

A aprendizaxe realizarase a través do uso de distintos materiais e métodos didácticos, que terán como finalidade a participación activa do alumno:

- uso de textos,gráficos,mapas...
- documentos históricos:análise e comentario
- traballos en grupo
- uso de materiais audiovisuais:dispositivas,vídeo,cine...
- uso da prensa como material didáctico.
- lecturas alternativas
- realización de debates.

Tratarase de que nas diferentes unidades didácticas exista un equilibrio das diferentes categorías de coñecemento histórico,tratando de evitar que as actividades que se lle propoñan ó alumnado sexan esencialmente memorísticas,de acumulación de datos.

Xeografía

Xeografía é a relación entre os seres humanos e o territorio a través do tempo, polo tanto espazo e tempo constitúen dos eixes importantes nesta materia. A xeografía é unha ciencia que os axuda a comprender e a interpretar o territorio para actuar sobre el, Procurarase a consecución dunha aprendizaxe o máis significativa posible .

Principios básicos de metodoloxía:

- Na medida do posible hai que partir dos coñecementos previos dos alumnos e alumnas para que podan relacionalos cós novos contidos propostos.
- Débese ter en conta o nivel de desenvolvemento dos alumnos e alumnas, tanto no seu aspecto lóxico, de razoamento, como en outros aspectos como poden ser o desenvolvemento afectivo ou motor, entre outros.

- Atender ó nivel de dificultade das actividades propostas sin que sexan demasiado complicadas (o que daría lugar a que o alumnado non acadara a súa realización) ou demasiado sinxelas, que provocaría desinterese e falla de motivación.

Ademais destes principios básicos a aprendizaxe, para ser significativa, debe ter en conta unha serie de **requisitos**:

- Os novos contidos deben ser potencialmente significativos, tanto dende o punto de vista lóxico, sendo coherentes coa lóxica interna da disciplina, como dende o punto de vista psicolóxico, establecendo conexións cós coñecementos previos.
- Estes contidos novos deben ser funcionais, é dicir, o alumno ou alumna debe poder usalos cando os necesite aplicalos ao medio en que vive
- A aprendizaxe significativa esixe así mesmo dunha intensa actividade mental por parte dos alumnos e alumnas para establece-las relacións entre os novos contidos e os que xa tiñan na súa estrutura cognitiva.
- O alumnado debe levar a cabo un proceso de memorización comprensiva que integre, reorganice e engada información supoñendo un proceso construtivo e permitíndolle utilizar eses novos coñecementos cando os necesite e en situacións diferentes daquelas nas que os adquiriu.

A metodoloxía didáctica proposta combina a construción do coñecemento por parte do alumnado sobre unha dobre base: a exposición oral significativa por parte do profesorado na aula, dirixindo e organizando o traballo e a selección de aspectos a traballar e o traballo con fontes documentais por parte do alumnado.

En resumo, para a impartición da materia terase en conta o nivel competencial inicial do alumnado, así como posibles dificultades de aprendizaxe que tentaran ser atendidas con explicacións, actividades adicionais de apoio. Consciente do grao de dificultade da materia nalgúns temas insistirase na importancia da constancia no traballo e na memorización comprensiva e aplicación da terminoloxía específica e na capacidade de relación dos distintos fenómenos estudados. Combinarase a necesaria explicación coa participación do alumnado. Fomentarase o debate, preguntas, e actividades,.. tanto individuais como de grupo.. Potenciarase o estudo do espazo xeográfico inmediato ao alumno/a e aplicación do que se estuda a ese entorno que permita non só o uso de técnicas de indagación, investigación, información rigorosa na procura de coñecemento, senon tamén tomar conciencia dos factores que inciden no espazo, en especial as actuacións humanas e valorar a necesidade de tomar medidas tendentes a preservación e xestión adecuada do mesmo facendo fincapé no espazo de Galicia.

27. Materiais e recursos didácticos incluídos o libro de texto (recomendados).

Recursos materiais:

Textos históricos e historiográficos
 Mapas de distinta temática e escala
 Datos e táboas estatísticos
 Gráficos simples ou con varias variables
 Películas
 Presentacións en Power Point
 Imaxes de distinta procedencia
 Saídas ao contorno do IES
 Internet

Libro de texto, no cadro que se inclúe a continuación. No caso das ensinanzas de Historia do Mundo Contemporáneo e de Historia de España, a elección do uso ou non do libro de texto queda en mans do alumnado, pois o material de estudo fundamental será aportado pola profesora xa que é de elaboración propia da docente. Considérase, polo tanto, que o libro de texto pode ser un apoio importante pero non imprescindible.

Nivel	Título	Editorial
2º bacharelato	Xeografía	Anaya
2º bacharelato	Historia de España	Baía Edicións (Consortio)
2º bacharelato	Historia da Arte	Santillana ou Baía Edicións

28. Programación de temas transversais

EDUCACIÓN PARA A PAZ

Respecto polas opinións e crenzas das outras persoas.

- Tomar conciencia de cómo nos venden a moto con políticas de paz para xustificar invasións e roubo dos recursos. Usaremos textos como os de Ramonet e, Ramón Chao, contrarrestando a unha prensa ao servizo do capital

Recoñecemento do diálogo como medio para resolver as discrepancias nas opinións así como os diversos tipos de conflitos, tanto interpersonais como sociais.

Rexeitamento de todo tipo de violencia

EDUCACIÓN PARA A IGUALDADE DE DEREITOS ENTRE OS SEXOS

Toma de conciencia dos fenómenos e feitos actuais de discriminación sexista que se deron e se dan na actualidade, incluídos os propios libros de texto que seguen a ser androcéntricos ou nos intentos de ser politicamente correctos inclúen este tema como informe ou nos anexos: trataranse en case todos os temas en que esto suceda: Historia de España Xeografía (case non aparece ningunha muller pintora, e non digamos escultora e arquitecta). En xeografía tamén está ausente: aparecen con poboación inactiva as amas de casa, aparece o traballo fóra da casa das mulleres como causante da baixa natalidade e non aparece as políticas dos distintos gobernos que son os responsables verdadeiros destes desaxustes. A visión dos espazos no urbanismo é tamén androcéntrico.

EDUCACIÓN AMBIENTAL

Identificación e sensibilización polos principais problemas que afectan á conservación do medio ambiente: Traballarase preferentemente os problemas medioambientais dos Concellos de Baiona e Oia e de Galiza: contaminación de las aguas, erosión do solo (incendios intencionais) , contaminación do aire (industrias contaminantes), escaseza da auga (destinada a outros usos como por exemplo campos de golf ,parques temáticos e piscinas), sobreexplotación de los recursos naturais, (destrucción das rías cos recheos, derrubas nas estradas, as canteiras...) etc.

EDUCACIÓN DOS CONSUMIDORES

Conciencia das repercusións que produciu no medio ambiente o desenvolvemento industrial ao longo dos séculos XIX e XX.

Conciencia das repercusións que producen no medio ambiente os refugallos de todo tipo de produtos e materiais.

Conciencia das estratexias que usa o capitalismo para converternos en consumidoras/es compulsivos en beneficio duns/has poucos/as en prexuízo dunha grande maioría que traballa case en condicións de escravitude. Entender a globalización como a forma que usa o capitalismo para expandir as súas garras por todo o planeta.

29. Medidas de atención á diversidade

Debido ás características destes cursos, a atención á diversidade farase atendendo ao alumnado que mostre máis dificultades nas horas de recreo. Si se facilitará a adaptación de exames en casos específicos, normalmente se tamén esas persoas van optar a algunha adaptación nos exames de ABAU

(para recomendacións xerais consultar o apartado correspondente de medidas de atención á diversidade da ESO na programación xeral do Departamento).

Aínda así, teranse en conta as vixentes disposicións e normas indican, tamén no bacharelato, que se debe dar un tratamento específico ao alumnado que, polas súas circunstancias, o precisen e, polo tanto, facer as adaptacións curriculares necesarias.

En cada unidade propónse unha asimilación progresiva, de menor a maior dificultade, dos conceptos, termos e procesos históricos estudados.

O profesorado seleccionará de entre todos os contidos os que mellor se adapten ao nivel do seu alumnado. O proceso de avaliación servirános tamén para facer o tratamento diferenciado ao alumnado. Utilizando as diferentes actividades propostas nesta programación, descubriremos as carencias e deficiencias fundamentais e, por conseguinte, propoñeremos as tarefas axeitadas para alcanzar os obxectivos específicos adecuados a cada alumno.

En xeral, procurarase proporcionar ao alumnado, para os contidos de maior dificultade:

- Esquemas e/ou sínteses cos conceptos fundamentais.
- Actividades con diferentes graos de profundización.
- Páxinas de referencia para resolver dúbidas e/ou ampliar coñecementos.

Tendo en conta a realidade do noso centro de ensino, si se contemplan, para casos individuais debidamente informados dende o Departamento de Orientación, medidas que afectan aos seguintes aspectos:

- Adaptación de tempos na elaboración de probas escritas, procurando que os exames coincidan cos criterios que se seguirán na ABAU.

- Adaptación na consideración de "contidos mínimos" en aspectos como a ortografía, a redacción ou a orde e limpeza na elaboración de probas escritas, por posibles circunstancias individuais.

- Adaptacións de tipoloxías de letra, interlineado e tamaño da tipografía, tanto nas probas escritas como nos materiais facilitados, xa que sempre se lles facilitará unha versión alternativa mellor para cada caso, segundo as instrucións do Departamento de Orientación.

Especificanse de xeito máis concreto a continuación:

Antes das probas ou exames:

Marcar as datas dos exames con suficiente antelación e explicar que contidos van ser avaliados nesas probas (cales deses contidos xa están explicados no momento de poñer esa data e cales quedan por explicar e traballar na aula, para facilitar a organización persoal de cada alumna ou alumno, tamén pode ser moi positivo). Supervisar que esa data é anotada por todas e todos nas súas axendas e que a persoa delegada ou subdelegada anota dito exame no calendario de aula, de habelo.

Incluír na aula virtual esas datas de exames e probas xa fixados e recordar os contidos, reforzándoos con actividades, tarefas de repaso ou traballos específicos para a súa preparación.

Traballar na aula ¿exercicios tipo¿ sobre a materia impartida que será obxecto de estudo para ditas probas ou exames. A alumna ou alumno deberá saber que se lles pide nesa proba, e para iso é recomendable non ¿innovar¿ demasiado coa formulación da pregunta, senón ó revés: potenciar o uso de actividades similares ás feitas nas clases normais, a modo de exercicios de preavaliación, consolidación ou repaso/reforzo. Estas actividades poden ser: completar cadros con datas ou información básica, relacionar causas e consecuencias de xeito razonado, comentarios guiados de

fontes primarias e secundarias de diferente índole (textos historiográficos, prensa, relatos en primeira persoa, etc.)...

Acompañar a teoría con análises prácticas de textos, imaxes, mapas ou calquera outro contido audiovisual que poida ser aproveitado para o asentamento dos coñecementos perseguidos.

Uso dun código de cores ou símbolos estable que lles facilite ao alumnado o recoñecemento das ideas principais, complementarias e secundarias do temario. Usar sempre indicacións similares nos apuntamentos ou contidos que se lles faciliten (exclamacións, subraizados, cromía, frechas de relación, etc.).

Fomento constante da lectura, especialmente da comprensiva, con traballo de acompañamento guiado en primeira instancia pola profesora ou profesor, en segunda instancia en pequeno grupo (cuestións concretas a resolver sobre un texto pequeno, por exemplo, chegando a acordos sobre que contestar) e, finalmente, traballo de lectura comprensiva individual.

Potenciar a expresividade oral do alumnado a través de intervencións na aula, preguntas concretas, petición de opinión sobre determinadas cuestións que dean pé a certo grao de debate, etc. Estas intervencións aproveitaranse para ir corrixindo cuestións léxicas e gramaticais vinculadas coa materia.

Para a elaboración do exame:

Tipografía e espaciado.

- Optar por unha letra con serif, especialmente en textos longos, facilita a lectura.
- Escoller un tamaño que permita non forzar a vista.
- Usar negraña e/ou subraiado para aquelas preguntas, cuestións, núcleo da actividade ou palabra clave.
- Aumentar o interlineado a 1,5 ou 2 puntos como recomendación xeral.
- Procurar un espaciado maior entre as diferentes preguntas do exame. Nos niveis inferiores (especialmente no primeiro ciclo da ESO), tamén pode ser conveniente aportarlles un espazo predeterminado para a resposta -as alumnas ou alumnos con tipografías especialmente grandes poderán verse prexudicados por esta indicación, pero en xeral axuda a que elas e eles mesmos analicen a importancia relativa que o profesorado lle dá a cada cuestión, ou o que se espera delas e deles.

Optar por un número de preguntas viable. A recomendación do Departamento para as súas materias é de 3 ou 4 actividades distintas en bacharelato, o máis achegado posible ó modelo de ABAU no caso do 2º curso; na ESO o número de preguntas tampouco ha de ser excesivo, a menos que se presente a proba ou exame como un modelo de preguntas curtas ou de rápida execución (tipo test, resposta nunha ou dúas liñas, unir, completar, etc.).

Evitar as preguntas múltiples, incidindo nas diferentes cuestións que se solicitan na mesma actividade mediante guións, viñetas ou incluso un nivel de numeración inferior (pregunta 1 con 3 subapartados, indicados, cada un nunha liña, e precedidos de 1.1., 1.2. e 1.3., por exemplo).

Acompañar as preguntas que se presten a este modelo con pequenos textos, imaxes, mapas ou gráficos que poidan aportar pistas sobre a resposta agardada.

Guionizar brevemente as preguntas de desenvolvemento libre. Por exemplo:

PREGUNTA: A Revolución Rusa.

- Explica brevemente o contexto previo.
- Indica as cronoloxías fundamentais.
- Cita as personaxes históricas imprescindibles.

- Explica os principais acontecementos concretos da etapa.
- Reflexiona sobre as consecuencias.
- Realiza unha conclusión.

Durante as probas ou exames:

Proxectar o exame sempre que sexa posible na pantalla dixital, especialmente se conta con imaxes e/ou gráficas nas que a cor ou os detalles sexan importantes para o correcto desenvolvemento da proba.

Ler o exame en voz alta unha vez entregado, antes de que o grupo clase comece a realizalo; poderanse así resolver moitas dúbidas que, posiblemente, sexan comúns a varias persoas e que -de non ler o exame- se cadra quedarían sen resolver.

Especificar, de ser o caso, a orde de preferencia para as respostas, por se o alumnado con algunha necesidade especial prefire centrarse naquelas preguntas con maior puntuación ou naquelas que leva mellor preparadas. Isto pode solucionarse colocándoas xa en orde (dende as de máis valor, que irían de primeiras, ás de menos puntuación por pregunta), ou comentalo en voz alta na presentación do exame.

Tras a realización das probas:

Dedicarlle tempo á corrección do exame, puíndo fallos comúns do grupo clase e apuntando cuestións concretas nos exames que as alumnas e alumnos deberían ler.

Aportar rúbricas de corrección ou modelos resoltos que lles faciliten a preparación de exames posteriores, especialmente en niveles superiores.

30. Actividades complementarias

(Consultar actividades complementarias no apartado ESO desta programación para maior concreción)

As saídas programadas por este departamento teñen carácter didáctico, son complementarias á materia e polo tanto, obrigatorias. O alumnado que non asista a elas e de acordo co regulamento do Centro, ten que xustificar a non asistencia e terá que desenvolver para non quedar discriminada/o, no que respecta ao académico, en relación aos/ás seus/súas compañeiros/as, un traballo de similares contidos aos da saída programada. Este traballo que lle indicará o/a profesor/a terá que ser entregado en forma e oprazo ao/á antedito/a profesor/a para ser avaliado.

HISTORIA DE ESPAÑA. 2º DE BACHARELATO

Obxectivos

1. Identificar e situar no espazo e no tempo os procesos globais e acontecementos máis relevantes da historia de España, a súa diversidade territorial e a especificidade de Galicia para comprender a xénese da historia recente.
2. Coñecer e comprender os procesos da historia contemporánea máis importantes, tanto pola súa xénese como polas súas repercusións na actualidade, observando as interrelacións que se dan entre os feitos políticos, sociais, económicos e culturais.
3. Desenvolver unha perspectiva integradora da historia de España que respecte a pluralidade de identidades que a conforman -non só territoriais, senón tamén sociais-e que potencie actitudes de solidariedade.
4. Situar o proceso histórico español e a súa variedade identitaria no marco internacional para poder ver as implicacións e influencias mutuas e ser capaces de ter unha idea coherente e articulada da historia.
5. Distinguir os cambios conxunturais dos trazos que identifican os procesos históricos profundos para ser capaces de pensar historicamente sobre os problemas máis relevantes do mundo actual.
6. Coñecer o proceso de formación das normas que regulan o ordenamento constitucional, promovendo o compromiso cos valores democráticos e o interese por participar na vida cidadá.
7. Valorar e comprender as loitas contra as discriminacións que producen opresión e inxustizas, comprometéndose na defensa dos dereitos humanos e tomando conciencia da necesidade de ter presentes suxeitos xeralmente silenciados na historia, en especial as mulleres.
8. Seleccionar e interpretar información procedente de diversas fontes aplicando as técnicas metodolóxicas propias da materia (composición de textos, interpretación de imaxes, mapas, gráficos) para contrastar diversos puntos de vista e desenvolver a capacidade de exercer a crítica histórica.
9. Realizar investigacións de carácter histórico no ámbito de referencia do alumnado, manexando fontes como a historia oral, a prensa ou as tecnoloxías da información e da comunicación para aproximarse á propia comunidade, comprender o carácter provisorio do coñecemento e a diversidade das manifestacións históricas.

Contidos, criterios de avaliación e estándares de aprendizaxe avaliados con indicación das competencias que contribúen a acadar, no seguinte cadro de acordo coa lexislación:

Historia de España. 2º de bacharelato			
Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
Bloque 0: Como se escribe a Historia. Criterios comúns			
<ul style="list-style-type: none"> ■ B0.1. Método histórico. Fontes e perspectivas. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ B0.1. Localizar fontes primarias (históricas) e secundarias (historiográficas) en bibliotecas, internet, etc., e extraer información salientable sobre o tratado, valorando criticamente a súa fiabilidade. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB0.1.1. Procura información de interese (en libros e internet) sobre a importancia cultural e artística dun personaxe historicamente salientable, un feito ou un proceso histórico, e elabora unha breve exposición. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ C ■ CL ■ C ■ D ■ C ■ AA ■ C ■ SC

			<ul style="list-style-type: none"> ■ SIEE ■ CEC 	C
<ul style="list-style-type: none"> ■ B0.2. Análise e comentario de fontes. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ B0.2. Elaborar mapas e liñas de tempo, localizando as fontes adecuadas, utilizando os datos proporcionados ou servíndose dos coñecementos xa adquiridos. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB0.2.1. Representa unha liña do tempo situando nunha ringleira os principais acontecementos relativos a determinados feitos ou procesos históricos. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL ■ AA ■ SC 	C
<ul style="list-style-type: none"> ■ B0.3. Utilidade das fontes. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ B0.3. Comentar e interpretar fontes primarias (históricas) e secundarias (historiográficas), relacionando a súa información cos coñecementos previos. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB0.3.1. Responde a cuestións propostas a partir de fontes históricas e historiográficas. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ MCCT ■ AA ■ SC 	C
<ul style="list-style-type: none"> ■ B0.4. Mapas e liñas do tempo. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ B0.4. Recoñecer a utilidade das fontes para o/a historiador/a, á parte da súa fiabilidade. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB0.4.1. Distingue o carácter das fontes históricas non só como información, senón tamén como proba para responder ás preguntas que se formulan os/as historiadores/as. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ MCCT ■ AA ■ SC 	C
Bloque 1. A Península Ibérica desde os primeiros humanos ata a desaparición da monarquía Visigoda (711)				
<ul style="list-style-type: none"> ■ B1.1. Da prehistoria á monarquía visigoda: prehistoria (evolución do Paleolítico ao Neolítico; pintura cantábrica e levantina; importancia da metalurxia); configuración das áreas celta e ibérica (Tartesos, indoeuropeos e colonizadores orientais; cultura castrexa); Hispania romana (conquista e romanización da Península; legado cultural romano; exemplo galego); monarquía visigoda (ruralización da economía; poder da Igrexa e a nobreza). 	<ul style="list-style-type: none"> ■ B1.1. Explicar as características dos principais feitos e procesos históricos da Península Ibérica desde a prehistoria ata a desaparición da monarquía visigoda, e identificar as súas causas e consecuencias. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB1.1.1. Explica as diferenzas entre a economía e a organización social do Paleolítico e do Neolítico, e as causas do cambio. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL ■ CS 	C
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB1.1.2. Identifica as diferenzas entre unha imaxe de pintura cantábrica e outra de pintura levantina. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CEC 	C
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB1.1.3. Describe os avances no coñecemento das técnicas metalúrxicas e explica as súas repercusións. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL ■ MCCT ■ SC 	C
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB1.1.4. Resume as características principais do reino de Tartesos e cita as fontes históricas para o seu coñecemento. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL ■ AA ■ SC 	C
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB1.1.5. Explica o diferente nivel de desenvolvemento das áreas celta e ibérica en vésperas da conquista romana en relación coa influencia recibida dos indoeuropeos, o reino de Tartesos e os colonizadores fenicios e gregos. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL ■ SC ■ CEC 	C
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB1.1.6. Debuxa un mapa esquemático da Península Ibérica e delimita nel as áreas ibérica e celta. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ AA ■ SC 	C

		<ul style="list-style-type: none"> HEB1.1.7. Define o concepto de romanización e describe os medios empregados para levala a cabo. 	<ul style="list-style-type: none"> CL C SC C CEC C
		<ul style="list-style-type: none"> HEB1.1.8. Compara o ritmo e grao de romanización dos territorios peninsulares. 	<ul style="list-style-type: none"> CL C SC C CEC C
		<ul style="list-style-type: none"> HEB1.1.9. Resume as características da monarquía visigoda e explica por que alcanzou tanto poder a igrexa e a nobreza. 	<ul style="list-style-type: none"> CL C SC C
		<ul style="list-style-type: none"> HEB1.1.10. Procura información de interese (en libros e internet) sobre o mantemento cultural e artístico do legado romano na España actual, e elabora unha breve exposición. 	<ul style="list-style-type: none"> CL C D C AA C SIEE C CEC C
		<ul style="list-style-type: none"> HEB1.1.11. Representa unha liña do tempo desde 250 a.C. ata 711 d.C., e sitúa nela os principais acontecementos históricos. 	<ul style="list-style-type: none"> MCCT C AA C SC C
		<ul style="list-style-type: none"> HEB1.1.12. Partindo de fontes historiográficas, responde a cuestións ou situacións. 	<ul style="list-style-type: none"> CL C SC C ●
<p>Bloque 2. A Idade Media: tres culturas e un mapa político en constante cambio (711-1474)</p>			
<ul style="list-style-type: none"> B2.1. Al-Andalus: conquista musulmá da Península; evolución política de Al-Andalus; revitalización económica e urbana; estrutura social; relixión, cultura e arte. 	<ul style="list-style-type: none"> B2.1. Explicar a evolución dos territorios musulmáns na Península, describindo as súas etapas políticas e os cambios económicos, sociais e culturais que introduciron. 	<ul style="list-style-type: none"> HEB2.1.1. Explica as causas da invasión musulmá e da súa rápida ocupación da Península. 	<ul style="list-style-type: none"> CL C SC C
		<ul style="list-style-type: none"> HEB2.1.2. Representa unha liña do tempo desde 711 ata 1474 e sitúa nunha ringleira os principais acontecementos relativos a Al-Andalus e noutra os relativos aos reinos cristiáns. 	<ul style="list-style-type: none"> MCCT C AA C SC C
		<ul style="list-style-type: none"> HEB2.1.3. Describe a evolución política de Al-Andalus. 	<ul style="list-style-type: none"> CL C SC C
		<ul style="list-style-type: none"> HEB2.1.4. Resume os cambios económicos, sociais e culturais introducidos polos musulmáns en Al-Andalus. 	<ul style="list-style-type: none"> CL C ● C

			<ul style="list-style-type: none"> ■ SC ■ C ■ CEC
<ul style="list-style-type: none"> ■ B2.2. Os reinos cristiáns do século XIII ao XV: evolución política; nacemento das Cortes. Os reinos cristiáns na baixa Idade Media (séculos XIV e XV); diferente evolución e organización política das coroas de Castela, Aragón e Navarra. Proceso de reconquista e repoboación. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ B2.2. Explicar a evolución e configuración política dos reinos cristiáns, en relación co proceso de reconquista e o concepto patrimonial da monarquía. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB2.2.1. Describe as grandes etapas e as causas xerais que conducen ao mapa político da Península Ibérica ao remate da Idade Media. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL ■ C ■ SC
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB2.2.2. Explica a orixe das Cortes nos reinos cristiáns e as súas principais funcións. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL ■ C ■ SC
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB2.2.3. Compara a organización política da coroa de Castela, a de Aragón e o reino de Navarra ao remate da Idade Media. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL ■ C ■ AA ■ SC
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB2.2.4. Comenta o ámbito territorial e as características de cada sistema de repoboación, así como as súas causas e as súas consecuencias. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL ■ C ■ AA ■ SC
<ul style="list-style-type: none"> ■ B2.3. Os reinos cristiáns na Idade Media: réxime señorial e sociedade estamental. Tensións sociais. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ B2.3. Diferenciar as tres grandes fases da evolución económica dos reinos cristiáns durante toda a Idade Media (estancamento, expansión e crise), e sinalar os seus factores e as súas características. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB2.3.1. Describe as grandes fases da evolución económica dos territorios cristiáns durante a Idade Media. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL ■ C ■ SC
<ul style="list-style-type: none"> ■ B2.4. Os reinos cristiáns na Idade Media: do estancamento á expansión económica. Crises agraria e demográfica. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ B2.4. Analizar a estrutura social dos reinos cristiáns e describir o réxime señorial e as características da sociedade estamental. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB2.4.1. Explica a orixe e as características do réxime señorial e a sociedade estamental no ámbito cristián. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL ■ C ■ MCCT ■ SC
<ul style="list-style-type: none"> ■ B2.5. O Camiño de Santiago. Unha cultura plural: cristiáns, musulmáns e xudeus. Manifestacións artísticas. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ B2.5. Describir as relacións culturais de cristiáns, musulmáns e xudeus, e especificar as súas colaboracións e as influencias mutuas. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB2.5.1. Describe o labor dos centros de tradución. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL ■ C ■ SC ■ C ■ CEC
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB2.5.2. Procura información de interese (en libros e internet) sobre a importancia cultural e artística do Camiño de Santiago, e elabora unha breve exposición. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL ■ C ■ D ■ C ■ AA ■ C ■ SIEE ■ C ■ CEC
<p>Bloque 3. A formación da monarquía hispánica e a súa expansión mundial (1474-1700)</p>			
<ul style="list-style-type: none"> ■ B3.1. Os Reis Católicos: unión dinástica de Castela e 	<ul style="list-style-type: none"> ■ B3.1. Analizar o reinado dos Reis Católicos como unha etapa de transición 	<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB3.1.1. Define o concepto de unión dinástica aplicado a Castela e Aragón en tempos dos Reis Católicos e describe as 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL ■ C

<p>Aragón; reorganización do Estado; política relixiosa; conquista de Granada; descuberta de América; incorporación de Navarra; relacións con Portugal.</p>	<p>entre a Idade Media e a Idade Moderna, e identificar as reminiscencias medievais e os feitos salientables que abren o camiño á modernidade.</p>	<p>características do novo Estado.</p> <p>■ HEB3.1.2. Explica as causas e as consecuencias dos feitos máis relevantes de 1492.</p> <p>■ HEB3.1.3. Analiza as relacións dos Reis Católicos con Portugal e os obxectivos que perseguían.</p>	<p>SC</p> <p>■ CL C</p> <p>■ SC C</p> <p>■ CL C</p> <p>■ AA C</p> <p>■ SC C</p>
<p>■ B3.2. Auxe do Imperio no século XVI: dominios de Carlos I e de Filipe II; modelo político dos Austrias; conflitos internos; conflitos relixiosos no seo do Imperio; conflitos exteriores; exploración e colonización de América e do Pacífico; política económica respecto a América; a revolución dos prezos e o custo do Imperio.</p>	<p>■ B3.2. Explicar a evolución e a expansión da monarquía hispánica durante o século XVI, diferenciando os reinados de Carlos I e Filipe II.</p>	<p>■ HEB3.2.1. Compara os imperios territoriais de Carlos I e de Filipe II, e explica os problemas que provocaron.</p> <p>■ HEB3.2.2. Explica a expansión colonial en América e no Pacífico durante o século XVI.</p> <p>■ HEB3.2.3. Analiza a política respecto a América no século XVI e as súas consecuencias para España, Europa e a poboación americana.</p>	<p>■ CL C</p> <p>■ AA C</p> <p>■ SC C</p> <p>■ CL C</p> <p>■ SC C</p> <p>■ CL C</p> <p>■ AA C</p> <p>■ SC C</p>
<p>■ B3.3. Crise e decadencia do Imperio no século XVII: os validos; expulsión dos mouriscos; proxectos de reforma de Olivares; guerra dos Trinta Anos e perda da hexemonía en Europa en favor de Francia; rebelións de Cataluña e Portugal en 1640; Carlos II e o problema sucesorio; crise demográfica e económica.</p>	<p>■ B3.3. Explicar as causas e as consecuencias da decadencia da monarquía hispánica no século XVII, relacionando os problemas internos, a política exterior e a crise económica e demográfica.</p>	<p>■ HEB3.3.1. Describe a práctica do valemto e os seus efectos na crise da monarquía.</p> <p>■ HEB3.3.2. Explica os principais proxectos de reforma do Conde Duque de Olivares.</p> <p>■ HEB3.3.3. Analiza as causas da guerra dos Trinta Anos e as súas consecuencias para a monarquía hispánica e para Europa.</p> <p>■ HEB3.3.4. Compara e comenta as rebelións de Cataluña e Portugal de 1640.</p> <p>■ HEB3.3.5. Explica os principais factores da crise demográfica e económica do século XVII, e as súas consecuencias.</p> <p>■ HEB3.3.6. Representa unha liña do tempo desde 1474 ata 1700, e sitúa nela os principais acontecementos históricos.</p>	<p>■ CL C</p> <p>■ SC C</p> <p>■ CL C</p> <p>■ SC C</p> <p>■ AA C</p> <p>■ CL C</p> <p>■ SC C</p> <p>■ AA C</p> <p>■ CL C</p> <p>■ SC C</p> <p>■ MCCT C</p>

			<ul style="list-style-type: none"> ■ AA ■ SC 	C
<ul style="list-style-type: none"> ■ B3.4. Século de Ouro español: do Humanismo á Contrarreforma; Renacemento e Barroco na literatura e na arte. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ B3.4. Recoñecer as grandes achegas culturais e artísticas do Século de Ouro español, extraendo información de interese en fontes primarias e secundarias (en bibliotecas, internet, etc.). 	<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB3.4.1. Procura información de interese (en libros e internet) e elabora unha breve exposición sobre os seguintes pintores do Século de Ouro español: El Greco, Ribera, Zurbarán, Velázquez e Murillo. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL ■ D ■ AA ■ SC ■ CEC 	C
Bloque 4. España na órbita francesa: o reformismo dos primeiros Borbóns (1700-1788)				
<ul style="list-style-type: none"> ■ B4.1. Cambio dinástico e Guerra de Sucesión: unha contenda civil e europea; a Paz de Utrecht e o novo equilibrio europeo; os pactos de familia con Francia. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ B4.1. Analizar a Guerra de Sucesión española como contenda civil e europea, e explicar as súas consecuencias para a política exterior española e a nova orde internacional. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB4.1.1. Explica as causas da Guerra de Sucesión Española e a composición dos bandos en conflito. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL ■ SC 	C
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB4.1.2. Representa unha liña do tempo desde 1700 ata 1788, e sitúa nela os principais acontecementos históricos. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ MCCT ■ AA ■ SC 	C
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB4.1.3. Detalla as características da nova orde europea xurdida da Paz de Utrecht e o papel de España nela. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL ■ SC 	C
<ul style="list-style-type: none"> ■ B4.2. Reformas institucionais: novo modelo de Estado; Administración en América; Facenda Real; relacións Igrexa-Estado. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ B4.2. Describir as características do novo modelo de Estado, especificando o alcance das reformas promovidas polos primeiros monarcas da dinastía borbónica. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB4.2.1. Define os decretos de nova planta e explica a súa importancia na configuración do novo Estado borbónico. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL ■ SC 	C
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB4.2.2. Elabora un esquema comparativo do modelo político dos Austrias e dos Borbóns. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL ■ SC ■ AA 	C
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB4.2.3. Explica as medidas que adoptaron ou proxectaron os primeiros Borbóns para sanear a Facenda Real. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL ■ SC 	C
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB4.2.4. Describe as relacións Igrexa-Estado e as causas da expulsión dos xesuítas. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL ■ SC 	C
<ul style="list-style-type: none"> ■ B4.3. Economía e política económica: recuperación demográfica; problemas da agricultura, industria e o comercio; 	<ul style="list-style-type: none"> ■ B4.3. Comentar a situación inicial dos sectores económicos, detallando os cambios introducidos e os obxectivos da nova política económica. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB4.3.1. Compara a evolución demográfica do século XVIII coa da centuria anterior. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL ■ SC ■ AA 	C
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB4.3.2. Desenvolve os principais problemas da agricultura e as medidas 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL 	C

<p>liberalización do comercio con América.</p>		<p>impulsadas por Carlos III neste sector.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ SC
<ul style="list-style-type: none"> ■ B4.4. Engalaxe económica de Cataluña. Estancamento económico de Galicia. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ B4.4. Explicar a engalaxe económica de Cataluña, en comparación coa evolución económica do resto de España. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB4.3.3. Explica a política industrial da monarquía e as medidas adoptadas respecto ao comercio con América. ■ HEB4.4.1. Especifica as causas da engalaxe económica de Cataluña no século XVIII. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL ■ SC
<ul style="list-style-type: none"> ■ B4.5. A Ilustración en España e Galicia: proxectistas, anovadores e ilustrados; despotismo ilustrado; novo concepto de educación; Sociedades Económicas de Amigos do País; prensa periódica. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ B4.5. Expor os conceptos fundamentais do pensamento ilustrado, identificando as súas vías de difusión. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB4.5.1. Comenta as ideas fundamentais da Ilustración e define o concepto de despotismo ilustrado. ■ HEB4.5.2. Razona a importancia das Sociedades Económicas de Amigos do País e da prensa periódica na difusión dos valores da Ilustración. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL ■ AA ■ SC ■ CEC ■ CL ■ SC ■ CEC
<p>Bloque 5. A crise do Antigo Réxime (1788-1833): Liberalismo fronte a Absolutismo</p>			
<ul style="list-style-type: none"> ■ B5.1. Impacto da Revolución Francesa: relacións entre España e Francia; Guerra da Independencia. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ B5.1. Analizar as relacións entre España e Francia desde a Revolución Francesa ata a Guerra da Independencia, e especificar en cada fase os principais acontecementos e as súas repercusións para España. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB5.1.1. Resume os cambios que experimentan as relacións entre España e Francia desde a Revolución Francesa ata o comezo da Guerra de Independencia. ■ HEB5.1.2. Describe a Guerra da Independencia: as súas causas, a composición dos bandos en conflito e o desenvolvemento dos acontecementos. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL ■ SC ■ CL ■ SC
<ul style="list-style-type: none"> ■ B5.2. Primeiro intento de revolución liberal, Cortes de Cádiz e Constitución de 1812. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ B5.2. Comentar o labor lexislador das Cortes de Cádiz, en relación co ideario do liberalismo. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB5.2.1. Compara as Cortes de Cádiz coas estamentais do Antigo Réxime. ■ HEB5.2.2. Comenta as características esenciais da Constitución de 1812. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL ■ SC ■ AA ■ CL ■ SC ■ AA
<ul style="list-style-type: none"> ■ B5.3. Reinado de Fernando VII: restauración do absolutismo; trienio liberal; reacción absolutista. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ B5.3. Describir as fases do reinado de Fernando VII, e explicar os principais feitos de cada unha. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB5.3.1. Detalla as fases do conflito entre liberais e absolutistas durante o reinado de Fernando VII. ■ HEB5.3.2. Define o carlismo e resume a súa orixe e os apoios con que contaba inicialmente. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL ■ SC ■ CL ■ SC

		<ul style="list-style-type: none"> HEB5.3.3. Representa unha liña do tempo desde 1788 ata 1833 e sitúa nela os principais acontecementos históricos. 	<ul style="list-style-type: none"> MCCT AA SC
		<ul style="list-style-type: none"> HEB5.3.4. Representa nun esquema as diferenzas, en canto a sistema político e estrutura social, entre o Antigo Réxime e o réxime liberal burgués. 	<ul style="list-style-type: none"> CL AA SC
<ul style="list-style-type: none"> B5.4. Emancipación da América española: protagonismo crioulo; fases do proceso; repercusións para España. 	<ul style="list-style-type: none"> B5.4. Explicar o proceso de independencia das colonias americanas, diferenciando as súas causas e as súas fases, así como as repercusións económicas para España. 	<ul style="list-style-type: none"> HEB5.4.1. Explica as causas e o desenvolvemento do proceso de independencia das colonias americanas. 	<ul style="list-style-type: none"> CL SC
		<ul style="list-style-type: none"> HEB5.4.2. Especifica as repercusións económicas para España da independencia das colonias americanas. 	<ul style="list-style-type: none"> CL SC
<ul style="list-style-type: none"> B5.5. A obra de Goya como testemuño da época. 	<ul style="list-style-type: none"> B5.5. Relacionar as pinturas e os gravados de Goya cos acontecementos deste período, e identificar nelas o reflexo da situación e os feitos contemporáneos. 	<ul style="list-style-type: none"> HEB5.5.1. Procura información de interese (en libros e internet) sobre Goya e elabora unha breve exposición sobre a súa visión da guerra. 	<ul style="list-style-type: none"> CL D SC CEC
Bloque 6. A conflitiva construción do Estado liberal (1833-1874)			
<ul style="list-style-type: none"> B6.1. O carlismo como derradeiro bastión absolutista: ideario e apoios sociais; as dúas primeiras guerras carlistas. 	<ul style="list-style-type: none"> B6.1. Describir o fenómeno do carlismo como resistencia absolutista fronte á revolución liberal, analizando os seus compoñentes ideolóxicos, as súas bases sociais, a súa evolución no tempo e as súas consecuencias. 	<ul style="list-style-type: none"> HEB6.1.1. Identifica o ámbito xeográfico do carlismo e explica o seu ideario e os seus apoios sociais. 	<ul style="list-style-type: none"> AA SC
		<ul style="list-style-type: none"> HEB6.1.2. Especifica as causas e consecuencias das dúas primeiras guerras carlistas. 	<ul style="list-style-type: none"> CL SC
		<ul style="list-style-type: none"> HEB6.1.3. Representa unha liña do tempo desde 1833 ata 1874 e sitúa nela os principais acontecementos históricos. 	<ul style="list-style-type: none"> MCCT AA SC
<ul style="list-style-type: none"> B6.2. Triunfo e consolidación do liberalismo no reinado de Isabel II: primeiros partidos políticos; protagonismo político dos militares; lexislación económica de signo liberal; nova sociedade de clases. 	<ul style="list-style-type: none"> B6.2. Analizar a transición definitiva do Antigo Réxime ao réxime liberal burgués durante o reinado de Isabel II, explicar o protagonismo dos militares e especificando os cambios políticos, económicos e sociais. 	<ul style="list-style-type: none"> HEB6.2.1. Describe as características dos partidos políticos que xurdiron durante o reinado de Isabel II. 	<ul style="list-style-type: none"> CL SC
		<ul style="list-style-type: none"> HEB6.2.2. Resume as etapas da evolución política do reinado de Isabel II desde a súa minoría de idade, e explica o papel dos militares. 	<ul style="list-style-type: none"> CL SC
		<ul style="list-style-type: none"> HEB6.2.3. Explica as medidas de liberalización do mercado da terra levadas a cabo durante o reinado de Isabel II. 	<ul style="list-style-type: none"> CL AA

			<ul style="list-style-type: none"> ■ SC 	C
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB6.2.4. Compara as desamortizacións de Mendizábal e Madoz, e especifica os obxectivos dunha e outra. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL ■ AA ■ SC 	C
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB6.2.5. Especifica as características da nova sociedade de clases e compáraa coa sociedade estamental do Antigo Réxime. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL ■ SC ■ CEC 	C
<ul style="list-style-type: none"> ■ B6.3. Proceso constitucional. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ B6.3. Explicar o proceso constitucional durante o reinado de Isabel II, en relación coas correntes ideolóxicas dentro do liberalismo e a súa loita polo poder. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB6.3.1. Compara o Estatuto Real de 1834 e as Constitucións de 1837 e 1845. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL ■ AA ■ SC 	C
<ul style="list-style-type: none"> ■ B6.4. Sexenio Democrático: revolución de 1868 e caída da monarquía isabelina; procura de alternativas políticas e monarquía de Amadeo I; primeira República; guerra de Cuba, terceira guerra carlista e insurrección cantonal. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ B6.4. Explicar o Sexenio Democrático como período de procura de alternativas democráticas á monarquía isabelina, especificando os grandes conflitos internos e externos que desestabilizaron o país. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB6.4.1. Explica as etapas políticas do Sexenio Democrático. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL ■ SC 	C
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB6.4.2. Describe as características esenciais da Constitución democrática de 1869. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL ■ SC 	C
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB6.4.3. Identifica os grandes conflitos do sexenio e explica as súas consecuencias políticas. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ AA ■ SC 	C
<ul style="list-style-type: none"> ■ B6.5. Inicios do movemento obreiro español: condicións de vida da poboación obreira e labrega; a Asociación Internacional de Traballadores e o xurdimento das correntes anarquista e socialista. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ B6.5. Describir as condicións de vida das clases traballadoras e os inicios do movemento obreiro en España, en relación co desenvolvemento do movemento obreiro internacional. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB6.5.1. Relaciona a evolución do movemento obreiro español durante o Sexenio Democrático coa do movemento obreiro internacional. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL ■ AA ■ SC 	C
<p>Bloque 7. A Restauración Borbónica: implantación e afianzamento dun novo sistema político (1874-1902)</p>				
<ul style="list-style-type: none"> ■ B7.1. Teoría e realidade do sistema canovista: inspiración no modelo inglés; a Constitución de 1876 e o bipartidismo; quenda de partidos, caciquismo e fraude electoral. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ B7.1. Explicar o sistema político da Restauración, distinguindo a súa teoría e o seu funcionamento real. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB7.1.1. Explica os elementos fundamentais do sistema político ideado por Cánovas. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL ■ AA ■ SC 	C
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB7.1.2. Especifica as características esenciais da Constitución de 1876. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL ■ SC 	C
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB7.1.3. Describe o 	<ul style="list-style-type: none"> ■ 	C

		funcionamento real do sistema político da Restauración.	CL ■ SC	C
		■ HEB7.1.4. Representa unha liña do tempo desde 1874 ata 1902 e sitúa nela os principais acontecementos históricos.	■ MCCT ■ AA ■ SC	C C C
■ B7.2. Oposición ao sistema: catalanismo, nacionalismo vasco, rexionalismo galego e movemento obreiro.	■ B7.2. Analizar os movementos políticos e sociais excluídos do sistema, especificando a súa evolución durante o período estudado.	■ HEB7.2.1. Resume a orixe e a evolución do catalanismo, o nacionalismo vasco e o rexionalismo galego.	■ CL ■ SC ■ CEC	C C C
		■ HEB7.2.2. Analiza as correntes ideolóxicas do movemento obreiro e labrego español, así como a súa evolución durante o derradeiro cuarto do século XIX.	■ CL ■ AA ■ SC ■ CEC	C C C C
■ B7.3. Éxitos políticos: estabilidade e consolidación do poder civil; liquidación do problema carlista; solución temporal do problema de Cuba.	■ B7.3. Describir os principais logros do reinado de Afonso XII e a rexencia de María Cristina, inferindo as súas repercusións na consolidación do novo sistema político.	■ HEB7.3.1. Compara o papel político dos militares no reinado de Afonso XII co das etapas precedentes do século XIX.	■ CL ■ AA ■ SC	C C C
		■ HEB7.3.2. Describe a orixe, o desenvolvemento e as repercusións da terceira guerra carlista.	■ CL ■ SC	C C
■ B7.4. Perda das derradeiras colonias e crise de 1898: guerra de Cuba e con Estados Unidos; Tratado de París; rexeneracionismo.	■ B7.4. Explicar o desastre colonial e a crise do 98, identificando as súas causas e as súas consecuencias.	■ HEB7.4.1. Explica a política española respecto ao problema de Cuba.	■ CL ■ SC	C C
		■ HEB7.4.2. Sinala os principais feitos do desastre colonial de 1898 e as consecuencias territoriais do Tratado de París.	■ CL ■ SC	C C
		■ HEB7.4.3. Especifica as consecuencias para España da crise do 98 nos ámbitos económico, político e ideolóxico.	■ CL ■ SC ■ CEC	C C C
Bloque 8. Continuidade e transformacións económicas no século XIX: un desenvolvemento insuficiente				
■ B8.1. Lento crecemento da poboación: mantemento dun	■ B8.1. Explicar a evolución demográfica de España ao longo do século XIX, comparando o crecemento	■ HEB8.1.1. Identifica os factores do lento crecemento demográfico español no século XIX.	■ CL ■ SC	C C

<p>réxime demográfico antigo; excepción de Cataluña.</p>	<p>da poboación española no seu conxunto co de Cataluña e o dos países máis avanzados de Europa.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB8.1.2. Compara a evolución demográfica de Cataluña coa do resto de España no século XIX. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL C ■ AA C ■ SC C ● ● ● ● ●
<ul style="list-style-type: none"> ■ B8.2. Economía española no XIX: agricultura protexida e estancada (efectos das desamortizacións; baixos rendementos; deficiente industrialización (industria téxtil catalá, siderurxia e a minaría); dificultades dos transportes (condicionamentos xeográficos; rede de ferrocarrís); comercio (proteccionismo fronte a librecambismo); finanzas (a peseta como unidade monetaria; desenvolvemento da banca moderna; problemas da Facenda; investimentos estranxeiros. O caso galego. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ B8.2. Analizar os sectores económicos e especificar a situación herdada, as transformacións de signo liberal e as consecuencias que se derivan delas. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB8.2.1. Explica os efectos económicos das desamortizacións de Mendizábal e Madoz. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL C ■ SC C
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB8.2.2. Especifica as causas dos baixos rendementos da agricultura española do século XIX. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL C ■ SC C
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB8.2.3. Describe a evolución da industria téxtil catalá, a siderurxia e a minaría ao longo do século XIX. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL C ■ SC C
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB8.2.4. Compara a revolución industrial española coa dos países máis avanzados de Europa. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL C ■ AA C ■ SC C
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB8.2.5. Relaciona as dificultades do transporte e o comercio interior cos condicionamentos xeográficos. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL C ■ AA C ■ SC C
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB8.2.6. Explica os obxectivos da rede ferroviaria e as consecuencias da lei xeral de ferrocarrís de 1855. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL C ■ SC C
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB8.2.7. Compara os apoios, os argumentos e as actuacións de proteccionistas e librecambistas ao longo do século XIX. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL C ■ AA C ■ SC C
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB8.2.8. Explica o proceso que conduciu á unidade monetaria e á banca moderna. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL C ■ SC C
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB8.2.9. Explica a reforma Montañán da Facenda pública e os seus efectos. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL C ■ SC C

		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB8.2.10. Especifica como os investimentos en España de Francia e de Inglaterra afectaron o modelo de desenvolvemento económico español durante o século XIX. ● ● ● ● 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL C ■ SC C
Bloque 9. A crise do sistema da Restauración e a caída da monarquía (1902-1931)			
<ul style="list-style-type: none"> ■ B9.1. Intentos de modernización do sistema: revisionismo político dos primeiros gobernos de Afonso XIII; oposición de republicanos e nacionalistas cataláns, vascos, galegos e andaluces. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ B9.1. Relacionar o rexeneracionismo xurdido da crise do 98 co revisionismo político dos primeiros gobernos, e especificar as súas actuacións máis importantes. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB9.1.1. Define en que consistiu o revisionismo político inicial do reinado de Afonso XIII, e as principais medidas adoptadas. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL C ■ SC C
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB9.1.2. Representa unha liña do tempo desde 1902 ata 1931, e sitúa nela os principais acontecementos históricos. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ MCCT C ■ AA C ■ SC C
<ul style="list-style-type: none"> ■ B9.2. Quebra do sistema: impacto dos acontecementos exteriores (intervención en Marrocos; I Guerra Mundial; Revolución Rusa); crecente axitación social (Semana Tráxica de Barcelona; crise xeral de 1917; "trienio bolchevique" en Andalucía). 	<ul style="list-style-type: none"> ■ B9.2. Analizar as causas da quebra do sistema político da Restauración e identificar os factores internos e os externos. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB9.1.3. Elabora un esquema cos factores internos e externos da quebra do sistema político da Restauración. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL C ■ AA C ■ SC C
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB9.2.1. Especifica a evolución das forzas políticas de oposición ao sistema: republicanos e nacionalistas. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL C ■ SC C
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB9.2.2. Explica as repercusións da I Guerra Mundial e da Revolución Rusa en España. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL C ■ SC C
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB9.2.3. Analiza as causas, os principais feitos e as consecuencias da intervención de España en Marrocos entre 1904 e 1927. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL C ■ SC C
<ul style="list-style-type: none"> ■ B9.3. Ditadura de Primo de Rivera: directorio militar e directorio civil; remate da guerra de Marrocos; caída da ditadura; afundimento da monarquía. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ B9.3. Explicar a ditadura de Primo de Rivera como solución autoritaria á crise do sistema, e describir as súas características, etapas e actuacións. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB9.2.4. Analiza a crise xeral de 1917: as súas causas, manifestacións e consecuencias. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL C ■ SC C
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB9.3.1. Especifica as causas do golpe de estado de Primo de Rivera e os apoios con que contou inicialmente. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL C ■ SC C
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB9.3.2. Describe a evolución da ditadura de Primo de Rivera, desde o directorio militar ao directorio civil e o seu remate. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL C ■ SC C
		<ul style="list-style-type: none"> ■ HEB9.3.3. Explica as causas da caída da monarquía. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ CL C ■ SC C ●

			●
<p>■ B9.4. Crecemento económico e cambios demográficos no primeiro terzo do século: efectos da Guerra Mundial na economía española; intervencionismo estatal da ditadura; transición ao réxime demográfico moderno; movementos migratorios; transvasamento de poboación da agricultura á industria.</p>	<p>■ B9.4. Explicar a evolución económica e demográfica no primeiro terzo do século XX, en relación coa situación herdada do século XIX.</p>	<p>■ HEB9.4.1. Analiza os efectos da I Guerra Mundial sobre a economía española.</p>	<p>■ CL C ■ SC C</p>
		<p>■ HEB9.4.2. Describe a política económica da ditadura de Primo de Rivera.</p>	<p>■ CL C ■ SC C</p>
		<p>■ HEB9.4.3. Explica os factores da evolución demográfica de España no primeiro terzo do século XX.</p>	<p>■ CL C ■ SC C</p>
<p>Bloque 10. A II República. A Guerra Civil nun contexto de crise internacional (1931-1939)</p>			
<p>■ B10.1. A II República como solución democrática ao afundimento do sistema da Restauración.</p>	<p>■ B10.1. Explicar a II República como solución democrática ao afundimento do sistema político da Restauración, enmarcándoa no contexto internacional de crise económica e conflictividade social.</p>	<p>■ HEB10.1.1. Explica as causas que levaron á proclamación da II República e relaciona as súas dificultades coa crise económica mundial dos anos 30.</p>	<p>■ CL C ■ AA C ■ SC C</p>
		<p>■ HEB10.1.2. Diferencia as forzas de apoio e oposición á República nos seus comezos, e describe as súas razóns e as principais actuacións.</p>	<p>■ CL C ■ AA C ■ SC C</p>
<p>■ B10.2. Evolución política durante a II República: bienio reformista (Constitución de 1931; política de reformas; Estatuto de Cataluña; forzas de oposición á República); bienio radical-cedista (política restauradora e radicalización popular; revolución de Asturias); Fronte Popular (primeiras actuacións do Goberno; preparación do golpe militar).</p>	<p>■ B10.2. Diferenciar as etapas da República ata o comezo da Guerra Civil, especificando os feitos e as actuacións principais en cada unha.</p>	<p>■ HEB10.2.1. Resume as reformas impulsadas durante o bienio reformista da República.</p>	<p>■ CL C ■ SC C</p>
		<p>■ HEB10.2.2. Especifica as características esenciais da Constitución de 1931.</p>	<p>■ CL C ■ SC C</p>
		<p>■ HEB10.2.3. Analiza o proxecto de reforma agraria; as súas razóns, o seu desenvolvemento e os seus efectos.</p>	<p>■ CL C ■ SC C</p>
		<p>■ HEB10.2.4. Compara as actuacións do bienio radical-cedista coas do bienio anterior.</p>	<p>■ CL C ■ SC C ■ AA C</p>
		<p>■ HEB10.2.5. Describe as causas, o desenvolvemento e as consecuencias da Revolución de Asturias de 1934.</p>	<p>■ CL C ■ C</p>

			SC
		<ul style="list-style-type: none"> HEB10.2.6. Explica as causas da formación da Fronte Popular e as actuacións tras o seu triunfo electoral, ata o comezo da guerra. 	<ul style="list-style-type: none"> CL SC ●
<ul style="list-style-type: none"> B10.3. Guerra Civil: sublevación e desenvolvemento da guerra; dimensión internacional do conflito; evolución das dúas zonas; consecuencias da guerra. 	<ul style="list-style-type: none"> B10.3. Analizar a Guerra Civil, identificando as súas causas e as consecuencias, a intervención internacional e o curso dos acontecementos nas dúas zonas. 	<ul style="list-style-type: none"> HEB10.3.1. Especifica os antecedentes da Guerra Civil. 	<ul style="list-style-type: none"> CL SC
		<ul style="list-style-type: none"> HEB10.3.2. Relaciona a Guerra Civil española co contexto internacional. 	<ul style="list-style-type: none"> CL AA SC
		<ul style="list-style-type: none"> HEB10.3.3. Compara a evolución política e a situación económica dos dous bandos durante a guerra. 	<ul style="list-style-type: none"> CL AA SC
		<ul style="list-style-type: none"> HEB10.3.4. Especifica os custos humanos e as consecuencias económicas e sociais da guerra. 	<ul style="list-style-type: none"> CL SC
		<ul style="list-style-type: none"> HEB10.3.5. Sintetiza nun esquema as grandes fases da guerra, desde o punto de vista militar. 	<ul style="list-style-type: none"> CL SC
		<ul style="list-style-type: none"> HEB10.3.6. Representa unha liña do tempo desde 1931 ata 1939, e sitúa nela os principais acontecementos históricos. 	<ul style="list-style-type: none"> MCCT AA SC
<ul style="list-style-type: none"> B10.4. Idade de Prata da cultura española: da xeración do 98 á do 36. 	<ul style="list-style-type: none"> B10.4. Valorar a importancia da Idade de Prata da cultura española, e expor as achegas das xeracións e das figuras máis representativas. 	<ul style="list-style-type: none"> HEB10.4.1. Procura información de interese (en libros e internet) e elabora unha breve exposición sobre a Idade de Prata da cultura española. 	<ul style="list-style-type: none"> CL D AA SC SIEE CEC ● ● ● ● ● ● ●

			● ●
Bloque 11. A ditadura franquista (1939-1975)			
<p>■ B11.1. Características e evolución do franquismo: postguerra (grupos ideolóxicos e apoios sociais do franquismo; oscilantes relacións co exterior; configuración política do novo Estado; represión política; autarquía económica); anos do "desenvolvemento" (plans de desenvolvemento e o crecemento económico; transformacións sociais; reafirmación política do réxime; política exterior; crecente oposición ao franquismo); fin do franquismo (inestabilidade política; dificultades exteriores; efectos da crise económica internacional de 1973).</p>	<p>■ B11.1. Analizar as características do franquismo e a súa evolución no tempo e especificar as transformacións políticas, económicas e sociais que se produciron, en relación coa cambiante situación internacional.</p>	<p>■ HEB11.1.1. Elabora un esquema cos grupos ideolóxicos e os apoios sociais do franquismo na súa etapa inicial.</p>	<p>■ CL C ■ AA C ■ SC C</p>
		<p>■ HEB11.1.2. Diferencia etapas na evolución de España durante o franquismo, e resume os trazos esenciais de cada unha.</p>	<p>■ CL C ■ AA C ■ SC C</p>
		<p>■ HEB11.1.3. Explica a organización política do Estado franquista.</p>	<p>■ CL C ■ SC C</p>
		<p>■ HEB11.1.4. Explica as relacións exteriores, a evolución política e a situación económica de España desde o remate da Guerra Civil ata 1959.</p>	<p>■ CL C ■ SC C</p>
		<p>■ HEB11.1.5. Explica as relacións exteriores, a evolución política e as transformacións económicas e sociais de España desde 1959 ata 1973.</p>	<p>■ CL C ■ SC C</p>
		<p>■ HEB11.1.6. Especifica as causas da crise final do franquismo desde 1973.</p>	<p>■ CL C ■ SC C</p>
		<p>■ HEB11.1.7. Relaciona a evolución política do réxime cos cambios que se producen no contexto internacional.</p>	<p>■ CL C ■ SC C ■ AA C</p>
		<p>■ HEB11.1.8. Explica a política económica do franquismo nas súas etapas e a evolución económica do país.</p>	<p>■ CL C ■ SC C</p>

		<ul style="list-style-type: none"> HEB11.1.9. Describe as transformacións que experimenta a sociedade española durante os anos do franquismo, así como as súas causas. 	<ul style="list-style-type: none"> CL SC
		<ul style="list-style-type: none"> HEB11.1.10. Especifica os grupos de oposición política ao réxime franquista e comenta a súa evolución no tempo. 	<ul style="list-style-type: none"> CL SC
		<ul style="list-style-type: none"> HEB11.1.11. Representa unha liña do tempo desde 1939 ata 1975, e sitúa nela os principais acontecementos históricos. 	<ul style="list-style-type: none"> MCCT AA SC
<ul style="list-style-type: none"> B11.2. Cultura española durante o franquismo: cultura oficial; cultura do exilio; cultura interior á marxe do sistema. 	<ul style="list-style-type: none"> B11.2. Describir a diversidade cultural do período, distinguindo as súas manifestacións. 	<ul style="list-style-type: none"> HEB11.2.1. Procura información de interese (en libros e internet) e elabora unha breve exposición sobre a cultura do exilio durante o franquismo. 	<ul style="list-style-type: none"> CL CD SIEE CCEC
Bloque 12. Normalización democrática de España e integración en Europa (desde 1975)			
<ul style="list-style-type: none"> B12.1. Transición á democracia: crise económica mundial; alternativas políticas ao franquismo, continuísmo, reforma ou ruptura; o papel do Rei; a lei para a reforma política; primeiras eleccións democráticas. 	<ul style="list-style-type: none"> B12.1. Describir as dificultades da transición á democracia desde o franquismo nun contexto de crise económica, e explicar as medidas que permitiron a celebración das primeiras eleccións democráticas. 	<ul style="list-style-type: none"> HEB12.1.1. Explica as alternativas políticas que se propuñan tras a morte de Franco, e quen defendía cada unha. 	<ul style="list-style-type: none"> CL SC
		<ul style="list-style-type: none"> HEB12.1.2. Describe o papel desempeñado polo Rei durante a transición. 	<ul style="list-style-type: none"> CL SC
		<ul style="list-style-type: none"> HEB12.1.3. Describe as actuacións impulsadas polo presidente de Goberno Adolfo Suárez para a reforma política do réxime franquista: lei para a reforma política de 1976, lei de amnistía de 1977, etc. 	<ul style="list-style-type: none"> CL SC
		<ul style="list-style-type: none"> HEB12.1.4. Explica as causas e os obxectivos dos Pactos da Moncloa. 	<ul style="list-style-type: none"> CL SC
<ul style="list-style-type: none"> B12.2. Período constituínte: Pactos da Moncloa; preautonomías de Cataluña e o País Vasco; Constitución de 1978 e Estado das autonomías. O caso de Galicia. 	<ul style="list-style-type: none"> B12.2. Caracterizar o novo modelo de Estado democrático establecido na Constitución de 1978, especificando as actuacións previas encamiñadas a alcanzar o máis amplo acordo social e político. 	<ul style="list-style-type: none"> HEB12.2.1. Explica o proceso de elaboración e aprobación da Constitución de 1978 e as súas características esenciais. 	<ul style="list-style-type: none"> CL SC
		<ul style="list-style-type: none"> HEB12.2.2. Describe como se estableceron as preautonomías de Cataluña e o País Vasco. 	<ul style="list-style-type: none"> CL SC
<ul style="list-style-type: none"> B12.3. Gobernos constitucionais: problema do terrorismo; golpe de Estado frustrado de 	<ul style="list-style-type: none"> B12.3. Analizar a evolución económica, social e política de España desde o primeiro Goberno constitucional de 1979 ata a aguda crise económica iniciada 	<ul style="list-style-type: none"> HEB12.3.1. Elaboro un esquema coas etapas políticas desde 1979 ata a actualidade, segundo o partido no poder, e sinala os principais acontecementos de cada unha delas. 	<ul style="list-style-type: none"> CL AA SC

1981; ingreso na OTAN; plena integración en Europa.	en 2008, sinalando as ameazas máis salientables ás que se enfronta e os efectos da plena integración en Europa.	<ul style="list-style-type: none"> HEB12.3.2. Comenta os feitos máis salientables do proceso de integración en Europa e as consecuencias para España desta integración. 	<ul style="list-style-type: none"> CL AA SC 	C
		<ul style="list-style-type: none"> HEB12.3.3. Analiza a evolución económica e social de España desde a segunda crise do petróleo en 1979 ata o comezo da crise financeira mundial de 2008. 	<ul style="list-style-type: none"> CL SC 	C
		<ul style="list-style-type: none"> HEB12.3.4. Analiza o impacto da ameaza terrorista sobre a normalización democrática de España, describe a xénese e evolución das organizacións terroristas que actuaron desde a transición democrática ata os nosos días (ETA, GRAPO, etc.) e reflexiona sobre outros temas relacionados: a cidadanía ameazada, os movementos asociativos de vítimas, a mediación en conflitos, etc. 	<ul style="list-style-type: none"> CL SC 	C
		<ul style="list-style-type: none"> HEB12.3.5. Representa unha liña do tempo desde 1975 ata os nosos días, e sitúa nela os principais acontecementos históricos. 	<ul style="list-style-type: none"> MCCT AA SC 	C
<ul style="list-style-type: none"> B12.4. Papel de España no mundo actual. 	<ul style="list-style-type: none"> B12.4. Resumir o papel de España no mundo actual, especificando a súa posición na Unión Europea e as súas relacións con outros ámbitos xeopolíticos. 	<ul style="list-style-type: none"> HEB12.4.1. Explica a posición e o papel da España actual na Unión Europea e no mundo. 	<ul style="list-style-type: none"> CL SC 	C

Temporalización e grao mínimo de consecución dos estándares avaliábeis de aprendizaxe para superar a materia:

Bloques 1-5: primeira avaliación.

Século XIX, primeiros dous temas do século XX: 2ª avaliación.

Resto de contidos do século XX: 3ª avaliación.

Contidos mínimos

Contidos comúns

- Localización no tempo, no espazo e contextualización de procesos, estruturas e acontecementos relevantes da historia de España, identificando os seus compoñentes económicos, sociais, políticos e culturais.
- Identificación e comprensión dos elementos de causalidade que se dan nos procesos de evolución e cambio relevantes para a historia de España e para a configuración da realidade española actual na súa diversidade.
- Busca, selección, análise e interpretación da información procedente de diversas fontes primarias e secundarias: textos, mapas, gráficos, estatísticas, prensa, medios audiovisuais así como a proporcionada polas tecnoloxías da información.
- Análise de interpretacións historiográficas distintas sobre un mesmo feito ou proceso histórico, contrastando e valorando os diferentes puntos de vista.

Raíces históricas da España contemporánea

- Pervivencia do legado romano na cultura hispánica

- Orixe, evolución e diversidade cultural das entidades políticas peninsulares na Idade Media: reinos cristiáns e Al-Andalus. Formas de ocupación do territorio e a súa influencia na estrutura da propiedade.
- Formación e evolución da monarquía hispánica: a unión dinástica dos RR CC e a unión dos reinos dos Austrias
- A expansión ultramarina e o imperio colonial.
- Características políticas, económicas e sociais do Antigo Réxime. A política centralizadora dos Borbóns.

A crise do Antigo Réxime

- A crise da monarquía borbónica, a Guerra da Independencia e os comezos da revolución liberal. A Constitución de 1812.
- Absolutismo fronte a liberalismo. Evolución política do reinado de Fernando VII. Emancipación da América española.

Construción e consolidación do Estado liberal

- Revolución liberal no reinado de Isabel II. Carlismo e guerra civil. Construción e evolución do Estado liberal.
- O Sexenio revolucionario: intentos democratizadores. Da revolución ao ensaio republicano.
- O réxime da Restauración. Características e funcionamento do sistema canovista.
- A oposición ao sistema. Nacemento dos nacionalismos periféricos. Guerra colonial e crise de 1898.

Transformacións económicas e cambios sociais no século XIX e primeiro terzo do XX

- Transformacións económicas. Proceso de desamortización e cambios agrarios. As peculiaridades da incorporación de España á revolución industrial. Modernización das infraestruturas: O ferrocarril.
- Transformacións sociais e culturais. Evolución demográfica. Da sociedade estamental á sociedade de clases. Xénese e desenvolvemento do movemento obreiro en España. Cambio nas mentalidades.

A crise do Estado liberal, a Segunda República e a Guerra Civil

- Intentos de modernización do sistema da Restauración. Crise e quebra da Monarquía constitucional. Conflitividade social. O problema de Marrocos. A Ditadura de Primo de Rivera.
- A Segunda República. A Constitución de 1931. Política de reformas e realizacións culturais. Reaccións antidemocráticas.
- Sublevación militar e guerra civil. Dimensión política e internacional do conflito. Evolución das dúas zonas. Consecuencias da guerra.

A Ditadura franquista

- A creación do Estado franquista: fundamentos ideolóxicos e apoios sociais. Autarquía e illamento internacional.
- A consolidación do réxime. Crecemento económico e transformacións sociais.
- Elementos de cambio no final da etapa do franquismo. A oposición democrática.

A España actual

- O proceso de transición á democracia. A Constitución de 1978. Principios constitucionais, desenvolvemento institucional e autonómico.
- Os gobernos democráticos. Cambios sociais, económicos e culturais.
- España e a UE. O papel de España no contexto europeo e mundial.

Procedementos e instrumentos de avaliación.

1. Recoñecer e valorar os procesos da historia peninsular anteriores ao século XVIII que resultan máis significativos para a comprensión de época contemporánea, as súas pegadas na actualidade no conxunto do territorio e as peculiaridades en Galicia.

2. Analizar e caracterizar a crise do Antigo Réxime en España e as dificultades na construción do Estado liberal, sinalando as relacións deste proceso co contexto internacional, así como a súa repercusión en Galicia.
3. Comprender as dificultades no desenvolvemento da economía capitalista e da sociedade de clases en España dando conta da diversidade de ritmo e intensidade con que se produce nos distintos territorios peninsulares e especialmente das peculiaridades en Galicia, recoñecendo as conexións co contexto internacional.
4. Comprender os cambios e conflitos que se producen en España durante o período de entreguerras. Por unha parte, a crise da Restauración, que amosa a incapacidade dos grupos hexemónicos para articular un proxecto liberal para España e desemboca na ditadura de Primo de Rivera. Por outra, o alumnado debe ser capaz de recoñecer e valorar a transcendencia da Segunda República, relacionándoa co contexto europeo en que tamén se produce a contraposición entre réximes democráticos e autoritarios.
5. Comprender a orixe, desenvolvemento e consecuencias da Guerra Civil. Recoñecer, analizar e rexeitar as peculiaridades ideolóxicas e institucionais da ditadura franquista e a influencia que a conxuntura internacional tivo na evolución do réxime.
6. Describir os trazos e dificultades do proceso de transición democrática e a súa transcendencia, identificar as características da Constitución de 1978 e do Estatuto de autonomía de Galicia e explicar os cambios políticos, económicos, sociais e culturais que achegaron a forma de vida da sociedade española aos estándares da Europa desenvolvida.
7. Coñecer e utilizar as técnicas básicas da indagación e explicación histórica, como recoller información de diferentes fontes, valoralas criticamente e elaborar textos de contido histórico, utilizando con rigor o vocabulario específico e sendo capaces de traballar en grupo, amosando unha actitude participativa e colaborando na resolución de conflitos.

Instrumentos de avaliación e criterios de avaliación

- Realizaráanse dous ou tres exames por avaliación: constituirán o **90%** da nota
 1. Teórico, dúas preguntas, puntuadas sobre 5
 2. Práctico, comentario de texto, puntuado sobre 5.
- **10%** da nota corresponderá , na primeira avaliación ao traballo (proposto polo profesorado) realizado e na segunda e terceira avaliación corresponderá aos comentarios de texto voluntarios entregados, un por semana. A súa nota contará ao remate de curso para cumprimentar a nota.

Xeografía 2º Bacharelato

Como ciencia que estuda o espazo, as súas características e adistribución dos fenómenos que ocorren nel, produto da relación dos seres humanos co territorio contribúe moi especialmente a adquisición de **competencias clave**, de forma breviada:

C. sociais e cívicas:

- Responsabilidade fronte ao medio natural pola súa capacidade de transformalo
- Valoración do espazo como recurso que hai que coidar e xestionar adecuadamente
- Detección dos problemas do territorio español, explicación e procura de solucións
- Conciencia de ser cidadáns galegos, de España e do mundo no que se desenvolven importantes relacións humanas e económicas favorecidas polos avances no transporte e nas comunicacións, e de pertenza a unha entidade local, nacional e mundial

C. matemática e en ciencia e tecnoloxía:

- Uso da cartografía, imaxes de distinto tipo como as satélite facilitadas polas novas tecnoloxías
- Análise de procesos físico-químicos (meteorolóxicos, de erosión, formación, degradación,..) así como humanos (organización dos territorios, mobilidade, impacto no medio..)
- Elaboración e comentario de gráficas, táboas estatísticas
- Localización con coordenadas xeográficas
- Uso de escalas

C. dixital:

- Uso das novas tecnoloxías para o procesamento de información pero tamén para recursos instrumentais como a cartografía e imaxes satélite.

C. Aprender a aprender

- Busca, selecciona, organiza a información para incorporar novos coñecementos
- contrasta a información
- Toma nota dos erros e corrixe

C. Comunicación lingüística

- Produce mensaxes escritas e orais con corrección
- Organiza a información e a expón con claridade e terminoloxía específica

Contribución ao desenvolvemento das competencias clave

Relaciónanse, na seguinte táboa, os estándares de aprendizaxe avaliáveis que forman parte dos perfís competenciais:

CL	XHB1.1.1. Describe a finalidade do estudo da xeografía, e as principais ferramentas de análise e os seus procedementos.
	XHB1.2.1. Identifica as paisaxes xeográficas.
	XHB1.5.1. Identifica nunha paisaxe as diferenzas entre paisaxe natural e cultural.
	XHB1.6.1. Analiza e extrae conclusións da observación dun plano e dun mapa, comentando as características do espazo xeográfico.
	XHB2.1.1. Debuxa e sinala sobre un mapa físico de España as unidades do relevo español, comentando as súas características.
	XHB2.2.1. Identifica e representa nun mapa os elementos do relevo que son similares e diferentes do territorio peninsular e insular.
	XHB2.3.1. Enumera e describe os principais trazos do relevo de España.
	XHB2.4.1. Clasifica as unidades do relevo español segundo as súas características xeomorfolóxicas
	XHB2.5.1. Describe sumariamente nun mapa a evolución xeolóxica e a conformación do territorio español.

XHB2.6.1. Realiza un corte topográfico e explica o relevo que reflicte.
XHB2.7.1. Enumera e describe os elementos constitutivos dos tipos de solo de España.
XHB2.7.2. Localiza nun mapa de España os tipos de solos peninsulares e insulares.
XHB3.2.1. Describe e compara os climas en España, enumerando os factores e os elementos característicos.
XHB3.3.1. Representa e comenta climogramas específicos de cada clima.
XHB3.4.1. Comenta as características dos climas españois a partir dos seus climogramas representativos.
XHB3.5.1. Enumera os trazos dos tipos de tempo atmosférico reflectidos nas estacións climatolóxicas.
XHB3.5.2. Identifica e interpreta nun mapa do tempo os elementos que explican os tipos de tempo atmosférico.
XB33.6.1. Comenta un mapa do tempo de España distinguindo os elementos que explican o tipo de tempo característico da estación do ano correspondente.
XHB3.7.1. Analiza como afecta a España o cambio climático.
XHB3.7.2. Extrae conclusións ambientais, utilizando gráficas e estatísticas que reflicten as chuvias torrenciais.
XHB3.8.1. Identifica nun mapa os dominios vexetais, e describe e comenta as súas características.
XHB3.9.2. Analiza razoadamente unha cliserie.
XHB4.1.1. Explica a diversidade hídrica en España.
XHB4.2.1. Localiza nun mapa de España as principais cuncas fluviais.
XHB4.4.1. Localiza nun mapa as zonas húmidas españolas, e debate un aspecto de actualidade sobre este tema.
XHB4.5.1. Sitúa nun mapa da rede hidrográfica española os grandes encoros, e deduce consecuencias, analizando tamén as características climáticas.
XHB4.5.2. Analiza e comenta gráficas e estatísticas que reflicten as épocas de seca en relación cun mapa de tipos de réximes fluviais dos ríos da Península Ibérica, e saca conclusións.
XHB4.6.1. Selecciona imaxes e novas xornalísticas que reflictan a desigualdade hídrica española e a súa interacción coas actividades humanas.
XHB5.1.1. Distingue as características dos grandes conxuntos paisaxísticos españois.
XHB5.1.2. Localiza no mapa as paisaxes naturais españolas e identifica as súas características
XHB5.2.1. Identifica e formula os problemas suscitados pola interacción entre persoa e natureza sobre as paisaxes.
XHB5.2.2. Analiza algún elemento lexislador correctivo da acción humana sobre a natureza.
XHB5.3.1. Diferencia as paisaxes humanizadas das naturais.
XHB5.4.1. Selecciona e analiza novas xornalísticas ou imaxes nas que se perciba a influencia do medio na actividade humana.
XHB5.4.2. Selecciona e analiza a partir de distintas fontes de información novas xornalísticas ou imaxes nas que se perciba a influencia das persoas sobre o medio.
XHB5.4.3. Obtén e analiza a información que apareza nos medios de comunicación social referida á destrución do medio natural por parte do ser humano.
XHB5.5.1. Diferencia as paisaxes naturais españolas a partir de fontes gráficas e comenta imaxes representativas de cada unha das variedades de paisaxes naturais localizadas en medios de comunicación social, internet ou outras fontes bibliográficas.
XHB6.2.1. Comenta a pirámide actual de poboación española e compáraa con algunha dun período anterior ou de previsións futuras.
XHB6.2.2. Distingue as pirámides de poboación na súa evolución histórica.
XHB6.3.1. Aplica a teoría da transición demográfica ao caso español.
XHB6.3.2. Elixe datos e taxas demográficas que amosen a configuración da poboación dun territorio.
XHB6.4.1. Comenta o mapa da densidade de poboación actual en España.
XHB6.5.1. Explica os procesos migratorios antigos que afectan a España.
XHB6.5.2. Identifica e analiza as migracións recentes.
XHB6.5.3. Explica as relacións entre comunidades autónomas en relación coas migracións interiores.
XHB6.6.1. Compara e comenta a poboación das rexións que medran e as que diminúen a súa poboación.
XHB6.7.1. Analiza un gráfico da estrutura da poboación española.
XHB6.8.1. Resolve problemas de demografía referidos ao cálculo de taxas de poboación.
XHB6.9.1. Selecciona e analiza información sobre as perspectivas de futuro da poboación española.
XHB6.10.1. Presenta e defende información sobre a poboación española salientando os aspectos máis significativos, utilizando gráficos, mapas, pirámides, etc., nunha presentación informática ou en exposicións en directo.
XHB7.1.1. Identifica as actividades agropecuarias e forestais.
XHB7.2.1. Sitúa nun mapa a distribución dos principais aproveitamentos agrarios.
XHB7.2.2. Achega os aspectos do pasado histórico que incidiron nas estruturas agrarias españolas.
XHB7.3.1. Selecciona e comenta imaxes que poñen de manifesto as características das paisaxes agrarias españolas.
XHB7.4.1. Define historicamente, de forma sumaria, a estrutura da propiedade

XHB7.5.1. Identifica e analiza as características das paisaxes agrarias españolas.
XHB7.6.1. Achega datos ou gráficos de aspectos estruturais que expliquen o dinamismo dun sector agrario dado.
XHB7.6.2. Comenta textos xornalísticos que expliquen a situación española na PAC.
XHB7.7.1. Establece as características e as peculiaridades da actividade pesqueira española e galega.
XHB7.7.2. Selecciona e analiza novas xornalísticas que tratan problemas pesqueiros e identifica a súa orixe.
XHB7.8.1. Confecciona gráficos comparativos do peso específico no PIB das actividades agrarias, gandeiras, forestal e pesqueiras españolas fronte a outros sectores de actividade.
XHB8.1.1. Selecciona e analiza información sobre os problemas e a configuración da industria española.
XHB8.1.2. Establece un eixe cronolóxico para explicar a evolución histórica da industrialización española
XHB8.1.3. Selecciona e analiza imaxes que amosen a evolución histórica da industria española nunha zona concreta ou dun sector concreto.
XHB8.2.1. Relaciona o nacemento da industria e a localización de fontes de enerxía e materias primas en España.
XHB8.3.1. Enumera as características da industria española e as súas diferenzas rexionais.
XHB8.3.2. Confecciona e analiza gráficas e estatísticas que expliquen as producións industriais.
XHB8.4.1. Analiza e comenta paisaxes de espazos industriais
XHB8.5.1. Sinala nun mapa os asentamentos industriais máis importantes, distinguindo entre os sectores industriais.
XHB8.5.2. Localiza e describe as rexións industriais e os eixes de desenvolvemento industrial.
XHB8.5.3. Describe os eixes ou focos de desenvolvemento industrial, e as súas perspectivas de futuro.
XHB8.6.1. Describe as políticas industriais da Unión Europea e a súa influencia nas españolas.
XHB9.1.1. Identifica as características do sector terciario español.
XHB9.2.1. Explica a incidencia do sector servizos para a economía española.
XHB9.3.1. Describe como se articulan os medios de comunicación máis importantes de España (ferrocarrís, estradas, portos e aeroportos).
XHB9.3.2. Comenta sobre un mapa de transportes a transcendencia que este sector ten para articular o territorio.
XHB9.3.3. Describe e analiza mapas que reflectan un sistema de transporte determinado.
XHB9.3.4. Distingue nun mapa os principais nodos de transporte español.
XHB9.3.5. Resolve problemas formulados nun caso específico sobre vías de comunicación no noso país.
XHB9.4.1. Comenta gráficas e estatísticas que expliquen o desenvolvemento comercial.
XHB9.5.1. Analiza e explica as desigualdades do espazo turístico.
XHB9.6.1. Comenta gráficas e estatísticas que expliquen o desenvolvemento turístico español.
XHB9.6.2. Explica como articulan o territorio outras actividades terciarias.
XHB9.7.1. Confecciona esquemas para analizar a influencia do sector servizos na economía e no emprego en España, a partir de imaxes que reflectan o seu impacto nunha paisaxe.
XHB10.1.1. Define cidade e achega exemplos.
XHB10.2.1. Analiza e explica o plano da cidade máis próxima ao lugar de residencia, ou a máis significativa.
XHB10.3.1. Identifica as características do proceso de urbanización.
XHB10.3.2. Explica e propón exemplos de procesos de planificación urbana.
XHB10.4.1. Sinala a influencia histórica no plano das cidades españolas.
XHB10.4.2. Explica a morfoloxía urbana e sinala as partes dunha cidade sobre un plano desta.
XHB10.5.1. Comenta unha paisaxe urbana a partir dunha fonte gráfica.
XHB10.5.2. Selecciona e analiza imaxes que expliquen a morfoloxía e a estrutura urbana dunha cidade coñecida.
XHB10.6.1. Explica a xerarquización urbana española.
XHB10.7.1. Describe e analiza as influencias mutuas entre a cidade e o espazo que a rodea.
XHB10.8.1. Selecciona e analiza novas xornalísticas que amosen a configuración e a problemática do sistema urbano español.
XHB11.1.1. Localiza e explica nun mapa a organización territorial española, partindo do concello e da comunidade autónoma.
XHB11.2.1. Explica a ordenación territorial española a partir de mapas históricos e actuais.
XHB11.2.2. Caracteriza a ordenación territorial establecida pola Constitución de 1978.
XHB11.2.3. Compara a ordenación territorial actual e a da primeira metade do século XX.
XHB11.2.4. Distingue e enumera as comunidades autónomas, as principais cidades en cada unha e os países fronteirizos de España.
XHB11.3.1. Enumera os desequilibrios e os contrastes territoriais existentes na organización territorial española.
XHB11.4.1. Explica as políticas territoriais que practican as comunidades autónomas en aspectos concretos.
XHB11.5.1. Distingue os símbolos que diferencian as comunidades autónomas.
XHB11.5.2. Explica razoadamente os trazos esenciais das políticas territoriais autonómicas.
XHB12.1.1. Localiza nun mapa as grandes áreas xeoeconómicas e sinala aquelas coas que España ten máis

	relación.
	XHB12.1.2. Identifica aspectos salientables de España na situación mundial.
	XHB12.1.3. Localiza a situación española entre as grandes áreas xeoeconómicas mundiais.
	XHB12.2.1. Explica a posición de España na Unión Europea.
	XHB12.3.1. Extrae conclusións das medidas que a Unión Europea toma en política rexional e de cohesión territorial que afectan a España.
	XHB12.3.2. Comenta novas xornalísticas ou textos que explican a posición de España na Unión Europea.
	XHB12.4.1. Identifica e describe os trazos da globalización con exemplificacións que afecten a España.
	XHB12.5.1. Confecciona cadros comparativos da aplicación a casos concretos dos conceptos de mundialización e de diversidade territorial.
	XHB12.6.1. Explica as repercusións da inclusión de España en espazos xeopolíticos e socioeconómicos continentais e mundiais a partir de distintas fontes de información xeográfica.
CMC T	XHB1.1.1. Describe a finalidade do estudo da xeografía, e as principais ferramentas de análise e os seus procedementos.
	XHB1.2.1. Identifica as paisaxes xeográficas.
	XHB1.2.2. Enumera e describe as características das paisaxes xeográficas.
	XHB1.3.1. Utiliza adecuadamente as ferramentas características da ciencia xeográfica.
	XHB1.4.1. Extrae información do mapa topográfico mediante os procedementos de traballo do xeógrafo.
	XHB1.4.2. Extrae a información de mapas e planos de diferentes escalas.
	XHB1.5.1. Identifica nunha paisaxe as diferenzas entre paisaxe natural e cultural.
	XHB1.6.1. Analiza e extrae conclusións da observación dun plano e dun mapa, comentando as características do espazo xeográfico.
	XHB2.1.1. Debuxa e sinala sobre un mapa físico de España as unidades do relevo español, comentando as súas características.
	XHB2.2.1. Identifica e representa nun mapa os elementos do relevo que son similares e diferentes do territorio peninsular e insular.
	XHB2.3.1. Enumera e describe os principais trazos do relevo de España.
	XHB2.4.1. Clasifica as unidades do relevo español segundo as súas características xeomorfolóxicas.
	XHB2.5.1. Describe sumariamente nun mapa a evolución xeolóxica e a conformación do territorio español.
	XHB2.6.1. Realiza un corte topográfico e explica o relevo que reflicte.
	XHB2.7.1. Enumera e describe os elementos constitutivos dos tipos de solo de España.
	XHB2.7.2. Localiza nun mapa de España os tipos de solos peninsulares e insulares.
	XHB3.1.1. Localiza os climas nun mapa de España.
	XHB3.2.1. Describe e compara os climas en España, enumerando os factores e os elementos característicos.
	XHB3.3.1. Representa e comenta climogramas específicos de cada clima.
	XHB3.4.1. Comenta as características dos climas españois a partir dos seus climogramas representativos.
	XHB3.5.1. Enumera os trazos dos tipos de tempo atmosférico reflectidos nas estacións climatolóxicas.
	XHB3.5.2. Identifica e interpreta nun mapa do tempo os elementos que explican os tipos de tempo atmosférico.
	XHB3.6.1. Comenta un mapa do tempo de España distinguindo os elementos que explican o tipo de tempo característico da estación do ano correspondente.
	XHB3.7.1. Analiza como afecta a España o cambio climático.
	XHB3.7.2. Extrae conclusións ambientais, utilizando gráficas e estatísticas que reflicten as chuvias torrenciais.
	XHB3.8.1. Identifica nun mapa os dominios vexetais, e describe e comenta as súas características.
	XHB3.9.1. Ante unha paisaxe natural, identifica as formacións vexetais que aparecen.
	XHB3.9.2. Analiza razoadamente unha cliserie.
	XHB4.1.1. Explica a diversidade hídrica en España.
	XHB4.2.1. Localiza nun mapa de España as principais cuncas fluviais.
	XHB4.3.1. Relaciona os réximes hídricos dos cursos fluviais coas posibilidades de aproveitamento hídrico en España
	XHB4.4.1. Localiza nun mapa as zonas húmidas españolas, e debate un aspecto de actualidade sobre este tema.
	XHB4.5.1. Sitúa nun mapa da rede hidrográfica española os grandes encoros, e deduce consecuencias, analizando tamén as características climáticas.
XHB4.5.2. Analiza e comenta gráficas e estatísticas que reflicten as épocas de seca en relación cun mapa de tipos de réximes fluviais dos ríos da Península Ibérica, e saca conclusións.	
XHB4.6.1. Selecciona imaxes e novas xornalísticas que reflictan a desigualdade hídrica española e a súa interacción coas actividades humanas.	
XHB5.1.1. Distingue as características dos grandes conxuntos paisaxísticos españois.	
XHB5.1.2. Localiza no mapa as paisaxes naturais españolas e identifica as súas características	

XHB5.2.1. Identifica e formula os problemas suscitados pola interacción entre persoa e natureza sobre as paisaxes
XHB5.2.2. Analiza algún elemento lexislador correctivo da acción humana sobre a natureza.
XHB5.3.1. Diferencia as paisaxes humanizadas das naturais.
XHB5.4.1. Selecciona e analiza novas xornalísticas ou imaxes nas que se perciba a influencia do medio na actividade humana.
XHB5.4.2. Selecciona e analiza a partir de distintas fontes de información novas xornalísticas ou imaxes nas que se perciba a influencia das persoas sobre o medio.
XHB5.4.3. Obtén e analiza a información que apareza nos medios de comunicación social referida á destrución do medio natural por parte do ser humano.
XHB5.5.1. Diferencia as paisaxes naturais españolas a partir de fontes gráficas e comenta imaxes representativas de cada unha das variedades de paisaxes naturais localizadas en medios de comunicación social, internet ou outras fontes bibliográficas.
XHB6.1.1. Utiliza as ferramentas de estudo da poboación.
XHB6.2.1. Comenta a pirámide actual de poboación española e compáraa con algunha dun período anterior ou de previsións futuras.
XHB6.2.2. Distingue as pirámides de poboación na súa evolución histórica.
XHB6.3.1. Aplica a teoría da transición demográfica ao caso español.
XHB6.3.2. Elixe datos e taxas demográficas que amosen a configuración da poboación dun territorio.
XHB6.4.1. Comenta o mapa da densidade de poboación actual en España.
XHB6.5.1. Explica os procesos migratorios antigos que afectan a España.
XHB6.5.2. Identifica e analiza as migracións recentes.
XHB6.5.3. Explica as relacións entre comunidades autónomas en relación coas migracións interiores.
XHB6.6.1. Compara e comenta a poboación das rexións que medran e as que diminúen a súa poboación.
XHB6.7.1. Analiza un gráfico da estrutura da poboación española
XHB6.8.1. Resolve problemas de demografía referidos ao cálculo de taxas de poboación.
XHB6.9.1. Selecciona e analiza información sobre as perspectivas de futuro da poboación española.
XHB6.10.1. Presenta e defende información sobre a poboación española salientando os aspectos máis significativos, utilizando gráficos, mapas, pirámides, etc., nunha presentación informática ou en exposicións en directo.
XHB7.1.1. Identifica as actividades agropecuarias e forestais.
XHB7.2.1. Sitúa nun mapa a distribución dos principais aproveitamentos agrarios.
XHB7.3.1. Selecciona e comenta imaxes que poñen de manifesto as características das paisaxes agrarias españolas.
XHB7.4.1. Define historicamente, de forma sumaria, a estrutura da propiedade
XHB7.5.1. Identifica e analiza as características das paisaxes agrarias españolas.
XHB7.6.1. Achega datos ou gráficos de aspectos estruturais que expliquen o dinamismo dun sector agrario dado.
XHB7.7.1. Establece as características e as peculiaridades da actividade pesqueira española e galega.
XHB7.8.1. Confecciona gráficos comparativos do peso específico no PIB das actividades agrarias, gandeiras, forestal e pesqueiras españolas fronte a outros sectores de actividade.
XHB8.1.1. Selecciona e analiza información sobre os problemas e a configuración da industria española.
XHB8.1.2. Establece un eixe cronolóxico para explicar a evolución histórica da industrialización española.
XHB8.2.1. Relaciona o nacemento da industria e a localización de fontes de enerxía e materias primas en España.
XHB8.3.1. Enumera as características da industria española e as súas diferenzas rexionais.
XHB8.3.2. Confecciona e analiza gráficas e estatísticas que expliquen as producións industriais.
XHB8.4.1. Analiza e comenta paisaxes de espazos industriais.
XHB8.5.3. Describe os eixes ou focos de desenvolvemento industrial, e as súas perspectivas de futuro.
XHB8.6.1. Describe as políticas industriais da Unión Europea e a súa influencia nas españolas.
XHB9.1.1. Identifica as características do sector terciario español.
XHB9.2.1. Explica a incidencia do sector servizos para a economía española.
XHB9.3.1. Describe como se articulan os medios de comunicación máis importantes de España (ferrocarrís, estradas, portos e aeroportos).
XHB9.3.2. Comenta sobre un mapa de transportes a transcendencia que este sector ten para articular o territorio.
XHB9.3.3. Describe e analiza mapas que reflectan un sistema de transporte determinado
XHB9.3.4. Distingue nun mapa os principais nodos de transporte español.
XHB9.3.5. Resolve problemas formulados nun caso específico sobre vías de comunicación no noso país.
XHB9.4.1. Comenta gráficas e estatísticas que expliquen o desenvolvemento comercial
XHB9.5.1. Analiza e explica as desigualdades do espazo turístico.
XHB9.6.1. Comenta gráficas e estatísticas que expliquen o desenvolvemento turístico español.

	XHB9.6.2. Explica como articulan o territorio outras actividades terciarias.
	XHB9.6.3. Analiza e comenta imaxes do espazo destinado a transportes, comercial ou outras actividades do sector servizos.
	XHB9.7.1. Confecciona esquemas para analizar a influencia do sector servizos na economía e no emprego en España, a partir de imaxes que reflictan o seu impacto nunha paisaxe.
	XHB10.1.1. Define cidade e achega exemplos.
	XHB10.2.1. Analiza e explica o plano da cidade máis próxima ao lugar de residencia, ou a máis significativa.
	XHB10.3.1. Identifica as características do proceso de urbanización.
	XHB10.4.1. Sinala a influencia histórica no plano das cidades españolas.
	XHB10.5.1. Comenta unha paisaxe urbana a partir dunha fonte gráfica.
	XHB10.5.2. Selecciona e analiza imaxes que expliquen a morfoloxía e a estrutura urbana dunha cidade coñecida.
	XHB10.6.1. Explica a xerarquización urbana española.
	XHB10.7.1. Describe e analiza as influencias mutuas entre a cidade e o espazo que a rodea.
	XHB10.8.1. Selecciona e analiza novas xornalísticas que amosen a configuración e a problemática do sistema urbano español.
	XHB11.1.1. Localiza e explica nun mapa a organización territorial española, partindo do concello e da comunidade autónoma.
	XHB11.2.1. Explica a ordenación territorial española a partir de mapas históricos e actuais.
	XHB11.2.2. Caracteriza a ordenación territorial establecida pola Constitución de 1978.
	XHB11.2.3. Compara a ordenación territorial actual e a da primeira metade do século XX.
	XHB11.2.4. Distingue e enumera as comunidades autónomas, as principais cidades en cada unha e os países fronteirizos de España.
	XHB11.3.1. Enumera os desequilibrios e os contrastes territoriais existentes na organización territorial española
	XHB11.4.1. Explica as políticas territoriais que practican as comunidades autónomas en aspectos concretos.
	XHB11.5.1. Distingue os símbolos que diferencian as comunidades autónomas.
	XHB12.1.1. Localiza nun mapa as grandes áreas xeoeconómicas e sinala aquelas coas que España ten máis relación.
	XHB12.1.2. Identifica aspectos salientables de España na situación mundial.
	XHB12.1.3. Localiza a situación española entre as grandes áreas xeoeconómicas mundiais.
	XHB12.2.1. Explica a posición de España na Unión Europea.
	XHB12.3.1. Extrae conclusións das medidas que a Unión Europea toma en política rexional e de cohesión territorial que afectan a España.
	XHB12.3.2. Comenta novas xornalísticas ou textos que explican a posición de España na Unión Europea.
	XHB12.4.1. Identifica e describe os trazos da globalización con exemplificacións que afecten a España.
	XHB12.5.1. Confecciona cadros comparativos da aplicación a casos concretos dos conceptos de mundialización e de diversidade territorial.
	XHB12.6.1. Explica as repercusións da inclusión de España en espazos xeopolíticos e socioeconómicos continentais e mundiais a partir de distintas fontes de información xeográfica.
CD	XHB1.1.1. Describe a finalidade do estudo da xeografía, e as principais ferramentas de análise e os seus procedementos
	XHB1.3.1. Utiliza adecuadamente as ferramentas características da ciencia xeográfica.
	XHB1.4.1. Extrae información do mapa topográfico mediante os procedementos de traballo do xeógrafo.
	XHB1.4.2. Extrae a información de mapas e planos de diferentes escalas.
	XHB1.5.1. Identifica nunha paisaxe as diferenzas entre paisaxe natural e cultural.
	XHB1.6.1. Analiza e extrae conclusións da observación dun plano e dun mapa, comentando as características do espazo xeográfico.
	XHB2.1.1. Debuxa e sinala sobre un mapa físico de España as unidades do relevo español, comentando as súas características.
	XHB2.2.1. Identifica e representa nun mapa os elementos do relevo que son similares e diferentes do territorio peninsular e insular.
	XHB2.5.1. Describe sumariamente nun mapa a evolución xeolóxica e a conformación do territorio español.
	XHB2.6.1. Realiza un corte topográfico e explica o relevo que reflicte.
	XHB2.7.2. Localiza nun mapa de España os tipos de solos peninsulares e insulares
	XHB3.1.1. Localiza os climas nun mapa de España.
	XHB3.2.1. Describe e compara os climas en España, enumerando os factores e os elementos característicos.
	XHB3.3.1. Representa e comenta climogramas específicos de cada clima.
	XHB3.4.1. Comenta as características dos climas españois a partir dos seus climogramas representativos.
	XHB3.5.1. Enumera os trazos dos tipos de tempo atmosférico reflectidos nas estacións climatolóxicas.
	XHB3.5.2. Identifica e interpreta nun mapa do tempo os elementos que explican os tipos de tempo atmosférico.

XB33.6.1. Comenta un mapa do tempo de España distinguindo os elementos que explican o tipo de tempo característico da estación do ano correspondente.
XHB3.7.1. Analiza como afecta a España o cambio climático.
XHB3.7.2. Extrae conclusións ambientais, utilizando gráficas e estatísticas que reflicten as chuvias torrenciais.
XHB3.8.1. Identifica nun mapa os dominios vexetais, e describe e comenta as súas características.
XHB3.9.1. Ante unha paisaxe natural, identifica as formacións vexetais que aparecen.
XHB3.9.2. Analiza razoadamente unha cliserie.
XHB4.1.1. Explica a diversidade hídrica en España.
XHB4.2.1. Localiza nun mapa de España as principais cuncas fluviais.
XHB4.4.1. Localiza nun mapa as zonas húmidas españolas, e debate un aspecto de actualidade sobre este tema.
XHB4.5.1. Sitúa nun mapa da rede hidrográfica española os grandes encoros, e deduce consecuencias, analizando tamén as características climáticas.
XHB4.5.2. Analiza e comenta gráficas e estatísticas que reflicten as épocas de seca en relación cun mapa de tipos de réximes fluviais dos ríos da Península Ibérica, e saca conclusións.
XHB4.6.1. Selecciona imaxes e novas xornalísticas que reflictan a desigualdade hídrica española e a súa interacción coas actividades humanas.
XHB5.1.1. Distingue as características dos grandes conxuntos paisaxísticos españois.
XHB5.4.1. Selecciona e analiza novas xornalísticas ou imaxes nas que se perciba a influencia do medio na actividade humana.
XHB5.4.2. Selecciona e analiza a partir de distintas fontes de información novas xornalísticas ou imaxes nas que se perciba a influencia das persoas sobre o medio.
XHB5.4.3. Obtén e analiza a información que apareza nos medios de comunicación social referida á destrución do medio natural por parte do ser humano
XHB5.5.1. Diferencia as paisaxes naturais españolas a partir de fontes gráficas e comenta imaxes representativas de cada unha das variedades de paisaxes naturais localizadas en medios de comunicación social, internet ou outras fontes bibliográficas.
XHB6.1.1. Utiliza as ferramentas de estudo da poboación.
XHB6.2.1. Comenta a pirámide actual de poboación española e compáraa con algunha dun período anterior ou de previsións futuras.
XHB6.2.2. Distingue as pirámides de poboación na súa evolución histórica.
XHB6.3.1. Aplica a teoría da transición demográfica ao caso español.
XHB6.3.2. Elixo datos e taxas demográficas que amosen a configuración da poboación dun territorio.
XHB6.4.1. Comenta o mapa da densidade de poboación actual en España.
XHB6.5.1. Explica os procesos migratorios antigos que afectan a España.
XHB6.5.2. Identifica e analiza as migracións recentes.
XHB6.5.3. Explica as relacións entre comunidades autónomas en relación coas migracións interiores.
XHB6.6.1. Compara e comenta a poboación das rexións que medran e as que diminúen a súa poboación.
XHB6.7.1. Analiza un gráfico da estrutura da poboación española.
XHB6.8.1. Resolve problemas de demografía referidos ao cálculo de taxas de poboación.
XHB6.9.1. Selecciona e analiza información sobre as perspectivas de futuro da poboación española.
XHB6.10.1. Presenta e defende información sobre a poboación española salientando os aspectos máis significativos, utilizando gráficos, mapas, pirámides, etc., nunha presentación informática ou en exposicións en directo.
XHB7.1.1. Identifica as actividades agropecuarias e forestais.
XHB7.1.2. Diferencia as actividades do sector primario doutras actividades económicas.
XHB7.2.1. Sitúa nun mapa a distribución dos principais aproveitamentos agrarios.
XHB7.3.1. Selecciona e comenta imaxes que poñen de manifesto as características das paisaxes agrarias españolas.
XHB7.4.1. Define historicamente, de forma sumaria, a estrutura da propiedade
XHB7.5.1. Identifica e analiza as características das paisaxes agrarias españolas.
XHB7.6.1. Achega datos ou gráficos de aspectos estruturais que expliquen o dinamismo dun sector agrario dado.
XHB7.7.1. Establece as características e as peculiaridades da actividade pesqueira española e galega.
XHB7.8.1. Confecciona gráficos comparativos do peso específico no PIB das actividades agrarias, gandeiras, forestal e pesqueiras españolas fronte a outros sectores de actividade.
XHB8.1.1. Selecciona e analiza información sobre os problemas e a configuración da industria española.
XHB8.1.3. Selecciona e analiza imaxes que amosen a evolución histórica da industria española nunha zona concreta ou dun sector concreto.
XHB8.2.1. Relaciona o nacemento da industria e a localización de fontes de enerxía e materias primas en España.

	XHB8.3.2. Confecciona e analiza gráficas e estatísticas que expliquen as producións industriais.
	XHB8.4.1. Analiza e comenta paisaxes de espazos industriais.
	XHB8.5.1. Sinala nun mapa os asentamentos industriais máis importantes, distinguindo entre os sectores industriais.
	XHB8.5.2. Localiza e describe as rexións industriais e os eixes de desenvolvemento industrial.
	XHB8.5.3. Describe os eixes ou focos de desenvolvemento industrial, e as súas perspectivas de futuro.
	XHB8.6.1. Describe as políticas industriais da Unión Europea e a súa influencia nas españolas.
	XHB9.3.1. Describe como se articulan os medios de comunicación máis importantes de España (ferrocarrís, estradas, portos e aeroportos).
	XHB9.3.2. Comenta sobre un mapa de transportes a transcendencia que este sector ten para articular o territorio.
	XHB9.3.3. Describe e analiza mapas que reflectan un sistema de transporte determinado.
	XHB9.3.4. Distingue nun mapa os principais nodos de transporte español.
	XHB9.3.5. Resolve problemas formulados nun caso específico sobre vías de comunicación no noso país.
	XHB9.4.1. Comenta gráficas e estatísticas que expliquen o desenvolvemento comercial.
	XHB9.5.1. Analiza e explica as desigualdades do espazo turístico.
	XHB9.6.1. Comenta gráficas e estatísticas que expliquen o desenvolvemento turístico español.
	XHB9.6.3. Analiza e comenta imaxes do espazo destinado a transportes, comercial ou outras actividades do sector servizos.
	XHB9.7.1. Confecciona esquemas para analizar a influencia do sector servizos na economía e no emprego en España, a partir de imaxes que reflectan o seu impacto nunha paisaxe.
	XHB10.2.1. Analiza e explica o plano da cidade máis próxima ao lugar de residencia, ou a máis significativa.
	XHB10.4.1. Sinala a influencia histórica no plano das cidades españolas.
	XHB10.4.2. Explica a morfoloxía urbana e sinala as partes dunha cidade sobre un plano desta.
	XHB10.5.1. Comenta unha paisaxe urbana a partir dunha fonte gráfica.
	XHB10.5.2. Selecciona e analiza imaxes que expliquen a morfoloxía e a estrutura urbana dunha cidade coñecida.
	XHB10.8.1. Selecciona e analiza novas xornalísticas que amosen a configuración e a problemática do sistema urbano español.
	XHB11.1.1. Localiza e explica nun mapa a organización territorial española, partindo do concello e da comunidade autónoma.
	XHB11.2.1. Explica a ordenación territorial española a partir de mapas históricos e actuais.
	XHB11.2.2. Caracteriza a ordenación territorial establecida pola Constitución de 1978.
	XHB11.2.3. Compara a ordenación territorial actual e a da primeira metade do século XX.
	XHB11.2.4. Distingue e enumera as comunidades autónomas, as principais cidades en cada unha e os países fronteirizos de España.
	XHB12.1.1. Localiza nun mapa as grandes áreas xeoeconómicas e sinala aquelas coas que España ten máis relación.
	XHB12.1.2. Identifica aspectos salientables de España na situación mundial.
	XHB12.1.3. Localiza a situación española entre as grandes áreas xeoeconómicas mundiais.
	XHB12.3.2. Comenta novas xornalísticas ou textos que explican a posición de España na Unión Europea.
	XHB12.5.1. Confecciona cadros comparativos da aplicación a casos concretos dos conceptos de mundialización e de diversidade territorial.
	XHB12.6.1. Explica as repercusións da inclusión de España en espazos xeopolíticos e socioeconómicos continentais e mundiais a partir de distintas fontes de información xeográfica
CAA	XHB1.1.1. Describe a finalidade do estudo da xeografía, e as principais ferramentas de análise e os seus procedementos.
	XHB1.2.1. Identifica as paisaxes xeográficas.
	XHB1.2.2. Enumera e describe as características das paisaxes xeográficas.
	XHB1.3.1. Utiliza adecuadamente as ferramentas características da ciencia xeográfica.
	XHB1.4.1. Extrae información do mapa topográfico mediante os procedementos de traballo do xeógrafo.
	XHB1.5.1. Identifica nunha paisaxe as diferenzas entre paisaxe natural e cultural.
	XHB1.6.1. Analiza e extrae conclusións da observación dun plano e dun mapa, comentando as características do espazo xeográfico.
	XHB2.1.1. Debuxa e sinala sobre un mapa físico de España as unidades do relevo español, comentando as súas características.
	XHB2.2.1. Identifica e representa nun mapa os elementos do relevo que son similares e diferentes do territorio peninsular e insular.
	XHB2.3.1. Enumera e describe os principais trazos do relevo de España.
XHB2.4.1. Clasifica as unidades do relevo español segundo as súas características xeomorfolóxicas.	

XHB2.5.1. Describe sumariamente nun mapa a evolución xeolóxica e a conformación do territorio español.
XHB2.6.1. Realiza un corte topográfico e explica o relevo que reflicte.
XHB2.7.1. Enumera e describe os elementos constitutivos dos tipos de solo de España.
XHB2.7.2. Localiza nun mapa de España os tipos de solos peninsulares e insulares.
XHB3.1.1. Localiza os climas nun mapa de España.
XHB3.2.1. Describe e compara os climas en España, enumerando os factores e os elementos característicos.
XHB3.3.1. Representa e comenta climogramas específicos de cada clima.
XHB3.4.1. Comenta as características dos climas españois a partir dos seus climogramas representativos.
XHB3.5.1. Enumera os trazos dos tipos de tempo atmosférico reflectidos nas estacións climatolóxicas.
XHB3.5.2. Identifica e interpreta nun mapa do tempo os elementos que explican os tipos de tempo atmosférico.
XB33.6.1. Comenta un mapa do tempo de España distinguindo os elementos que explican o tipo de tempo característico da estación do ano correspondente.
XHB3.7.1. Analiza como afecta a España o cambio climático.
XHB3.7.2. Extrae conclusións ambientais, utilizando gráficas e estatísticas que reflicten as chuvias torrenciais.
XHB3.8.1. Identifica nun mapa os dominios vexetais, e describe e comenta as súas características.
XHB3.9.1. Ante unha paisaxe natural, identifica as formacións vexetais que aparecen.
XHB3.9.2. Analiza razoadamente unha cliserie.
XHB4.1.1. Explica a diversidade hídrica en España.
XHB4.2.1. Localiza nun mapa de España as principais cuncas fluviais.
XHB4.3.1. Relaciona os réximes hídricos dos cursos fluviais coas posibilidades de aproveitamento hídrico en España.
XHB4.4.1. Localiza nun mapa as zonas húmidas españolas, e debate un aspecto de actualidade sobre este tema.
XHB4.5.1. Sitúa nun mapa da rede hidrográfica española os grandes encoros, e deduce consecuencias, analizando tamén as características climáticas.
XHB4.5.2. Analiza e comenta gráficas e estatísticas que reflicten as épocas de seca en relación cun mapa de tipos de réximes fluviais dos ríos da Península Ibérica, e saca conclusións.
XHB4.6.1. Selecciona imaxes e novas xornalísticas que reflictan a desigualdade hídrica española e a súa interacción coas actividades humanas.
XHB5.1.1. Distingue as características dos grandes conxuntos paisaxísticos españois.
XHB5.1.2. Localiza no mapa as paisaxes naturais españolas e identifica as súas características
XHB5.2.1. Identifica e formula os problemas suscitados pola interacción entre persoa e natureza sobre as paisaxes.
XHB5.2.2. Analiza algún elemento lexislador correctivo da acción humana sobre a natureza.
XHB5.3.1. Diferencia as paisaxes humanizadas das naturais.
XHB5.4.1. Selecciona e analiza novas xornalísticas ou imaxes nas que se perciba a influencia do medio na actividade humana
XHB5.4.2. Selecciona e analiza a partir de distintas fontes de información novas xornalísticas ou imaxes nas que se perciba a influencia das persoas sobre o medio.
XHB5.4.3. Obtén e analiza a información que apareza nos medios de comunicación social referida á destrución do medio natural por parte do ser humano
XHB5.5.1. Diferencia as paisaxes naturais españolas a partir de fontes gráficas e comenta imaxes representativas de cada unha das variedades de paisaxes naturais localizadas en medios de comunicación social, internet ou outras fontes bibliográficas.
XHB6.1.1. Utiliza as ferramentas de estudo da poboación.
XHB6.2.1. Comenta a pirámide actual de poboación española e compáraa con algunha dun período anterior ou de previsións futuras.
XHB6.2.2. Distingue as pirámides de poboación na súa evolución histórica.
XHB6.3.1. Aplica a teoría da transición demográfica ao caso español.
XHB6.3.2. Elixe datos e taxas demográficas que amosen a configuración da poboación dun territorio.
XHB6.5.1. Explica os procesos migratorios antigos que afectan a España.
XHB6.5.2. Identifica e analiza as migracións recentes.
XHB6.5.3. Explica as relacións entre comunidades autónomas en relación coas migracións interiores.
XHB6.6.1. Compara e comenta a poboación das rexións que medran e as que diminúen a súa poboación.
XHB6.7.1. Analiza un gráfico da estrutura da poboación española
XHB6.8.1. Resolve problemas de demografía referidos ao cálculo de taxas de poboación.
XHB6.9.1. Selecciona e analiza información sobre as perspectivas de futuro da poboación española.
XHB6.10.1. Presenta e defende información sobre a poboación española salientando os aspectos máis significativos, utilizando gráficos, mapas, pirámides, etc., nunha presentación informática ou en exposicións en directo.
XHB7.2.2. Achega os aspectos do pasado histórico que incidiron nas estruturas agrarias españolas.

XHB7.3.1. Selecciona e comenta imaxes que poñen de manifesto as características das paisaxes agrarias españolas.
XHB7.5.1. Identifica e analiza as características das paisaxes agrarias españolas.
XHB7.6.1. Achega datos ou gráficos de aspectos estruturais que expliquen o dinamismo dun sector agrario dado.
XHB7.6.2. Comenta textos xornalísticos que expliquen a situación española na PAC.
XHB7.7.2. Selecciona e analiza novas xornalísticas que tratan problemas pesqueiros e identifica a súa orixe.
XHB7.8.1. Confecciona gráficos comparativos do peso específico no PIB das actividades agrarias, gandeiras, forestal e pesqueiras españolas fronte a outros sectores de actividade.
XHB8.1.1. Selecciona e analiza información sobre os problemas e a configuración da industria española.
XHB8.1.2. Establece un eixe cronolóxico para explicar a evolución histórica da industrialización española
XHB8.1.3. Selecciona e analiza imaxes que amosen a evolución histórica da industria española nunha zona concreta ou dun sector concreto.
XHB8.2.1. Relaciona o nacemento da industria e a localización de fontes de enerxía e materias primas en España.
XHB8.3.2. Confecciona e analiza gráficas e estatísticas que expliquen as producións industriais.
XHB8.4.1. Analiza e comenta paisaxes de espazos industriais.
XHB8.5.1. Sinala nun mapa os asentamentos industriais máis importantes, distinguindo entre os sectores industriais.
XHB8.5.3. Describe os eixes ou focos de desenvolvemento industrial, e as súas perspectivas de futuro.
XHB8.6.1. Describe as políticas industriais da Unión Europea e a súa influencia nas españolas.
XHB9.2.1. Explica a incidencia do sector servizos para a economía española.
XHB9.3.1. Describe como se articulan os medios de comunicación máis importantes de España (ferrocarrís, estradas, portos e aeroportos).
XHB9.3.2. Comenta sobre un mapa de transportes a transcendencia que este sector ten para articular o territorio.
XHB9.3.3. Describe e analiza mapas que reflectan un sistema de transporte determinado.
XHB9.3.4. Distingue nun mapa os principais nodos de transporte español.
XHB9.3.5. Resolve problemas formulados nun caso específico sobre vías de comunicación no noso país.
XHB9.4.1. Comenta gráficas e estatísticas que expliquen o desenvolvemento comercial.
XHB9.5.1. Analiza e explica as desigualdades do espazo turístico.
XHB9.6.1. Comenta gráficas e estatísticas que expliquen o desenvolvemento turístico español.
XHB9.6.2. Explica como articulan o territorio outras actividades terciarias.
XHB9.6.3. Analiza e comenta imaxes do espazo destinado a transportes, comercial ou outras actividades do sector servizos
XHB9.7.1. Confecciona esquemas para analizar a influencia do sector servizos na economía e no emprego en España, a partir de imaxes que reflectan o seu impacto nunha paisaxe.
XHB10.2.1. Analiza e explica o plano da cidade máis próxima ao lugar de residencia, ou a máis significativa.
XHB10.3.1. Identifica as características do proceso de urbanización.
XHB10.3.2. Explica e propón exemplos de procesos de planificación urbana.
XHB10.4.1. Sinala a influencia histórica no plano das cidades españolas.
XHB10.4.2. Explica a morfoloxía urbana e sinala as partes dunha cidade sobre un plano desta.
XHB10.5.1. Comenta unha paisaxe urbana a partir dunha fonte gráfica.
XHB10.5.2. Selecciona e analiza imaxes que expliquen a morfoloxía e a estrutura urbana dunha cidade coñecida.
XHB10.6.1. Explica a xerarquización urbana española
XHB10.7.1. Describe e analiza as influencias mutuas entre a cidade e o espazo que a rodea.
XHB10.8.1. Selecciona e analiza novas xornalísticas que amosen a configuración e a problemática do sistema urbano español.
XHB11.1.1. Localiza e explica nun mapa a organización territorial española, partindo do concello e da comunidade autónoma.
XHB11.2.1. Explica a ordenación territorial española a partir de mapas históricos e actuais.
XHB11.2.2. Caracteriza a ordenación territorial establecida pola Constitución de 1978.
XHB11.2.3. Compara a ordenación territorial actual e a da primeira metade do século XX.
XHB11.2.4. Distingue e enumera as comunidades autónomas, as principais cidades en cada unha e os países fronteirizos de España.
XHB11.3.1. Enumera os desequilibrios e os contrastes territoriais existentes na organización territorial española
XHB11.4.1. Explica as políticas territoriais que practican as comunidades autónomas en aspectos concretos.
XHB11.5.2. Explica razoadamente os trazos esenciais das políticas territoriais autonómicas.
XHB12.1.1. Localiza nun mapa as grandes áreas xeoeconómicas e sinala aquelas coas que España ten máis relación.
XHB12.1.2. Identifica aspectos salientables de España na situación mundial.

	XHB12.1.3. Localiza a situación española entre as grandes áreas xeoeconómicas mundiais.
	XHB12.2.1. Explica a posición de España na Unión Europea
	XHB12.3.1. Extrae conclusións das medidas que a Unión Europea toma en política rexional e de cohesión territorial que afectan a España.
	XHB12.3.2. Comenta novas xornalísticas ou textos que explican a posición de España na Unión Europea.
	XHB12.4.1. Identifica e describe os trazos da globalización con exemplificacións que afecten a España.
	XHB12.5.1. Confecciona cadros comparativos da aplicación a casos concretos dos conceptos de mundialización e de diversidade territorial.
	XHB12.6.1. Explica as repercusións da inclusión de España en espazos xeopolíticos e socioeconómicos continentais e mundiais a partir de distintas fontes de información xeográfica.
CSC	XHB5.2.2. Analiza algún elemento lexislador correctivo da acción humana sobre a natureza.
	XHB9.7.1. Confecciona esquemas para analizar a influencia do sector servizos na economía e no emprego en España, a partir de imaxes que reflectan o seu impacto nunha paisaxe.
	XHB12.4.1. Identifica e describe os trazos da globalización con exemplificacións que afecten a España.

Obxectivos

1. Comprender e explicar o espazo xeográfico galego e español como un espazo dinámico, caracterizado polos contrastes e pola complexidade territorial, resultado da interacción de procesos sociais, económicos, tecnolóxicos e culturais, que actuaron nun marco natural e histórico.
2. Identificar e comprender os elementos básicos da organización do territorio, empregando conceptos e destrezas especificamente xeográficas, para analizar e interpretar un determinado fenómeno ou situación territorial, valorando os múltiples factores que interveñen, utilizando na súa descrición e explicación a terminoloxía axeitada.
3. Coñecer as características dos diferentes medios naturais existentes en Galicia e en España, identificando os trazos xeográficos que os definen, poñéndoo en relación cos grandes medios naturais europeos e mundiais.
4. Identificar e explicar as causas da distribución espacial de fenómenos xeográficos e analizar as consecuencias
5. Comprender a poboación como un recurso esencial, cuxa distribución, dinámica e estrutura interveñen de forma relevante na configuración dos procesos que definen o espazo, e analizar criticamente as situacións de desigualdade e discriminación socioeconómica, de xénero e étnico-cultural, e mais a súa pegada na configuración do territorio creando situacións de segregación espacial.
- 6.- Comprender o impacto da ocupación do territorio e das actividades económicas na aconformación das grandes unidades paisaxísticas de Galicia e de España, identificando os seus elementos e dinámicas e recoñecendo a interrelación entre os grupos humanos como xeradora de espazos xeográficos diferenciados e tomando conciencia da necesidade de políticas globais de ordenación territorial.
7. Analizar os distintos tipos de explotación da natureza así como as actividades produtivas e os seus impactos territoriais e ambientais, recoñecendo a interrelación entre o medio e os grupos humanos como xeradora de espazos xeográficos diferenciados.
8. Interesarse activamente pola calidade do medio natural, ser consciente da inestabilidade dos medios xeográficos de Galicia e de España no contexto europeo e mundial, e dos problemas derivados de certas actuacións humanas e entender a necesidade de políticas de ordenación territorial e de actuar pensando nas xeracións presentes e futuras, e sendo capaz de valorar decisións que lle afecten á xestión sostible dos recursos e á ordenación do territorio con especial referencia a Galicia.

9. Comprender as relacións que existen entre os territorios que integran España, e destes coa Unión Europea, desenvolvendo actitudes de coñecemento, aprecio e cooperación cara aos espazos próximos e afastados ao propio hábitat superando os estereotipos e prexuízos.
10. Explicar a posición de España e de Galicia nun mundo interrelacionado, no que coexisten procesos de uniformización da economía e de desigualdade socioeconómica.
11. Comprender e analizar a realidade xeográfica galega, a súa diversidade interna, a inserción en España e en Europa desde unha posición periférica e as relacións co resto do mundo, marcadas historicamente pola emigración.
12. Elaborar e comunicar sínteses explicativas con corrección na linguaxe e uso adecuado de terminoloxía específica
13. Obter e seleccionar información relevante para o coñecemento xeográfico: observación directa, fontes cartográficas, estatísticas, visuais, bibliográficas e procedentes das tecnoloxías da información e da comunicación.
14. Ler e interpretar a información de fontes cartográficas, cálculos e medidas, representación gráfica.
15. Afianzar a sensibilidade e responsabilidade no uso dos recursos e valoración das pautas de comportamento individual e social respecto da protección e mellora do medio ambiente en respecial do espazo máis inmediato.
16. Desenvolver o interese por coñecer, participar e atender nas clases.

Contidos, criterios de avaliación e estándares de aprendizaxe avaliábeis con indicación das competencias que contribúen a acadar, no seguinte cadro de acordo coa lexislación:

Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
Bloque 1. A xeografía e o estudo do espazo xeográfico			
B1.1. Concepto de xeografía. Métodos e ferramentas propias da disciplina.	B1.1. Recoñecer a peculiaridade do coñecemento xeográfico utilizando as súas ferramentas de análise e os seus procedementos.	XHB1.1.1. Describe a finalidade do estudo da xeografía, e as principais ferramentas de análise e os seus procedementos.	CMCCT CAA CCL CD
B1.2. Características do espazo xeográfico. Concepto de paisaxe como resultado da interacción entre factores naturais e culturais. Desenvolvemento sustentable.	B1.2. Identificar o espazo xeográfico como tal nas súas diversas ocupacións, entendéndoo como centro de relacións humanas e sociais.	XHB1.2.1. Identifica as paisaxes xeográficas.	CMCCT CAA CCL
		XHB1.2.2. Enumera e describe as características das paisaxes xeográficas.	CMCCT CAA
B1.3. Representación gráfica do espazo xeográfico a distintas escalas.	B1.3. Distinguir e analizar os tipos de planos e mapas con diferentes escalas, identificándoos como ferramentas de representación do espazo xeográfico	XHB1.3.1. Utiliza adecuadamente as ferramentas características da ciencia xeográfica.	CMCCT CAA CD
B1.4. Planos e mapas: compoñentes e análise. O mapa topográfico nacional a escala 1:50.000.	B1.4. Analizar e comentar o mapa topográfico nacional E: 1/50.000.	XHB1.4.1. Extrae información do mapa topográfico mediante os procedementos de traballo do xeógrafo.	CMCCT CAA CD

		XHB1.4.2. Extrae a información de mapas e planos de diferentes escalas.	CMCCT CD
B1.5. Técnicas cartográficas.	B1.5. Diseñar e comparar mapas sobre espazos xeográficos próximos utilizando os procedementos característicos.	XHB1.5.1. Identifica nunha paisaxe as diferenzas entre paisaxe natural e cultural.	CMCCT CAA CCL CD
B1.6. Obtención e interpretación da información cartográfica. Imaxes de satélite.	B1.6. Procurar, seleccionar e elaborar información de contido xeográfico obtida de fontes diversas, e presentala de xeito adecuado.	XHB1.6.1. Analiza e extrae conclusións da observación dun plano e dun mapa, comentando as características do espazo xeográfico.	CMCCT CAA CCL CD
Bloque 2. O relevo español: a súa diversidade xeomorfolóxica			
B2.1. España e a súa singularidade xeográfica: unidade e diversidade.	B2.1. Distinguir as singularidades do espazo xeográfico español establecendo os aspectos que lle confiren unidade e os elementos que ocasionan diversidade.	XHB2.1.1. Debuxa e sinala sobre un mapa físico de España as unidades do relevo español, comentando as súas características.	CMCCT CAA CCL CD
B2.2. Relevo español: diversidade xeomorfolóxica. Localización dos principais accidentes xeográficos.	B2.2. Describir os trazos do relevo español, situando e analizando as súas unidades de relevo.	XHB2.2.1. Identifica e representa nun mapa os elementos do relevo que son similares e diferentes do territorio peninsular e insular.	CMCCT CAA CCL CD
B2.3. Evolución xeolóxica do territorio español como conformadora das diferentes morfoestruturas.	B2.3. Definir o territorio español subliando as diferenzas das unidades morfoestruturais.	XHB2.3.1. Enumera e describe os principais trazos do relevo de España.	CMCCT CAA CCL
B2.4. Litoloxía peninsular e insular e formas de modelaxe.	B2.4. Diferenciar a litoloxía de España, incidindo nas súas características e na modelaxe.	XHB2.4.1. Clasifica as unidades do relevo español segundo as súas características xeomorfolóxicas.	CMCCT CAA CCL
B2.5. Identificación das unidades do relevo español peninsular e insular, e os trazos de cada unha.	B2.5. Utilizar correctamente o vocabulario específico da xeomorfoloxía.	XHB2.5.1. Describe sumariamente nun mapa a evolución xeolóxica e a conformación do territorio español.	CMCCT CAA CCL CD
B2.6. Corte topográfico: realización e análise.	B2.6. Procurar e seleccionar información do relevo obtido de fontes diversas (bibliográficas, cartográficas, internet ou traballos de campo), e presentala de xeito adecuado sinalando os condicionamentos que o relevo pode impor.	XHB2.6.1. Realiza un corte topográfico e explica o relevo que reflicte.	CMCCT CAA CCL CD
B2.7. Concepto de solo. Os solos en España: variedade edáfica e as súas características.	B2.7. Identificar as características edáficas dos solos.	XHB2.7.1. Enumera e describe os elementos constitutivos dos tipos de solo de España.	CMCCT CAA CCL

		XHB2.7.2. Localiza nun mapa de España os tipos de solos peninsulares e insulares.	CMCCT CAA CCL CD
Bloque 3. A diversidade climática e a vexetación			
B3.1. Clima e tempo atmosférico. Factores xeográficos, dinámica atmosférica e elementos do clima.	B3.1. Sinalar nun mapa de España os dominios climáticos.	XHB3.1.1. Localiza os climas nun mapa de España.	CMCCT CA CD
B3.2. Dominios climáticos españois: as súas características e representación en climogramas.	B3.2. Distinguir os climas en España e comentar as súas características, sinalando os factores e os elementos que os compoñen, para diferenciais.	XHB3.2.1. Describe e compara os climas en España, enumerando os factores e os elementos característicos.	CMCCT CAA CCL CD
B3.3. Dominios climáticos españois: factores limitantes.	B3.3. Distinguir os climas en España e a súa representación en climogramas.	XHB3.3.1. Representa e comenta climogramas específicos de cada clima.	CMCCT CAA CCL CD
B3.4. Variabilidade climática. Temperatura e precipitación.	B3.4. Comentar a información climatolóxica que se deduce utilizando mapas de temperaturas ou precipitacións de España.	XHB3.4.1. Comenta as características dos climas españois a partir dos seus climogramas representativos.	CMCCT CAA CCL CD
B3.5. Situacións sinópticas e tipos de tempo atmosférico en España.	B3.5. Analizar os tipos de tempo atmosférico en España utilizando os mapas de superficie e de altura.	XHB3.5.1. Enumera os trazos dos tipos de tempo atmosférico reflectidos nas estacións climatolóxicas.	CMCCT CAA CCL CD
		XHB3.5.2. Identifica e interpreta nun mapa do tempo os elementos que explican os tipos de tempo atmosférico.	CMCCT CAA CCL CD
B3.6. Mapas do tempo, altura e superficie: análise e interpretación.	B3.6. Interpretar un mapa do tempo aplicando as características dos tipos de tempo peninsulares ou insulares.	XB33.6.1. Comenta un mapa do tempo de España distinguindo os elementos que explican o tipo de tempo característico da estación do ano correspondente.	CMCCT CAA CCL CD
B3.7. Escenarios de cambio climático en diferentes dominios do territorio peninsular e insular.	B3.7. Obter e seleccionar información de contido xeográfico relativo á diversidade climática de España utilizando as fontes dispoñibles, tanto de internet como de medios de comunicación social, ou bibliografía.	XHB3.7.1. Analiza como afecta a España o cambio climático.	CMCCT CAA CCL CD
		XHB3.7.2. Extrae conclusións ambientais, utilizando gráficas e estatísticas que reflicten as chuvias torrenciais.	CMCCT CAA CCL CD
B3.8. Factores xeográficos e características da vexetación. Rexións bioxeográficas.	B3.8. Identificar as rexións vexetais.	XHB3.8.1. Identifica nun mapa os dominios vexetais, e describe e comenta as súas características.	CMCCT CAA CCL CD
B3.9. Formacións vexetais españolas e a súa distribución.	B3.9. Diferenciar razoadamente as formacións	XHB3.9.1. Ante unha paisaxe natural, identifica as	CMCCT

Análise de cliserias de vexetación.	vexetais españolas.	formacións vexetais que aparezan.	CA CD
		XHB3.9.2. Analiza razoadamente unha cliserie.	CMCCT CAA CCL CD
Bloque 4. A hidrografía			
B4.1. Diversidade hídrica da península e das illas. Principais elementos hídricos nas paisaxes.	B4.1. Explicar a diversidade hídrica da Península Ibérica e nas illas, enumerando e localizando os tipos de elementos hídricos que se poden percibir coa observación da paisaxe.	XHB4.1.1. Explica a diversidade hídrica en España.	CMCCT CAA CCL CD
B4.2. Vertentes hidrográficas. Principais cuncas fluviais peninsulares.	B4.2. Describir as cuncas fluviais españolas situándoas nun mapa e enumerando as súas características.	XHB4.2.1. Localiza nun mapa de España as principais cuncas fluviais.	CMCCT CAA CCL CD
B4.3. Réximes fluviais predominantes.	B4.3. Identificar os réximes fluviais máis característicos.	XHB4.3.1. Relaciona os réximes hídricos dos cursos fluviais coas posibilidades de aproveitamento hídrico en España.	CMCCT CAA
B4.4. Zonas húmidas en España.	B4.4. Enumerar as zonas húmidas de España, localizalas nun mapa e comentar as súas características.	XHB4.4.1. Localiza nun mapa as zonas húmidas españolas, e debate un aspecto de actualidade sobre este tema.	CMCCT CAA CCL CD
B4.5. Aproveitamento dos recursos hídricos: incidencia da seca e das chuvias torrenciais.	B4.5. Analizar o aproveitamento dos recursos hídricos en España, incluíndo as características de seca e das chuvias torrenciais do clima.	XHB4.5.1. Sitúa nun mapa da rede hidrográfica española os grandes encoros, e deduce consecuencias, analizando tamén as características climáticas.	CMCCT CAA CCL CD
		XHB4.5.2. Analiza e comenta gráficas e estatísticas que reflicten as épocas de seca en relación cun mapa de tipos de réximes fluviais dos ríos da Península Ibérica, e saca conclusións.	CMCCT CAA CCL CD
B4.6. Augas subterráneas.	B4.6. Obter e seleccionar información de contido xeográfico relativo á hidroloxía española, incidindo na explotación das augas subterráneas, utilizando distintas fontes de información.	XHB4.6.1. Selecciona imaxes e novas xornalísticas que reflictan a desigualdade hídrica española e a súa interacción coas actividades humanas.	CMCCT CAA CCL CD
Bloque 5. As paisaxes naturais e as relacións entre natureza e sociedade			
B5.1. Paisaxes naturais españolas.	B5.1. Describir e reflectir nun mapa as paisaxes naturais españolas, identificando os seus trazos.	XHB5.1.1. Distingue as características dos grandes conxuntos paisaxísticos españois.	CMCCT CAA CCL CD
		XHB5.1.2. Localiza no mapa as paisaxes naturais españolas e	CMCCT CAA

		identifica as súas características.	CCL CSC
B5.2. Influencia do medio na actividade humana. Políticas favorecedoras do patrimonio natural.	B5.2. Relacionar o medio natural coa actividade humana, describindo casos de modificación do medio polo ser humano.	XHB5.2.1. Identifica e formula os problemas suscitados pola interacción entre persoa e natureza sobre as paisaxes.	CMCCT CAA CCL CSC
		XHB5.2.2. Analiza algún elemento lexislador correctivo da acción humana sobre a natureza.	CMCCT CAA CCL CSC
B5.3. Os medios humanizados e a súa interacción no espazo xeográfico. Paisaxes culturais.	B5.3. Describir os espazos humanizados e enumerar os seus elementos constitutivos.	XHB5.3.1. Diferencia as paisaxes humanizadas das naturais.	CMCCT CAA CCL
B5.4. Aproveitamento sustentable do medio físico.	B5.4. Obter e seleccionar información de contido xeográfico relativo ás paisaxes naturais e as relacións entre natureza e sociedade, utilizando fontes en que estea dispoñible, tanto en internet como en bibliografía ou medios de comunicación social.	XHB5.4.1. Selecciona e analiza novas xornalísticas ou imaxes nas que se perciba a influencia do medio na actividade humana.	CMCCT CAA CCL CD
		XHB5.4.2. Selecciona e analiza a partir de distintas fontes de información novas xornalísticas ou imaxes nas que se perciba a influencia das persoas sobre o medio.	CMCCT CAA CCL CD
		XHB5.4.3. Obtén e analiza a información que apareza nos medios de comunicación social referida á destrución do medio natural por parte do ser humano.	CMCCT CAA CCL CD
B5.5. Variedades de paisaxes naturais.	B5.5. Comparar imaxes das variedades de paisaxes naturais.	XHB5.5.1. Diferencia as paisaxes naturais españolas a partir de fontes gráficas e comenta imaxes representativas de cada unha das variedades de paisaxes naturais localizadas en medios de comunicación social, internet ou outras fontes bibliográficas.	CMCCT CAA CCL CD
Bloque 6. A poboación española			
B6.1. Fontes para o estudo da poboación. Procedementos de análise en demografía.	B6.1. Identificar as fontes para o estudo da poboación establecendo os procedementos que permiten estudar casos concretos.	XHB6.1.1. Utiliza as ferramentas de estudo da poboación.	CMCCT CAA CD
B6.2. Evolución histórica.	B6.2. Comentar gráficos e taxas que amosen a evolución da poboación española.	XHB6.2.1. Comenta a pirámide actual de poboación española e compáraa con algunha dun período anterior ou de previsións futuras.	CMCCT CAA CCL CD
		XHB6.2.2. Distingue as	CMCCT

		pirámides de poboación na súa evolución histórica.	CAA CCL CD
B6.3. Movementos naturais de poboación.	B6.3. Caracterizar a poboación española identificando os movementos naturais.	XHB6.3.1. Aplica a teoría da transición demográfica ao caso español.	CMCCT CAA CCL CD
		XHB6.3.2. Elixo datos e taxas demográficas que amosen a configuración da poboación dun territorio.	CMCCT CAA CCL CD
B6.4. Distribución territorial da poboación.	B6.4. Diferenciar a densidade de poboación no espazo peninsular e insular, explicando a distribución de poboación.	XHB6.4.1. Comenta o mapa da densidade de poboación actual en España.	CMCCT CAA CCL CD
B6.5. Migracións.	B6.5. Explicar a distribución da poboación española identificando as migracións.	XHB6.5.1. Explica os procesos migratorios antigos que afectan a España.	CMCCT CAA CCL CD
		XHB6.5.2. Identifica e analiza as migracións recentes.	CMCCT CAA CCL CD
		XHB6.5.3. Explica as relacións entre comunidades autónomas en relación coas migracións interiores.	CMCCT CAA CCL CD
B6.6. Mapa da distribución da poboación española.	B6.6. Analizar a poboación das comunidades autónomas, definindo a súa evolución e a problemática de cada unha.	XHB6.6.1. Compara e comenta a poboación das rexións que medran e as que diminúen a súa poboación.	CMCCT CAA CCL CD
B6.7. Mapa de densidade da poboación española.	B6.7. Comentar un mapa da densidade de poboación de España, analizando a súa estrutura.	XHB6.7.1. Analiza un gráfico da estrutura da poboación española.	CMCCT CAA CCL CD
B6.8. Conformación do espazo demográfico actual. Definición e cálculo de taxas demográficas.	B6.8. Analizar as pirámides de poboación das comunidades autónomas, incidindo no caso galego, e comentar as súas peculiaridades.	XHB6.8.1. Resolve problemas de demografía referidos ao cálculo de taxas de poboación.	CMCCT CAA CCL CD
B6.9. Diversidades rexionais. Estrutura, problemática actual e posibilidades de futuro da poboación española. Realidade demográfica galega.	B6.9. Explicar as perspectivas de poboación española e a ordenación do territorio.	XHB6.9.1. Selecciona e analiza información sobre as perspectivas de futuro da poboación española.	CMCCT CAA CCL CD
B6.10. Ordenación do territorio. Peso do factor demográfico.	B6.10. Obter e seleccionar información de contido demográfico utilizando fontes en que estea dispoñible, tanto en internet como noutras fontes de información.	XHB6.10.1. Presenta e defende información sobre a poboación española salientando os aspectos máis significativos, utilizando gráficos, mapas, pirámides, etc., nunha presentación	CMCCT CAA CCL CD

		informática ou en exposicións en directo.	
Bloque 7. O espazo rural e as actividades do sector primario			
B7.1. Peso das actividades agropecuarias, forestais e pesqueiras no PIB. Poboación activa.	B7.1. Describir as actividades agropecuarias e forestais, especificando as características de España.	XHB7.1.1. Identifica as actividades agropecuarias e forestais.	CMCCT CAA CCL CD
		XHB7.1.2. Diferencia as actividades do sector primario doutras actividades económicas.	CCL CAA CD
B7.2. Aspectos naturais e históricos que explican os factores agrarios.	B7.2. Distinguir as paisaxes agrarias, a súa morfloxía e as súas estruturas, establecendo as súas características.	XHB7.2.1. Sitúa nun mapa a distribución dos principais aproveitamentos agrarios.	CMCCT CAA CCL CD
		XHB7.2.2. Achega os aspectos do pasado histórico que incidiron nas estruturas agrarias españolas.	CAA CCL
B7.3. Elementos que conforman as paisaxes agrarias. Paisaxes agrarias de España: características.	B7.3. Analizar adecuadamente unha paisaxe rural distinguindo o terreo de labor, os bosques e o hábitat.	XHB7.3.1. Selecciona e comenta imaxes que poñen de manifesto as características das paisaxes agrarias españolas.	CMCCT CAA CCL CD
B7.4. Estrutura da propiedade e tenencia da terra.	B7.4. Comprender a evolución da estrutura da propiedade e identificar formas de tenza da terra.	XHB7.4.1. Define historicamente, de forma sumaria, a estrutura da propiedade	CMCCT CAA CCL CD
B7.5. Explotacións agrarias: características. Tipos de agricultura: coexistencia de formas avanzadas e tradicionais. Transformacións agroindustriais.	B7.5. Explicar o sector agrario español tendo en conta as súas estruturas da propiedade e as características das súas explotacións.	XHB7.5.1. Identifica e analiza as características das paisaxes agrarias españolas.	CMCCT CAA CCL CD
B7.6. Políticas de reforma agraria. Situación española do sector no contexto da Unión Europea. Política Agraria Común (PAC).	B7.6. Explicar a situación do sector agrario español tendo en conta o contexto europeo e as políticas da Unión Europea.	XHB7.6.1. Achega datos ou gráficos de aspectos estruturais que expliquen o dinamismo dun sector agrario dado.	CMCCT CAA CCL CD
		XHB7.6.2. Comenta textos xornalísticos que expliquen a situación española na PAC.	CCL CAA
B7.7. Actividade pesqueira: localización, características e problemas. Análise dos aspectos físicos e humanos que conforman o espazo pesqueiro. Caso galego.	B7.7. Analizar a actividade pesqueira, e definir as súas características e os seus problemas.	XHB7.7.1. Establece as características e as peculiaridades da actividade pesqueira española e galega.	CMCCT CAA CCL CD
		XHB7.7.2. Selecciona e analiza novas xornalísticas que tratan problemas pesqueiros e identifica a súa orixe.	CCL CAA
B7.8. Silvicultura: características e desenvolvemento no	B7.8. Obter e seleccionar información de contido xeográfico relativo ao espazo	XHB7.8.1. Confecciona gráficos comparativos do peso específico no PIB das	CMCCT CAA CCL

territorio.	rural, silvícola ou pesqueiro, utilizando fontes dispoñibles en internet, en medios de comunicación social ou na bibliografía.	actividades agrarias, gandeiras, forestal e pesqueiras españolas fronte a outros sectores de actividade.	CD
Bloque 8. As fontes de enerxía e o espazo industrial			
B8.1. Proceso de industrialización español: características e breve evolución histórica.	B8.1. Analizar o proceso de industrialización español establecendo as características históricas que conducen á situación actual.	XHB8.1.1. Selecciona e analiza información sobre os problemas e a configuración da industria española.	CMCCT CAA CCL CD
		XHB8.1.2. Establece un eixe cronolóxico para explicar a evolución histórica da industrialización española.	CCL CAA CMCCT
		XHB8.1.3. Selecciona e analiza imaxes que amosen a evolución histórica da industria española nunha zona concreta ou dun sector concreto.	CCL CAA CD
B8.2. Localización das fontes de enerxía en España.	B8.2. Relacionar as fontes de enerxía e a industrialización, e describir as súas consecuencias en España.	XHB8.2.1. Relaciona o nacemento da industria e a localización de fontes de enerxía e materias primas en España.	CMCCT CAA CCL CDC
B8.3. Achega ao PIB da industria. Poboación activa. Deficiencias e problemas do sector industrial español.	B8.3. Coñecer os factores da industria en España.	XHB8.3.1. Enumera as características da industria española e as súas diferenzas rexionais.	CMCCT CAA CCL CD
		XHB8.3.2. Confecciona e analiza gráficas e estatísticas que expliquen as producións industriais.	CMCCT CAA CCL CD
B8.4. Elementos das paisaxes industriais. Tipoloxías de paisaxes.	B8.4. Identificar e comentar os elementos dunha paisaxe industrial dada.	XHB8.4.1. Analiza e comenta paisaxes de espazos industriais.	CMCCT CAA CCL CD
B8.5. Rexións industriais e eixes de desenvolvemento de España: importancia das políticas territoriais no sector. Planificación e perspectivas de futuro.	B8.5. Describir os eixes de desenvolvemento industrial sobre un mapa, establecendo as súas características e as posibilidades de rexeneración e cambio no futuro.	XHB8.5.1. Sinala nun mapa os asentamentos industriais máis importantes, distinguindo entre os sectores industriais.	CCL CD CAA
		XHB8.5.2. Localiza e describe as rexións industriais e os eixes de desenvolvemento industrial.	CCL CAA CD
		XHB8.5.3. Describe os eixes ou focos de desenvolvemento industrial, e as súas perspectivas de futuro.	CMCCT CAA CCL CD
B8.6. Influencia da política da Unión Europea na configuración da industria	B8.6. Obter e seleccionar información de contido xeográfico relativo ao espazo industrial español e a influencia	XHB8.6.1. Describe as políticas industriais da Unión Europea e a súa influencia	CMCCT CAA CCL

española.	nel da política industrial europea, utilizando fontes en que estea dispoñible, tanto en internet, como na bibliografía ou nos medios de comunicación.	nas españolas.	CD
Bloque 9. O sector servizos			
B9.1. Terciarización da economía española: influencia no PIB. Poboación activa do sector terciario.	B9.1. Analizar a terciarización da economía española establecendo as súas características e a influencia no produto interior bruto, e utilizar correctamente a terminoloxía do sector servizos.	XHB9.1.1. Identifica as características do sector terciario español.	CMCCT CAA CCL CD
B9.2. Análise dos servizos e distribución no territorio.	B9.2. Identificar a presenza dos servizos no territorio, analizando a súa distribución e o impacto no medio.	XHB9.2.1. Explica a incidencia do sector servizos para a economía española.	CMCCT CAA CCL CD
B9.3. Sistema de transportes en España. Impacto das infraestruturas sobre o espazo xeográfico.	B9.3. Explicar o sistema de transporte en España, distinguindo a articulación territorial que configura.	XHB9.3.1. Describe como se articulan os medios de comunicación máis importantes de España (ferrocarrís, estradas, portos e aeroportos).	CMCCT CAA CCL CD
		XHB9.3.2. Comenta sobre un mapa de transportes a transcendencia que este sector ten para articular o territorio.	CMCCT CAA CCL CD
		XHB9.3.3. Describe e analiza mapas que reflectan un sistema de transporte determinado.	CMCCT CAA CCL CD
		XHB9.3.4. Distingue nun mapa os principais nodos de transporte español.	CMCCT CAA CCL CD
		XHB9.3.5. Resolve problemas formulados nun caso específico sobre vías de comunicación no noso país.	CMCCT CAA CCL CD
B9.4. Desenvolvemento comercial: características, evolución e distribución territorial.	B9.4. Describir o desenvolvemento comercial e a ocupación territorial que impón, e establecer as súas características.	XHB9.4.1. Comenta gráficas e estatísticas que expliquen o desenvolvemento comercial.	CMCCT CAA CCL CD
B9.5. Espazos turísticos: características e evolución.	B9.5. Localizar nun mapa os espazos turísticos, e enumerar as súas características e as desigualdades rexionais.	XHB9.5.1. Analiza e explica as desigualdades do espazo turístico.	CMCCT CAA CCL CD
B9.6. Outras actividades terciarias: sanidade, educación, finanzas e servizos públicos.	B9.6. Obter e seleccionar información de contido xeográfico relativo á actividade ou ao espazo do sector servizos español, utilizando fontes en que	XHB9.6.1. Comenta gráficas e estatísticas que expliquen o desenvolvemento turístico español.	CMCCT CAA CCL CD
		XHB9.6.2. Explica como articulan o territorio outras	CMCCT

	estea dispoñible, tanto en internet como na bibliografía ou nos medios de comunicación social.	actividades terciarias.	CAA CCL CD
		XHB9.6.3. Analiza e comenta imaxes do espazo destinado a transportes, comercial ou outras actividades do sector servizos.	CMCCT CAA CCL CD
B9.7. Transformacións das paisaxes nas zonas turísticas. Caso do litoral.	B9.7. Identificar e comentar unha paisaxe transformado por unha importante zona turística.	XHB9.7.1. Confecciona esquemas para analizar a influencia do sector servizos na economía e no emprego en España, a partir de imaxes que reflectan o seu impacto nunha paisaxe.	CMCCT CAA CCL CD CSC
Bloque 10. O espazo urbano			
B10.1. Concepto de cidade e a súa influencia na ordenación do territorio.	B10.1. Definir a cidade.	XHB10.1.1. Define cidade e achega exemplos.	CMCCT CAA CCL
B10.2. Morfoloxía e estrutura urbanas. Análise socioeconómica e política a través do plano da cidade.	B10.2. Analizar e comentar planos de cidades, distinguindo os seus trazados.	XHB10.2.1. Analiza e explica o plano da cidade máis próxima ao lugar de residencia, ou a máis significativa.	CMCCT CAA CCL CD
B10.3. Planificacións urbanas. Instrumentos do planeamento.	B10.3. Identificar o proceso de urbanización e enumerar as súas características e as planificacións internas.	XHB10.3.1. Identifica as características do proceso de urbanización.	CMCCT CAA CCL
		XHB10.3.2. Explica e propón exemplos de procesos de planificación urbana.	CAA CCL
B10.4. Características do proceso de urbanización. Áreas de influencia.	B10.4. Analizar a morfoloxía e a estrutura urbana, e extraer conclusións da pegada da historia e a súa expansión espacial, reflexo da evolución económica e política da cidade.	XHB10.4.1. Sinala a influencia histórica no plano das cidades españolas.	CMCCT CAA CCL CD
		XHB10.4.2. Explica a morfoloxía urbana e sinala as partes dunha cidade sobre un plano desta.	CCL CD CAA
B10.5. Características da paisaxe urbana.	B10.5. Analizar e comentar unha paisaxe urbana.	XHB10.5.1. Comenta unha paisaxe urbana a partir dunha fonte gráfica.	CMCCT CAA CCL CD
		XHB10.5.2. Selecciona e analiza imaxes que expliquen a morfoloxía e a estrutura urbana dunha cidade coñecida.	CMCCT CAA CCL CD
B10.6. Usos do solo urbano. Ordenación territorial.	B10.6. Identificar o papel das cidades na ordenación do territorio.	XHB10.6.1. Explica a xerarquización urbana española.	CMCCT CAA CCL

B10.7. Rede urbana española. Características do proceso de crecemento espacial das cidades.	B10.7. Describir a rede urbana española e comentar as súas características.	XHB10.7.1. Describe e analiza as influencias mutuas entre a cidade e o espazo que a rodea.	CMCCT CAA CCL
B10.8. Sistema urbano español: desenvolvemento sustentable. Cidades saudables. O territorio como recurso.	B10.8. Obter, seleccionar e analizar información de contido xeográfico relativo ao espazo urbano español, utilizando fontes en que estea dispoñible, en internet, nos medios de comunicación social ou na bibliografía.	XHB10.8.1. Selecciona e analiza novas xornalísticas que amosen a configuración e a problemática do sistema urbano español.	CMCCT CAA CCL CD
Bloque 11. Formas de organización territorial			
B11.1. Organización territorial de España.	B11.1. Describir a organización territorial española analizando a estrutura local, autonómica e estatal.	XHB11.1.1. Localiza e explica nun mapa a organización territorial española, partindo do concello e da comunidade autónoma.	CMCCT CAA CCL CD
B11.2. Influencia da historia e da Constitución de 1978 no deseño territorial.	B11.2. Explicar a organización territorial española e establecer a influencia da historia e da Constitución de 1978, mediante o emprego de mapas históricos e actuais.	XHB11.2.1. Explica a ordenación territorial española a partir de mapas históricos e actuais.	CMCCT CAA CCL CD
		XHB11.2.2. Caracteriza a ordenación territorial establecida pola Constitución de 1978.	CMCCT CAA CCL CD
		XHB11.2.3. Compara a ordenación territorial actual e a da primeira metade do século XX.	CMCCT CAA CCL CD
		XHB11.2.4. Distingue e enumera as comunidades autónomas, as principais cidades en cada unha e os países fronteirizos de España.	CMCCT CAA CCL CD
B11.3. Desequilibrios e contrastes territoriais.	B11.3. Analizar a organización territorial española e describir os desequilibrios e os contrastes territoriais, así como os mecanismos correctores.	XHB11.3.1. Enumera os desequilibrios e os contrastes territoriais existentes na organización territorial española.	CMCCT CAA CCL
B11.4. Comunidades Autónomas: políticas rexionais e de cohesión territorial. Comunidade Autónoma de Galicia.	B11.4. Describir a transcendencia das comunidades autónomas e definir as políticas territoriais que levan a cabo, incidindo no caso de Galicia.	XHB11.4.1. Explica as políticas territoriais que practican as comunidades autónomas en aspectos concretos.	CMCCT CAA CCL
B11.5. A cuestión territorial na España das autonomías.	B11.5. Obter, seleccionar e analizar información de contido xeográfico relativo ás formas de organización territorial en España, utilizando fontes en que estea dispoñible en internet, nos medios de comunicación	XHB11.5.1. Distingue os símbolos que diferencian as comunidades autónomas.	CMCCT CAA CCL
		XHB11.5.2. Explica razoadamente os trazos esenciais das políticas	CAA CCL

	social ou na bibliografía.	territoriais autonómicas.	
Bloque 12. España en Europa e no mundo			
B12.1. España: situación xeográfica; posición e localización dos territorios que conforman a unidade e a diversidade política.	B12.1. Definir a situación xeográfica de España no mundo, establecendo a súa posición e localizando os seus territorios.	XHB12.1.1. Localiza nun mapa as grandes áreas xeoeconómicas e sinala aquelas coas que España ten máis relación.	CMCCT CAA CCL CD
		XHB12.1.2. Identifica aspectos salientables de España na situación mundial.	CMCCT CAA CCL CD
		XHB12.1.3. Localiza a situación española entre as grandes áreas xeoeconómicas mundiais.	CMCCT CAA CCL CD
B12.2. España en Europa. Estrutura territorial. Contrastes físicos e socioeconómicos de Europa.	B12.2. Describir o continente europeo distinguindo a súa estrutura territorial e os contrastes físicos e socioeconómicos.	XHB12.2.1. Explica a posición de España na Unión Europea.	CMCCT CAA CCL
B12.3. Posición de España na Unión Europea. Políticas rexionais e de cohesión territorial.	B12.3. Identificar a posición de España na Unión Europea, enumerando as políticas rexionais e de cohesión territorial que se practican en Europa e que afectan a España.	XHB12.3.1. Extrae conclusións das medidas que a Unión Europea toma en política rexional e de cohesión territorial que afectan a España.	CMCCT CAA CCL
		XHB12.3.2. Comenta novas xornalísticas ou textos que explican a posición de España na Unión Europea.	CMCCT CAA CCL CD
B12.4. España no mundo. Globalización e diversidade no mundo.	B12.4. Definir a globalización e explicar os seus trazos.	XHB12.4.1. Identifica e describe os trazos da globalización con exemplificacións que afectan a España.	CMCCT CAA CCL CSC
B12.5. Procesos de mundialización e desigualdades territoriais. Grandes eixes mundiais.	B12.5. Comparar os procesos de mundialización e diversidade territorial, resumindo as características de ambos.	XHB12.5.1. Confecciona cadros comparativos da aplicación a casos concretos dos conceptos de mundialización e de diversidade territorial.	CMCCT CAA CCL CD
B12.6. Posición de España nas áreas socioeconómicas e xeopolíticas mundiais.	B12.6. Explicar as repercusións da inclusión de España en espazos socioeconómicos e xeopolíticos continentais e mundiais, utilizando fontes diversas baseadas en material bibliográfico ou en liña e en opinións expostas nos medios de comunicación social.	XHB12.6.1. Explica as repercusións da inclusión de España en espazos xeopolíticos e socioeconómicos continentais e mundiais a partir de distintas fontes de información xeográfica.	CMCCT CAA CCL CD

Concreción para cada estándar de aprendizaxe avaliable de temporalización, grao mínimo de consecución para superar a materia e procedementos e instrumentos de avaliación

B 1	Estándares aprendizaxe avaliables	Temporalización			Grao mínimo consecución	Proced e instrument. av			
		1ª av	2ª av	3ª av		C/O	TI	TG	PE/O
1	O espazo xeográfico. Fontes e procedementos								
1	XHB1.1.1. Describe a finalidade do estudo da xeografía, e as principais ferramentas de análise e os seus procedementos	X	X	X	Identifica tipos de documentos e localiza e relaciona fenómenos xeográficos	X	X	X	X
	XHB1.2.1. Identifica as paisaxes xeográficas.	X	X	X	Identifica paisaxes xeográficas naturais (oceánica, mediterránea, de montaña, de Canarias) e humanizadas (agrarias, industriais, terciarias e urbanas)	X	X	X	X
	XHB1.2.2. Enumera e describe as características das paisaxes xeográficas.	X	X	X	Indica dúas características de paisaxes xeográficas	X	X	X	X
	XHB1.3.1. Utiliza adecuadamente as ferramentas características da ciencia xeográfica.	X	X	X	Utiliza adecuadamente as ferramentas da ciencia xeográfica	X	X	X	X
	XHB1.4.1. Extrae información do mapa topográfico mediante os procedementos de traballo do xeógrafo.	X	X	X	Extrae información xeográfica do mapa topográfico, de mapas e planos	X	X	X	X
	XHB1.4.2. Extrae a información de mapas e planos de diferentes escalas.	X	X	X					
	XHB1.5.1. Identifica nunha paisaxe as diferenzas entre paisaxe natural e cultural.	X	X	X	Identifica as diferenzas entre paisaxe natural e cultural	X	X	X	X
XHB1.6.1. Analiza e extrae conclusións da observación dun plano e dun mapa, comentando as características do espazo xeográfico.	X	X	X	Caracteriza un espazo xeográfico a partir da observación dun plano, mapa ou fotografía	X	X	X	X	
2	A diversidade xeomorfolóxica e edáfica								
	XHB2.1.1. Debuxa e sinala sobre un mapa físico de España as unidades do relevo español, comentando as súas características.	X			Debuxa e sinala sobre un mapa de España as unidades de relevo	X			

2	XHB2.2.1. Identifica e representa nun mapa os elementos do relevo que son similares e diferentes do territorio peninsular e insular.	X		Identifica as principais unidades de relevo español, continental e costeiro	X			X
	XHB2.3.1. Enumera e describe os principais trazos do relevo de España.	X		Enumera os principais trazos do relevo español	X	X		X
	XHB2.4.1. Clasifica as unidades do relevo español segundo as súas características xeomorfolóxicas	X		Diferencia as unidades morfoestrururais:zócolos, mac. Antigos, cord de pregamento, depresións Identifica áreas litolóxicas silíceas, cárstica e as formas de modelado correspondentes	X	X		X
	XHB2.5.1. Describe sumariamente nun mapa a evolución xeolóxica e a conformación do territorio español.	X		Describe a evolución xeomorfolóxica do territorio español: Eras, procesos, materiais e relevo resultante	X			X
	XHB2.6.1. Realiza un corte topográfico e explica o relevo que reflicte.	X		Recoñece unidades de relevo que reflicte un corte topográfico	X			
	XHB2.7.1. Enumera e describe os elementos constitutivos dos tipos de solo de España.	X		Enumera os elementos constitutivos dun solo	X			X
	XHB2.7.2. Localiza nun mapa de España os tipos de solos peninsulares e insulares	X		Relaciona tipos de solo con relevo, clima e vexetación	X			X
3	A diversidade climática e a vexetación							
3	XHB3.1.1. Localiza os climas nun mapa de España.	X		Localiza os climas oceánico, e mediterráneo nun mapa de España Comenta mapas de temperatura e precipitación medias de España e relaciona cos climas oceánico e mediterráneo	X	X		X
	XHB3.2.1. Describe e compara os climas en España, enumerando os factores e os elementos característicos	X		Recoñece un clima de España poloas características dos seus elementos e indica alomenos dous factores explicativos	X	X		X
	XHB3.3.1. Representa e comenta climogramas específicos de cada clima.	X		Representa e comenta gráficas termopluviométricas dos climas: oceánico, mediterráneo e subtropical de Canarias	X	X		X
	XHB3.4.1. Comenta as características dos climas españois a partir dos seus climogramas representativos.	X						
	XHB3.5.1. Enumera os trazos dos tipos de tempo atmosférico	X		Enumera os trazos dos tipos de tempo atmosférico	X			X

	reflectidos nas estacións climatolóxicas.							
	XHB3.5.2. Identifica e interpreta nun mapa do tempo os elementos que explican os tipos de tempo atmosférico.	X			Identifica, nun mapa de tempo (advección do Oeste e Anticiclón de verán), as isóbaras, centros de alta e baixa presión e frontes e caracterizaos	X		X
	XB33.6.1. Comenta un mapa do tempo de España distinguindo os elementos que explican o tipo de tempo característico da estación do ano correspondente.	X						
	XHB3.7.1. Analiza como afecta a España o cambio climático.	X			Indica en que consiste o cambio climático.e alomenos dúas repercusións en España	X		X
	XHB3.7.2. Extrae conclusións ambientais, utilizando gráficas e estatísticas que reflicten as chuvias torrenciais.	X				Extrae conclusións ambientais, utilizando gráficas e estatísticas que reflicten as chuvias torrenciais.		
	XHB3.8.1. Identifica nun mapa os dominios vexetais, e describe e comenta as súas características	X			Identifica nun mapa os dominios vexetais atlántico, mediterráneo e Canario e describe as súas características	X		X
	XHB3.9.1. Ante unha paisaxe natural, identifica as formacións vexetais que aparezan.	X			Identifica as formacións vexetais nunha paisaxe natural	X		X
	XHB3.9.2. Analiza razoadamente unha cliserie.	X			Analiza cliserias de Pireneos e Teide	X		X
4	A diversidade hídrica							
	XHB4.1.1. Explica a diversidade hídrica en España.	X			Enumera os elementos hídricos en España	X		
	XHB4.2.1. Localiza nun mapa de España as principais cuncas fluviaais.	X			Localiza nun mapa de España as principais cuncas fluviaais	X		X
	XHB4.3.1. Relaciona os réximes hídricos dos cursos fluviaais coas posibilidades de aproveitamento hídrico en España.	X			Relaciona a diversidade hídrica de España e os réximes hídricos coas condicións climáticas ,coas posibilidades de aproveitamento e interacción coas actividades humanas en España, a través de distintos documentos. (gráficas, prensa, mapas)	X		X
	XHB4.4.1. Localiza nun mapa as zonas húmidas españolas, e debate un aspecto de actualidade sobre este tema.							
4	XHB4.5.1. Sitúa nun mapa da rede hidrográfica española os grandes encoros, e deduce consecuencias, analizando tamén as características climáticas.	X						
	XHB4.5.2. Analiza e comenta gráficas e estatísticas que reflicten as épocas de seca en relación cun mapa de tipos de réximes fluviaais dos ríos da Península Ibérica, e saca conclusións.	X			Comenta un hidrograma (pluvial oceánico e pluvial mediterráneo)			X

	XHB4.6.1. Selecciona imaxes e novas xornalísticas que reflectan a desigualdade hídrica española e a súa interacción coas actividades humanas.	X						
5	Paisaxes naturais e interaccións natureza-sociedade							
5	XHB5.1.1. Distingue as características dos grandes conxuntos paisaxísticos españois.	X			Caracteriza as paisaxes atlántica, mediterránea e de montaña	X	X	X
	XHB5.1.2. Localiza no mapa as paisaxes naturais españolas e identifica as súas características.	X			Localiza nun mapa de España as paisaxes naturais atlántica, mediterránea e de montaña.			
	XHB5.2.1. Identifica e formula os problemas suscitados pola interacción entre persoa e natureza sobre as paisaxes	X	X	X	A través de distintas fontes, analiza a relación entre os diversos elementos do medio e sobre todo a influencia das persoas (identificando problemas derivados desta interacción ata poder chegar incluso á súa destrución) e analiza algún elemento lexislador correctivo da acción humana sobre a natureza .	X	X	X
	XHB5.2.2. Analiza algún elemento lexislador correctivo da acción humana sobre a natureza	X						
	XHB5.4.1. Selecciona e analiza novas xornalísticas ou imaxes nas que se perciba a influencia do medio na actividade humana	X						
	XHB5.4.2. Selecciona e analiza a partir de distintas fontes de información novas xornalísticas ou imaxes nas que se perciba a influencia das persoas sobre o medio.	X						
	XHB5.4.3. Obtén e analiza a información que apareza nos medios de comunicación social referida á destrución do medio natural por parte do ser humano	X						
	XHB5.5.1. Diferencia as paisaxes naturais españolas a partir de fontes gráficas e comenta imaxes representativas de cada unha das variedades de paisaxes naturais localizadas en medios de comunicación social, internet ou outras fontes bibliográficas.	X			Comenta imaxes representativas de paisaxes naturais españolas	X	X	X
XHB5.3.1. Diferencia as paisaxes humanizadas das naturais	X	X	X	Diferencia as paisaxes humanizadas das naturais	X	X	X	
7	Os espazos do sector Primario							
7	XHB7.1.1. Identifica as actividades agropecuarias e forestais		X		Identifica as actividades agropecuarias e forestais	X		
	XHB7.1.2. Diferencia as actividades do sector primario doutras actividades económicas.		X	X	Diferencia S. Primario, Secundario e Terciario	X		

	XHB7.2.1. Sitúa nun mapa a distribución dos principais aproveitamentos agrarios.		X		Localiza nun mapa principais aproveitamentos agrarios	X			
	XHB7.2.2. Achega os aspectos do pasado histórico que incidiron nas estruturas agrarias españolas.		X		Identifica actuacións do pasado que condicionan a estrutura agraria española	X			
	XHB7.3.1. Selecciona e comenta imaxes que poñen de manifesto as características das paisaxes agrarias españolas.		X		Comenta imaxes de paisaxes agrarias españolas representativas	X			
	XHB7.4.1. Define historicamente, de forma sumaria, a estrutura da propiedade		X		Define estrutura da propiedade	X	X		X
	XHB7.5.1. Identifica e analiza as características das paisaxes agrarias españolas.		X		Identifica as características das paisaxes agrarias españolas	X			
	XHB7.6.1. Achega datos ou gráficos de aspectos estruturais que expliquen o dinamismo dun sector agrario dado.		X		Explica o dinamismo dun sector agrario dado	X			
	XHB7.6.2. Comenta textos xornalísticos que expliquen a situación española na PAC.		X		Comenta textos relativos ao impacto da PAC en España e a problemas pesqueiros.	X	X		X
	XHB7.7.2. Selecciona e analiza novas xornalísticas que tratan problemas pesqueiros e identifica a súa orixe.		X						
	XHB7.7.1. Establece as características e as peculiaridades da actividade pesqueira española e galega		X		Caracteriza a actividade pesqueira en España e Galicia; localiza áreas pesqueiras	X			X
	XHB7.8.1. Confecciona gráficos comparativos do peso específico no PIB das actividades agrarias, gandeiras, forestal e pesqueiras españolas fronte a outros sectores de actividade		X		Compara o peso específico no PIB das actividades do S. Primario fronte a outros sectores de actividade	X			
8	O Espazo industrial								
	XHB8.1.1. Selecciona e analiza información sobre os problemas e a configuración da industria española.		X		Identifica problemas da industria española	X	X		X
	XHB8.1.2. Establece un eixe cronolóxico para explicar a evolución histórica da industrialización española.		X		Elabora un eixe cronolóxico coas principais etapas e acontecementos da industrialización española	X			
8	XHB8.1.3. Selecciona e analiza imaxes que amosen a evolución histórica da industria española nunha zona concreta ou dun sector concreto.		X		Comenta imaxes que amosan a evolución histórica da industria nun área ou nun sector	X			
	XHB8.2.1. Relaciona o nacemento da industria e a localización		X		Relaciona inicio industrialización en España con	X			

	de fontes de enerxía e materias primas en España.			materias primas e fontes de enerxía					
	XHB8.3.1. Enumera as características da industria española e as súas diferenzas rexionais.		X	Enumera as características da industria española	X	X		X	
	XHB8.3.2. Confecciona e analiza gráficas e estatísticas que expliquen as producións industriais.		X	Comenta documentos de producións industriais	X				
	XHB8.4.1. Analiza e comenta paisaxes de espazos industriais		X	Comenta paisaxes de espazos industriais	X	X		X	
	XHB8.5.1. Sinala nun mapa os asentamentos industriais máis importantes, distinguindo entre os sectores industriais.		X	Identifica e localiza as grandes áreas industriais e eixes de desenvolvemento industrial	X	X		X	
	XHB8.5.2. Localiza e describe as rexións industriais e os eixes de desenvolvemento industrial.		X						
	XHB8.5.3. Describe os eixes ou focos de desenvolvemento industrial, e as súas perspectivas de futuro.		X						
	XHB8.6.1. Describe as políticas industriais da Unión Europea e a súa influencia nas españolas.		X	Expresa a influencia da política industrial da Unión Europea na española.	X			X	
9	Os espazos do sector Terciario								
9	XHB9.1.1. Identifica as características do sector terciario español.		X	Indica as características do sector terciario español	X		X	X	
	XHB9.2.1. Explica a incidencia do sector servizos para a economía española.		X	Expresa en que consiste a terciarización	X			X	
	XHB9.3.1. Describe como se articulan os medios de comunicación máis importantes de España (ferrocarrís, estradas, portos e aeroportos).		X	Comenta mapas de transporte : describe trazado, localización, problemas e indica a importancia que teñen na articulación do territorio	X			X	X
	XHB9.3.2. Comenta sobre un mapa de transportes a transcendencia que este sector ten para articular o territorio.		X		X				
	XHB9.3.3. Describe e analiza mapas que reflectan un sistema de transporte determinado.		X		X				
	XHB9.3.5. Resolve problemas formulados nun caso específico sobre vías de comunicación no noso país.				X				
	XHB9.3.4. Distingue nun mapa os principais nodos de transporte español.		X	Identifica nun mapa os principais nodos de transporte español	X				X

	XHB9.4.1. Comenta gráficas e estatísticas que expliquen o desenvolvemento comercial		X		Comenta gráficas e estatísticas relativas a actividade turística	X			X
	XHB9.6.1. Comenta gráficas e estatísticas que expliquen o desenvolvemento turístico español.		X						
	XHB9.5.1. Analiza e explica as desigualdades do espazo turístico.		X		Identifica desigualdades do espazo turístico e explicaas	X			X
	XHB9.6.2. Explica como articulan o territorio outras actividades terciarias.		X		Sinala a influencia doutras actividades terciarias na articulación do territorio	X			
	XHB9.6.3. Analiza e comenta imaxes do espazo destinado a transportes, comercial ou outras actividades do sector servizos		X		Comenta imaxes de espazos turísticos	X			X
	XHB9.7.1. Confecciona esquemas para analizar a influencia do sector servizos na economía e no emprego en España, a partir de imaxes que reflectan o seu impacto nunha paisaxe.		X		Expresa o impacto na economía e no territorio das actividades terciarias, sobre todo transporte, comercio e turismo	X	X		X
6	A Poboación española								
	XHB6.1.1. Utiliza as ferramentas de estudo da poboación			X	Identifica ferramentas de estudo da poboación	X			X
	XHB6.2.1. Comenta a pirámide actual de poboación española e compáraa con algunha dun período anterior ou de previsións futuras.			X	Comenta a pirámide actual da poboación española	X	X		X
	XHB6.2.2. Distingue as pirámides de poboación na súa evolución histórica.			X	Distingue e identifica as pirámides de poboación correspondentes ao modelo antigo, de transición e actual	X			X
6	XHB6.3.1. Aplica a teoría da transición demográfica ao caso español.			X	Explica a transición demográfica e indica cando ocorre en España	X			X
	XHB6.3.2. Elixo datos e taxas demográficas que amosen a configuración da poboación dun territorio.			X	Analiza taxas demográficas de movemento natural de Galicia	X			
	XHB6.4.1. Comenta o mapa da densidade de poboación actual en España.			X	Recoñece os contrastes de densidade de poboación en España e indica as causas	X			X
	XHB6.5.1. Explica os procesos migratorios antigos que afectan a España.			X	Identifica o cambio de país emigrante a receptor e caracteriza as migracións recentes, tanto exteriores coma interiores	X			X
	XHB6.5.2. Identifica e analiza as migracións recentes.			X					

	XHB6.5.3. Explica as relacións entre comunidades autónomas en relación coas migracións interiores.			X				
	XHB6.6.1. Compara e comenta a poboación das rexións que medran e as que diminúen a súa poboación.			X	Identifica as rexións que medran e as que diminúen a poboación e explica as causas	X		X
	XHB6.7.1. Analiza un gráfico da estrutura da poboación española			X	Selecciona, analiza e presenta información sobre aspectos significativos da poboación española a partir de gráficos e distintos documentos	X		
	XHB6.8.1. Resolve problemas de demografía referidos ao cálculo de taxas de poboación.			X				
	XHB6.9.1. Selecciona e analiza información sobre as perspectivas de futuro da poboación española			X				
	XHB6.10.1. Presenta e defende información sobre a poboación española salientando os aspectos máis significativos, utilizando gráficos, mapas, pirámides, etc., nunha presentación informática ou en exposicións en directo.			X				
1 0	O espazo urbano							
	XHB10.1.1. Define cidade e achega exemplos.			X	Define cidade e achega exemplos	X		X
	XHB10.2.1. Analiza e explica o plano da cidade máis próxima ao lugar de residencia, ou a máis significativa.			X	Analiza os planos de Barcelona e Madrid	X		X
	XHB10.3.1. Identifica as características do proceso de urbanización.			X	Expresa a importancia da planificación urbana	X		X
	XHB10.3.2. Explica e propón exemplos de procesos de planificación urbana.			X				
1 0	XHB10.4.1. Sinala a influencia histórica no plano das cidades españolas.			X	Identifica elementos de distintas etapas históricas no plano dunha cidade española	X		X
	XHB10.4.2. Explica a morfoloxía urbana e sinala as partes dunha cidade sobre un plano desta.			X	Sinala as partes dunha cidade sobre un plano desta	X		X
	XHB10.5.1. Comenta unha paisaxe urbana a partir dunha fonte gráfica.			X	Comenta unha paisaxe urbana diferenciando morfoloxía e estrutura	X	X	X
	XHB10.5.2. Selecciona e analiza imaxes que expliquen a morfoloxía e a estrutura urbana dunha cidade coñecida.			X				

	XHB10.6.1. Explica a xerarquización urbana española			X	Expresa os criterios da xerarquía urbana española	X			
	XHB10.7.1. Describe e analiza as influencias mutuas entre a cidade e o espazo que a rodea.			X	Describe as influencia mútuas entre a cidade e o espazo circundante, indicando alomenos duas manifestacións desa influencia	X			X
	XHB10.8.1. Selecciona e analiza novas xornalísticas que amosen a configuración e a problemática do sistema urbano español			X	Sinala dous problemas do sistema urbano español	X			
1 1	A organización territorial española								
	XHB11.1.1. Localiza e explica nun mapa a organización territorial española, partindo do concello e da comunidade autónoma.	X	X	X	Identifica e localiza nun mapa as Comunidades Autónomas e provincias	X			X
	XHB11.2.1. Explica a ordenación territorial española a partir de mapas históricos e actuais			X	Define Comunidade Autónoma, Estatutode Autonomía,	X			
	XHB11.2.2. Caracteriza a ordenación territorial establecida pola Constitución de 1978.			X		X			
	XHB11.2.3. Compara a ordenación territorial actual e a da primeira metade do século XX.			X	Define provincia, municipio, parroquia	X			
1 1	XHB11.2.4. Distingue e enumera as comunidades autónomas, as principais cidades en cada unha e os países fronteirizos de España.	X	X	X	Ientifica as capitais de comunidade Autónoma e os países fronteirizos de España	X			X
	XHB11.3.1. Enumera os desequilibrios e os contrastes territoriais existentes na organización territorial española			X	Enumera dous dos desequilibrios/contrastos territoriais	X			
	XHB11.4.1. Explica as políticas territoriais que practican as comunidades autónomas en aspectos concretos.			X	Explica algunha das políticas territoriais que levan a cabo as Comunidades Autónomas	X		X	X
	XHB11.5.2. Explica razoadamente os trazos esenciais das políticas territoriais autonómicas			X					
	XHB11.5.1. Distingue os símbolos que diferencian as comunidades autónomas.			X	Recoñece como símbolos das CC AA a bandeira, escudo e himno	X			
1 2	España e Galicia en Europa e no mundo								
1	XHB12.1.1. Localiza nun mapa as grandes áreas		X	X	Localiza nun mapa as grandes áreas	X			X

2	xeoeconómicas e sinala aquelas coas que España ten máis relación.				xeoeconómicas e caracteriza a posición de España en relación con elas				
	XHB12.1.2. Identifica aspectos salientables de España na situación mundial.								
	XHB12.1.3. Localiza a situación española entre as grandes áreas xeoeconómicas mundiais								
	XHB12.2.1. Explica a posición de España na Unión Europea								
	XHB12.3.1. Extrae conclusións das medidas que a Unión Europea toma en política rexional e de cohesión territorial que afectan a España.		X	X	Identifica medidas da Unión Europea que afectan a España	X	X		X
	XHB12.3.2. Comenta novas xornalísticas ou textos que explican a posición de España na Unión Europea								
	XHB12.4.1. Identifica e describe os trazos da globalización con exemplificacións que afecten a España.								
	XHB12.5.1. Confecciona cadros comparativos da aplicación a casos concretos dos conceptos de mundialización e de diversidade territorial.		X	X	Identifica dous trazos da Globalización e mundialización que afectan a España Define movementos antiglobalización	X			X
	XHB12.6.1. Explica as repercusións da inclusión de España en espazos xeopolíticos e socioeconómicos continentais e mundiais a partir de distintas fontes de información xeográfica								

Pocedementos e instrumentos de avaliación:

- **PE/O:** probas escritas e/ou orais, haberá, alomenos, dúas por trimestre (nas que constará a puntuación de cada pregunta) e seguirán a estrutura da ABAU.. Constituirán o **80%** da nota
- **TI:** traballo individual: consistente en comentarios de documentos (2 obrigatorios por trimestre), análise dalgún fenómeno xeográfico e elaboración dalgún tema. Deberán ser entregados no prazo previsto e con corrección gramatical, ortográfica, terminoloxía específica, organización, claridade expositiva e suficiente amplitude. Constituirá un **10%** na primeira e na segunda avaliación e un **20%** na terceira
- **TG:** traballo de grupo que require de colaboración, aportación e entrega en soporte papel e/ou dixital e exposición oral. Un no primeiro e un no segundo trimestre. Constituirá un **10%**
- **C/O:** Traballo de aula (rexistrado no caderno) e **observación** na aula, de traballo, actitude, participación, do que a profesora levará rexistro no seu caderno de alumnos e alumnas. Permitirá o redondeo á alza na nota de avaliación.

Criterios de cualificación:

- Un **80%** da nota corresponderá ás cualificacións obtidas nas probas escritas e/ou orais (**PE/O**)
- Un **10%** na primeira e segunda avaliación, e un **20%** na terceira, corresponderá ao traballo individual (**TI**)
- Un **10%** na primeira e na segunda avaliación corresponderá ao traballo en grupo (**TG**)
- Para aprobar a materia requírese de alomenos un **5** en cada unha das tres avaliacións. En caso de suspender unha ou dúas avaliacións haberá unha proba de recuperación en maio, antes da avaliación ordinaria, agás que no proceso de avaliación continúa manifeste ter acadados os obxectivos non conseguidos da/s anterior/es (as cualificacións non deberán ser inferiores a "4" e a media das tres avaliacións deberá ser alomenos "5"). Dado que parte dos estándares de aprendizaxe avalíanse nos traballos e participación en clase, a **nota da proba de recuperación** constituiría o **80%** da nota da avaliación ordinaria.
- En caso de non superar a materia na avaliación ordinaria, haberá unha proba extraordinaria no mes de xullo de toda a materia.

Historia da Arte

Obxectivos xerais

- Comprender e valora-los cambios na concepción da arte e a evolución das súas funcións sociais ó longo da historia.
- Entende-las obras de arte na súa globalidade, como expoñentes da creatividade humana, susceptibles de ser admiradas por si mesmas e de ser valoradas como documento testemuñal dunha época e dunha cultura.
- Utilizar un método de análise que permita coñecer con rigor as obras de arte, desenvolvendo, á vez, a sensibilidade e a imaxinación.
- Recoñecer e diferencia-las manifestacións artísticas máis destacadas dos principais estilos da arte occidental, situándoos no tempo e no espacio e valorando a súa supervivencia en etapas posteriores.
- Coñecer, gozar e valora-lo patrimonio artístico, contribuíndo de forma activa á súa conservación e rechazando os comportamentos que o deterioren.
- Contribuir á formación do gusto persoal, á capacidade de goce estético e ó sentido crítico, e aprender a expresar sentimentos propios ante a contemplación da obra de arte.
- Realiza-las actividades de documentación e de indagación nas que se analicen, contrasten e interpreten informacións diversas sobre aspectos da Historia da Arte.

Contidos

Raíces da arte europea: o legado da arte clásica.

- Grecia. A Arquitectura grega. As ordes. A Acrópole de Atenas. A evolución da escultura grega (facendo especial fincapé na escultura do período clásico).
- A visión do clasicismo en Roma: a arquitectura romana. Tipoloxías construtivas (insistindo no concepto espazo interno, como característico de arquitectura romana fronte á grega, para o cal analizaremos polo miúdo o Panteón).
- Achegas á primeira arte cristiá: a basílica.
- Arte bizantina centrándose en Santa Sofía de Constantinopla.

Nacemento da tradición artística occidental: a arte medieval

- O prerrománico español e a súa incidencia en Galicia analizando Santa Comba de Bande e San Miguel de Celanova.
- A arte románica como primeira definición de Occidente. A arte no camiño de Santiago, estudando como prototipo a catedral de Santiago, tanto en arquitectura como escultura.
- Innovacións cara ao gótico. Os mosteiros cistercienses en Galicia, centrándose no mosteiro de Oseira.
- A arte gótica como expresión da cultura urbana; o sistema construtivo. A catedral gótica (estudárase como prototipo arquitectónico Reims e como escultóricos o Pórtico Real de Chartres e a Anunciación e a Visitación de Reims. En canto a pintura, destacarase as innovacións de Giotto.

Desenvolvemento e evolución da arte europea no mundo moderno

A contribución dos primitivos flamengos. Centraranse en Van Eyck e as súas innovacións, moitas das cales serven de referencia á pintura italiana contemporánea (fixádevos que neste DCB a pintura flamenga se insire nun mundo moderno seguindo a idea de Panofsky. Loxicamente o termo “primitivismo” co que a arte flamenga aparece cualificada no DCB trátase dunha errata, pois a pintura flamenga do século XV poderase considerar “primitiva” en tanto que é a primeira ou a máis antiga, pero nunca “primitivista”, pois ela non volve ao primitivo senón que ela mesma é a primitiva).

O Quattrocento italiano: a reformulación da linguaxe clásica. Centrarémonos en Brunelleschi, Donatello e Massacio como creadores dunha nova linguaxe, con ingredientes clásicos e humanistas en arquitectura, escultura e pintura.

O Cinquecento: clasicismo e manierismo na arte italiana. Tomaremos como exemplo Leonardo, Miguelanxo, Rafael e Tiziano. A Miguelanxo analizarémolo como pintor, escultor e arquitecto (cúpula

de San Pedro do Vaticano).

O Renacemento en España. Analizaremos fundamentalmente o Escorial e a pintura do Greco.

Unidade e diversidade do Barroco. Faremos fincapé en San Pedro do Vaticano como obra de arte total xunguindo arquitectura, escultura e pintura, o que ademais nos servirá para engarzar coas achegas de Miguelanxo e Rafael que vimos no apartado anterior e para desenvolver a obra de Bernini como exemplo de arquitectura e escultura barroca italiana.

Na pintura barroca destacaremos o tenebrismo de Caravaggio.

No barroco español e galego, veremos as peculiaridades da nosa arquitectura analizando a obra de Domingo de Andrade (torre do reloxo da catedral compostelá), Fernando de Casas (Obradoiro) e Simón Rodríguez (fachada do convento de Santa Clara de Santiago); imaxinería a través de Gregorio Fernández e pintura a través de Velázquez.

O século XIX: a arte dun mundo en transformación.

A personalidade independente de Goya.

Estudaremos a tendencia naturalista da arte do século XIX co seu apoxeo no impresionismo, centrándonos en Manet e Monet, e a súa transformación por Cezanne, Van Gogh e Gauguin. Aquí poderemos de pasada facer referencia ao descubrimento da fotografía e as súas consecuencias e a importancia do cartel (aínda que non sexan obxecto de pregunta no exame).

A ruptura da tradición: a arte na primeira metade do século XX

Para non nos dispersarmos demasiado, explicaremos cada unha das vangardas facendo referencias a un só artista: o expresionismo (Munch), fauvismo (Matisse), cubismo analítico e sintético (Picasso, que tamén estudaremos nas outras etapas da súa evolución), abstracción (Kandinsky), neoplasticismo (Mondrian), dadá (Marcel Duchamp) e superrealismo (Dalí).

Renovación da linguaxe arquitectónica: arquitectura funcional e orgánica; analizaremos a Le Corbusier e Wright.

A arte do noso tempo, a universalización da arte

Faremos unha cita mínima ao estilo internacional na arquitectura (poderíanos servir de exemplo unha obra dun arquitecto galego, como Albalat; penso por exemplo no edificio da Coca-Cola na Coruña), outra que nos sirva de base para a análise da arquitectura postmoderna e posteriormente veremos o deconstrutivismo (pódenos servir de exemplo a cidade da cultura de Santiago, aínda que sexa un deconstrutivismo final e xa moi mesturado).

Nas artes plásticas centrarémonos no expresionismo abstracto (Pollock), o informalismo (Tapiés) e o pop art (Warhol e Lichstein, o que nos servirá para facermos unha referencia á banda deseñada). En escultura analizaremos a obra de Leiro, que nos valerá para ilustrarmos os cambios producidos na arte galega a partir da democracia e do estatuto.

Se temos tempo, faremos unha referencia ás últimas tendencias.

Obras nas que se debe facer especial incidencia.

Bloque 1 Raíces da arte europea: o legado clásico

O Partenón

O Templo da Niké Aptera

O Erecteion, pola parte de la tribuna de las Cariátides.

O Discóbolo de Mirón

O Doríforo de Policeto

Métopas da Centauromaquia do Partenon

Hermes de Olimpia (Hermes con Dionisios) de Praxiteles

O Apoxiomenos de Lisipo

O Panteón de Roma

O Coliseo

O Arco de Triunfo de Tito

Acueduto de Segovia
Teatro de Mérida

Bloque 2 Nacemento de la tradición artística occidental: a arte medieval

Arte bizantina

Santa Sofía de Constantinopla.

Arte prerrománica. Na súa clasificación aceptárase o termo xeral de “arte prerrománica”, pero tamén podemos acoutar máis o seu estilo utilizando as denominación tradicionais de arte visigoda, arte asturiana e arte mozárabe. Neste último caso tendo en conta que o termino e tan so unha etiqueta para clasificar un estilo epocal, aqueles de vós que prefirades outras denominacións para este estilo podédelo chamar tamén “arte da repoboación” ou sinxelamente “arte do século X”)

Santa Comba de Bande (coma exemplo de arte visigoda en vez de san Pedro de Nave que aparece no programa, aplicando o 30% de excepcionalidade que nos permite o programa tendo en conta a necesidade de axustar o programa a arte da contorna)

Santa María do Naranco (asturiano)

San Miguel de Celanova (coma exemplo de arte “mozárabe” en vez de san San Miguel da Escalada que aparece no programa, aplicando o 30% de excepcionalidade que nos permite o programa tendo en conta a necesidade de axustar o programa a arte da contorna)

Arte románica

Na clasificación aceptarase o termino xeral de arte románica, pero tamén pódese acoutar máis o estilo con os cualificativos correspondentes de arte románica plena o arte románica final. Inclusive no pórtico de Gloria se aceptará o término de “arte protogótica” (aínda que non se recomenda)

Arquitectura do interior da Catedral de Santiago

Esculturas de Praterías (coma exemplo de románico pleno, en vez de os exemplos propostos no programa de Silos e Conques (aplicando o 30% de excepcionalidade que nos permite o programa tendo en conta a necesidade de axustar o programa a arte da contorna)

O Pórtico da Gloria

Interior do Mosteiro de Oseira (aplicando o 30% de excepcionalidade que nos permite o programa tendo en conta a necesidade de axustar o programa a arte da contorna, porque nos facilita analizar a importancia que a orde do Císter tivo en Galicia).

A Catedral de Reims (fachada Occidental)

A Catedral de León

Anunciación de Reims

Visitación de Reims

Giotto. Capella dos Scrovegni: A fuxida a Exipto e O pranto ante Cristo Morto

Van Eyck : O matrimonio Arnolfini

O Xardin das Delicias do Bosco

Bloque 3. Desenvolvemento e evolución da arte europea na no mundo Moderno.

Brunelleschi: Santa María dei Fiori, Basílica de San Lourenzo.

Michelozzo: Palacio Medici-Ricardi

Bramante: San Pietro in Montorio

Cúpula de San Pedro do Vaticano de Miguel Anxo

Giacomo della Porta e Vignola: El Gesú de Roma de Vignola.

Palladio Vila Capra (Villa Rotonda) en Vicenza.

Juan de Herrera: O Escorial

Donatello: David e o Gattamelata

Miguel Anxo. David. Moisés, Esculturas das tumbas dos Medicis. Piedade do Vaticano

Masaccio: O Tributo

Leonardo: A Virxe das Rocas, A Gioconda.
 Rafael: A Escola de Atenas.
 A bóveda da Capela Sixtina de Miguel Anxo.
 Tiziano: O retrato de Carlos V na batalla de Mühlberg, A Venus de Urbino.
 O Greco: O martirio de san Mauricio, O enterro do Señor de Orgaz. A adoración dos Pastores.
 Fachada de San Pedro do Vaticano de Maderno
 Praza do Vaticano de Bernini
 San Carlos das catro fontes de Borromini
 Andrade: Torre do Reloxo da Catedral de Santiago (aplicando o 30% de excepcionalidade que nos permite o programa tendo en conta a necesidade de axustar o programa a arte da contorna)
 Fernando de Casas: Fachada do Obradoiro
 Simón Rodríguez: Fachada de Santa Clara de Santiago (aplicando o 30% de excepcionalidade que nos permite o programa tendo en conta a necesidade de axustar o programa a arte da contorna).
 Bernini: A Transververación de Santa Tareixa. Apolo e Dafne
 Gregorio Fernández: A Piedade
 Caravaggio: A vocación de san Mateo
 Velázquez: O aguador de Sevilla. A fragua de Vulcano. A rendición de Breda. As Meninas.

Bloque IV. O século XIX: a arte nun mundo en transformación.

Goya: O quitasol, A familia de Carlos IV, O dous de Maio (A carga dos Mamelucos). Os fusilamentos do 3 de Maio. O Saturno devorando ao seu fillo.
 Manet: O almorzo campestre
 Monet: Impresión, sol nacente. A serie da catedral de Rouen
 Cezanne: Natureza morta con tarteira (Colección Sr. y Sra. Lacomte, París 1879-1882.
 Búscase na Internet pondo en Google: “Still Life with Compotier+Cezanne). Os xogadores de cartas.
 Van Gogh: A noite estrelada
 Gauguin: Despois do sermón y O Mercado
 Seurat: A tarde de domingo na Grande Jatte.

Bloque 5: A ruptura ca tradición: A arte na primeira metade do século XX

Bloque 6: A Universalización da arte desde a segunda metade do século XX

O grito de Munch
 Kiechner, A rúa
 Matisse: A Alegría de Vivir
 Kandinsky: “Primeira acuarela abstracta”
 Picasso: As señoritas de Avignon. O retrato de Ambroise Vilard . Natureza Muerta con silla de rexilla, O Guernica Mondrian: Táboa número 1
 Marcel Duchamp: A fonte e L.H.O.O.Q.
 A persistencia da memoria de Dalí
 Magritte: A chave dos campos
 Miró: O carnaval de arlequín y mujeres y pájaros a luz da luna.
 Wright: A casa da ferverza (Casa Kauffman). Museo Guggenheim de Nova York
 Mies van der Rohe: Pabellón de Alemania en Barcelona Segram Building en Nova York
 Le Corbusier: A casa Saboya
 Pollok: Uno: Número 31 (1950, MOMA)
 Tapiés: Pintura (1955, Museo Nacional de arte Reina Sofia)

Carl André: Equivalente VIII (exemplo de minimalismo)

J. Kosuth: Una y tres sillas (exemplo de arte conceptual)

Warhol: Marilyn Monroe (pop art)

- Vocabulario de conceptos avaliábeis.

Contidos, criterios de avaliación e estándares de aprendizaxe avaliábeis con indicación das competencias que contribúen a acadar, no seguinte cadro de acordo coa lexislación:

Historia da Arte. 2º de bacharelato			
Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
Bloque 1. Raíces da arte europea: o legado da arte clásica			
B1.1. Grecia, creadora da linguaxe clásica: principais manifestacións.	B1.1. Recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais da arte grega, en relación co seu contexto histórico e cultural.	HAB1.1.1. Explica as características esenciais da arte grega e a súa evolución no tempo a partir de fontes históricas ou historiográficas.	CCEC CCL CAA
		HAB1.1.2. Define o concepto de orde arquitectónica e compara as tres ordes da arquitectura grega.	CCEC CCL CAA
		HAB1.1.3. Describe os tipos de templo grego, con referencia ás características arquitectónicas e a decoración escultórica.	CCEC CCL
		HAB1.1.4. Describe as características do teatro grego e a función das súas partes.	CCEC CCL
		HAB1.1.5. Explica a evolución da figura humana masculina na escultura grega a partir do "Kouros" de Anavysos, o "Doríforo" (Policleto) e o "Apoxiomenos" (Lisipo).	CCEC CCL CAA
B1.2. A función social da arte en Grecia.	B1.2. Explicar a función social da arte grega, especificando o papel desempeñado polos/as clientes e artistas, e as relacións entre eles.	HAB1.2.1. Especifica quen eran os/as principais clientes da arte grega, e a consideración social da arte e dos/das artistas.	CCEC CCL CSC
B1.3. Comentario de obras de arte: Grecia.	B1.3. Clasificar, analizar e comentar obras significativas da arte grega, aplicando un método que abrangue diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico).	HAB1.3.1. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras arquitectónicas gregas: Partenón, Tribuna das Cariátides do Erecteion, templo de Atenea Niké e teatro de Epidauro.	CCEC CCL CAA
		HAB1.3.2. Identifica, analiza e comenta as seguintes esculturas gregas: Kouros de Anavysos, Auriga de Delfos, Discóbolo (Mirón), Doríforo (Policleto), unha metopa do Partenón (Fidias), Hermes con Dioniso neno (Praxíteles), Apoxiomenos (Lisipo), Vitoria de Samotracia, Venus de Milo e friso do altar de Zeus en Pérgamo (detalle de Atenea e Gea).	CCEC CCL CAA
B1.4. Visión do clasicismo en Roma. A arte na Hispania romana e na Gallaecia.	B1.4. Recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais da arte	HAB1.4.1. Explica as características esenciais da arte romana e a súa evolución no tempo a partir de fontes históricas ou historiográficas.	CCEC CCL CAA

	romana, en relación co seu contexto histórico e cultural.	HAB1.4.2. Especifica as achegas da arquitectura romana en relación coa grega.	CCEC CCL CAA
		HAB1.4.3. Describe as características e funcións dos principais tipos de edificio romanos.	CCEC CCL
		HAB1.4.4. Compara o templo e o teatro romanos cos respectivos gregos.	CCEC CCL CAA
		HAB1.4.5. Explica os trazos principais da cidade romana a partir de fontes históricas ou historiográficas.	CCEC CCL CAA
		HAB1.4.6. Especifica as innovacións da escultura romana en relación coa grega.	CCEC CCL CAA
		HAB1.4.7. Describe as características xerais dos mosaicos e a pintura en Roma a partir dunha fonte histórica ou historiográfica.	CCEC CCL CAA
B1.5. Función social da arte en Roma.	B1.5. Explicar a función social da arte romana, especificando o papel desempeñado polos/as clientes e artistas, e as relacións entre eles.	HAB1.5.1. Especifica quen eran os/as principais clientes da arte romana, e a consideración social da arte e dos/das artistas.	CCEC CCL CSC
B1.6. Comentario de obras de arte: Roma.	B1.6. Clasificar, analizar e comentar obras significativas da arte romana, aplicando un método que abrangue diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico).	HAB1.6.1. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras arquitectónicas romanas: Maison Carrée de Nimes, Panteón de Roma, teatro de Mérida, Coliseo de Roma, basílica de Maxencio e Constantino en Roma, ponte de Alcántara, acueduto de Segovia, arco de Tito en Roma e columna de Traxano en Roma.	CCEC CCL CAA
		HAB1.6.2. Identifica, analiza e comenta as seguintes esculturas romanas: Augusto de Prima Porta, estatua ecuestre de Marco Aurelio, relevo do Arco de Tito (detalle dos soldados co candelabro e outros obxectos do Templo de Xerusalén) e relevo da columna de Traxano.	CCEC CCL CAA
B1.7. Traballo de investigación sobre historia da arte.	B1.7. Realizar e expor, individualmente ou en grupo, traballos de investigación, utilizando tanto medios tradicionais como as novas tecnoloxías.	HAB1.7.1. Realiza un traballo de investigación sobre Fidias.	CCEC CCL CAA CD CSIEE
		HAB1.7.2. Realiza un traballo de investigación sobre o debate acerca da autoría grega ou romana do grupo escultórico de "Laocoonte e os seus fillos".	CCEC CCL CAA CD CSIEE
B1.8. Conservación do patrimonio: arte grecorromana	B1.8. Respetar as creacións artísticas da Antigüidade grecorromana, valorando a súa calidade en relación coa súa época e a súa importancia como patrimonio escaso e insubstituíble que cómpre conservar.	HAB1.8.1. Confecciona un catálogo, con breves comentarios, das obras máis salientables da arte antiga que se conservan en Galicia.	CCEC CCL CAA CSIEE
Bloque 2. Nacemento da tradición artística occidental: a arte medieval			

B2.1. Achega cristiá na arquitectura e na iconografía.	B2.1. Recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais da arte paleocristiá, en relación co seu contexto histórico e cultural.	HAB2.1.1. Explica as características esenciais da arte paleocristiá e a súa evolución no tempo a partir de fontes históricas ou historiográficas.	CCEC CCL CAA
		HAB2.1.2. Describe a orixe, a características e a función da basílica paleocristiá.	CCEC CCL CSC
		HAB2.1.3. Describe as características e función dos baptisterios, mausoleos e "martiria" paleocristiáns, e as súas partes.	CCEC CCL
		HAB2.1.4. Explica a evolución da pintura e o mosaico na arte paleocristiá, con especial referencia á iconografía.	CCEC CCL CAA
B2.2. Arte bizantina.	B2.2. Recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais da arte bizantina, en relación co seu contexto histórico e cultural.	HAB2.2.1. Explica as características esenciais da arte bizantina a partir de fontes históricas ou historiográficas.	CCEC CCL CAA
		HAB2.2.2. Explica a arquitectura bizantina a través da igrexa de Santa Sofía de Constantinopla.	CCEC CCL CAA
		HAB2.2.3. Describe as características do mosaico bizantino e dos temas iconográficos do Pantocrátor e a Virxe e a Déesis, así como a súa influencia na arte occidental.	CCEC CCL CAA
B2.3. Comentario de obras de arte bizantina	B2.3. Clasificar, analizar e comentar obras significativas da arte bizantina, aplicando un método que abrangue diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico).	HAB2.3.1. Identifica, analiza e comenta o mosaico do Cortexo da emperatriz Teodora en San Vital de Rávena.	CCEC CCL CAA
B2.4. Arte prerrománica.	B2.4. Recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais da arte prerrománica, relacionando cada un dos seus estilos cos seus respectivos contextos históricos e culturais.	HAB2.4.1. Define o concepto de arte prerrománica e especifica as súas manifestacións en España e en Galicia.	CCEC CCL
		HAB2.4.2. Identifica e clasifica razoadamente no seu estilo as seguintes obras: San Pedro da Nave (Zamora), Santa María do Naranco (Oviedo), San Miguel da Escalada (León), Santa Comba de Bande e San Miguel de Celanova (Ourense).	CCEC CCL CAA
B2.5. Configuración e desenvolvemento da arte románica. Igrexas e mosteiros. Iconografía románica.	B2.5. Recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais da arte románica, en relación co seu contexto histórico e cultural.	HAB2.5.1. Describe as características xerais da arte románica a partir de fontes históricas ou historiográficas.	CCEC CCL CAA
		HAB2.5.2. Describe as características e as función das igrejas e dos mosteiros na arte románica.	CCEC CCL CSC
		HAB2.5.3. Explica as características da escultura e a pintura románicas, con especial referencia á iconografía.	CCEC CCL
B2.6. Función social da arte románica.	B2.6. Explicar a función social da arte románica, especificando o papel de clientes e artistas, e as relacións entre eles.	HAB2.6.1. Especifica as relacións entre artistas e clientes da arte románica.	CCEC CCL CSC
B2.7. Comentario de obras de arte románica.	B2.7. Clasificar, analizar e comentar obras significativas da arte románica, aplicando un método que abrangue diferentes enfoques (técnico, formal,	HAB2.7.1. Identifica, analiza e comenta as esculturas románicas do Xuízo Final no tímpano de Santa Fe de Conques (Francia).	CCEC CCL CAA

	semántico, cultural, sociolóxico e histórico).		
B2.8. Achea do Gótico: expresión dunha cultura urbana. A catedral e a arquitectura civil. Modalidades escultóricas. Pintura italiana e flamenga, orixe da pintura moderna.	B2.8. Recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais da arte gótica, en relación co seu contexto histórico e cultural.	HAB2.8.1. Describe as características xerais da arte gótica a partir de fontes históricas ou historiográficas.	CCEC CCL CAA
		HAB2.8.2. Describe as características e a evolución da arquitectura gótica e especifica os cambios introducidos respecto á románica.	CCEC CCL CAA
		HAB2.8.3. Describe as características e a evolución da escultura gótica, e especifica as súas diferenzas tipolóxicas, formais e iconográficas respecto á escultura románica.	CCEC CCL CAA
		HAB2.8.4. Recoñece e explica as innovacións da pintura de Giotto e do Trecento italiano respecto á pintura románica e bizantina.	CCEC CCL CAA
		HAB2.8.5. Explica as innovacións da pintura flamenga do século XV e cita algunhas obras dos seus principais representantes.	CCEC CCL CAA
B2.9. Función social da arte gótica.	B2.9. Explicar a función social da arte gótica, especificando o papel desempeñado por clientes e artistas, e as relacións entre eles.	HAB2.9.1. Especifica as relacións entre artistas e clientes da arte gótica, e a súa variación respecto ao románico.	CCEC CCL CSC CAA
B2.10. Comentario de obras de arte gótica.	B2.10. Clasificar, analizar e comentar obras significativas da arte gótica, aplicando un método que abrangue diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico).	HAB2.10.1. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras arquitectónicas góticas: fachada occidental da catedral de Reims, interior da planta superior da Sainte Chapelle de París.	CCEC CCL CAA
		HAB2.10.2. Identifica, analiza e comenta o grupo da Anunciación e a Visitación da catedral de Reims.	CCEC CCL CAA
		HAB2.10.3. Identifica, analiza e comenta as seguintes pinturas góticas: escena de "A fuxida a Exipto", de Giotto, na Capela Scrovegni de Padua, "Matrimonio Arnolfini", de Jan Van Eyck, "O descendemento da cruz", de Roger van der Weyden, e o "Xardín das Delicias, de Hieronymus Bosch.	CCEC CCL CAA
B2.11. O peculiar desenvolvemento artístico da Península Ibérica. Arte hispanomusulmá. O Románico no Camiño de Santiago. O Gótico e a súa longa duración.	B2.11. Recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais da arte románica e gótica española e hispano-musulmá, relacionando cada un dos seus estilos cos seus respectivos contextos históricos e culturais.	HAB2.11.1. Explica as características e evolución da arte románica e gótica en España.	CCEC CCL CAA
		HAB2.11.2. Explica as características xerais da arte islámica a partir de fontes históricas ou historiográficas.	CCEC CCL CAA
		HAB2.11.3. Describe os trazos esenciais da mesquita e o pazo islámico.	CCEC CCL CSC
		HAB2.11.4. Explica a evolución da arte hispanomusulmá.	CCEC CCL CAA
		HAB2.11.5. Explica as características da arte mudéjar e especifica, con exemplos de obras concretas, as	CCEC CCL CAA

		diferenzas entre o mudéxar popular e o cortesán.	
B2.12. Comentario de obras de arte medieval española.	B2.12. Clasificar, analizar e comentar obras significativas da arte medieval española, aplicando un método que abrangue diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico).	HAB2.12.1. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras arquitectónicas románicas: San Vicente de Cardona (Barcelona), San Martín de Frómista e a catedral de Santiago de Compostela.	CCEC CCL CAA
		HAB2.12.2. Identifica, analiza e comenta as seguintes esculturas románicas: "A dúbida de San Tomé", no ángulo do claustro de San Domingos de Silos (Burgos), "Última cea" do capitel historiado do claustro de San Xoán da Peña (Huesca) e fachada de Praterías e Pórtico da Gloria da catedral de Santiago.	CCEC CCL CAA
		HAB2.12.3. Identifica, analiza e comenta as seguintes pinturas murais románicas: bóveda da Anunciación aos pastores no Panteón Real de San Isidoro de León, e ábsida de San Clemente de Tahull (Lleida).	CCEC CCL CAA
		HAB2.12.4. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras arquitectónicas góticas: fachada occidental e interior da catedral de León, interior da catedral de Barcelona, e interior da igrexa de San Xoán dos Reis, de Toledo.	CCEC CCL CAA
		HAB2.12.5. Identifica, analiza e comenta as seguintes esculturas góticas: tímpano da Portada do Sarmetal da catedral de Burgos, e retablo de Gil de Siloé, na Cartuxa de Miraflores (Burgos).	CCEC CCL CAA
		HAB2.12.6. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras hispanomusulmás: Mesquita de Córdoba, Aljafería de Zaragoza, Giralda de Sevilla e Alhambra de Granada.	CCEC CCL CAA
B2.13. Traballo de investigación sobre historia da arte.	B2.13. Realizar e expor, individualmente ou en grupo, traballos de investigación, utilizando tanto medios tradicionais como as novas tecnoloxías.	HAB2.13.1. Realiza un traballo de investigación sobre o tratamento iconográfico e o significado da visión apocalíptica de Cristo e o Xuízo Final na arte medieval.	CCEC CCL CAA CD CSIEE
B2.14. Conservación do patrimonio: arte medieval.	B2.14. Respetar as creacións da arte medieval, valorando a súa calidade en relación coa súa época e a súa importancia como patrimonio que hai que conservar.	HAB2.14.1. Explica a importancia da arte románica no Camiño de Santiago.	CCEC CCL CSC
		HAB2.14.2. Confecciona un catálogo, con breves comentarios, das obras máis salientables de arte medieval que se conservan en Galicia.	CCEC CCL CAA CSIEE
Bloque 3. Desenvolvemento e evolución da arte europea no mundo moderno			
B3.1. Renacemento. Patróns e artistas. Orixe e desenvolvemento da	B3.1. Recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais da arte do	HAB3.1.1. Explica as características esenciais do Renacemento italiano e a súa periodización a partir de fontes	CCEC CCL CAA

nova linguaxe en arquitectura, escultura e pintura. Achegas de grandes artistas do Renacemento italiano.	Renacemento, en relación co seu contexto histórico e cultural.	históricas ou historiográficas.	
		HAB3.1.2. Especifica as características da arquitectura renacentista italiana e explica a súa evolución, desde o Quattrocento ao manierismo.	CCEC CCL CAA
		HAB3.1.3. Especifica as características da escultura renacentista italiana e explica a súa evolución, desde o Quattrocento ao manierismo.	CCEC CCL CAA
		HAB3.1.4. Especifica as características da pintura renacentista italiana e explica a súa evolución, desde o Quattrocento ao manierismo.	CCEC CCL CAA
		HAB3.1.5. Compara a pintura italiana do Quattrocento coa dos pintores góticos flamengos contemporáneos.	CCEC CCL CAA
		HAB3.1.6. Explica a peculiaridade da pintura veneciana do Cinquecento e cita os artistas máis representativos.	CCEC CCL CAA
B3.2. Función social da arte no Renacemento	B3.2. Explicar a función social da arte especificando o papel desempeñado por patróns, academias, clientes e artistas, e as relacións entre eles.	HAB3.2.1. Describe a práctica do patrocinio no Renacemento italiano e as novas reivindicacións dos artistas en relación co seu recoñecemento social e a natureza do seu labor.	CCEC CCL CSC
B3.3. Comentario de obras de arte: arte do Renacemento.	B3.3. Clasificar, analizar e comentar obras significativas da arte do Renacemento, aplicando un método que abrangue diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico).	HAB3.3.1. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras arquitectónicas do Renacemento italiano: cúpula de Santa María das Flores e interior da igrexa de San Lorenzo, ambas en Florencia e de Brunelleschi; pazo Médici-Riccardi en Florencia, de Michelozzo; fachada de Santa María Novella e do pazo Rucellai, ambos en Florencia e de Alberti; templo de San Pietro in Montorio en Roma, de Bramante; cúpula e proxecto de planta de San Pedro do Vaticano, de Michelangelo; Il Gesù en Roma, de Giacomo della Porta e Vignola; Villa Capra (Villa Rotonda) en Vicenza, de Palladio.	CCEC CCL CAA
		HAB3.3.2. Identifica, analiza e comenta as seguintes esculturas do Renacemento italiano: primeiro panel da "Porta do Paraíso" (da creación do mundo á expulsión do Paraíso), de Ghiberti; "Gattamelata", de Donatello; "Piedade" do Vaticano, "David", "Moisés" e as tumbas mediceas, de Michelangelo; "O rapto das sabinas", de Giambologna.	CCEC CCL CAA

		HAB3.3.3. Identifica, analiza e comenta as seguintes pinturas do Renacemento italiano: "O tributo da moeda" e A "Trindade", de Masaccio; "Anunciación" do Convento de San Marcos en Florencia, de Fra Angelico; "Madonna do Duque de Urbino", de Piero della Francesca; "A Virxe das rochas", "A última cea" e "A Gioconda", de Leonardo da Vinci; "A Escola de Atenas" de Rafael; a bóveda e o "Xuízo Final" da Capela Sixtina, de Michelangelo; "A tempestade", de Giorgione; "Venus de Urbino" e "Carlos V en Mühlberg", de Tiziano; "O lavatorio", de Tintoretto; "As vodas de Caná", de Veronés.	CCEC CCL CAA
B3.4. A recepción da estética renacentista na Península Ibérica.	B3.4. Recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais da arte española do Renacemento, en relación co seu contexto histórico e cultural.	HAB3.4.1. Especifica as características peculiares do Renacemento español en comparación co italiano.	CCEC CCL CAA
		HAB3.4.2. Describe a evolución da arquitectura renacentista española.	CCEC CCL CAA
		HAB3.4.3. Explica a peculiaridade da escultura renacentista española.	CCEC CCL CAA
		HAB3.4.4. Explica as características da pintura de El Greco a través dalgunhas das súas obras máis representativas.	CCEC CCL CAA
B3.5. Comentario de obras de arte: arte española do Renacemento.	B3.5. Clasificar, analizar e comentar obras significativas da arte española do Renacemento, aplicando un método que abrangue diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico).	HAB3.5.1. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras arquitectónicas do Renacemento español: fachada da Universidade de Salamanca; pazo de Carlos V na Alhambra de Granada, de Pedro Machuca; mosteiro de San Lorenzo de El Escorial, de Juan de Herrera.	CCEC CCL CAA
		HAB3.5.2. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras escultóricas do Renacemento español: "Sacrificio de Isaac" do retablo de San Bieito de Valladolid, de Alonso Berruguete; "Santo enterro", de Juan de Juni.	CCEC CCL CAA
		HAB3.5.3. Identifica, analiza e comenta as seguintes pinturas de El Greco: "O expolio", "A Santa Liga" ou "Adoración do nome de Xesús", "O martirio de San Mauricio", "O enterro do Señor de Orgaz", "A adoración dos pastores", "O cabaleiro da man no peito".	CCEC CCL CAA
B3.6. Unidade e diversidade do Barroco. Linguaxe artística ao servizo do poder civil e eclesiástico. Urbanismo barroco. Igrexas e pazos. Principais tendencias.	B3.6. Recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais da arte do Barroco, en relación co seu contexto histórico e cultural.	HAB3.6.1. Explica as características esenciais do Barroco.	CCEC CCL
		HAB3.6.2. Especifica as diferenzas entre a concepción barroca da arte e a renacentista.	CCEC CCL CAA
		HAB3.6.3. Compara a arquitectura barroca coa renacentista.	CCEC CCL CAA

		HAB3.6.4. Explica as características xerais do urbanismo barroco.	CCEC CCL
		HAB3.6.5. Compara a escultura barroca coa renacentista a través da representación de "David" por Michelangelo e por Bernini.	CCEC CCL CAA
		HAB3.6.6. Describe as características xerais da pintura barroca e especifica as diferenzas entre a Europa católica e a protestante.	CCEC CCL CAA CSC
		HAB3.6.7. Distingue e caracteriza as grandes tendencias da pintura barroca en Italia e os seus principais representantes.	CCEC CCL CAA
		HAB3.6.8. Especifica as peculiaridades da pintura barroca flamenga e holandesa.	CCEC CCL CAA
B3.7. Función social da arte no Barroco.	B3.7. Explicar a función social da arte especificando o papel desempeñado por patróns, academias, clientes e artistas, e as relacións entre eles.	HAB3.7.1. Describe o papel desempeñado no século XVIII polas academias en toda Europa e, en particular, polo Salón de París.	CCEC CCL CSC
B3.8. Comentario de obras de arte: arte do Barroco.	B3.8. Clasificar, analizar e comentar obras significativas da arte do Barroco, aplicando un método que abrangue diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico).	HAB3.8.1. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras arquitectónicas do Barroco europeo do século XVII: fachada de San Pedro do Vaticano, de Carlo Maderno; columnata da praza de San Pedro do Vaticano, de Bernini; San Carlos das Catro Fontes en Roma, de Borromini; Pazo de Versalles, de Le Vau, J.H. Mansart e Le Nôtre.	CCEC CCL CAA
		HAB3.8.2. Identifica, analiza e comenta as seguintes esculturas de Bernini: "David", "Apolo" e "Dafne", "A éxtase de Santa Teresa", "Cátedra de San Pedro".	CCEC CCL CAA
		HAB3.8.3. Identifica, analiza e comenta as seguintes pinturas do Barroco europeo do século XVII: "Vocación de San Mateo" e "Morte da Virxe", de Caravaggio; "Triunfo de Baco e Ariadna", na bóveda do pazo Farnese de Roma, de Annibale Carracci; "Adoración do nome de Xesús", bóveda de Il Gesù en Roma, de Gaulli (Il Baciccia); "Adoración dos Magos", "As tres Grazas" e "O xardín do Amor", de Rubens; "A lección de anatomía do doutor Tulpy", "A rolda nocturna", de Rembrandt.	CCEC CCL CAA
B3.9. Barroco hispánico. Urbanismo e arquitectura. Imaxinaría barroca. Achega da pintura española: grandes figuras do Século de Ouro.	B3.9. Recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais da arte española do Barroco, en relación co seu contexto histórico e cultural.	HAB3.9.1. Explica as características do urbanismo barroco en España e a evolución da arquitectura española durante o século XVII.	CCEC CCL CAA
		HAB3.9.2. Explica as características da imaxinaría barroca española do século XVII e compara a escola castelá coa andaluza.	CCEC CCL CAA

		HAB3.9.3. Explica as características xerais da pintura española do século XVII.	CCEC CCL
		HAB3.9.4. Describe as características e evolución da pintura de Velázquez a través dalgunhas das súas obras máis significativas.	CCEC CCL CAA
B3.10. Comentario de obras de arte: arte española do Barroco.	B3.10. Clasificar, analizar e comentar obras significativas da arte española do Barroco, aplicando un método que abrangue diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico).	HAB3.10.1. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras arquitectónicas do Barroco español do século XVII: Praza Maior de Madrid, de Xoán Gómez de Mora; Retablo de Santo Estevo de Salamanca, de Churriguera.	CCEC CCL CAA
		HAB3.10.2. Identifica, analiza e comenta as seguintes esculturas do Barroco español do século XVII: "Piedad", de Gregorio Fernández; "Inmaculada do facistol", de Alonso Cano; "Magdalena penitente", de Pedro de Mena.	CCEC CCL CAA
		HAB3.10.3. Identifica, analiza e comenta as seguintes pinturas españolas do Barroco español do século XVII: "Martirio de San Filipe", "O soño de Xacob" e "O zambro", de Ribera; "Bodegón" do Museo do Prado, de Zurbarán; "O augador de Sevilla", "Os borrachos", "A fragua de Vulcano", "A rendición de Breda", "O Príncipe Baltasar Carlos a cabalo", "A Venus do espello", "As meninas" e "As fiandeiras", de Velázquez; "A Sagrada Familia do paxariño", "A Inmaculada de El Escorial", "Os nenos da concha" e "Nenos xogando aos dados", de Murillo.	CCEC CCL CAA
B3.11. Século XVIII. Mantemento do Barroco. Refinamento rococó. Neoclasicismo e Romanticismo.	B3.11. Recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais da arte do século XVIII, relacionando cada un dos seus estilos cos seus respectivos contextos históricos e culturais.	HAB3.11.1. Explica o século XVIII como época de coexistencia de vellos e novos estilos artísticos nun contexto histórico de cambios profundos.	CCEC CCL CAA CSC
		HAB3.11.2. Compara o Barroco tardío e o Rococó, e especifica a diferente concepción da vida e a arte que encerran.	CCEC CCL CAA CSC
		HAB3.11.3. Explica as razóns do xurdimento do Neoclasicismo e as súas características xerais en arquitectura, escultura e pintura.	CCEC CCL CSC
		HAB3.11.4. Comenta a escultura neoclásica a través da obra de Canova.	CCEC CCL CAA
		HAB3.11.5. Especifica as posibles coincidencias entre o Neoclasicismo e o Romanticismo na pintura de David.	CCEC CCL CAA
		HAB3.11.6. Distingue entre a corrente tradicional e a clasicista da arquitectura barroca española do século XVIII.	CCEC CCL CAA

		HAB3.11.7. Explica a figura de Salzillo como derradeiro representante da imaxinaría relixiosa española en madeira policromada.	CCEC CCL CAA
B3.12. Comentario de obras de arte: arte do século XVIII.	B3.12. Clasificar, analizar e comentar obras significativas da arte do século XVIII, aplicando un método que abrangue diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico).	HAB3.12.1. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras arquitectónicas do século XVIII: fachada do Hospicio de San Fernando de Madrid, de Pedro de Ribera; fachada do Obradoiro da catedral de Santiago de Compostela, de Casas e Novoa; Pazo Real de Madrid, de Juvara e Sacchetti; Panteón de París, de Soufflot; Museo do Prado en Madrid, de Juan de Villanueva.	CCEC CCL CAA
		HAB3.12.2. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras escultóricas do século XVIII: "A oración no horto", de Salzillo; "Eros e Psique" e "Paulina Bonaparte", de Canova.	CCEC CCL CAA
		HAB3.12.3. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras de David: "O xuramento dos Horacios" e "A morte de Marat".	CCEC CCL CAA
B3.13. Traballo de investigación en historia da arte.	B3.13. Realizar e expor, individualmente ou en grupo, traballos de investigación, utilizando tanto medios tradicionais como as novas tecnoloxías.	HAB3.13.1. Realiza un traballo de investigación sobre o proceso de construción da nova basílica de San Pedro do Vaticano ao longo dos séculos XVI e XVII.	CCEC CCL CAA CD CSIEE
B3.14. Conservación do patrimonio: arte moderna.	B3.14. Respetar as creacións da arte da Idade Moderna, valorando a súa calidade en relación coa súa época e a súa importancia como patrimonio que hai que conservar.	HAB3.14.1. Confecciona un catálogo, con breves comentarios, das obras máis salientables da arte dos séculos XVI ao XVIII que se conservan en Galicia.	CCEC CCL CAA CSIEE
Bloque 4. O século XIX: a arte dun mundo en transformación			
B4.1. A figura de Goya.	B4.1. Analizar a obra de Goya e identificar nela os trazos propios das correntes da súa época e os que anticipan diversas vangardas posteriores.	HAB4.1.1. Analiza a evolución da obra de Goya como pintor e gravador, desde a súa chegada á Corte ata o seu exilio final en Bordeos.	CCEC CCL CAA
		HAB4.1.2. Compara a visión de Goya nas series de gravados "Os caprichos" e "Os disparates ou proverbios".	CCEC CCL CAA
B4.2. Comentario de obras de arte: Goya.	B4.2. Clasificar, analizar e comentar obras significativas de Goya, aplicando un método que abrangue diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico).	HAB4.2.1. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras de Goya: "O parasol", "A familia de Carlos IV", "O 2 de maio de 1808 en Madrid" ("A loita cos mamelucos"), "Os fusilamentos do 3 de maio de 1808"; desastre nº 15 ("E non hai remedio") da serie "Os desastres da guerra"; "Saturno devorando un fillo" e "A leiteira de Bordeos".	CCEC CCL CAA
B4.3. A Revolución Industrial e o impacto dos novos materiais na arquitectura. Do Historicismo ao	B4.3. Recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais da arquitectura do século XIX, relacionando cada un dos seus	HAB4.3.1. Describe as características e a evolución da arquitectura do ferro no século XIX, en relación cos avances e as necesidades da revolución industrial.	CCEC CCL CAA CSC CMCCT

Modernismo. A Escola de Chicago. Nacemento do urbanismo moderno.	estilos cos seus respectivos contextos históricos e culturais.	HAB4.3.2. Explica as diferenzas entre enxeñeiros e arquitectos na primeira metade do século XIX.	CCEC CCL CAA
		HAB4.3.3. Explica as características do neoclasicismo arquitectónico durante o Imperio de Napoleón.	CCEC CCL
		HAB4.3.4. Explica as características do historicismo en arquitectura e a súa evolución cara ao eclecticismo.	CCEC CCL CAA
		HAB4.3.5. Explica as características e principais tendencias da arquitectura modernista.	CCEC CCL
		HAB4.3.6. Especifica as achegas da Escola de Chicago á arquitectura.	CCEC CCL
		HAB4.3.7. Describe as características e os obxectivos das remodelacións urbanas de París, Barcelona e Madrid na segunda metade do século XIX.	CCEC CCL
B4.4. Comentario de obras de arte: arquitectura do século XIX.	B4.4. Clasificar, analizar e comentar obras significativas da arquitectura do século XIX, aplicando un método que abrangue diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico).	HAB4.4.1. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras arquitectónicas: templo da Madalena en París, de Vignon; Parlamento de Londres, de Barry e Pugin; Auditorio de Chicago, de Sullivan e Adler; torre Eiffel de París; templo da Sagrada Familia en Barcelona, de Gaudí.	CCEC CCL CAA
B4.5. Evolución da pintura: Romanticismo, Realismo, Impresionismo e Simbolismo. Os postimpresionistas, xerme das vangardas pictóricas do século XX.	B4.5. Recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais da pintura do século XIX, relacionando cada un dos seus estilos cos seus respectivos contextos históricos e culturais.	HAB4.5.1. Describe as características do Romanticismo na pintura e distingue entre o romanticismo da liña de Ingres e o romanticismo da cor de Gericault e Delacroix.	CCEC CCL CAA
		HAB4.5.2. Compara as visións románticas da paisaxe en Constable e Turner.	CCEC CCL CAA
		HAB4.5.3. Explica o Realismo e a súa aparición no contexto dos cambios sociais e culturais de mediados do século XIX.	CCEC CCL CSC
		HAB4.5.4. Compara o Realismo co Romanticismo.	CCEC CCL CAA
		HAB4.5.5. Describe as características xerais do Impresionismo e o Neoimpresionismo.	CCEC CCL
		HAB4.5.6. Define o concepto de postimpresionismo e especifica as achegas de Cézanne e Van Gogh como precursores das grandes correntes artísticas do século XX.	CCEC CCL CAA
		HAB4.5.7. Explica o Simbolismo de finais do século XIX como reacción fronte ao Realismo e ao Impresionismo.	CCEC CCL CAA
B4.6. Función social da arte no século XIX.	B4.6. Explicar a evolución cara á independencia dos artistas respecto aos clientes, especificando o papel desempeñado polas academias, os salóns, as galerías privadas e os marchantes.	HAB4.6.1. Explica os cambios que se producen no século XIX nas relacións entre artistas e clientes, referidos á pintura.	CCEC CCL CSC

B4.7. Comentario de obras de arte: o século XIX.	B4.7. Clasificar, analizar e comentar obras significativas da pintura do século XIX, aplicando un método que abrangue diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico).	HAB4.7.1. Identifica, analiza e comenta as seguintes pinturas do século XIX: "O baño turco", de Ingres; "A balsa da Medusa", de Gericault; "A liberdade guiando o pobo", de Delacroix; "O carro de feo", de Constable; "Chuvia, vapor e velocidade", de Turner; "O enterro de Ornans", de Courbet; "O ánxelus", de Millet; "Almorzo sobre a herba", de Manet; "Impresión, sol nacente" e a serie sobre a Catedral de Ruán, de Monet; "Le Moulin de la Galette", de Renoir; "Unha tarde de domingo na Grande Jatte", de Seurat; "Xogadores de cartas" e "Mazás e laranxas", de Cézanne; "A noite estrelada" e "O segador", de Van Gogh; "Visión despois do sermón" e "O mercado" ("Ta matete"), de Gauguin.	CCEC CCL CAA
B4.8. Escultura: mantemento do clasicismo. Rodin.	B4.8. Recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais da escultura do século XIX, relacionando cada un dos seus estilos cos seus respectivos contextos históricos e culturais.	HAB4.8.1. Relaciona a produción e o academicismo dominante na escultura do século XIX coas transformacións levadas a cabo nas cidades (monumentos conmemorativos en prazas, parques e avenidas, e esculturas funerarias nos novos cemiterios).	CCEC CCL CAA CSC
		HAB4.8.2. Explica as características da renovación escultórica emprendida por Rodin.	CCEC CCL
B4.9. Comentario de obras de arte: século XIX.	B4.9. Clasificar, analizar e comentar obras significativas da escultura do século XIX, aplicando un método que abrangue diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico).	HAB4.9.1. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras de Rodin: "O pensador" e "Os burgueses de Calais".	CCEC CCL CAA
B4.10. Traballo de investigación en historia da arte.	B4.10. Realizar e expor, individualmente ou en grupo, traballos de investigación, utilizando tanto medios tradicionais como as novas tecnoloxías.	HAB4.10.1. Realiza un traballo de investigación sobre as exposicións universais do século XIX e a súa importancia desde o punto de vista arquitectónico.	CCEC CCL CAA CD CSIEE
		HAB4.10.2. Realiza un traballo de investigación sobre a influencia da fotografía e o gravado xaponés no desenvolvemento do Impresionismo, con referencias a obras concretas.	CCEC CCL CAA CD CSIEE
B4.11. Conservación do patrimonio: arte do século XIX.	B4.11. Respetar as creacións da arte do século XIX, valorando a súa calidade en relación coa súa época e a súa importancia como patrimonio que hai que conservar.	HAB4.11.1. Confecciona un catálogo, con breves comentarios, das obras máis salientables da arte do século XIX que se conservan en Galicia.	CCEC CCL CAA CSIEE
Bloque 5. A ruptura da tradición: a arte na primeira metade do século XX			
B5.1. O fenómeno das vangardas nas artes plásticas: Fauvismo, Cubismo, Futurismo, Expresionismo, pintura	B5.1. Recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais das vangardas artísticas das artes plásticas na primeira metade do	HAB5.1.1. Define o concepto de vangarda artística en relación co acelerado ritmo de cambios na sociedade da época e a liberdade creativa dos/das artistas iniciada na centuria anterior.	CCEC CCL CSC

abstracta, Dadaísmo e Surrealismo.	século XX, relacionando cada unha delas cos seus respectivos contextos históricos e culturais.	HAB5.1.2. Describe a orixe e as características do Fauvismo.	CCEC CCL
		HAB5.1.3. Describe o proceso de xestación e as características do Cubismo, distinguindo entre o Cubismo analítico e o sintético.	CCEC CCL CAA CSC
		HAB5.1.4. Describe o ideario e os principios do futurismo.	CCEC CCL
		HAB5.1.5. Identifica os antecedentes do expresionismo no século XIX, explica as súas características xerais e especifica as diferenzas entre os grupos alemáns "A ponte" e "O xinete azul".	CCEC CCL CAA
		HAB5.1.6. Describe o proceso de xestación e as características da pintura abstracta, distingue a vertente cromática e a xeométrica, e especifica algunhas das súas correntes máis significativas, como o Suprematismo ruso ou o Neoplasticismo.	CCEC CCL CAA
		HAB5.1.7. Describe as características do Dadaísmo como actitude provocadora nun contexto de crise.	CCEC CCL CSC
		HAB5.1.8. Explica a orixe, as características e os obxectivos do Surrealismo.	CCEC CCL
		HAB5.1.9. Explica a importancia dos pintores españois Picasso, Miró e Dalí no desenvolvemento das vangardas artísticas.	CCEC CCL
		HAB5.1.10. Explica a renovación temática, técnica e formal da escultura na primeira metade do século XX, distinguindo as obras relacionadas coas vangardas pictóricas e as que utilizan recursos ou linguaxes independentes.	CCEC CCL CAA
		B5.2. Comentario de obras de arte: a plástica na primeira metade do século XX.	B5.2. Clasificar, analizar e comentar obras significativas da plástica da primeira metade do século XX, aplicando un método que abrangue diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico).
HAB5.2.2. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras escultóricas: "O profeta", de Gargallo; "Formas únicas de continuidade no espazo", de Boccioni; "Fonte", de Duchamp; "Muller peiteándose ante un	CCEC CCL CAA		

		espello", de Xulio González; "Mademoiselle Pogany I", de Brancusi; "Lagosta, nasa e cola de peixe", de Calder; "Figura reclinada", de Henry Moore.	
B5.3. Renovación da linguaxe arquitectónica: o funcionalismo do Movemento Moderno e a arquitectura orgánica.	B5.3. Recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais da arquitectura da primeira metade do século XX, relacionando cada unha delas cos seus respectivos contextos históricos e culturais.	HAB5.3.1. Explica o proceso de configuración e os trazos esenciais do Movemento Moderno en arquitectura.	CCEC CCL CAA
		HAB5.3.2. Especifica as achegas da arquitectura orgánica ao Movemento Moderno.	CCEC CCL CAA
B5.4. Comentario de obras de arte: arquitectura da primeira metade do século XX.	B5.4. Clasificar, analizar e comentar obras significativas da arquitectura da primeira metade do século XX, aplicando un método que abrangue diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico).	HAB5.4.1. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras arquitectónicas: edificio da Bauhaus en Dessau (Alemaña), de Gropius; pavillón de Alemaña en Barcelona, de Mies van der Rohe; Vila Saboia en Poissy (Francia), de Le Corbusier; casa Kaufman (Casa da Cascada), de Frank Lloyd Wright.	CCEC CCL CAA
B5.5. Traballo de investigación en Historia da Arte.	B5.5. Realizar e expor, individualmente ou en grupo, traballos de investigación, utilizando tanto medios tradicionais coma as novas tecnoloxías.	HAB5.5.1. Realiza un traballo de investigación sobre o Grupo de Artistas e Técnicos Españoles Para o Progreso da Arquitectura Contemporánea (GATEPAC).	CCEC CCL CAA CD CSIEE
B5.6. Conservación do patrimonio: arte do século XX.	B5.6. Respetar as manifestacións da arte da primeira metade do século XX, valorando a súa importancia como expresión da profunda renovación da linguaxe artística na que se sustenta a liberdade creativa actual.	HAB5.6.1. Selecciona unha obra arquitectónica, unha escultura ou unha pintura da primeira metade do século XX, das existentes en Galicia, e xustifica a súa elección.	CCEC CCL CAA CSIEE
Bloque 6. A universalización da arte desde a segunda metade do século XX			
B6.1. Predominio do Movemento Moderno ou Estilo Internacional en arquitectura. A arquitectura á marxe do estilo internacional: High Tech, arquitectura Posmoderna e Deconstrución.	B6.1. Recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais da arquitectura desde a segunda metade do século XX, enmarcándoa nas novas relacións entre clientes, artistas e público que caracterizan ao mundo actual.	HAB6.1.1. Explica o papel desempeñado no proceso de universalización da arte polos medios de comunicación de masas e as exposicións e feiras internacionais de arte.	CCEC CCL CSC
		HAB6.1.2. Explica as razóns do mantemento e a difusión internacional do Movemento Moderno en arquitectura.	CCEC CCL
		HAB6.1.3. Distingue e describe as características doutras tendencias arquitectónicas á marxe do Movemento Moderno ou Estilo Internacional, en particular a High Tech, a posmoderna e a deconstrución.	CCEC CCL CAA
B6.2. Comentario de obras de arte: arquitectura desde a segunda metade do século XX.	B6.2. Clasificar, analizar e comentar obras significativas da arquitectura desde a segunda metade do século XX, aplicando un método que abrangue diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico).	HAB6.2.1. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras: "Unité d'habitation" en Marsella, de Le Corbusier; edificio Seagram en Nova York, de M. van der Rohe e Philip Johnson; o museo Guggenheim de Nova York, de F. Lloyd Wright; a Casa da Ópera de Sydney, de J. Utzon; o	CCEC CCL CAA

		centro Pompidou de París, de R. Piano e R. Rogers; o AT & T Building de Nova York, de Philip Johnson; o museo Guggenheim de Bilbao, de F. O. Gehry.	
B6.3. Artes plásticas: das segundas vangardas á posmodernidade.	B6.3. Recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais das artes plásticas desde a segunda metade do século XX, no marco das novas relacións entre clientes, artistas e público que caracterizan o mundo actual.	<p>HAB6.3.1. Explica e compara o Informalismo europeo e o Expresionismo abstracto norteamericano.</p> <p>HAB6.3.2. Explica a abstracción postpictórica.</p> <p>HAB6.3.3. Explica o Minimalismo.</p> <p>HAB6.3.4. Explica a arte cinética e a Op-Art.</p> <p>HAB6.3.5. Explica a arte conceptual.</p> <p>HAB6.3.6. Explica a Arte Povera.</p> <p>HAB6.3.7. Distingue e explica algunhas das principais correntes figurativas: Pop-Art, Nova Figuración, Hiperrealismo.</p> <p>HAB6.3.8. Explica en que consisten as seguintes manifestacións de arte non duradeira: Happening, Body Art e Land Art.</p> <p>HAB6.3.9. Describe os formulacións xerais da posmodernidade, referida ás artes plásticas.</p>	<p>CCEC CCL CAA</p> <p>CCEC CCL</p> <p>CCEC CCL</p> <p>CCEC CCL</p> <p>CCEC CCL</p> <p>CCEC CCL CAA</p> <p>CCEC CCL</p> <p>CCEC CCL</p>
B6.4. Comentario de obras de arte: a arte desde a segunda metade do século XX.	B6.4. Clasificar, analizar e comentar obras significativas da arte desde a segunda metade do século XX, aplicando un método que abrangue diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico).	HAB6.4.1. Identifica o autor e a corrente artística (non necesariamente o título), e analiza e comenta as seguintes obras: "Pintura" (Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía de Madrid), de Tapies; "Grito nº 7", de Antonio Saura; "One: number 31, 1950", de J. Pollock; "Ctesiphon III", de F. Stella; "Equivalente VIII", de Carl André; "Vega 200", de Vasarely; "Unha e tres cadeiras", de J. Kosuth; "Iglú con árbore", de Mario Merz; "Marilyn Monroe" (serigrafía de 1967), de A. Warhol; "O Papa que berra" (estudo a partir do retrato do Papa Inocencio X), de Francis Bacon; "A Gran Vía madrileña en 1974", de Antonio López.	CCEC CCL CAA
B6.5. Novos sistemas visuais: fotografía, cine e televisión, cartelismo e cómic. Combinación de linguaxes expresivas.	B6.5. Explicar o desenvolvemento e a extensión dos novos sistemas visuais, como a fotografía, o cine, a televisión, o cartelismo ou o cómic, especificando o modo en que combinan diversas linguaxes expresivas.	HAB6.5.1. Explica brevemente o desenvolvemento dos novos sistemas visuais e as características da súa linguaxe expresiva: fotografía, cartel, cine, cómic, producións televisivas, videoarte e arte por computador.	CCEC CCL

B6.6. Impacto das novas tecnoloxías na difusión e na creación artística.	B6.6. Describir as posibilidades que abriron as novas tecnoloxías, e explicar os seus efectos tanto para a creación artística como para a difusión da arte.	HAB6.6.1. Especifica as posibilidades que ofrecen as novas tecnoloxías para a creación artística e para a difusión da arte.	CCEC CCL CMCCT CD
B6.7. Arte e cultura visual de masas.	B6.7. Identificar a presenza da arte na vida cotiá, e distinguir os ámbitos en que se manifesta.	HAB6.7.1. Define o concepto de cultura visual de masas, e describe os seus trazos esenciais.	CCEC CCL CSC
		HAB6.7.2. Identifica a arte nos diferentes ámbitos da vida cotiá.	CCEC CCL CSC
B6.8. O patrimonio artístico como riqueza cultural. A preocupación pola súa conservación. A UNESCO.	B6.8. Respetar as manifestacións da arte de todos os tempos, valorándoas como patrimonio cultural herdado que se debe conservar e transmitir ás xeracións futuras, e explicar que é o Patrimonio Mundial da UNESCO, así como a súa orixe e a súa finalidade.	HAB6.8.1. Explica a orixe do Patrimonio Mundial da UNESCO e os seus obxectivos.	CCEC CCL
		HAB6.8.2. Realiza un traballo de investigación relacionado cos bens artísticos de España e de Galicia inscritos no catálogo do Patrimonio Mundial da UNESCO.	CCEC CCL CAA CD CSIEE
Bloque 7. O vocabulario artístico			
B7.1. Vocabulario artístico.	B7.1. Utilizar a terminoloxía específica da arte nas exposicións orais e escritas, denominando con precisión os elementos e as técnicas principais.	HAB7.1.1. Utiliza con corrección a terminoloxía específica das artes en exposicións orais e escritas.	CCEC CCL

Temporalización e grao mínimo de consecución dos estándares avaliábeis de aprendizaxe para superar a materia:

1ª AVALIACIÓN

Bloque 1- A Arte Antigua. Grecia e Roma
 Bloque 2- A Arte Medieval: Arte bizantino
 Arte prerrománica
 Arte Románica
 Arte Gótica.

2ª AVALIACIÓN

Bloque 3- Arte do Renacemento e Barroco
 Bloque 4- Arte do século XIX.

3ª AVALIACIÓN

Bloque 5 e 6- A Arte do século XX

Contidos mínimos

A arte como expresión humana no tempo e no espazo: o significado da obra artística.
 A obra artística no seu contexto histórico. A función social da arte nas diferentes épocas..
 A peculiaridade da linguaxe plástica e visual: materias, técnicas e elementos formais. A linguaxe iconográfica.

Aplicación dun método de análise e interpretación de obras de arte significativas

A revolución industrial e o impacto das novos materiais na arquitectura: do eclecticismo ao Modernismo.

O nacemento do urbanismo moderno.

Unidade 4 : A formación da linguaxe clásica.Grecia e Roma.

- Fundamentos socioculturais do mundo grego.
- Arquitectura e escultura gregas.
- Fundamentos socioculturais do mundo romano.
- Arquitectura e escultura romanas.

Unidade 5 : Arte Paleocristiana e Bizantina.

- Arte Paleocristiana. A Basílica Paleocristiana.
- Bizancio.Arquitectura.Os mosaicos.

Unidade 6:O Prerrománico hispano.

Unidade 7 : Arte islámica.

- Arquitectura islámica:a mezquita.
- Arte islámica en Al-Ándalus.

Unidade 8 : A creación dun estilo europeo.O Románico.

- O estilo románico e as súas circunstancias históricas.
- O templo románico:elementos estruturais e organización.
- Arquitectura do Camiño de Santiago.A Catedral.
- As artes figurativas e o seu papel respecto da sociedade románica.
- A portada románica.Platerías.O Mestre Mateo e o Pórtico da Gloria.
- Pintura románica.S.Isidoro de León.

Unidade 9 : A arte Gótica.

- Contexto histórico.
- A Catedral gótica
- Escultura
- A pintura de finais da Idade Media.Giotto.Van Eyck.

Unidade 10 : O Renacemento.Italia.

- Concepto de Renacemento.Humanismo,Neoplatonismo.Valoración do artista.
- Os mecenas.Italia,cuna do Renacemento.
- Arquitectura:a volta ó clásico.Brunelleschi,Alberti.Bramante.Miguel Angel.
- Palladio.
- Escultura.Donatello,Miguel Angel.
- A pintura.Massaccio.Piero della Francesca.Botticelli .Leonardo,Rafael e Miguel Angel.Tiziano.

Unidade 11 : O Renacemento en España.

- Contexto histórico.Características xerais.
- Arte española en tempos de Felipe II:O Escorial.O Greco.

Unidade 12 : Arquitectura barroca europea.

- Concepto de Barroco.Contexto histórico.Valoración do artista.
- A Roma barroca
- Urbanismo barroco en España.A Praza Maior.O Barroco compostelán.

Unidade 13 : Artes plásticas do Barroco.

- Escultura barroca.Bernini.Imaxinería barroca española.
- A pintura barroca.Caravaggio,Ribera,Zurbarán e Murillo.Rembrandt.Rubens e Velazquez.

Unidade 14 : Do Neoclasicismo ó Realismo.

- Pintura francesa na 1º metade do s.XIX:Neoclasicismo,Romanticismo e Realismo.
- Goya.

Unidade 15 : Impresionismo e Post-Impresionismo.

- Antecedentes do impresionismo.A técnica impresionista.
- Os mestres do impresionismo:Manet,Monet,Renoir,Pissarro,Sisley,Degás e Rodín.
- Post-impresionismo:Cezanne, Van Gogh e Gauguin.

Unidade 16 : As vangardas do s.XX.

- A pintura do s.XX.Novos recursos pictóricos.
- As vangardas:Fauvismo,Expresionismo,Abstracción,Cubismo,Dadá e Surrealismo.
- Picasso.

Unidade 17 : Arquitectura contemporánea.

- Arquitectura da segunda metade do s. XIX.
- O século XX:grandes cambios.
- O racionalismo.
- Arquitectura orgánica.
- Arquitectura da segunda metade do s.XX.Novas tendencias.

Unidade 18 : A arte despois de 1945

- O expresionismo abstracto.Pop-Art.Hiperrrealismo.Últimas tendencias.

Unidade 19 : Pintura galega do s.XX

- A repercusión en Galicia das vangarda do s.XX.
- O movemento renovador:Maside,Laxeiro,Colmeiro,e Seoane.

Metodoloxía

O desenvolvemento da asignatura e das clases estará marcado polo nivel e o ritmo de aprendizaxe dos alumnos;ademáis seguiranse as orientacións enviadas polo Grupo de Traballo de Historia da Arte para coordinar a ensinanza desta asignatura cara as probas de acceso á universidade.

A aprendizaxe realizarase a través do uso de distintos materiais e métodos didácticos,que terán como finalidade a participación activa do alumno:

- uso de materiais audiovisuais:diapositivas,video...
- uso de textos,mapas...
- acceso a Internet.
- documentos históricos:análise e comentario
- traballos en grupo
- saídas de traballo.

Favorecerase a capacidade do alumnado para aprender por si mesmo,para traballar en equipo e para aplica-los métodos apropiados de investigación.

Cada unidade está concebida como un medio para ensina-los contidos elixidos;búscanse os fenómenos artísticos máis representativos como ilustración axeitada ós aspectos que se desexan suliñar.Cada nova

unidade debe asentarse nos coñecementos e capacidades traballadas ata entón, insistir neles e consolida-la súa asimilación como punto de partida para amplialos.

Non hai libro de texto obligatorio, só un recomendado para o alumnado que o queira mercar, de xeito voluntario; o alumnado traballará con diferentes materiais facilitados pola profesora, correspondentes ós bloques de contidos propostos.

Libro de texto recomendado(non obrigatorio) : VISUALARTE, Historia da Arte, ed. Vicens Vives.

Tentarase realizar varias saídas de traballo, aínda dado o baixo número de alumnos(87), vai resultar bastante difícil o desprazamento; procurarase aproveitar as vistas de outros grupos, ou incluír nelas ós alumnos de 1º de Humanidades.

- Visita a exposicións en galerías de arte da zona ou de Vigo.
- Visita a Santiago:Catedral,zona monumental,museos,etc.(2º trimestre).
- Visita á Colexiata de Baiona.

Procedementos e instrumentos de avaliación.

Exames puntuados sobre 9.

Dous exames por avaliación: un, segundo modelo de selectividade puntuado sobre 7; outro de clasificación e breve comentario de 10 obras de arte, puntuado sobre 2.

Entrega de dúas láminas obrigatorias puntuadas sobre 1, e dúas voluntarias por avaliación, puntuadas sobre 0,25 puntos extras cada unha.

Esta secuenciación estará suxeita a posibles alteracións, en función da marcha do curso e da evolución do alumnado.

Criterios de avaliación

O sistema de avaliación será continua e individualizada, de maneira que poidamos coñecer en cada momento cal é a marcha de cada un dos alumnos.

Teráanse en conta os contidos mínimos, e avalairanse os conceptos, procedementos e actitudes.

Valorarase:

- Interese do alumno pola materia, participación na clase, atención...
- Traballos: valorarase a capacidade de comprensión, de síntese, a presentación, exposición oral...
- Realización periódica de probas escritas.
- Conceptos claros, relacións e interrelacións entre elementos, capacidade de dedución...
- Comentario de textos.
- Análise de obras de arte.
- Avaliación das saídas de traballo.

A cualificación de cada avaliación dividirase en **dúas partes**:

- ✓ Un 90% corresponderá ás notas obtidas nas probas escritas realizadas, seguindo o modelo establecido pola CIUG.
- ✓ O 10% restante corresponderá ás cualificacións obtidas nos comentarios de obras de arte que o alumnado deberá entregar á profesora antes de cada proba (un mínimo de dous en cada avaliación).

Sistema de recuperación da materia.

Ao alumnado que suspenda unha avaliación entregaránselle **tarefas de reforzo** que terán que ser feitas e entregadas na data establecida. Estas tarefas de reforzo recollerán os obxectivos básicos que debe dominar a alumna ou alumno para seguir progresando. Unha vez corrixidas serán devoltas ao alumno ou alumna para que as repase e, na data sinalada polo profesor, o alumno ou alumna fará unha **proba de recuperación da avaliación**, por escrito ou oralmente, con preguntas referidas unicamente ás tarefas de reforzo.

Na terceira avaliación, ao non haber tempo para facer tarefas de reforzo, a aqueles alumnos ou alumnas que suspendan se lles repetirá o exame ou exames que suspenderon en dito trimestre.

Avaliación final: haberá unha convocatoria no mes de **maio** para recuperar as avaliacións pendentes.

Avaliación extraordinaria de xuño: se algún alumno non supera a materia na avaliación ordinaria de xuño, deberá presentarse a un exame único de toda a materia. A nota final será a acadada no exame único de dito mes.

31. Mecanismos de revisión, avaliación e modificación das programacións didácticas en relación cos resultados académicos e procesos de mellora.

Considerar:

- Diseñáronse as unidades didácticas a partir dos elementos do currículo?
- Seguiuse a temporalización indicada?
- Considerouse necesario engadir algún aspecto non indicado na programación? En caso afirmativo: cal ou cales?
- Considerouse a necesidade de suprimir algún aspecto por non parecer relevante?
- Tivéronse en conta os estándares avaliábeis para cada tema?
- Fixouse un grao mínimo de consecución dos estándares avaliábeis de aprendizaxe para superar a materia?
- Fixouse unha estratexia metodolóxica común para cada materia e nivel no Departamento?
- Utilizáronse os recursos didácticos previstos?
- Resultaron adecuados os materiais didácticos utilizados?
- Consideráronse necesarios outros non previstos na programación?
- O libro de texto resulta de fácil manexo e adecuado para o alumnado?
- Diseñouse un plan de avaliación inicial fixando as medidas a adoptar como consecuencia dos resultados?
- Traballáronse os contidos transversais programados?
- Establecéronse criterios ou mecanismos para a:
 - o Recuperación de contidos ou procedementos no proceso de avaliación continúa?
 - o Avaliación extraordinaria?
 - o Avaliación e superación de materias ppendentes?
- Leváronse a cabo:
 - o Medidas específicas de atención ao alumnado con NEE?
 - o As actividades extracolexiais e complementarias previstas? Neste caso, cómpre cambiar algún aspecto?
- Informouse ao alumnado/familias sobre os criterios de avaliación, ppendentes e promoción?
- Seguiuse a revisión da programación ao longo do curso?
- Contribuíuse desde cada materia ao plan lector do centro?
- Utilizáronse as TIC no desenvolvemento das materias?

En función das respostas e grao de consecución elaborárase o **Plan de Mellora** para o curso seguinte axustando os aspectos que se vexan necesarios tentando mellorar o proceso de ensino-aprendizaxe e acadar no máximo grao as competencias consideradas clave. Con este fin, convén ter en conta estes criterios para a elaboración das memorias finais de curso, así como para implementar mellores temporalizacións que perseguen o beneficio das alumnas e alumnos.

Baiona, novembro de 2022.

Asdo. Ángela Caldas Hernández.